

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Озерський І. В.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕДІАЦІЇ В ЮРИСДИКЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Навчальний посібник

Друге видання, перероблене і доповнене

Миколаїв – 2023

УДК 340.12-048.93

046

Рекомендовано до друку вченою радою Чорноморського національного університету імені Петра Могили (протокол № 5 від 25 травня 2023 р.)

Рецензенти:

Охріменко І., доктор юридичних наук, професор (Національна академія внутрішніх справ, м. Київ).

Магновський І., доктор юридичних наук, професор (Одеський державний університет внутрішніх справ України, м. Одеса).

Харченко Н., доктор психологічних наук, професор (Університет Григорія Сковороди в Переяславі, м. Переяслав).

046 Озерський І. В. Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України : навч. посіб. / І. В. Озерський. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. – 332 с.

ISBN 978-966-336-441-4

У навчальному посібнику досліджено окремі питання удосконалення медіаційних процедур у кримінальному, адміністративному, господарському та цивільному судочинствах України, а також поза їх межами (досудова медіація, третейські медіаційні угоди, міжнародні стандарти правничої медіації та психологічні складові медіаційних процедур). Ґрунтуючись на наукових узагальненнях вчених – правознавців, філософів, соціологів, психологів та власних наукових розвідках, автор пропонує оригінальні ідеї бачення розв'язання низки складних, дискусійних у теорії правничої медіації питань стосовно її оптимізації в різних сферах юрисдикційної діяльності, що й визначили актуальність та унікальність представленого навчального видання. Навчальний посібник підготовлено в межах навчального курсу «Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України», що читається для магістрантів юридичного факультету Чорноморського національного університету імені Петра Могили та має стати основою для подальшого удосконалення професійної діяльності відповідних фахівців у галузі права.

Окремі положення представленого навчального посібника можуть бути використані при проведенні занять з навчальних дисциплін: «Кримінальний процес України», «Адміністративний процес України», «Цивільний процес України», «Господарський процес України», «Юридична психологія» та «Юридична конфліктологія» у закладах вищої освіти з підготовки здобувачів першого та другого рівнів вищої освіти з юридичною та психологічною спеціалізацією, а також у практичній діяльності працівників правоохоронних, судових органів України, медіаторів, аспірантів, докторантів та викладачів.

УДК 340.12-048.93

© Озерський І. В., 2023

ISBN 978-966-336-441-4

© ЧНУ ім. Петра Могили, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ОСНОВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В СФЕРІ ПРАВНИЧОЇ МЕДІАЦІЇ	6
ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ГАЛУЗЕВО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ	11
1. Понятійно-категорійна та нормативно-правова регламентація медіації.....	11
2. Медіаційні (примирні) процедури у кримінальному процесі.....	34
3. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в адміністративному судочинстві.....	52
4. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в цивільному процесі.....	71
5. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в господарському процесі.....	88
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ МЕДІАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ПОЗА МЕЖАМИ ПРОФЕСІЙНОГО СУДОЧИНСТВА ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВНИЧОЇ МЕДІАЦІЇ	100
6. Організаційно-правові аспекти застосування медіації в третейських судах України.....	100
7. Міжнародні стандарти правничої медіації та їх адаптація в Україні.....	118

РОЗДІЛ 3. ОСВІТНЬО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОНТЕНТ МЕДІАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ТА ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНИХ МЕТОДІВ (ФОРМ) ВИРІШЕННЯ ЮРИСДИКЦІЙНИХ СПОРІВ.....	126
8. Психологічна та освітня складова правничої медіації: переваги, недоліки та перспективи.....	126
9. Використання спеціальних психологічних знань у меді- аційних процедурах юрисдикційного процесу.....	148
ПІСЛЯМОВА.....	157
ТЕСТОВИЙ ЗРІЗ ЗНАНЬ.....	160
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ.....	185
ДОДАТКИ.....	194

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань;
РМ – Реєстр медіаторів;
США – Сполучені Штати Америки;
АВС – альтернативне вирішення спорів;
ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини;
ЄКПЛ – Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод;
ЗВО – заклад вищої освіти;
ООН – Організація Об'єднаних Націй;
ЄС – Європейський союз;
ВССУ – Вищий Спеціалізований Суд України;
НАПУ – Національна академія прокуратури України;
НШСУ – Національна школа суддів України;
НАБУ – Національне антикорупційне бюро України;
ЗУ – Закон України;
СПЕ – судово-психологічна експертиза;
ГО – громадська організація;
КПК – Кримінальний процесуальний кодекс;
ЦПК – Цивільний процесуальний кодекс;
ГПК – Господарський процесуальний кодекс;
КАС – Кодекс адміністративного судочинства;
ЦК – Цивільний кодекс;
ГК – Господарський кодекс;
КК – Кримінальний кодекс;
ВР України – Верховна Рада України;
БПВД – безоплатна вторинна правова допомога.
ВС – Верховний Суд;
КЦС ВС – Касаційний цивільний суд Верховного Суду;
АВТОРСЬКА ПОЗИЦІЯ - І. О. – позиція автора посібника Ігоря Озерського.

ОСНОВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В СФЕРІ МЕДІАЦІЇ

1. **Медіація** – метод розв’язання конфліктів/спорів та одночасно правова послуга, що полягає у позасудовій чи судовій процедурі врегулювання конфлікту (спору) шляхом проведення переговорів між сторонами конфлікту (спору) за допомогою одного або декількох медіаторів з відповідним фаховим рівнем освіти та сторін спору, які намагаються в межах структурованого процесу досягти згоди у розв’язанні спору на взаємовигідних умовах;

2. **Медіатор** – спеціально підготовлений, сертифікований посередник (суддя-медіатор, спеціаліст-психолог, спеціаліст-конфліктолог, спеціаліст-юридичний психолог), який внесений до національного чи міжнародного реєстру медіаторів та має своїм обов’язком сприяти сторонам конфлікту (спору) в його врегулюванні шляхом структурованого переговорного (медіаційного) процесу;

3. **Сторони медіації** – суддя, суд, прокурор, фізичні, юридичні особи або групи осіб, які звернулися до медіатора (медіаторів) чи суб’єкта, що забезпечує проведення медіації та уклали договір про проведення медіації (надання правової послуги на I етапі (*позасудова медіація*) або угоду про здійснення медіації на II етапі (*судова медіація*)) шляхом заявленого клопотання про призначення медіатора чи за домовленістю сторін у позасудовому порядку) з метою врегулювання конфлікту (спору) за допомогою медіації;

4. **Учасники медіації** – медіатор (медіатори), сторони медіації, їхні представники, законні представники, захисники, перекладач, спеціаліст, експерт та інші особи (психологи, конфліктологи, юристи), визначені за домовленістю сторін чи за їх згодою призначені слідчим за погодженням з прокурором, слідчим суддею, суддею, судом;

5. **Суб’єкт, що забезпечує проведення медіації** - юридична особа будь-якої організаційно-правової форми, що забезпечує надання послуги з медіації та веде реєстр медіаторів;

6. **Об’єднання медіаторів** – добровільне об’єднання, утворене відповідно до Закону України «Про громадські об’єднання» для здійснення та захисту прав і свобод членів такого об’єднання та/або розвитку медіації, та/або сприяння впровадженню культури мирного вирішення конфліктів (спорів), та/або здійснення професійного самоврядування медіаторів, та/або для забезпечення надання послуги з медіації;

7. **Згода про застосування медіації** – письмова згода (заява) сторін про проведення переговорів з метою врегулювання конфлікту/спору за участю медіатора;

8. Індивідуальний план надання правової (соціальної) послуги медіації – документ, складений на I етапі надання правової (соціальної послуги) на підставі проведеного оцінювання стану індивідуальних потреб отримувачів правової (соціальної послуги), у якому зазначено заходи, що проводяться в межах надання такої послуги, відомості про необхідні ресурси, періодичність і строки виконання, відповідальних за виконання, дані щодо моніторингу;

9. Конфлікт/спір – розбіжності, протилежність інтересів сторін, відмінна позиція двох або більше суб'єктів правовідносин, у зв'язку з якими одній зі сторін чи обом сторонам може бути завдано моральної та/або матеріальної шкоди;

10. Медіаційна угода (угода про примирення) – письмова угода про здійснення медіації (про розв'язання конфлікту/спору та/або усунення/відшкодування спричиненої шкоди), що укладається між медіатором та сторонами конфлікту/спору, які є отримувачами правової (соціальної, правової) послуги медіації в межах певного виду юрисдикційного процесу чи поза ним;

11. Медіаційний договір – це угода про надання послуг з проведення медіації з метою запобігання виникненню або врегулювання конфлікту (спору), укладена сторонами можливого або наявного конфлікту (спору) та медіатором (медіаторами) у погодженій ними усній чи письмовій формі, яка відповідає вимогам Закону України «Про медіацію» (2021 р.), яка вказує на те, що сторони розпочинають процедуру медіації за обопільною згодою при участі призначеного чи найнятого медіатора;

12. Медіаційне застереження – це положення цивільно-правового, господарсько-правового, трудового, шлюбного або іншого договору про звернення до процедури правничої чи соціальної медіації (як послуги) у разі виникнення між його сторонами конфлікту (спору) з приводу правовідносин, врегульованих таким договором та здійсненим у межах норм чинного законодавства.

13. Угода за результатами медіації – угода, що фіксує результат домовленості сторін медіації у погодженій між ними усній чи письмовій формі з урахуванням вимог законодавства у сфері правничої медіації;

14. Моніторинг якості надання правової (соціальної послуги) – постійний чи періодичний перегляд діяльності надавачів правової чи соціальної послуги суб'єкта, що надає правову (соціальну) послугу, метою якої є оцінювання поточних результатів, поступливість, виявлення труднощів, визначення проблем і надання рекомендацій для їх усунення;

15. **Надавач (правової) соціальної послуги медіації** – посередник (фахівець із соціальної роботи, соціальний працівник, психолог, юридичний психолог), медіатор, які безпосередньо реалізують заходи, що становлять зміст правової чи соціальної послуги;

16. **Отримувач правової (соціальної) послуги медіації** – особа, сім'я, у тому числі прийомна, дитячий будинок сімейного типу, сім'я опікунів, піклувальників, окрема соціальна група, у тому числі з урахуванням етнічної ознаки, стану здоров'я, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують надання правової (соціальної) послуги;

17. **Особова справа** – упорядкована сукупність відомостей про предмет конфлікту/спору, його сторони, процедури медіації та результати досягнутих домовленостей при її проведенні;

18. **Компроміс** – згода з ким-небудь у чомусь, що досягається взаємними поступками; поступка заради досягнення взаємопозитивної мети;

19. **Суб'єкт, що надає правову (соціальну) послугу посередництва (медіації)** – підприємство, установа, заклад, організація (різних форм власності та господарювання), фізична особа, фізична особа-підприємець, які відповідають критеріям медіабельності.

20. **Правила проведення медіації** – порядок та методика проведення медіації, права та обов'язки учасників медіації, визначені договором про проведення медіації або затверджені суб'єктом, що забезпечує проведення медіації, відповідно до вимог Закону України «Про медіацію» (2021 р.);

21. **Медіабельність** – властивість юридичного конфлікту (правового чи іншої форми спору), в силу якої він може бути урегульований безпосередньо сторонами конфлікту (спору) під час процедури медіації (примирення) відповідним фахівцем у галузі права та психології.

ВСТУП

Здійснювані в Україні адміністративна та судово-правова реформи, метою яких є поетапне формування ефективної організації виконавчої та судової влади, орієнтація їх, передусім, на захист прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, інтеграція законодавства України до європейських стандартів не могли обійти осторонь проблеми оптимізації медіаційного процесу в сфері права. Навчальне видання «Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України» спрямоване на професійну та практичну підготовку майбутнього юриста, а тому вивчає нормативні механізми здійснення примирних (медіаційних) процедур в юрисдикційному процесі. У представленому виданні здійснено перехід від загальних питань, що мають теоретико-методологічне значення, до аналізу прикладних аспектів медіаційних процедур у різних видах юрисдикційного процесу.

В представленому навчальному виданні розкрито загальні методологічні підходи до аналізу організаційно-правової сутності та змісту реалізації медіаційних процедур в юрисдикційній діяльності, а також проаналізовані психологічні особливості означеної діяльності, місце і роль галузевої освіти, з'ясування цілей, завдань, принципів функціонування фахової підготовки фахівців-медіаторів (юристів, психологів), що є запорукою впровадження ефективних реформуючих заходів. Вміння адекватно реагувати на конфліктні ситуації і вміння виходити з них гідно та без моральних страждань є важливим фактором психологічного комфорту та безпеки особистості. Конфлікти зустрічаються в усіх сферах діяльності людини і часто вони стають значними подіями в житті, що залишають відбиток на світосприйнятті та взаєминах особистості з оточуючими.

Необхідність запровадження інституту медіації у вітчизняній системі права ґрунтується на позитивних результатах практики застосування інституту примирення в багатьох країнах світу, що свідчить про його ефективність. Така позиція узгоджується і з конституційними приписами, оскільки відповідно до ч. 5 ст. 55 Конституції України держава гарантує кожному будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань, а згідно ст. 124 передбачено, що юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір. Також, медіація закріплена й у п.п. 3 та 4 ч. 1 ст. 1 та п. 4 ч. 2 ст. 7 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (2011 р.) та п. 18 ч. 6 ст. 16 Закону України «Про соціальні послуги» (2019 р.). У розрізі цього 17 серпня 2016 року наказом № 892 Мінісоціальної політики України затверджено «Державний стандарт

соціальної послуги посередництва (медіації)», а постановою Уряду від 02 вересня 2022 року, № 988 «Про внесення змін до деяких постанов КМУ щодо деяких питань забезпечення надання послуг з медіації системою безплатної правової допомоги» на «Координаційний центр з надання правової допомоги» покладено обов'язок формування та ведення Реєстру медіаторів, які залучаються центрами з надання безплатної вторинної правової допомоги.

І наостанок, прийняття 16 листопада 2021 року ВР України Закону України «Про медіацію», що визначає правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою. Прийняття цього Закону відповідає загальній позиції України щодо гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу, оскільки питанню примирних процедур присвячено низку рекомендацій і рішень Ради Європи. Серед них варто пригадати наступні: Рекомендацію № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в сімейних справах від 21 січня 1998 р., Рекомендацію Rec № (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в цивільних справах від 18 вересня 2002 р., Директиву Європейського парламенту та Ради № 2008/52 ЄС щодо деяких аспектів посередництва (медіації) у цивільних та комерційних справах від 2 травня 2008 р. Крім цього, принагідно відзначити, що 7 серпня 2019 року в Сінгапурі Україною була підписана Конвенція ООН «Про міжнародні угоди за результатами медіації».

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ГАЛУЗЕВО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ

Зважаючи на сприйняття Україною європейських стандартів у царині застосування процедури медіації в юрисдикційному процесі та прийняття Закону України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 року, та існуючих низки чинних, і, почасти, суперечливих різного роду нормативних актів, виникло питання про удосконалення правової регламентації означеного інституту в національному законодавстві, що покликаний виконувати функцію примирення сторін будь-якого юридичного спору.

Окремим організаційно-правовим та психологічним аспектам проблеми забезпечення медіаційного процесу як альтернативного засобу вирішення позасудових та судових спорів, присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, А. Анцупова, В. Баранова, О. Белікова, О. Бобрової, Г. Брука, С. Васильчака, А. Горової, А. Гаврилішина, С. Демченка, В. Жмудь, В. Землянської, Г. Зера, Г. Єрьоменко, Г. Козирева, Р. Коваля, Я. Любченко, Н. Мазаракі, К. Михайлової, Ю. Михальського, Г. Огречук, І. Панової, Т. Подковенко, Ю. Притики, О. Спектор, Д. Сібільова, А. Шишилова, В. Резнікова та ін., проте наявний стан правової регламентації процедури медіації як соціальної та правової послуги, фахової підготовки та кваліфікаційні вимоги до статусу медіатора потребує комплексного теоретико-прикладного дослідження.

У даному розділі висвітлені окремі теоретико-правові питання оптимізації медіаційних процедур в юрисдикційному процесі України. У контексті заявленого, розглянуто окремі питання галузево-правових особливостей медіації в різних сферах юрисдикційного процесу за участі відповідних фахівців у сфері надання медіаційних послуг.

1. Понятійно-категорійна та нормативно-правова регламентація медіації.

Насамперед варто визначити об'єкт, предмет, поняття та завдання правничої медіації. Тож, *об'єктом правничої медіації* виступають суспільні відносини, що опосередковуються юридичним конфліктом у межах заявленого його сторонами предмету спору чи компенсацією (відшкодуванням) шкоди, спричиненої скоєним правопорушенням. Відповідно її (медіації) *предметом* є юридичний конфлікт (спір) та спричинена моральна, фізична, майнова шкода. Звідси можна виокремити *завдання правничої медіації*: нейтралізація юридичного конфлі-

кту; досягнення примирення сторін спору (укладення мирової угоди, угоди про примирення, медіаційного договору, застереження); остаточне вирішення юрисдикційного (в межах адміністративного, кримінального, цивільного та господарського судочинства) спору; відшкодування (компенсація) матеріальної шкоди; забезпечення правових гарантій потерпілому, позивачу; застосування санкцій стосовно підозрюваного, обвинуваченого, відповідача.

У свою чергу *особливістю правничої медіації* є її двоєдиний зміст, інтегрований соціальним та правовим аспектами, оскільки остання може виступати як соціальна чи правова послуга, або комплексно у їх поєднанні. До особливостей можна віднести і тріадний спосіб урегулювання спору сторонами: 1) за участі судді; 2) за участі залученого чи найнятого професійного медіатора; 3) лише за домовленістю сторін (без судді чи професійного медіатора).

Також, варто виокремити стадії медіації:

✓ підготовка до медіаційного процесу, що передбачає проведення медіатором підготовчих (первинних) заходів з метою з'ясування можливості проведення медіації (коло яких не є обмеженим);

✓ власне медіація, що проводиться згідно із законодавством у сфері медіації, і договором (угодою), правилами проведення медіації та норм професійної етики (кодексу) медіатора;

✓ припинення медіації — згідно з приписами ч. 2 ст. 17 Закону України «Про медіацію» (2021 р.) [1], медіація припиняється: 1) укладенням сторонами медіації угоди за результатами медіації; 2) із закінченням строку проведення медіації та/або дії договору про проведення медіації; 3) у разі відмови хоча б однієї із сторін медіації або медіатора (медіаторів) від участі в медіації; 4) у разі визнання сторони медіації або медіатора (медіаторів) недієздатною особою або особою, цивільна дієздатність якої обмежена; 5) у разі смерті фізичної особи, яка є стороною медіації, або ліквідації юридичної особи, яка є стороною медіації; 6) в інших випадках відповідно до договору про проведення медіації та правил проведення медіації.

Звичайно, що така стадійність обумовлюється умовними етапами медіаційного процесу, серед яких виокремлюють [2]:

1 етап. Підготовка до медіації, протягом якого медіатор:

✓ вивчає історію проблеми та основну інформацію про сторони конфлікту;

✓ переглядає нормативні документи, за потреби консультується з іншими фахівцями;

✓ налагоджує контакт зі сторонами та проводить індивідуальні зустрічі з ними;

✓ організовує безпечне та комфортне місце для проведення медіації.

2 етап. Початок, протягом якого відбувається:

- ✓ підписання договору з медіатором;
- ✓ вступне слово медіатора;
- ✓ збір даних та оголошення порядку і правил;
- ✓ з'ясування позицій сторін;
- ✓ визначення тем для обговорення.

3 етап. Переговори (перемовини). На цьому етапі відбувається виявлення інтересів кожного учасника конфлікту та з'ясування потреб, що приховані за виявленими інтересами.

4 етап. Укладання та підписання угоди, під час чого медіатор:

- ✓ перевіряє напрацьовані варіанти рішень на реалістичність та можливість практичної реалізації;
- ✓ уточнює деталі, узгоджує пункти угоди, формується остаточне рішення, яке задовольняє всіх учасників;
- ✓ учасники ознайомлюються з текстом угоди та підписують її (за загальним правилом, укладається у 2-х примірниках). Ця угода описує чіткий план виходу з конфліктної ситуації з вказаними часовими рамками та розподілом відповідальності між учасниками конфлікту. Участь в медіації жодним чином не позбавляє права громадян за звернення до суду.

В європейському просторі виокремлюють ще й такий додатковий етап медіаційного процесу, як фідбек процедури медіації (Mediation Feedback Questionnaire), що передбачає детальну зворотню оцінку клієнтом досягнутого результату медіації. У розрізі цього «Європейська комісія з ефективності правосуддя» розробила «Інструментарій розробки медіації: забезпечення виконання Інструкцій СЕРЕJ щодо медіації», в якому містяться усі стандартизовані шаблони документів, зокрема й модель анкети зворотного зв'язку з посередництва. Слід зазначити, що модель анкети зворотного зв'язку з посередництва містить 11 пунктів (5 тестів, 2 таблиці, 1 питання з відкритою відповіддю та 3 настанови) з метою постійного вдосконалення механізму проведення медіації.

Щодо витоків медіації як філософсько-правового інституту зародження альтернативного способу вирішення конфлікту (спору), то тут варто згадати вислів відомого представника філософських вчень Діогена Лоретського, який вважав, що: «діалогом є розмова, котра складається із запитань і відповідей про предмет філософський або державний та зберігає правильність виведених характеристик та опорядження мови» [3, с. 20]. Саме з цього моменту і в цей період, як стверджує

Г. Огречук, слід розпочати відлік зародження сучасної медіації, оскільки налагодження конструктивного діалогу між сторонами спору і є основною метою діяльності медіатора [4, с. 42].

Значну роль у впровадженні процедур примирення, але дещо в іншому аспекті, зіграла і філософія християнства. Проповідуючи неприйнятність будь-яких суперечок і конфліктів, вона наполягала на принципі, за яким треба жити не формою, а істиною. Такий підхід цілком відповідає засадам медіації, яка передбачає, що вирішення спору має відбуватися, виходячи, насамперед, з інтересів сторін, а вже потім – норм права [4, с. 42]. Прямо вказують на необхідність примирення й інші християнські тексти. Зокрема, Євангеліє від Матфея (гл. 5, 25) містить припис «швидше мирися із суперником, «аби той не віддав тебе судді, а суддя б не віддав тебе слугі, і не кинули тебе б до в'язниці» [5, с. 308]. Офіційним початком зародження медіації як інституту примирення варто вважати другу Паундську конференцію (the second Pound Conference), що відбулася 7-9 квітня 1976 р. у США. Саме на цій конференції професором Гарвардської школи права Френком Сандером було озвучено бачення суду майбутнього, де спори між людьми розподілялися б за різними критеріями, одні в судовому порядку, а інші із застосуванням фасилітації, медіації чи арбітражу [6].

Необхідність запровадження інституту медіації, як правової (п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (2011 р.) [7] та соціальної (п. 18 ч. 6 ст. 16 Закону України «Про соціальні послуги» (2019 р.) [8] послуги у вітчизняній системі права ґрунтується на позитивних результатах практики застосування цього інституту в низці країн світу, що свідчить про його ефективність. Така позиція узгоджується і з конституційними приписами, оскільки відповідно до ч. 5 ст. 55 Конституції України держава гарантує кожному будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. У розрізі цього 17 серпня 2016 року наказом № 892 Міністерства соціальної політики України затверджено «Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації)» (далі – Державний стандарт), що визначає зміст, обсяги, умови та порядок надання соціальної послуги посередництва (медіації), показники її якості для суб'єктів різних форм власності та господарювання, які надають таку послугу [9]. У ч. 1 розділу IX (назва – «Зміст соціальної послуги») Державного стандарту вписані основні заходи, що становлять зміст соціальної послуги посередництва (медіації) та форми роботи медіатора, зокрема: допомога у врегулюванні конфліктів; ведення переговорів; опрацювання шляхів та умов розв'язання конфлікту [9] (Див. Додаток А).

Окрім цього, впровадження медіації в Україні впливає з розділу «Розвиток і зміцнення правової держави» «Програми діяльності Кабінету Міністрів України» (Постанова Кабінету Міністрів України від 02 квітня 2020 р. № 270), де одним із пріоритетних кроків уряду визначено створення ефективних систем медіації. Одним із таких кроків стало внесення 2 вересня 2022 року змін до «Положення про Координаційний центр з надання правової допомоги», затвердженого постановою КМУ від 6 червня 2012 р. №504, серед яких наділення Координаційного центру з надання правової допомоги завданнями щодо: розроблення та затвердження правил проведення медіації відповідно до вимог Закону України «Про медіацію» (п. 4-1); формування і ведення у встановленому порядку Реєстру медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги (п. 7-1); забезпечення проведення моніторингу якості надання медіаторами послуг з медіації (п. 15). У розрізі цього був виданий наказ Координаційного центру з надання правової допомоги від 02 грудня 2022 року № 402-аг «Про проведення конкурсного відбору медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги». У свою чергу, Міністерство юстиції у 2023 році оприлюднило «Реєстр медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги» та встановило чіткі механізми їх відбору. Тож кожен замовник послуги правничої медіації може перевірити наявність інформації про відповідного (бажаного) професійного медіатора в розділі «Реєстр медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги» (Див. сайт: <https://legalaid.gov.ua/reyestr-mediatoriv/>).

Медіатор, якого включено до Реєстру, зможе укласти з центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги договір про надання послуг з медіації, проведення якої забезпечують центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги у межах Порядку реалізації пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення», затвердженого наказом Міністерства юстиції України та Генеральної прокуратури України від 21.01.2019 № 172/5/10, після підтвердження спеціалізації медіатора для надання послуг з медіації, проведення якої забезпечують центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Механізм підтвердження спеціалізації та укладання договорів з медіаторами, які залучаються центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги, встановлюється Координаційним центром. Однак, така медіація є вузькопрофільною, оскільки проводиться лише між потерпілим та неповнолітнім, який вперше вчинив кримінальний

проступок або нетяжкий злочин, у межах «Програми відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення».

Також, варто нагадати й про приєднання України, як підписанта, 7 серпня 2019 року до Конвенції ООН «Про міжнародні угоди за результатами медіації» (United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation), що додає правничій медіації гарантії виконання угод і є тією частинкою «пазла» ефективною та уніфікованою процедури реалізації угод, укладених внаслідок медіації, якої раніше не вистачало [10]. Означене цілком відповідатиме загальній позиції України щодо гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу, оскільки питанню мирних процедур присвячено низку рекомендацій і рішень Ради Європи. Серед них варто пригадати наступні: Рекомендацію № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в сімейних справах від 21.01.1998 р., Рекомендацію Rec № (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в цивільних справах від 18.09.2002 р., Директиву Європейського парламенту та Ради № 2008/52 ЄС щодо деяких аспектів посередництва (медіації) у цивільних та комерційних справах від 21.05.2008 р.

Також, слід зазначити про розпочату Президентом України судову реформу, в рамках якої може з'явитися інститут мирових судів. Так, Комісією з питань правової реформи обговорюється проєкт щодо введення в українську судову систему посад мирових суддів та порівняння їх до статусу судді загальної юрисдикції. Як відомо, значення та етимологія поняття «мировий суд» досі залишається не зовсім зрозумілим, як для більшості українців, так і для фахівців у галузі права. Це пояснюється відсутністю системного аналізу та єдиної дефініції визначення «мирової юстиції» в національному законодавстві України. Комісія з питань правової реформи при Президентові (далі – Комісія), пропонує віднести до підсудності мирових суддів в Україні кримінальні провадження, за які не передбачено позбавлення волі, та кримінальні проступки. Крім того, Комісія вважає, що мирові судді зможуть вирішувати справи щодо розлучень (у випадку відсутності спору щодо дітей), видачі судових наказів, розподілу спільного майна (у випадку незначної ціни), захисту прав споживачів та адмінправопорушення [11].

Водночас, варто зазначити, що медіація в порівнянні з судовим розглядом наділена певними перевагами, оскільки у процесі медіації сторони відіграють активну роль, спрямовану на примирення. Однак, конфліктуючим сторонам, як правило, складно знайти спільну мову

для того, щоб сісти за стіл перемовин задля досягнення компромісу. У цьому разі доцільно звертатися за допомогою до фахівців-медіаторів, оскільки лише вони зможуть завоювати увагу та довіру конфліктуючих (спірних) сторін, встановити між ними контакт та взаємопорозуміння, допомогти сторонам усвідомити необхідність та взаємовигідність примирення. Нами цілком підтримується наукова позиція А. Джужи, яка наголошує, що «сукупність завдань, покладених на інститут примирення (підвищення правосвідомості населення, допомога в реабілітації правопорушника й організація компенсації шкоди потерпілому), можна вирішувати тільки на основі соціальної кооперації, що об'єднує можливості громадськості та професійні навички і владні повноваження юристів (адвокатів, слідчих, прокурорів, суддів). А отже, сам інститут примирення, на слушну думку авторки, повинен мати змішаний державно-громадський характер» [12, с. 137].

Якщо говорити про питання теоретико-правового регулювання медіаційного процесу в Україні, то варто навести щодо цього позицію професора Ю. Притики, який, обираючи в якості основної умови систематизації законодавчих норм щодо регулювання медіації наявність виділених, інституційованих нормативно-правових актів, що встановлюють правове існування медіації та ступінь її нормативно-правового забезпечення на рівні спеціального законодавства, пропонує поділити правове регулювання медіації у сьогоденних зарубіжних правових системах на наступні групи: інтегроване правове забезпечення медіації (регулювання правовідносин, пов'язаних із застосуванням медіації при вирішенні спорів, відбувається на рівні спеціальних інтегрованих нормативно-правових актів – законів); диференційоване нормативно-правове забезпечення медіації (регулювання медіації здійснюється шляхом включення відповідних норм до нормативно-правових актів, перш за все, процесуального характеру (процесуальних кодексів)); неформалізоване правове забезпечення медіації та забороняючі правові системи (характеризується відсутністю як правових норм стосовно регулювання медіації, так і відповідної заборони) [13, с. 13].

Незважаючи на те, що Україною було обрано шлях диференційованого нормативно-правового забезпечення медіації, наразі, наша держава відноситься до країн (для прикладу: Великобританія, Нідерланди) із неформалізованим правовим забезпеченням альтернативних методів вирішення юрисдикційних спорів, натомість прийняття відповідного закону, на думку Г. Огречук, неодмінно вимагатиме внесення змін до діючого законодавства України, а відтак, це, в перспективі, передбачає запровадження інтегрованого правового забезпечення медіації [4, с. 78-80].

Враховуючи Рекомендацію № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в сімейних справах від 21 січня 1998 року, Рекомендацію № R (99) 19 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в кримінальних справах від 15 вересня 1999 року, Рекомендацію Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами від 5 вересня 2001 року, Рекомендацію Rec № (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в цивільних справах від 18 вересня 2002 року, Основоположне рішення Ради Європейського Союзу (2001/220/ЖНА) щодо місця жертв злочинів у кримінальному судочинстві від 15 березня 2001 року, Директиву Європейського парламенту та Ради № 2008/52 ЄС щодо деяких аспектів посередництва (медіації) у цивільних та комерційних справах від 21 травня 2008 року тощо, запровадження механізмів альтернативного вирішення спорів (медіації) є доцільним на сучасному етапі розвитку правової системи. Адже, це не лише сприятиме зменшенню навантаження на судову систему, а й пришвидшить вирішення юридичних спорів. Саме тому 16 листопада 2021 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про медіацію», що, у цілому, забезпечує законодавче врегулювання процедури медіації та став належною передумовою застосування цього альтернативного способу вирішення спорів.

Аналіз наукових праць у галузі теорії управління, конфліктології, юридичної психології, теорії та практики юридичної діяльності, а також власні дослідження показують, що: результати наукових розвідок у сфері правничого медіаційного процесу існують у фрагментарному вигляді і не можуть безпосередньо використовуватися у науковій, навчальній та правотворчій діяльності; недостатньо розробленим є теоретичне обґрунтування основних напрямів і компонентів системи професійної підготовки медіаторів в Україні за новими європейськими стандартами. У зв'язку з наведеним є актуальною необхідність дослідження організаційно-правових засад застосування процедури медіації в юрисдикційному процесі та кваліфікаційні вимоги до статусу медіатора. Узагальнення наукового доробку в галузі медіаційної діяльності потребує проведення теоретичного аналізу досліджень вітчизняних та зарубіжних учених-практиків, які присвячені теоретичному обґрунтуванню змісту медіаційних процедур як складових юрисдикційного процесу.

Щодо розуміння поняття та меж самого юрисдикційного процесу в теорії права, то тут слід навести наукову позицію В. Кощинця, який визначає останній (юрисдикційний процес) як «сукупність послідовних дій, встановлених в нормативному порядку й спрямованих на за-

стосування норм матеріального права; різновид юридичної процедури, спрямованої на виявлення та реалізацію матеріально-охоронних правовідносин; врегульований процесуальними нормами порядок діяльності компетентних державних органів; система процедурних правовідносин, обов'язковим суб'єктом якої є компетентний орган» [14, с. 70].

Небезвідомо, що в Україні, зокрема у процесуальному законодавстві (кримінальному, цивільному, адміністративному, господарському), останнім часом досить активно запроваджуються норми ювенальної юстиції і відновного правосуддя, які, на нашу думку, мають передбачати відповідну роль медіатора як невід'ємного учасника такого процесу. І тут слід звернути увагу на інститут примирення (медіації) сторін у процесуальному судочинстві та роль у цьому медіатора як альтернативного, незалежного посередника юридичного спору, оскільки самі по собі кримінальний, адміністративний, цивільний та господарський процеси є конфліктними за психологічним змістом.

У словнику української мови поняття «примиритися (примирити)» має наступне тлумачення: 1) встановлювати мирні стосунки між ким-небудь, відновлювати злагоду; 2) згладжувати суперечності між ким-, чим-небудь; 3) сприяти умиротворенню, заспокоєнню, робити лагідним кого-небудь [15, с. 670]. Терміном «примирення» опосередковуються якраз медіаційні процедури у кримінальному процесі, що реалізуються у формі «угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим» (п. 1 ч. 1 ст. 468 КПК України). При цьому суб'єктами проведення так званої «медіації» (примирення) можуть виступати: самостійно потерпілий, підозрюваний чи обвинувачений; захисник; представник; інша особа (професійний медіатор чи юридичний психолог у нашому розумінні).

В науці кримінального процесуального права під примиренням розуміється юридичний стан, що виникає внаслідок вирішення кримінально-правового конфлікту, при якому потерпілий відмовляється від вимоги про притягнення до кримінальної відповідальності особи, що вчинила злочин, а сама особа, яка його вчинила, у передбачених законом випадках залагоджує спричинену шкоду (відшкодовує збитки або усуває заподіяну шкоду) [16, с. 10]. Процедура примирення в кримінальних провадженнях визначається як структурована безпосередня зустріч сторін конфлікту, під час якої потерпілий та правопорушник мають можливість брати активну участь у вирішенні проблем, спричинених правопорушенням [17, с. 152]. Саме тому, на думку О. Соловйової, примирення веде до встановлення доброзичливих взаємин між людьми, запобіганню насилля та жорстокості, зменшенню

витрат правосуддя, збільшенню ролі суспільства у роботі з правопо-рушниками [18, с. 63].

У продовження зазначеного нагадаємо, що ще у 2008 році на це було звернено увагу в Указі Президента України (08.04.2008 р. № 311/2008), котрим затверджено «Концепцію реформування кримінальної юстиції України». Якраз в концепції і закладені висхідні позиції щодо посилення захисту прав та законних інтересів потерпілих, гарантоване відшкодування завданої їм шкоди. У зв'язку з цим, одним із завдань оптимізації медіаційних процедур в судах має стати розширення сфери застосування відновного і примирного правосуддя, відповідно до яких суд прийматиме рішення щодо угоди про примирення (мирової угоди) сторін у розглянутому юрисдикційному процесі.

На нашу думку, конфлікт якраз закладений в оспорюваних сторонами у судовому порядку порушених прав та законних інтересів. Отож, основною зброєю сторін конфлікту є спір, що скерований на відстоювання якихось власних інтересів, потреб, бажань тощо. Отже, варто погодитись з позицією С. Йосипенко, що «спір» є юридичним виразом конфлікту, а відтак означені категорії мають певні відмінності у розумінні «вирішення спору» і «вирішення конфлікту» [19, с. 52]. Так, суди, врегульовуючи спір між сторонами, не завжди врегульовують сам конфлікт. Адже під час застосування медіації здійснюється управління конфліктом між сторонами, а правовим результатом успішно проведеної медіації є припинення конфлікту та укладення медіаційної угоди про це [20].

У матеріалах із Вікіпедії спір визначено як зіткнення думок, поглядів, у процесі якого одна із сторін (або обидві) прагнуть переконати одну одну в справедливості своєї позиції; це публічне обговорення проблеми, зіткнення різних точок зору в процесі доказування і спростування [21]. Нагадаємо, що примиренням чи так званою медіацією є вид альтернативного врегулювання спорів, метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби всіх учасників конфлікту [22].

Законодавець, збагнувши значення інституту примирення (медіації) у позасудовому та судовому процесі, передбачив її в конкретних нормах процесуального права. Так, у Кримінальному процесуальному кодексі України цьому присвячена окрема глава 35, що іменується «Кримінальне провадження на підставі угод». У кримінальному провадженні згідно п. 1 ст. 468 КПК України (назва – «Угоди в криміна-

льному провадженні») може бути укладена угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим. До того ж, така угода може бути укладена згідно ч. 4 ст. 56 КПК України (назва – «Права потерпілого») на всіх стадіях кримінального провадження та слугуватиме, у певних випадках, підставою для закриття кримінального провадження. Варто також зазначити, що згідно з ч. 1 ст. 469 КПК України (назва – «Ініціювання та укладення угоди») угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді).

Щодо застосування медіаційних процедур в інших видах юрисдикційного процесу (цивільного, адміністративного, господарського), то останні чітко урегульовані в процесуальних нормах відповідних кодексів [23] та окремих законах, зокрема у:

Господарському процесуальному кодексі України: ч. 7 ст. 46 ГПК України (назва – «Процесуальні права та обов'язки сторін»), ч. 3 ст. 59 ГПК України (назва – «Особі, які не можуть бути представниками»), п. 4 ч. 5 ст. 129 ГПК України (назва – «Розподіл судових витрат»), ст. 130 ГПК України (назва – «Розподіл витрат у разі визнання позову, закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду»), ст. 187 ГПК України (назва – «Порядок призначення врегулювання спору за участю судді»), п.п. 2 та 14 ч. 2 ст. 182 ГПК України (назва – «Підготовче засідання»), п. 5 ч. 5 ст. 183 ГПК України (назва – «Порядок проведення підготовчого засідання»), ст. 188 ГПК України (назва – «Порядок проведення врегулювання спору за участю судді»), ст. 192 ГПК України (назва – «Мирова угода сторін»), ст. 193 ГПК України (назва – «Виконання мирової угоди»), ст. 195 ГПК України (назва – «Виконання мирової угоди»), ч. 5 ст. 196 ГПК України (назва – «Судове засідання»), п. 3¹ та 4 ч. 1 ст. 227 ГПК України (назва – «Обов'язок суду зупинити провадження у справі»), ст. 274 ГПК України (назва – «Відмова позивача від позову та мирова угода сторін»), ст. 307 ГПК України (назва – «Відмова позивача від позову та мирова угода сторін»), ст. 330 (назва – «Мирова угода в процесі виконання»);

Цивільному процесуальному кодексі України: ч. 5 ст. 44 ЦПК України (назва – «Неприпустимість зловживання процесуальними правами»), ч. 7 ст. 49 ЦПК України (назва – «Процесуальні права та обов'язки сторін»), ч. 1 ст. 57 ЦПК України (назва – «Процесуальні права органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в

інтересах інших осіб)), ч. 3 ст. 61 ЦПК України (назва – «Особи, які не можуть бути представниками»), п. 2 ч. 1 ст. 70 ЦПК України (назва – «Особи, які не можуть бути допитані як свідки»), ч.ч. 1, 2, 4 ст. 142 ЦПК України (назва – «Розподіл витрат у разі визнання позову, закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду»), п. 2 ч. 2 ст. 197 ЦПК України (назва – «Підготовче засідання»), п. 5 ч. 5 ст. 198 ЦПК України (назва – «Порядок проведення підготовчого засідання»), ст. 207 ЦПК України (назва – «Мирова угода сторін»), ст. 208 ЦПК України (назва – «Виконання мирової угоди»), ч. 5 ст. 211 ЦПК України (назва – «Судове засідання»), ч. 4 ст. 200 ЦПК України (назва – «Судові рішення у підготовчому засіданні»), ч. 4 ст. 204 ЦПК України (назва – «Припинення врегулювання спору за участю судді»), ч. 7 ст. 240 ЦПК України (назва – «Відкладення розгляду справи або перерва в судовому засіданні»), п. 4¹ ч. 1 ст. 251 ЦПК України (назва – «Обов'язок суду зупинити провадження у справі»), п. 3¹ ч. 1 ст. 253 ЦПК України (назва – «Строки, на які зупиняється провадження у справі»), ч. 5 ст. 255 ЦПК України (назва – «Підстави закриття провадження у справі»), ч. 5 ст. 294 ЦПК України (назва – «Порядок розгляду справ окремого провадження»), п. 11 ч. 1 ст. 353 ЦПК України (назва – «Ухвали, на які можуть бути подані скарги окремо від рішення суду»), ст. 373 ЦПК України (назва – «Відмова позивача від позову та мирова угода сторін»), ст. 408 ЦПК України (назва – «Відмова позивача від позову та укладення сторонами мирової угоди»), ст. 434 ЦПК України (назва – «Мирова угода в процесі виконання»);

Кодексі адміністративного судочинства: п. 5 ч. 2 ст. 45 КАС України (назва – «Неприпустимість зловживання процесуальними правами»), ч.ч. 5, 6 ст. 47 КАС України (назва – «Процесуальні права та обов'язки сторін»), ч. 1 ст. 54 КАС України (назва – «Процесуальні права органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб»), ч. 3 ст. 58 КАС України (назва – «Особи, які не можуть бути представниками»), п. 2 ч. 1 ст. 66 КАС України (назва – «Особи, які не можуть бути допитані як свідки»), ч. 6 ст. 122 КАС України (назва – «Строк звернення до адміністративного суду»), п. 4 ч. 9 ст. 139 КАС України (назва – «Розподіл судових витрат»), ст. 141 КАС України (назва – «Судові витрати, пов'язані з примиренням сторін»), п. 2 ч. 2 ст. 180 КАС України (назва – «Підготовче засідання»), п. 5 ч. 6 ст. 181 КАС України (назва – «Порядок проведення підготовчого засідання»), ч. 4 ст. 183 КАС України (назва – «Судові рішення у підготовчому засіданні»), ч. 2 ст. 185 КАС України (назва – «Порядок призначення врегулювання спору за участю судді»), ч.ч. 2-5 ст. 186 КАС України (назва – «Порядок проведення врегулювання спору за участю

судді»), п. 4 ч. 1 ст. 188 КАС України (назва – «Припинення врегулювання спору за участю судді»), ст. 190 КАС України (назва – «Примирення сторін»), ст. 191 КАС України (назва – «Виконання умов примирення»), ч. 5 ст. 194 КАС України (назва – «Судове засідання»), п. 4 ч. 1 ст. 236 КАС України (назва – «Зупинення провадження у справі»), п. 3 ч. 1 ст. 238 КАС України (назва – «Закриття провадження у справі»), п. 8 ч. 1 ст. 294 КАС України (назва – «Ухвали, на які можуть бути подані апеляційні скарги окремо від рішення суду»), ст. 314 КАС України (назва – «Відмова позивача від позову, примирення сторін під час апеляційного провадження»), ст. 348 КАС України (назва – «Відмова позивача від позову, примирення сторін під час касаційного провадження»), ст. 377 КАС України (назва – «Примирення сторін у процесі виконання») [23];

Кодексі законів про працю України: Стаття 222¹ (назва – «Врегулювання трудових спорів шляхом медіації»), де вписано, що «трудовий спір між працівником і власником або уповноваженим ним органом незалежно від форми трудового договору може бути врегульовано шляхом медіації відповідно до Закону України «Про медіацію» з урахуванням особливостей, передбачених Кодексом законів про працю України. Договір про проведення медіації та угода за результатами медіації у трудових спорах укладаються в письмовій формі. У разі невиконання чи неналежного виконання угоди за результатами медіації сторони медіації мають право звернутися для розгляду трудового спору до органів, передбачених ст. 221 Кодексу законів про працю України. Участь у процедурі медіації може бути визнана поважною причиною у розумінні ст.ст. 225 і 234 Кодексу законів про працю України»;

Земельному кодексі України: Стаття 158¹ (назва – «Врегулювання земельних спорів шляхом медіації»), де вписано, що «земельний спір може бути врегульовано шляхом медіації відповідно до Закону України «Про медіацію» з урахуванням особливостей, передбачених у Земельному кодексі України. Органи, передбачені ст. 158 Земельного кодексу України, сприяють примиренню сторін земельного спору. Договір про проведення медіації та угода за результатами медіації у земельних спорах укладаються в письмовій формі. У разі невиконання чи неналежного виконання угоди за результатами медіації сторони медіації мають право звернутися для розгляду земельного спору до органів, що вирішують земельні спори»;

Законі України «Про нотаріат»: ч. 3 ст. 1 (назва – «Поняття нотаріату. Органи і особи, які вчиняють нотаріальні дії»), вписано, що «нотаріуси можуть проводити медіацію у порядку, визначеному зако-

ном, за умови проходження ними базової підготовки медіатора». У ч. 4 ст. 3 (назва – «Нотаріус»), вписано, що «нотаріус не може займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім виконання функції медіатора, викладацької, наукової і творчої діяльності, а також діяльності у професійному самоврядуванні нотаріусів». Також, главу 1 Закону доповнено ст. 16⁻¹ (назва – «Медіація в нотаріаті») такого змісту: «нотаріальна палата України здійснює підготовку нотаріусів у сфері медіації, веде та оприлюднює реєстри нотаріусів, які пройшли підготовку у сфері медіації»;

Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: п. 1, п. 2 ч. 1 ст. 19 (назва – «Види адвокатської діяльності»), вписано, що видами адвокатської діяльності, в тому числі, є: надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, правовий супровід діяльності юридичних і фізичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, держави (п. 1), а також складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру (п. 2), у тому числі і в межах медіаційного процесу, якщо адвокат не є представником або захисником будь-якої із сторін конфлікту (спору) у досудовому розслідуванні, судовому, третейському чи арбітражному провадженні (п. 4 ч. 2 ст. 7 (назва – «Нейтральність, незалежність та неупередженість медіатора») Закону України «Про медіацію» (2021 р.)) та внесений до реєстру професійних медіаторів (а не Реєстру адвокатів);

Законі України «Про міжнародний комерційний арбітраж»: ч. 1 ст. 30 (назва – «Мирова угода»), вписано, що, якщо в ході арбітражного розгляду сторони врегулюють спір, у тому числі шляхом медіації, третейський суд припиняє розгляд і, на прохання сторін та за відсутності заперечень з його боку, фіксує це врегулювання у вигляді арбітражного рішення на узгоджених умовах;

Законі України «Про третейські суди»: ч. 4 ст. 33 (назва – «Розгляд справ третейським судом та мирова угода»), вписано, що «третейський суд на початку розгляду повинен з'ясувати у сторін можливість закінчити справу мировою угодою, у тому числі досягнутою шляхом медіації, та в подальшому сприяти вирішенню спору шляхом укладення мирової угоди на всіх стадіях процесу». А також, у ч. 5 ст. 33 (назва – «Розгляд справ третейським судом та мирова угода»), де наголошено, що «сторони мають право провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації, закінчити справу укладенням мирової угоди як до

початку третейського розгляду, так і на будь-якій його стадії, до прийняття рішення. За клопотанням сторін третейський суд приймає рішення про затвердження мирової угоди. Мирова угода може стосуватися лише прав і обов'язків сторін щодо предмета спору. Зміст мирової угоди викладається безпосередньо в рішенні третейського суду»;

Законі України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»: абз. 8 ч. 1 ст. 13 (назва – «Права та обов'язки суб'єктів соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю»), вписано «пропонувати вирішення спорів, що виникають у об'єктів соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, шляхом медіації». У ст. 21 (назва – «Порядок розгляду спорів, що виникають у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю»), вписано, що «Спори, що виникають у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, розглядаються відповідно до законів України, у тому числі із застосуванням медіації»;

Законі України «Про соціальні послуги»: п. 18 ч. 6 ст. 16 (назва – «Класифікація соціальних послуг»), передбачає таку послугу як «медіація». Також, заслуговує уваги ч. 8 цієї статті, де вписано, що «принципи медіації та статус медіатора регулюються Законом України «Про медіацію». Надання соціальної послуги з медіації регулюється Законом України «Про соціальні послуги».

Сторони означених вище видів юрисдикційного процесу можуть укласти мирову угоду, тобто примиритись у предметі спору, на будь-якій стадії юрисдикційного процесу (ч. 7 ст. 49 ЦПК України; ч. 5 ст. 47 КАС України; ч. 7 ст. 46 ГПК України). З аналізу текстуальних конструкцій редакцій ч. 1 ст. 207. ЦПК України (назва – «Мирова угода сторін»); ч. 1 ст. 190 КАС України (назва – «Примирення сторін») та ст. 192 ГПК України (назва – «Мирова угода сторін»), ст. 193 ГПК України (назва – «Виконання мирової угоди»), ст. 307 ГПК України (назва – «Мирова угода в процесі виконання») виходить, що примирення між сторонами спрямовує взаємопоступливість сторін при врегулюванні спору і може стосуватися лише їх прав, обов'язків та предмета позову. Звичайно, що у мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, якщо мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб (ч. 1 ст. 192 ГПК України; ч. 1 ст. 190 КАС України, ч. 1 ст. 207 ЦПК України). У ч. 1 ст. 207 ЦПК України, ч. ст. 192 ГПК України та ч. 1 ст. 190 КАС України [22]. Втім, якщо сторони у мировій угоді виходять за межі позову – це, як зауважує Н. Сакара, вже не мирова угода, а тому вона не буде затверджена судом [24].

Вважаємо, сторонам, які в межах юрисдикційного процесу виявили бажання про залучення для врегулювання спору (юридичного конфлі-

кту) медіатора, варто заявити в суді таке клопотання (див. Додаток Д). Як слушно зазначає Д. Сібільов, «медіація – це процес, в якому нейтральна третя сторона, медіатор, допомагає вирішити конфлікт, сприяючи досягненню добровільної угоди між конфліктуючими сторонами. Медіатор полегшує процес спілкування між сторонами, розуміння позицій та інтересів, фокусує сторони на їх інтересах і шукає ефективне рішення проблеми, надаючи можливість сторонам дійти до конструктивної угоди» [25]. Медіація, на думку автора, необхідна у випадках коли: необхідно прийти до того чи іншого рішення в результаті переговорів і закріпити його документально; між сторонами є домовленості, які вони не можуть розкривати третім особам (а тим більше в суді) і хочуть зберегти конфіденційність; роздратування і емоції перешкоджають ефективному спілкуванню сторін; сторони обмежені часовими рамками і економлять кошти; сторони хочуть залишатися в партнерських або добрих відносинах [25]. Таким чином, медіація в юрисдикційному процесі є останньою можливістю сторін повернутися до конструктивних перемовин, узгодити спірні питання з тим, щоб у майбутньому забезпечити подальшу співпрацю та уникнути небажаних наслідків для обох сторін.

Щодо засад правничої медіації, то тут варто навести положення чинного Закону України «Про медіацію» (2021 р.), у площині закріплених принципів медіації, серед яких виокремлюються [1, див. Додаток Ф]: добровільність, конфіденційність, незалежність, нейтральність та неупередженість медіатора, самовизначення та рівність прав сторін медіації. Розглянемо означені принципи більш детально. Так, добровільність (ст. 5 Закону) передбачає, що участь у медіації є добровільним волевиявленням сторін медіації (ч. 1). Сторони мають право брати участь у медіації у межах вимог, встановлених щодо проведення медіації цим Законом, правилами проведення медіації та договором про проведення медіації, а також припинити медіацію у будь-який час (ч. 2). Участь сторони в медіації не може вважатися визнанням такою стороною вини, позовних вимог або відмовою від цих вимог (ч. 3).

Статтею 6 Закону відображений принцип конфіденційності інформації щодо медіації, в якому законодавець наголосив, що інформація, яка стала відома під час медіації, є конфіденційною, а тому медіатор та інші учасники медіації, а також суб'єкт, що забезпечує проведення медіації, не мають права розголошувати таку інформацію, якщо інше не встановлено законом або якщо всі сторони медіації не домовилися у письмовій формі про інше (ч. 1). При цьому, конфіденційною інформацією вважається вся інформація, яка стала відома під час підготовки до медіації та проведення медіації, зокрема про пропозицію та готов-

ність сторін конфлікту (спору) до участі у медіації, факти та обставини, висловлені судження та пропозиції сторін медіації щодо врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації (ч. 1). Якщо ж медіатор отримав від однієї із сторін конфіденційну інформацію, він може її розкрити іншій стороні (сторонам) лише за згодою сторони, яка надала таку інформацію (ч. 2). У разі пред'явлення стороною медіації вимог до медіатора щодо невиконання чи неналежного виконання ним умов договору про проведення медіації, медіатор звільняється від обов'язку збереження конфіденційної інформації в межах, необхідних для захисту його прав та інтересів. У такому разі суд, інші органи чи посадові особи, які розглядають вимоги сторони медіації до медіатора або яким стало відомо про пред'явлення таких вимог, зобов'язані вжити заходів для унеможливлення доступу сторонніх осіб до конфіденційної інформації та її розголошення (ч. 4). У свою чергу, медіатор не може бути допитаний як свідок у справі (провадженні) щодо інформації, яка стала йому відома під час підготовки до медіації та проведення медіації (ч. 5).

В зарубіжній літературі виокремлюють конфіденційність, пов'язану із захистом інтересів дитини або фізичної чи психологічної недоторканності особистості, у тому числі розкриття інформації, що міститься в угоді сторін, необхідне для її реалізації або виконання [26]. Конфіденційною є інформація, зокрема, про пропозицію та готовність учасників конфлікту (спору) до участі у медіації, факти та обставини, що стали відомі під час медіації, висловлені судження та пропозиції сторін медіації щодо врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації. Жодна зі сторін медіації, медіатор, а також особи, залучені до організації процесу медіації, не мають права розголошувати інформацію, що стала їм відома під час медіації, без письмової згоди сторін.

Варто зауважити, що, як правило, конфіденційність не поширюється на звіт про проведення медіації, якщо він долучається до матеріалів справи, яка перебуває у провадженні органу, що забезпечував (пропонував) проведення медіації. Орган чи установа, що забезпечував (пропонував) проведення медіації, може зберігати та використовувати відомості щодо проведених медіацій винятково з метою узагальнення статистики і практики для наукових та просвітницьких цілей, за умови дотримання положень конфіденційності. Виключенням може бути тільки письмова угода між сторонами чи учасниками медіаційного процесу про зміну умов конфіденційності. Правило про конфіденційність є обов'язковим для сторін та медіатора, про що вони підписують окрему угоду про конфіденційність до початку медіації.

Наступним принципом визначено незалежність, нейтральність та неупередженість медіатора (ст. 7 Закону), де зазначено, що під час медіації медіатор повинен бути нейтральним у ставленні до сторін медіації та незалежним від сторін медіації, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, інших фізичних і юридичних осіб (ч. 1). Медіатор не може (ч. 2): суміщати функцію медіатора з функцією іншого учасника медіації в одному конфлікті (спорі); надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо прийняття рішення по суті конфлікту (спору); приймати рішення по суті конфлікту (спору) між сторонами медіації; бути представником або захисником будь-якої зі сторін у досудовому розслідуванні, судовому, третейському чи арбітражному провадженні у конфлікті (спорі), в якому він є чи був медіатором.

Між іншим, втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та підпорядкування, громадських об'єднань, посадових та службових осіб, фізичних осіб під час підготовки та проведення медіації забороняється (ч. 3). Відтак, медіатор повинен бути неупередженою особою, яка допомагає сторонам конфлікту (спору) здійснювати комунікацію, досягати порозуміння та проводити переговори (ч. 4). Медіатор має право надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо порядку проведення медіації та фіксування її результатів (ч. 5).

І нарешті, статтю 8 Закону охарактеризовано зміст принципу «самовизначення та рівність прав сторін медіації», зокрема, виписано, що сторони медіації самостійно обирають медіатора (медіаторів) та/або суб'єкта, що забезпечує проведення медіації (ч. 1). Окрім цього, сторони медіації самостійно визначають перелік питань, які обговорюватимуться, варіанти врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації, строки та способи її виконання, інші питання щодо конфлікту (спору) та проведення медіації. Інші учасники медіації можуть надавати консультації та рекомендації сторонам медіації, але рішення приймається виключно сторонами медіації (ч. 2). Якщо стороною медіації є неповнолітня особа, вона приймає рішення з дотриманням вимог законодавства з урахуванням обсягу її дієздатності (ч. 3). Якщо ж стороною медіації є особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вона приймає рішення з дотриманням вимог законодавства з урахуванням обсягу її дієздатності (ч. 4). Медіація проводиться на засадах рівності сторін. Тому сторонам медіації має бути надано рівні можливості під час проведення медіації. Зобов'язання медіатора повинні бути однаковими стосовно всіх сторін медіації (ч. 5).

Принагідно зазначити, що в ч. 4 розділу VII Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації) (2016 р.) (назва – «Принципи надання соціальної послуги»), вписані [8] також механізми захисту і безпеки отримувача соціальної послуги, серед яких виокремлено: надавач соціальної послуги провадить свою діяльність з повагою до гідності отримувачів соціальної послуги та з недопущенням негуманних і дискримінаційних дій щодо них; отримувачам соціальної послуги / їхнім законним представникам надається інформація про порядок оскарження непрофесійних дій надавача соціальної послуги; надавач соціальної послуги інформує отримувачів соціальної послуги / їхніх законних представників про відповідальність згідно з чинним законодавством у разі застосування ними фізичного чи іншого насильства щодо надавачів соціальної послуги; надавачам соціальної послуги забороняється використовувати речі отримувачів соціальної послуги, отримувати від них кошти, подарунки тощо. Варто нагадати, що медіація як соціальна послуга з 2016 року є безкоштовною для її отримувача (п. 7, ч. 1 Переліку платних соціальних послуг Постанови КМУ «Про внесення змін до переліку платних соціальних послуг» від 8.09.2016 р., № 596) [27].

Також, медіація, на слухну думку С. Йосипенко, буде корисною у спорах, що виникли в період воєнного часу, зокрема [28]:

– **Корпоративних.** Розбіжності між партнерами по бізнесу, а іноді й між топ-менеджерами є поширеним явищем. Корпоративні конфлікти негативно впливають на роботу підприємства, а у деяких випадках призводять до краху бізнесу. У ситуації воєнного стану, коли підприємцям необхідно адаптуватися до «нових реалій» та трансформувати свій бізнес, врегулювання спору у суді є не найкращим варіантом. Звернення до кваліфікованого медіатора – найкоротший шлях до взаємовигідного врегулювання конфлікту. Окрім того, процедура медіації знижує ризики завдання шкоди репутації підприємця та зберігає конфіденційність такого спору.

– **Господарських, зокрема в аграрній галузі та нерухомості.** Згідно з даними Мінагрополітики, загальні збитки від війни лише в сільському господарстві України сягнули \$4,3 млрд. Очевидно, конфлікти між бізнес-партнерами в даних галузях є прогнозованими та неминучими, зокрема, спори щодо невиконання зобов'язань за договорами поставки, зберігання, оренди тощо. І в цьому аспекті медіація може бути корисною та ефективною [28]. Як слушно зауважив Ю. Бабенко, «ще на початку війни Торгово-промислова палата України визнала військову агресію форс-мажорною обставиною у бізнес-процесах. Та це не означає, що посилання на форс-мажор авто-

матично звільняє одну зі сторін від відповідальності за невиконання зобов'язань. У більшості випадків актуальна судова практика свідчить, що наявність форс-мажору необхідно доводити в кожній конкретній ситуації. Зокрема, Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду зазначає про це в постанові від 25 січня 2022 року у справі №904/3886/21. У документі сказано, що сторона, яка посилається на конкретні обставини має довести, що вони є форс-мажорними саме для конкретного випадку. Також необхідно довести їх невідворотність та надзвичайність. Водночас, форс-мажор не має преюдиційного – заздалегідь встановленого – характеру. Якщо ваші контрагенти не виконують договір, посилаючись на воєнний стан як на форс-мажор – вони мають довести, що саме внаслідок війни не могли виконати зобов'язання. В іншому випадку ви маєте право подати на них до суду, змусити виконати умови контракту або стягнути компенсацію за їх порушення» [29].

– **Цивільних, зокрема сімейних, спадкових спорів.** Вирішення судом такої категорії справ навіть у довоєнний період було емоційно виснажливим процесом. Як показує практика, медіація використовується учасниками шлюбно-сімейних відносин у суперечках про розірвання шлюбу, поділ спільно нажитого майна подружжя, про визнання шлюбного договору недійсним, про визначення місця проживання дитини, про визначення порядку спілкування з дитиною, про заперечення батьківства, про повернення дитини тощо [30]. Окрім іншого, тут варто згадати й медіацію в сфері інтелектуальної власності, пов'язану із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності та розпорядження майновими правами на них. З розвитком інтернет-індустрії об'єкти права інтелектуальної власності знаходяться в стані меншої захищеності. Адже інтернет-простір дає змогу користувачам швидко розповсюджувати певні об'єкти творчої діяльності людини, що ускладнює відстеження стану їх добросовісності. А тому, у випадку порушення прав автора на певний результат інтелектуальної діяльності варто звернутися до процедури медіації, що дає змогу отримати бажаний результат за більш короткий строк порівняно з судовим процесом [31, с. 678].

Зараз широко обговорюється питання існування медіації у транскордонних сімейних суперечках [32, с. 174]. Під транскордонною сімейною медіацією розуміється медіація у таких міжнародних сімейних справах, що стосуються питань батьківської відповідальності, виконання судових рішень щодо проживання дітей та інших. Однією з причин, що перешкоджають більш активному розвитку транскордонної сімейної медіації, є проблема затвердження медіаційних угод з точки зору їх подальшого визнання та виконання на території іншої держави

[33, с. 153]. Окрім вищезгаданих сімейних спорів медіабельними, на думку Судді Верховного Суду Г. Коломієць, є деякі категорії спадкових спорів, якщо однією зі сторін не виступає держава. Також, Суддя зауважила, що досудова медіація не має примушувати до примирення, а має дати можливість консультативної бесіди з медіатором і змогу зрозуміти, що є такий альтернативний спосіб вирішення спору [34]. Щодо спадкових справ, то тут медіація проводиться у випадку спору щодо розподілу спадкового майна, де необхідно знайти порозуміння та відновити стосунки між спадкоємцями, а також у вирішенні інших спірних питань, пов'язаних з прийняттям та оформленням спадщини, встановлення порядку користування спільним майном тощо.

Звичайно, що в умовах воєнного стану чи карантину найдієвішим способ вирішення спорів між конфліктуючими сторонами стане проведення онлайн-медіації завдяки можливостям різних технологій, наприклад, чат-конференцій, відеоконференцій, аудіоконференцій, симультанних або асинхронних повідомлень, електронного листування, голографічних зображень тощо. У випадку використання аудіовізуальних технологій онлайн-медіація, з позиції С. Чванкіна, більше схожа на традиційну медіацію за рахунок аудіовізуального спілкування сторін і медіатора. У такому випадку дві сторони медіації, як правило, мають два конференц-канали: один для зв'язку кожної зі сторін із медіатором і один для загальної конференції між двома сторонами та медіатором. Сторони отримують доступ від медіатора до цих каналів зв'язку, і саме через них, наголошує автор, відбувається спілкування [35, с. 81]. Також, у випадках використання текстових методів, медіатор спілкується зі сторонами через текстові повідомлення, листування або чат, як у симультанній формі, тобто в режимі реального часу за допомогою чату, так і асинхронним – із використанням повідомлень або електронних листів, коли спілкування відбувається із перервами [36].

Список використаних джерел

1. Про медіацію: Закон України від 16.12.2021 р., № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 05.09.2022).
2. Медіація – це можливість врегулювання трудового спору. *За матеріалами Володимирського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги Волинська область*. URL : <https://od.dsp.gov.ua/news/mediatsiia-tse-mozhlyvist-vrehuliuvannia-trudovoho-sporu/> (дата звернення: 25.02.2023)
3. Малахов В. Етика спілкування: навч. посіб. – Київ.: Либідь, 2006. – 400 с.

4. Огрєнчук Г. О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. – Київ, 2016. – 213 с.

5. Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. Канонические / с ил. Гюстава Дорэ. Т. 2. – Л.: Библейские комиссии. Духовное просвещение, 1990. – 624 с.

6. Frank C. A. Sander. Varieties of Dispute Processing. Address Before the National Conference on the Causes of Popular Dissatisfaction with the Administration of Justice 70 FR D 79 111 1976.

7. Закон України «Про безоплатну правову допомогу». *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2011, № 51, ст. 577 (дата звернення: 21.09.2019).

8. Про соціальні послуги : Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 18, ст. 73). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 25.01.2023)

9. Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації): наказ Мін. соц. політики України від 17.08.2016 року № 892., зареєстрованого в Мін. юстиції України 12.09.2016 року за № 1243/29373. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16> (дата звернення: 21.09.2019).

10. Reznikov A, Potemkin Y, Bezhlebnaia N. Україна підписала Сінгапурську конвенцію, що спрощує виконання міжнародних угод, укладених за результатами медіації. URL : <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=5e9f2fb3> (дата звернення: 25.02.2023)

11. Калева А. Мирові судді в Україні: доцільність та перспективи запровадження. URL : <https://sud.ua/ru/news/publication/154082> (дата звернення: 25.02.2023)

12. Джужа А. О. Інститут примирення як одна з форм відновного правосуддя у справах неповнолітніх. *Науковий вісник НАВС*. 2013. № 3. С. 132-138.

13. Притика Ю. Д. Правовий режим медіації у законодавчих системах зарубіжних країн. *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка)*. 2010. № 3-4. С. 12-15.

14. Кошинець В. В. Теоретико-методологічні засади спеціального психологічного пізнання в юрисдикційному процесі : дис. ... д-ра юрид. наук : 19.00.06. – Київ, 2019. – 398 с.

15. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – Київ: Наукова думка, 1970-1980. Т. 8. – 699 с.

16. Микитин Ю. І. Відновне правосуддя у кримінальному процесі: міжнародний досвід та перспективи розвитку в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. – Київ, 2010. – 22 с.

17. Черновський О. К., Федіна А. В. Психологічні особливості укладення угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим. *Європейські перспективи*. № 1. 2014. С. 149-155.

18. Соловійова О. Є. Примирення сторін у кримінальному процесі України : дис.. канд. юрид. наук: 12.00.09. – Харків, 2006. – 234 с.

19. Йосипенко С. Т. Медіація як спосіб вирішення спорів у приватно-правових відносинах. дис... канд. юрид. наук : 12.00.03. – Київ, 2019. – 172 с.

20. Медіаційна угода як результат вирішення індивідуального трудового спору. URL :

<https://sites.google.com/site/mediationlabourrelations/mediacia-ak-realnij-ta-efektivnij-sposib-virisenna-trudovih-sporiv/mediacijna-ugoda-ak-rezultat-virisenna-individualnogo-sporu> (дата звернення: 21.10.2022).

21. Вікіпедія. URL : <http://ru.Wikipedia> (дата звернення: 21.10.2019).

22. Землянська В. Запровадження медіації у кримінальне судочинство України. *Прокуратура. Людина. Держава*. 2004. № 6. С. 107-111.

23. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03 жовтн. 2017 р. № 2147-19. Верховна Рада України. URL <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2147-19/> (дата звернення: 21.09.2019).

24. Верховний Суд. Сторінка на facebook. URL : <https://www.facebook.com/supremecourt.ua/posts/524277968347093/> (дата звернення: 21.10.2019).

25. Сібільов Д. М. Медіація як система позасудових процедур. Проблеми цивільного права та процесу : матер. наук.-практ. конф. (22 травн. 2010 р.). Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2010. С. 299-302.

26. Loi № 95-125 du 8 fevrier 1995 relative a L'organisation des juridictions et a la procedure civil, penale et administrative. *Journal officiel de la Republique Francaise*. 09.02.1995. № 34. P. 2175

27. Про внесення змін до переліку платних соціальних послуг: Постанова КМУ від 14.01.2004 р. № 12, в редакції від 8.09.2016 р., № 596. URL :

https://www.kmu.gov.ua/storage/app/imported_content/npa/249308115/249308(дата звернення: 25.02.2023)

28. Йосипенко С. Врегулювання спорів у воєнний час: медіація як ефективний спосіб. Інформаційне агентство «Інтерфакс-Україна».

URL:

<https://interfax.com.ua/news/blog/843899.html> (дата звернення: 25.02.2023)

29. Бабенко Ю. Як медіація допомагає порозумітися із контрагентами під час війни. *Інтернет-видання: Економічна правда*. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/20/695235/index.amr>

30. Буров М. Сімейна медіація як альтернатива суду. *Юрист & Закон*. 2020. № 27. URL : <https://de-jure.ua/wp-content/uploads/2020/07/Simeyna-mediaciya-yak-alternativa-sudu.pdf> (дата звернення: 13.09.2022)

31. Бурова Л. І. Правовий статус медіатора при розгляді справ щодо захисту прав інтелектуальної власності. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7475/%D0%91%D1%83%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2.%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

32. Пахомова А. О. Перспективи медіації у цивільному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 173-175.

33. Захватаєв В. Н. Цивільний процесуальний кодекс Франції. – Київ : Алерта, 2018. – 960 с.

34. Медіацію доцільно запровадити в деяких категоріях сімейних, трудових, спадкових і земельних спорів – судді КЦС ВС. Матер. засід. *Міжрегіональної групи регіональних рад з питань реформи правосуддя (РППП) «Медіація у цивільних спорах» (м. Київ, 23 лип. 2021 р.)*. URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1157851/> (дата звернення: 25.02.2023)

35. Чванкін С. А. Онлайн-медіація. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів : матеріали круглого столу (Одеса, 29 березня 2021 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. д-р юрид. наук, професора Н. Ю. Голубевої ; НУ «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2021. С. 80-83. URL : <https://hdl.handle.net/11300/14491> (дата звернення: 25.02.2023)

36. Цувіна Т. Онлайн медіація: світовий досвід та перспективи для України. 5 років діалогу і 25 років медіації в Україні: від протистояння до порозуміння : зб. статей /ред.-укл.: А. Гусев, К. Гусєва, Г. Похмелкіна; за заг. ред. І. Терещенко. Київ : ВАІТЕ, 2019. 340 с. URL : <https://www.osce.org/files/f/documents/3/6/448168.pdf> (дата звернення: 25.02.2023)

2. Медіаційні (примирні) процедури в кримінальному процесі.

У контексті цього підрозділу проаналізовано низку нормативно-правових актів та надані пропозиції стосовно удосконалення чинного

законодавства, що почасти регламентує застосування процедури медіації як невід'ємної складової кримінального процесу.

Окремим організаційно-правовим аспектам проблеми забезпечення медіаційного процесу як альтернативного засобу вирішення позасудових та судових спорів, зокрема і в межах кримінально-процесуальної діяльності, присвячені наукові праці Ю. Бауліна, Л. Володіна, В. Землянської, С. Демченка, Г. Козирева, З. Симоненко, Д. Сібільова, О. Соловйова, А. Гаврилішина, Н. Мазаракі, О. Іщенко, В. Трубнікова та ін., проте наявний стан правової регламентації процедури медіації в кримінальному процесі України потребує комплексного теоретико-прикладного дослідження. У зв'язку з наведеним є актуальною необхідність дослідження організаційно-правових засад застосування процедури медіації в кримінальному процесі України. Узагальнення наукового доробку стосовно інституту медіації в кримінальному процесі потребує проведення комплексного теоретичного аналізу. Про останнє зроблений акцент і в «Узагальненні ВССУ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод» (від 22.01.2014 р.), в котрому наголошено, що інститут медіації ще не відпрацьовано судовою практикою та достатньою мірою не досліджено науковою доктриною [1].

Варто відзначити, що про поширення медіаційних процедур в кримінально-правовій сфері свідчить не тільки зарубіжна практика, а й наявність чималої кількості Рекомендацій, Декларацій та Резолюцій ООН і Ради Європи. Наприклад, Рекомендація № R (99) 19 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи від 15 вересня 1999 року, присвячена посередництву в кримінальних справах, враховує існування найрізноманітніших форм і підходів до медіації і вказує, що «законодавство повинно сприяти проведенню медіації» та «посередництво в кримінальних справах має бути доступною послугою на будь-якій стадії здійснення правосуддя» [2].

Радою Європи запропоновано Україні здійснити певні кроки в напрямі реформування національного законодавства, зокрема, акцентується й про врахування відповідних рекомендацій, наприклад: Рекомендації щодо медіації в сімейних справах Rec (98); Рекомендації щодо медіації в кримінальних справах Rec (99) 19; Рекомендації щодо медіації в цивільних справах Rec (2002) 10; Рекомендації щодо альтернативного судочинства розгляду спорів між адміністративними органами і сторонами – приватними особами (адміністративні справи) Rec (2001) [3]. Рамковим рішенням Ради Європейського Союзу «Про становище (статус) жертв у кримінальному судочинстві» (2001/220/JHA) від 15 березня 2001 року, медіація у кримінальних справах визнається як по-

шук до або під час кримінального процесу взаємоприйнятого рішення між потерпілим та правопорушником за посередництва компетентної особи – медіатора.

Про прийняття європейських стандартів стосовно медіаційних процедур розв'язання спору свідчить і ратифікація Україною «Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» (1950 р.), в котрій ч. 1 ст. 39 (назва – «Досягнення дружнього врегулювання») передбачено, що «на будь-якій стадії провадження Суд може надати себе у розпорядження заінтересованих сторін для забезпечення дружнього врегулювання спору на основі поваги до прав людини, як їх визначає Конвенція та протоколи до неї» [4]. Зважаючи на сприйняття Україною європейських стандартів у царині застосування процедури медіації в юрисдикційному процесі та прийняття Верховною Радою України Закону України «Про медіацію» (2021 р.) [5], виникло питання про удосконалення правової регламентації означеного інституту в кримінальному процесі України та виокремлення належних вимог до статусу особи медіатора, котрий покликаний виконувати функцію примирення сторін спору.

Останнє, на думку О. Іщенко, продиктоване тим, що до цього часу на законодавчому рівні не визначені освітні вимоги до медіатора. Це, з огляду автора, безумовно, не сприятиме розвитку процедури медіації у кримінальному процесі, тому вказане питання потребує врегулювання на законодавчому рівні [6, с. 128] про що детальніше піде мова у восьмому підрозділі навчального посібника. До того ж, у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про медіацію» (2021 р.) законодавцем чітко визначено, що дія означеного закону поширюється й на кримінальні провадження з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим), і може у відповідності до ч. 2 ст. 3 Закону України «Про медіацію» (2021 р.) проведена під час досудового розслідування та судового провадження [5].

І це дійсно є актуальною проблемою правової природи інституту медіації (примирення), оскільки угоди в кримінальному провадженні – це інститут кримінального процесу, спрямований на скорочення та спрощення процедури розгляду кримінальних проваджень, зменшення строків перебування осіб під вартою, заощадження ресурсів та часу, що витрачаються на розгляд кримінального провадження, а також позасудове вирішення конфліктних ситуацій, зменшення навантаження на органи досудового розслідування та суд (суддю) [7, с. 455]. Невипадково, що у підпункті 3 пункту 3.1.4. Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні» (Антикорупційна стратегія) на 2021-2025 роки» наголошується про розширення сфери

застосування альтернативних способів вирішення спорів та досудового врегулювання спорів [8].

Необхідність запровадження інституту медіації в системі кримінального процесуального права також ґрунтується на позитивних результатах практики застосування цього інституту в низці країнах світу (Великобританія, США, Канада, Нова Зеландія, Франція, Іспанія, Німеччина, Португалія, Австрія, Норвегія та ін.), що свідчить про його ефективність. Така позиція узгоджується і з конституційними приписами, оскільки відповідно до ч. 5 ст. 55 Конституції України держава гарантує кожному будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. З цих же міркувань варто розглядати й положення ч. 3 ст. 124 Конституції України, де вписано, що «Законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору» [9]. Адже, як пише Ю. Микитин, у деяких випадках медіація може бути й альтернативою кримінальному процесу, якщо процедура була проведена до внесення відомостей в ЄРДР, відповідає інтересам потерпілого та правопорушника, а злочин не пов'язаний з публічним інтересом держави [10].

Деякі вчені, які досліджують питання медіації в кримінальному процесі, вважають, що в кримінальному процесі існує дві моделі медіації, а саме: англо-саксонська модель, в рамках якої медіація є проявом теорії відновної юстиції, тобто розглядається як общинний спосіб вирішення кримінально-правового конфлікту і тому, як правило, не знаходить чіткого законодавчого регулювання. До вказаної групи держав можуть бути віднесені Великобританія, США, Канада, Нова Зеландія та ін.; континентальна модель, в рамках якої медіація є процесуальним інститутом, як правило, закріпленим в законодавстві і втілює собою одну з можливих альтернатив кримінальному переслідуванню. До цієї групи країн можна віднести Францію, Німеччину, Португалію, Австрію, Норвегію та ін. [11].

Щодо міжнародного урегулювання процедури примирення підозрюваного (обвинуваченого) з потерпілою стороною, то тут варто згадати регламент Європейського суду з прав людини, до якого (регламенту), у 2018 році внесені певні корективи, котрими передбачено, що з 1 січня 2019 року у ЄСПЛ після отримання заяв та комунікації зі сторонами, на першому етапі провадження Суд зобов'язує сторони проводити переговори щодо можливості «дружнього» врегулювання спору», на здійснення яких відводиться 12 тижнів. У разі невдалого їх завершення (якщо держава-відповідач не запропонує адекватну, на думку ЄСПЛ, компенсацію і інші заходи), розпочнеться так звана «змагальна

стадія» обміну позиціями, яка відповідно скорочується з 16 до 12 тижнів.

Одним із прогресивних положень чинного Кримінального процесуального кодексу України (КПК України), звичайно ж, є запровадження в Україні відновного правосуддя, найбільш відомим інструментом якого є реалізація такої правничої послуги як медіація, сутність якої полягає у примиренні потерпілого із правопорушником, досягненні консенсусу між сторонами та врегулюванні соціального конфлікту. Процедура медіації (примиренню) в Кримінальному процесуальному кодексі України присвячена окрема глава 35, що іменується «Кримінальне провадження на підставі угод». Також, з 2019 року медіація широко застосовується у кримінальних провадженнях, де сторонами є неповнолітні, що вперше вчинили кримінальний проступок або нетяжкий злочин, а також потерпілі – фізичні та юридичні особи. Медіація у таких кримінальних провадженнях застосовується відповідно до «Порядку реалізації пілотного проєкту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення»», затвердженого наказом Міністерства юстиції України та Генеральної прокуратури України (тепер Офіс Генерального прокурора) 21 січня 2019 року 172/5/10. За 3,5 роки реалізації цього проєкту було проведено понад 300 медіацій між неповнолітнім та потерпілим. Передбачається, що для проведення медіації у межах цієї «Програми» стане можливо залучати медіаторів з різним професійним бекграундом, різних соціальних груп та професійних спільнот [12].

Щодо розуміння інституту примирення в кримінальному процесі України, то він чітко окреслений в п. 4 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення від кримінальної відповідальності» від 23 грудня 2005 року № 12, де під примиренням правопорушника з потерпілим (потерпілими), вважається акт прощення його ним (ними) в результаті вільного волевиявлення, що виключає будь-який неправомірний вплив незалежно від того, яка зі сторін була ініціатором та з яких мотивів. Відповідно таке прощення має свою процесуальну форму у вигляді угоди про примирення.

Нагадаємо, що у кримінальному провадженні згідно п. 1 ст. 468 КПК України (назва – «Угоди в кримінальному провадженні») може бути укладена угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим. До того ж, така угода може бути укладена згідно ч. 4 ст. 56 КПК України (назва – «Права потерпілого») на всіх стадіях кримінального провадження та слугуватиме у певних випадках підставою для закриття кримінального провадження. Якщо процедурно, то

сторони в судовому засіданні просять (шляхом заявлення клопотання) затвердити укладену між ними за участі професійного медіатора та підписану усіма учасниками мирову угоду. Суд, розглянувши клопотання, дослідивши матеріали справи та заслухавши доводи сторін, може дійти висновку, що умови мирової угоди не суперечать закону і не порушують прав та інтересів інших осіб, а тому угода може бути затверджена судом. Між іншим, третя особа може звернутися до суду із заявою та просити провести судовий розгляд без її участі, зі вказівкою про те, що остання не заперечує проти затвердження судом укладеної між потерпілим та підозрюваним мирової угоди.

Ухвала суду про затвердження даної мирової угоди є виконавчим документом згідно положень п. 3 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» (1999 р.) та, як наголошено у правовій позиції Верховного Суду висловленій в листі Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05.12.2011 року, одночасно цивільно-правовим зобов'язанням. Адже, означеною угодою сторони підтверджують:

- відповідність угоди дійсним намірам сторін;
- угода не носить характеру фактичного та удаваного правочину;
- угода укладається у відповідності зі справжньою волею, без будь-якого застосування фізичного чи психічного тиску;
- угода укладається на вигідних для сторін умовах і не є результатом впливу тяжких обставин;
- угода укладається без застосування обману чи приховування фактів, які мають істотне значення;
- сторони однаково розуміють значення, умови мирової угоди, її природу і правові наслідки;
- бажають настання саме тих правових наслідків, що створюються даною мировою угодою, а також свідчать, що даною мировою угодою визначені всі істотні умови, про що свідчать особисті підписи сторін під цією мировою угодою.

Тож, у разі невиконання затвердженої судом мирової угоди ухвала суду про затвердження мирової угоди може бути подана для її примусового виконання в порядку, передбаченому законодавством для виконання судових рішень. Варто зазначити, що з теоретичних міркувань, угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим, як пише В. Тертишник, «це різновид судового компромісу, який є формою відновлюваного правосуддя і спрямований на швидке відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди та відновлення порушених усіх матеріальних прав потерпілого, забезпе-

чення спрощення, скорочення і процесуальну економію процедури розгляду кримінальних справ» [13, с. 273].

До речі, одні вчені вбачають процедуру примирення у декілька етапів (отримання справи на примирення; аналіз справи; бесіди окремо з правопорушником і жертвою; зустрічі для примирення; складання договору примирення; перевірка виконання умов договору примирення) [14], інші – лише у встановленні слідчим, прокурором, суддею низки підстав, які вказують на можливість закриття справи у зв'язку примиренням сторін, а також визначення медіатора в даній справі і можливість проведення процедури медіації. Г. Саєнко пропонує виокремити ознаки угоди про примирення в кримінальному провадженні, зокрема: публічно-приватний характер договірних зобов'язань, відносно юридична рівність сторін, імперативно-диспозитивні умови угоди за способом конструювання; мета договору – задоволення публічних й приватних інтересів потерпілої особи від кримінального правопорушення [15, с. 197-198].

Оскільки примирення – це процес добровільний, відбувається за згодою сторін, то слідчий або прокурор пропонують сторонам визначити особу медіатора; отримання медіатором, у випадку звернення до нього сторін, інформації щодо кримінального провадження від прокурора або слідчого; встановлення контакту та особиста зустріч з обвинуваченим; організація спільної зустрічі лише після попередньої зустрічі зі сторонами та повною їх згодою; процедура медіації; результат медіації у вигляді угоди про примирення або недосягнення порозуміння [16, с. 67].

Варто також зазначити, що згідно ч. 1 ст. 469 КПК України (назва – «Ініціювання та укладення угоди») угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Отже, в кримінальному процесі України ініціатива укладення угоди про примирення, відповідно до вимог ч. 1 ст. 469 КПК, має походити тільки від потерпілого, підозрюваного чи обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді). Укладення угоди про примирення у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, не допускається. Натомість, угода про примирення у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, може бути укладена лише за

ініціативою потерпілого, його представника або законного представника.

Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді). Якраз у термінологічній конструкції «за допомогою іншої особи» ймовірно, що законодавець заклав підвалини для запровадження процедури примирення шляхом залучення медіатора.

Як зазначає О. Скачко, «посередниками при переговорах про угоду про примирення повинні бути професійні спеціалісти (медіатори), які, з метою досягнення домовленості і складання проєктів необхідних документів, допомагатимуть обом сторонам консультаціями». «Медіація», на думку автора, «це програма примирення потерпілих та правопорушників, визначається як структурована безпосередня зустріч сторін конфлікту, під час якої за допомогою нейтральної третьої сторони (медіатора) потерпілий і правопорушник мають можливість брати активну участь у вирішенні проблем, викликаних злочином» [17, с. 124].

В угоді про примирення згідно зі ст. 471 КПК України зазначаються: сторони угод (процесуальний статус, прізвище, ім'я та по-батькові, документи, що підтверджують правомочність (для представника юридичної особи, законних представників та захисників, а також медіатора); формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація, істотні для відповідного кримінального провадження обставини; розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій, не пов'язаних із відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, строк їх вчинення; узгоджене покарання та згода сторін на його призначення або на призначення покарання та звільнення від покарання з випробуванням; наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені ст. 473 КПК України (назва – «Наслідки укладення та затвердження угоди»), а також наслідки невиконання угоди (ст. 476 КПК України (назва – «Наслідки невиконання угоди»)).

Варто погодитись з висловленими в науці позиціями, що угоду про примирення слід доповнити наступним положенням: «у разі погіршення стану здоров'я потерпілого упродовж трьох років від дня вчинення злочину, пов'язаного з останнім, витрати на лікування несе обвинувачений. З метою гарантування прав останнього копію доказів про відшкодування шкоди необхідно долучати до матеріалів справи разом із висновком лікувальної комісії. Цілком логічним є твердження про мораль мирової угоди, що укладається в результаті оптимального вре-

гулювання спору, в якому кожна зі сторін відмовляється від того, що є менш цінне, в обмін на те, що є більш цінне» [18, с. 28].

Згідно ст. 46 КК України (назва – «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим»), передбачено такі обов'язкові умови (передумови) та підстави звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим: 1) умова — вчинення особою вперше злочину; невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості, крім корупційних злочинів; 2) підстава — примирення винного з потерпілим та відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди [19]. Між іншим, як слушно наголосила адвокатеса Н. Красномоєць, «угодою про примирення часто дається найменша міра покарання» [20].

Адже, як справедливо зауважив Ю. Дьомін, головною метою вирішення цього конфлікту є не покарання винного, а усунення завданої шкоди шляхом досягнення консенсусу між його сторонами [21, с. 12]. З іншого боку, як наголошує О. Добровольська, факт прийнятого для потерпілого відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди можна вважати суттєвою умовою застосування інституту звільнення особи від відповідальності за примиренням сторін. У даному аспекті збалансування приватних і публічних інтересів потребує надання переваги забезпеченню інтересів потерпілого, поступаючись публічному інтересу покарання винного, що, на думку вченої, відкриває можливості для провадження на підставі угоди про примирення між обвинуваченим і потерпілим, укладати такі угоди в усіх злочинах, вчинених з необережності [22, с. 221-241].

Натомість, у кримінальному провадженні щодо тяжких та особливо тяжких злочинів угода про примирення не укладається, за винятком кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, яке здійснюється щодо кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 477 КПК України, зокрема: ч. ст. 122 (умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження без обтяжуючих обставин), ст. 125 (умисне легке тілесне ушкодження), ч. 1 ст. 126 (умисне завдання удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій, без обтяжуючих обставин), ст. 126¹ (домашнє насильство), ч. 1 ст. 129 (погроза вбивством без обтяжуючих обставин), ст. 132 (розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби), ч. 1 ст. 133 (зараження венеричною хворобою без обтяжуючих обставин), ст. 134 (незаконний аборт або стерилізація), ч. 1 ст. 135 (залишення в небезпеці без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 136 (ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, без обтяжуючих обставин),

ч. 1 ст. 139 (ненадання допомоги хворому медичним працівником без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 142 (незаконне проведення дослідів над людиною без обтяжуючих обставин), ст. 145 (незаконне розголошення лікарської таємниці), ст. 151⁻² (примушування до шлюбу), ч. 1 ст. 152 (зґвалтування без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 153 (сексуальне насильство), ст. 154 (примушування до вступу в статевий зв'язок), ч. 1 ст. 161 (порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або релігійних переконань без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 162 (порушення недоторканності житла без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 163 (порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 164 (ухилення від сплати аліментів на утримання дітей без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 165 (ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 168 (розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 176 (порушення авторського права і суміжних прав без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 177 (порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію), ст. 180 (перешкоджання здійсненню релігійного обряду), ст. 182 (порушення недоторканності приватного життя), ч. 1 ст. 194 (умисне знищення або пошкодження майна без обтяжуючих обставин), ст. 195 (погроза знищення майна), ст. 197 (порушення обов'язків щодо охорони майна), ст. 203⁻¹ (незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва), ч. 1 ст. 206 (протидія законній господарській діяльності без обтяжуючих обставин), ст. 219 (доведення до банкрутства – щодо дій, якими завдано шкоду кредиторам), ст. 229 (незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару), ст. 231 (незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю), ст. 232 (розголошення комерційної або банківської таємниці), ст. 232⁻¹ (незаконне використання інсайдерської інформації – щодо дій, якими заподіяно шкоду правам, свободам та інтересам окремих громадян або інтересам юридичних осіб), ст. 232⁻² (приховування інформації про діяльність емітента), ч. 1 ст. 355 (примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань без обтяжуючих обставин), ст. 356 (самоправство – щодо дій, якими заподіяно шкоду правам та інтересам окремих громадян або інтересам власника), ч. 1 ст. 361 (несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин

(комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 362 (несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї, без обтяжуючих обставин), ст. 364¹ (зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), ст. 365¹ (перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), ст. 365² (зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги) Кримінального кодексу України.

Варто зауважити й про те, що угода про примирення не може бути укладена в кримінальному провадженні з іншою особою (близьким родичем, іншим представником), унаслідок яких настала смерть потерпілого. Підтвердженням цього є рішення Верховного Суду в Постанові від 16 січня 2019 року №439/397/17 у справі за №12016140160000242, щодо обвинуваченої особи, звільненої від кримінальної відповідальності за вчинення правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 140 КПК України, у зв'язку з примиренням винного з потерпілим, що спричинило смерть останнього. Позиції Верховного Суду щодо означеної вище справи варто виокремити за наступними пунктами відображеними у згаданій Постанові ВС, а саме:

п. 32. Саме потерпілий (тобто особа, якій кримінальним правопорушенням безпосередньо спричинено шкоду) може виразити свою волю про прощення винного, на підставі чого приймається рішення про закриття провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності згідно зі ст. 46 КК.

п. 33. Право на примирення у ст. 46 КК – це особисте право потерпілого. Воно не може бути ніким присвоєне та нікому делеговане. Таке право є природним правом людини, нерозривно пов'язаним з нею та похідним від інших прав, зокрема права на життя. Використання права на примирення іншими особами (у тому числі визнаними потерпілими від кримінального правопорушення в кримінальному процесуальному сенсі) є неможливим, оскільки таке право тісно пов'язане з особою, яка безпосередньо постраждала внаслідок учинення щодо неї кримінального правопорушення. Під час примирення лише сам потерпілий може виражати свою волю, а не інші особи, які є його представниками або правонаступниками.

п. 40. У випадку вчинення кримінального правопорушення зі смертельними наслідками, потерпілого в кримінально-правовому розумінні

на момент вирішення питання про відшкодування шкоди фізично вже не існує.

п. 42. Втрата людиною життя, яке відповідно до ст. 3 Конституції визнається найвищою соціальною цінністю та є особливим об'єктом кримінально-правової охорони, не підлягає відшкодуванню. Життя людини не може бути відновлене через незворотність смерті.

п. 43. Якщо потерпілого (жертви правопорушення) фізично немає, то ніхто інший не може висловити його волю під час вирішення питань, пов'язаних із відшкодуванням шкоди у вигляді смерті як підстави для звільнення від відповідальності за ст. 46 КК України.

п. 63. У випадку заподіяння кримінальним правопорушенням шкоди у вигляді смерті потерпілого звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК України) неможливе [19].

Запровадження у кримінальному процесі України такого інституту, як укладення угоди про примирення, свідчить про обрання Україною вектору гуманізації кримінального законодавства шляхом надання можливості укладення угоди про примирення сторін для врегулювання кримінально-правового конфлікту [6, с. 129]. Також це свідчить про готовність нашої держави змінювати концепцію кримінального процесу відповідно до європейських стандартів, що зумовить поліпшення становища всіх сторін кримінального провадження [23, с. 222]. І у цьому разі ми поділяємо наукову позицію Т. Подковенко, що укладення мирових угод в процедурі врегулювання досудового спору (медіації) є нічим іншим, як зняттям напруги соціально уражених верст населення, зменшенням надходження скарг до Європейського суду з прав людини на невиконання судового рішення, що в свою чергу і зменшить штрафні санкції, які важким тягарем лягають на бюджет країни [24, с. 27].

Отож, лише після того, як потерпілий або підозрюваний чи обвинувачений виявили бажання (волю) примиритися з протилежною стороною, оскільки саме факт примирення є підставою для укладення угоди про примирення, до процедури примирення можуть залучатися інші особи, зокрема представники медіаційних центрів, особи, які мають певний авторитет для учасників процедури. Слід зазначити, що слідчий, прокурор зобов'язані, згідно з ч. 7 ст. 469 КПК України, лише проінформувати підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення (суддя, відповідно, під час судового провадження обвинуваченого та потерпілого), роз'яснити механізм його реалізації та в жодному разі не чинити перешкод в укладенні угоди, не ініціювати її укладення та не вести перемовин (проводити домовленості) щодо її

змісту [1]. Відтак, суддям слід приділяти належну увагу з'ясуванню ініціатора укладення угоди про примирення, а також пам'ятати, що наведене застереження процесуального закону стосується і судді під час судового провадження, а також слідчого судді при здійсненні судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні [25, с. 5-6].

Натомість, трапляються випадки, коли угода про примирення (медіаційна угода) реально не виконується її сторонами, що зводить нанівець медіаційні процедури та ухвалення в кримінальному провадженні остаточного рішення. У цьому випадку слід керуватися положеннями постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» від 11 грудня 2015 року № 13, де вказано, що, відповідно до ч. 1 ст. 476 КПК України, у разі невиконання угоди про примирення потерпілий чи прокурор відповідно мають право в межах встановлених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку.

Суд, здійснюючи розгляд таких клопотань, має чітко відмежовувати невиконання угоди (ч. 1 ст. 476 КПК України), яке тягне за собою скасування вироку, постановленого на підставі угоди, від умисного невиконання угоди (ч. 5 ст. 476 КПК України), яке, окрім скасування вироку, є підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 389-1 (назва – «Умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості») Кримінального кодексу України [26]. Водночас, слід зауважити, що повноваження прокурора у кримінальному судочинстві при оскарженні вироку суду першої інстанції на підставі угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим обмежені приписами п. 3 ч. 3 ст. 394 КПК України, згідно з якими такі вироки можуть бути оскаржені прокурором лише у зв'язку з порушеннями вимог ч. 3 ст. 469 КПК України під час укладення угоди, і не підлягають розширенню, в тому числі через затвердження судом угоди, умови якої не відповідають нормам кримінального та процесуального закону [27].

Однак, як зауважила суддя Верховного Суду Н. Стефанів, незважаючи на існування таких процесуальних механізмів, сьогодні немає норм, які б сприяли більш ефективному використанню медіації в кримінальних провадженнях. За словами судді, нині є необхідність легалізувати роль медіатора у кримінальному процесі. Тобто, закріпити статус медіатора у ст. 3 КПК України, а в ч. 1 ст. 469 цього Кодексу

додати медіатора до кола осіб, за допомогою яких потерпілий, підозрюваний або обвинувачений можуть досягти домовленості стосовно угоди про примирення. Крім того, внесення змін і доповнень потребують положення щодо підстав звільнення особи від кримінальної відповідальності, щодо обставин, які пом'якшують покарання. На слушну думку Н. Стефанів, «інструменти медіації можуть застосовуватися і на стадії досудового розслідування, і на стадії судового провадження – особливо під час розгляду кримінальних проваджень у судах першої інстанції» [28].

Нами підтримується висловлена в кримінально-процесуальній науці позиція щодо закріплення в КПК положення про обов'язкову передачу кримінального провадження, учасником в якій виступає неповнолітня особа, на медіацію шляхом винесення постанови про розгляд справи за участю медіатора або постанови про направлення справи на розгляд в порядку відновного правосуддя [16]. До процедури примирення можуть залучатися представники медіаційних центрів, особи, які мають певний авторитет для учасників процедури. Про медіатора зроблений акцент і в ст. 12 проекту Закону України «Про медіацію (посередництво) у кримінальних справах», де вписано, що медіатор для прийняття рішення про призначення процедури медіації повинен встановити контакт зі сторонами, дійти згоди та сформулювати зміст договору про примирення [29].

Нагадаємо, що чинне кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство України містить норми, які дозволяють судді врахувати наслідки медіації [17, с. 125]. Так, суд враховує результати медіації і звільняє підсудного від кримінальної відповідальності, застосовуючи ст. 45 КК України (дійове каяття), ст. 46 КК України (примирення з потерпілим). Суддя також може врахувати примирення сторін як обставину, що пом'якшує покарання під час винесення вироку (п. 2 ч. 1 та ч. 2 ст. 66 КК України), призначити більш м'яке покарання, ніж передбачене законом за вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину (ст. 69 КК України), звільнити від відбування покарання з призначенням випробувального терміну на підставі ст.ст. 75, 104 КК України, а також звільнити неповнолітнього від кримінальної відповідальності та покарання на підставі ст.ст. 97, 105 КК України.

Однак, слід зауважити, що примирення винного з потерпілим (ст. 46 КК України) не є реабілітуючою підставою, яка дозволяє суду в більш спрощеній формі завершити кримінальне провадження. У разі згоди особи на завершення кримінального провадження у зазначеній формі, без використання прав на доведення своєї невинуватості у вчиненні інкримінованого кримінального правопорушення, всі процесу-

альні витрати, понесені органом досудового розслідування та пов'язані з розслідуванням кримінального провадження, повинна відшкодувати саме винна особа. До такого висновку дійшов Верховний Суд колегією суддів Третньої судової палати Касаційного кримінального суду, розглянувши касаційну скаргу особи, відносно якої кримінальне провадження закрито на ухвалу Івано-Франківського апеляційного суду від 1 квітня 2021 року у справі № 342/1560/20.

Нереабілітуючі підстави закриття кримінального провадження означають, що стосовно особи зібрано достатньо доказів для підозри у вчиненні кримінального правопорушення, однак у силу певних обставин кримінальне провадження щодо цієї особи виключається. Зазначена підстава дозволяє суду в більш спрощеній формі завершити кримінальне провадження. У разі згоди особи на завершення кримінального провадження у зазначеній формі, без використання своїх прав на доведення своєї невинуватості у вчиненні інкримінованого кримінального правопорушення, всі процесуальні витрати, понесені органом досудового розслідування та пов'язані з розслідуванням кримінального провадження, повинна відшкодувати саме вона.

Отже, укладена між сторонами угода може розглядатися як [29, с. 156-158]:

- пом'якшувальна обставина при призначенні покарання;
- підстава для звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням потерпілого та особи, що вчинила суспільно-небезпечне діяння, а також щодо неповнолітніх;
- обставина, що береться до уваги при звільненні від відбування покарання з випробуванням;
- обставина, що враховується при умовно-достроковому звільненні від відбування покарання;
- обставина, що враховується при заміні невідбутої частини покарання більш м'яким;
- обставина, що враховується при звільненні від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру (щодо неповнолітніх).

У чинних постановках Пленуму Верховного Суду України від 16 квітня 2004 року № 5 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх»; від 2 липня 2004 року № 13 «Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів»; від 15 травня 2006 року № 2 «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру» судам при здійсненні правосуддя рекомендовано співпрацювати з громадськими організаціями, які прово-

дять процедури примирення у кримінальних провадженнях [17, с. 126]. В Україні можна виокремити декілька таких організацій, що проводять процедури примирення (медіації), а саме: Український центр медіації (веб. сторінка: <https://ukrmediation.com.ua/ua/vrehuliuvannia-sporiv>), Національна асоціація медіаторів України (веб. сторінка: <http://namu.com.ua/ua/>). 3 грудня 2017 діє громадська організація «Ліга Медіаторів України» (веб. сторінка: <http://limu.org.ua/>) до якої звертаються для вирішення сімейних суперечок і конфліктів під час чи після розлучення, питань опіки і позбавлення батьківських прав, спадкових спорів.

Також, починаючи із січня 2019 року медіаційні процедури здійснює «Асоціація Сімейних Медіаторів України» (веб. сторінка: <http://afmu.org.ua/>) для забезпечення високого рівня надання послуг сімейної медіації на всій території України. Окрім цього, особи можуть звернутися з клопотанням (заявою) про медіацію до Української академії медіації (веб. сторінка: <http://mediation.ua/>), центрів з надання безоплатної правової допомоги (веб. сторінка: <https://www.legalaid.gov.ua/tsentry/>) чи до медіаторів, які діють індивідуально як підприємці, зареєстровані в реєстрі медіаторів.

Список використаних джерел

1. Узагальнення ВССУ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод.: текст від 22.01.2014 року. URL : http://zib.com.ua/ua/print/92557-uzagalnennya_vssu_sudovoi_praktiki_zdiysnennya_kriminalnogo_.html (дата звернення: 21.09.2019).
2. Рекомендація № R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах Рада Європи, Комітет Міністрів Ради Європи; Рекомендації, Міжнародний документ від 15 вересня 1999 року № R(99)19. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_828 (дата звернення: 25.02.2023)
3. Міжнародні стандарти у сфері судочинства / European Union; Council of Europe; USAID; [ред. О. Старцев]. – Київ : Істина, 2010. – 488 с.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 25.02.2023)
5. Про медіацію: Закон України від 16.12.2021 р., № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 05.09.2022).

6. Іщенко О. М. Медіація в кримінальному процесі: зарубіжний досвід та перспективи України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2016. Вип. 39 (2). С. 126-129.

7. Кримінальний процес: підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. – Київ : Центр учбової літератури, 2013. – 544 с.

8. Про засади державної антикорупційної політики в Україні на 2021-2025 роки. Закон України від 20.06.2022 р., № 2322-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20> (дата звернення: 10.09.2022).

9. Конституція України : прийнята на 5-ій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.

10. Микитин Ю. І. Медіація – ефективна складова кримінального процесу. *Відновне правосуддя.* 2007. № 1. С. 33–34.

11. Штепан П. Альтернативные способы разрешения споров. Клиническое юридическое образование. URL : <http://www.lawclinic.ru/library.phtml?m=1&p=12> (дата звернення: 25.02.2023)

12. Запроваджується Реєстр медіаторів, які залучаються центрами з надання БВПД. *Блог на БПІЗ.* URL : <http://briz.if.ua/blogs/895.htm> (дата звернення: 25.02.2023)

13. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. *Академічне видання.* – Київ : Алерта, 2014. – 420 с.

14. Максудов Р., Флямер М., Грасенкова А. Примирение жертвы и правонарушителя : проект реализации идей восстановительного правосудия. URL : <http://www.nacom.ru/law/system/7.html> (дата звернення: 25.02.2023)

15. Саєнко Г. Ю. Провадження на підставі угод у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2017. 254 с.

16. Звягіна І. Н., Звягіна К. С. Медіація в кримінальному процесі України. *Вісник Національного технічного університету України. Київський політехнічний інститут. Політологія. Соціологія. Право.* 2012. № 1. С. 64-68.

17. Сачко О. В. Забезпечення верховенства права при застосуванні особливих форм, порядків та режимів кримінального провадження : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2019. 499 с.

18. Фрич В., Комарницька О. Медіація (примирення) як альтернатива судовому розгляду кримінальних проваджень. *Вісник Національної академії прокуратури України.* 2013. № 3. С. 24-29.

19. З небіжчиком не примиритися. Джерело: *Газета Закон і бізнес*. URL :

https://zib.com.ua/ua/136645-vs_smert_poterpilogo_unemozhlivlyue_primirennya_storin.html (дата звернення: 25.02.2023)

20. Красномовець Н. Угодою про примирення часто дається найменша міра покарання. URL : <https://hromadske.radio/podcasts/gen-spravedlyvosti/ugodoyu-pro-prumyrennya-chasto-dayetsya-naymensha-mira-pokarannya-advokat>

21. Дьомін Ю. М. Інститут угод у кримінальному провадженні: важливі аспекти правозастосування. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 4. С. 11-19.

22. Добровольська О. Г. Проблеми кримінального провадження на підставі угоди про примирення. *Право і суспільство України*. 2014. № 6-2. С. 163-167.

23. Симоненко З. В. Угода про примирення сторін в кримінальному провадженні як елемент відновного правосуддя. *Науковий вісник Міжнар. гуманітар. університету. Сер.: Юриспруденція*. 2014. № 7. С. 220-223.

24. Подковенко Т. О. Інститут медіації: зарубіжний досвід та українські перспективи. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 1. С. 26-31.

25. Міщенко С. М., Єленіна Ж. М., Слущька Т. І. Узагальнення судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод. Київ, 2014. С. 1-10.

26. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод : постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 року № 13. URL : [http:// zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15) (дата звернення: 21.09.2019)

27. Постанова першої судової палати Касаційного кримінального суду від 15 лютого 2021 року, провадження № 51-1829км20, № № 910/6840/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95139607> (дата звернення: 12.12.2022).

28. Прессніданок «Закон про медіацію ухвалено: як ефективно його імплементувати?». URL : <https://www.facebook.com/101352490639645/posts> (дата звернення: 12.12.2021)

29. Землянська В., Ільковець Л., Сегедін В. Впровадження відновного правосуддя у кримінальне судочинство України : посіб. – Київ. 2008. – 168 с.

3. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в адміністративному судочинстві.

Вивченню правової природи інституту медіації в частині адміністративного судочинства, приділили свою увагу низка вчених та практиків, серед яких можна виокремити наукові праці А. Анцупова, О. Белінської, В. Балуха, Х. Бесмер, Я. Валюк, Л. Власової, О. Ващук, Е. Ватцке, Л. Герін, Г. Девіс, А. Гайдука, В. Землянської, Г. Єременко, П. Ловенхайм, М. Манн, Л. Мамчур, Ж. Мішиної, Х. Мессмер, С. Пен, Т. Подковенко, Н. Прокопенко, М. Робертс, В. Тісногуз, Т. Шинкар, А. Чернеги та інших науковців у галузі права, філософії та психології. Однак, не дивлячись на велику кількість досліджень з проблем альтернативних способів вирішення спорів в адміністративному судочинстві як України, так і за кордоном, в юридичній та науковій літературі лишаються фрагментарно дослідженими питання реалізації медіаційних процедур в адміністративному суді з урахуванням залучення спеціальних знань професійних медіаторів.

Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека є найвищою соціальною цінністю [1]. Ця норма визначила основну мету і спрямованість діяльності держави, а саме: забезпечення прав і свобод та захист особи. Реалізація зазначених завдань покладається на органи державної влади і місцевого самоврядування, що зобов'язані привести в дію механізм реалізації конституційних прав і свобод особи. Очевидний той факт, що найбільш ефективним і надійним механізмом захисту від порушень прав, свобод і законних інтересів громадян зазначеними вище суб'єктами є адміністративно-судовий захист [2, с. 32].

В Рекомендації R (2001) 9 «Про альтернативні судові процедури вирішення спорів між адміністративними органами влади і приватними особами» від 5 вересня 2001 року наголошується на необхідності зменшення надмірного робочого навантаження на суди шляхом використання мирного вирішення спорів і повністю поза судовою системою, і до чи в ході судового провадження, оскільки постійне зростання кількості справ може знизити здатність судів, компетентних у вирішенні адміністративних справ, розглядати справи у розумний час відповідно до положень ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Вважаємо, що найбільш вдалим наразі виглядає розуміння поняття медіації в сфері права, представлене вченою Т. Шинкар, яка визначає її (медіацію) як альтернативну судовому процесу форму досудового або позасудового або позапроцесуального вирішення спорів і врегулювання конфліктів, яка добровільно обирається їх сторонами (або призна-

часться уповноваженим органом), з метою досягнення ними угоди і яка в рамках структурованої процедури передбачає обов'язкову наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора), обраної за взаємною згодою сторін спору чи конфлікту, що не уповноважена приймати власні рішення за будь-яку зі сторін конфлікту, але покликаної надати професійне комплексне (різностороннє) сприяння справедливому вирішенню/врегулюванню конфлікту/спору і приведення конфліктуючих сторін шляхом медіації до стабільного і конструктивного діалогу, що слугуватиме компромісній, стійкій і такій, що взаємно влаштовує сторони, згоди для досягнення цілей запобігання або редукування конфлікту, усунення його детермінантів, підвищення ефективності його вирішення, скорочення витрат на вирішення конфлікту / спору та / або відмови від судового розгляду конфлікту / спору, припинення вже розпочатого розгляду і / або зниження обсягу домагань [2, с. 44].

Незважаючи на деякі суперечності, поступове впровадження інституту медіації не просто можливе, а є необхідним заходом, що сприятиме розвитку правової культури населення, допоможе розвантажити систему адміністративних судів України та сприятиме мирному вирішенню публічно-правових спорів [3] та наближенню адміністративних органів до громадськості, що є надзвичайно актуальним у сучасних умовах розвитку держави [4]. Особливістю альтернативного вирішення спорів в адміністративному судочинстві є врегулювання мирним шляхом відносин між державним органом, з однієї сторони, та з фізичною чи юридичною особою – з іншої [2, с. 105]. Відтак, ефективність медіаційної процедури в адміністративному судочинстві зумовлена європейським співтовариством, яке рекомендує її впровадження в якості основного методу альтернативного вирішення спорів на досудовому етапі. До речі, в підписаній Україною Угоді про асоціацію України з Європейським Союзом, наголошується, що доступ до правосуддя повинен включати доступ як до судових, так і позасудових методів вирішення спорів [5].

Отож, альтернативні способи розв'язання адміністративно-правових спорів являють собою сукупність процедур, спрямованих на узгодження позицій сторін та вирішення спору, які здійснюються поза межами судової процесуальної форми [6, с. 17]. Медіація в адміністративних справах, на слухну думку Т. Шинкар, «це позасудова процедура з вирішення спору між органами державної влади чи місцевого самоврядування та приватними особами. Така процедура спрямована на мирне вирішення публічно-правових спорів, налагодження діалогу

між громадянами та органами влади, розвантаження адміністративних судів» [2, с. 51].

Отже, актуальність удосконалення адміністративно-правового забезпечення медіації зумовлюється тим, що її ефективне застосування в межах адміністративного судочинства дасть змогу вирішити важливу для сучасної системи адміністративних судів проблему – розвантажити їх від надмірного обсягу справ, які перебувають у їх провадженні [7, с. 116]. Як свідчить практика, медіація як альтернативний спосіб вирішення адміністративних спорів широко використовується та закріплена на законодавчому рівні у таких країнах, як США, Польща, Німеччина, Велика Британія, Норвегія та інших [8].

З огляду на викладене, загальне поняття альтернативного вирішення спорів, що розкриває сутність цього соціально-правового явища щодо участі посередника у врегулюванні юридичних спорів, може бути сформульовано наступним чином: альтернативне вирішення спорів (АВС) – це припинення юридичних конфліктів (спорів) без винесення акта за результатами розгляду справи по суті в судовому або адміністративному порядку, що відбувається шляхом досягнення сторонами взаємоприйнятної або взаємовигідної угоди про врегулювання наявних розбіжностей або шляхом прийняття обов'язкового третейського рішення, що зазвичай здійснюється на підставі добровільного волевиявлення сторін та за правилами, що самостійно встановлюються сторонами або застосовуються за їх згодою. В адміністративному процесі заяву про примирення сторін може бути викладено у формі єдиного документа, підписаного сторонами, або в формі окремих документів: заяви однієї сторони про умови примирення і письмової згоди іншої сторони з умовами примирення, пролонгованої професійним медіатором.

Використання в діяльності судів (зокрема адміністративних) способів альтернативного вирішення спорів можливо в тих випадках, коли сторони юридичного спору, керуючись принципом диспозитивності, мають намір або згодні припинити (врегулювати або вирішити) взаємні розбіжності іншим шляхом, аніж той, що передбачений судом [2, с. 75]. Отож, альтернативні способи розв'язання адміністративно-правових спорів являють собою сукупність процедур, спрямованих на узгодження позицій сторін та вирішення спору, які здійснюються поза межами судової процесуальної форми. Їх класифікацію може бути здійснено за: 1) статусом особи-посередника: а) державні (офіційні) процедури; б) недержавні (приватні) процедури; 2) способом розв'язання спору: а) медіативні (примирювальні, компромісні) проце-

дури; б) правовідновлювальні процедури; в) змішані процедури [6, с. 17].

На ґрунті аналізу наукових позицій окремих вчених [9, с. 182-183], можна виокремити наступні критерії допустимості укладення мирових угод у адміністративних спорах:

1) відсутність у законі прямої заборони на вчинення дій, передбачених мировою угодою;

2) втілення принципу сервісної концепції держави, принципу верховенства права та належного урядування;

3) відповідність змісту мирової угоди законам, що охороняють суспільну безпеку, порядок управління, суспільну мораль, права і свободи громадян;

4) обов'язковість попереднього досудового порядку розгляду низки відповідних категорій спорів;

5) наявність вільного волевиявлення сторін спору;

6) наявність у сторони права розпоряджатися предметом (об'єктом) мирової угоди;

7) довільний та довірчий характер медіаційного процесу;

8) відповідність суспільним інтересам і дотримання прав і законних інтересів інших осіб;

9) обговорення, усвідомлення й опрацювання складної конфліктної ситуації задля оптимального виходу з неї шляхом медіації;

10) повноваження посадової особи на укладення мирової угоди повинно входити в її компетенцію, визначатися нормативно-правовим чином і реалізовуватися відповідно до приписів компетенційних норм;

11) неприпустимість мирових угод у спорах про законність нормативних актів, в силу наявності повноваження на визнання таких актів невідповідними законом тільки у суді.

У свою чергу, в рамках процедури посередництва не можуть бути врегульовані конфлікти, що характеризуються такими ознаками: правопорушення може тягти кримінальне покарання; мета судового процесу спрямована виключно на вирішення будь-якої правової проблеми; конфлікт можна вирішити тільки шляхом процедури доказування [10]. Відповідно, для успішної реалізації процедури медіації в адміністративному судочинстві України потребують врегулювання такі питання як: межі застосування медіації в адміністративному судочинстві; права та обов'язки медіатора; права та обов'язки сторін адміністративно-правового спору під час медіації; роль адміністративного суду в медіації [2, с. 53] та питання реалізації медіаційних процедур в адміністра-

тивному суді з урахуванням залучення спеціальних знань професійних медіаторів.

Варто згадати, що 2 жовтня 2018 року у Касаційному адміністративному суді у складі Верховного Суду відбувся перший круглий стіл «Медіація та адміністративний суд: дискусійні аспекти». Під час роботи круглого столу учасники зазначили, що у публічно-правових відносинах конфліктуючі сторони можуть вирішити спір шляхом переговорів і досягнути згоди, але їм заважає нерівність соціального становища, емоційність. Зокрема, суддя М. Смокович нагадав, що чинним законодавством передбачено врегулювання спору ще до початку розгляду справи по суті, оскільки обов'язком судді є запитання сторонам спору перед початком слухання про їхнє бажання примиритися, що унормовано главою 4 Кодексу адміністративного судочинства України (далі КАС України), і зокрема ст. 190 Кодексу [11].

Ми поділяємо точку зору суддів-медіаторів на те, що у разі виникнення адміністративного спору у відносинах «громадянин» і «суб'єкт владних повноважень», саме державні органи мають бути ініціаторами процедури врегулювання спору альтернативним методом, а у випадку ініціативи зі сторони фізичних чи юридичних осіб, пропозиція має бути прийнята суб'єктом владних повноважень. Судовий розгляд спору повинен виступати останнім засобом захисту порушених прав [12]. Щодо застосування медіаційних процедур в адміністративному судочинстві, то останні урегульовані в Кодексі адміністративного судочинства України [13], зокрема у: п. 5 ч. 2 ст. 45 КАС України (назва – «Неприпустимість зловживання процесуальними правами»), ч.ч. 5, 6 ст. 47 КАС України (назва – «Процесуальні права та обов'язки сторін»), ч. 1 ст. 54 КАС України (назва – «Процесуальні права органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб»), п. 2 ч. 1 ст. 66 КАС України (назва – «Особи, які не можуть бути допитані як свідки»), ч. 6 ст. 122 КАС України (назва – «Строк звернення до адміністративного суду»), п. 4 ч. 9 ст. 139 КАС України (назва – «Розподіл судових витрат»), ст. 141 КАС України (назва – «Судові витрати, пов'язані з примиренням сторін»), п. 2 ч. 2 ст. 180 КАС України (назва – «Підготовче засідання»), ч. 4 ст. 183 КАС України (назва – «Судові рішення у підготовчому засіданні»), ч. 2 ст. 185 КАС України (назва – «Порядок призначення врегулювання спору за участю судді»), ч.ч. 2-5 ст. 186 КАС України (назва – «Порядок проведення врегулювання спору за участю судді»), п. 4 ч. 1 ст. 188 КАС України (назва – «Припинення врегулювання спору за участю судді»), ст. 190 КАС України (назва – «Примирення сторін»), ст. 191 КАС України (назва – «Виконання умов примирення»), ч. 5 ст. 194 КАС України

(назва – «Судове засідання»), п. 4 ч. 1 ст. 236 КАС України (назва – «Зупинення провадження у справі»), п. 3 ч. 1 ст. 238 КАС України (назва – «Закриття провадження у справі»), п. 8 ч. 1 ст. 294 КАС України (назва – «Ухвали, на які можуть бути подані апеляційні скарги окремо від рішення суду»), ст. 314 КАС України (назва – «Відмова позивача від позову, примирення сторін під час апеляційного провадження»), ст. 348 КАС України (назва – «Відмова позивача від позову, примирення сторін під час касаційного провадження»), ст. 377 КАС України (назва – «Примирення сторін у процесі виконання») [13].

Найбільш чітко медіаційні засади для врегулювання спору до судового розгляду (розгляду справи по суті) виписані в: п. 2 ч. 2 ст. 180 КАС України (назва – «Підготовче засідання»), де суд з'ясовує, чи бажають сторони вирішити спір шляхом примирення, провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю [13]. До того ж, сторони означеного адміністративного судочинства, можуть укласти мирову угоду, тобто примиритись у предметі спору, на будь-якій стадії юрисдикційного процесу (ч. 5 ст. 47 КАС України). З аналізу текстуальної конструкції редакції ч. 1 ст. 190 КАС України (назва – «Примирення сторін») виходить, що примирення між сторонами спрямовує взаємопоступливість сторін при врегулюванні спору і може стосуватися лише їх прав, обов'язків та предмета позову [13]. У свою чергу, тривалість процедури медіації залежить від складності спору, що розглядається [14].

Якщо законодавчо деталізувати, то *врегулювання спору за участі судді передбачає:*

➤ з'ясування суддею (судом) у підготовчому засіданні бажання сторін вирішити спір шляхом примирення (п. 2 ч. 2 ст. 180 КАС України);

➤ з'ясування суддею у підготовчому засіданні бажання сторін провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації (п. 2 ч. 2 ст. 180 КАС України);

➤ з'ясування суддею (судом) у підготовчому засіданні бажання сторін звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді (п. 2 ч. 2 ст. 180 КАС України);

➤ з'ясування суддею (судом) у підготовчому засіданні бажання сторін звернутися до професійного медіатора з реєстру медіаторів БВПД для проведення врегулювання спору за участю останнього (*авторська позиція - І.О.*);

➤ оголошення судом перерви у підготовчому засіданні у разі необхідності, зокрема, у випадках домовленості сторін провести позасу-

дове врегулювання спору шляхом медіації (п. 5 ч. 6 ст. 181 КАС України);

➤ донесення судом до сторін спору інформації про те, що вони можуть досягнути примирення, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу (ч. 5 ст. 47 КАС України);

➤ донесення судом до сторін спору інформації про те, що укладення угоди про примирення, у тому числі шляхом медіації є підставою для закриття провадження в адміністративній справі (ч. 5 ст. 47 КАС України);

➤ донесення судом до сторін спору інформації про те, що суд не визнає умов примирення сторін, якщо ці дії суперечать закону або порушують чий-небудь права, свободи чи інтереси (ч. 6 ст. 47 КАС України);

➤ донесення судом до сторін спору інформації про те, що проведення медіації не впливає на перебіг строку звернення до адміністративного суду (ч. 6 ст. 122 КАС України);

➤ що під час розгляду справи по суті суд сприяє примиренню сторін (ч. 5 ст. 194 КАС України);

➤ врахування судом при вирішенні питання про розподіл судових витрат дії сторони щодо досудового вирішення спору (у випадках, коли відповідно до закону досудове вирішення спору є обов'язковим) та щодо врегулювання спору мирним шляхом під час розгляду справи, стадію розгляду справи, на якій такі дії вчинялись (п. 4 ч. 9 ст. 139 КАС України);

➤ якщо спір вирішується шляхом примирення і сторони не дійшли згоди щодо розподілу судових витрат, то кожна сторона у справі несе половину судових витрат (ст. 141 КАС України);

➤ ухвалення в підготовчому засіданні судового рішення у разі відмови від позову, визнання позову, примирення сторін в порядку ст.ст. 189, 190 КАС України (ч. 4 ст. 183 КАС України);

➤ що проведення врегулювання спору за участю судді не допускається у випадку вступу у справу третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору (п. 2 ч. 2 ст. 184 КАС України);

➤ постановлення судом ухвали про проведення процедури врегулювання спору за участю судді (ч. 1 ст. 185 КАС України);

➤ що при проведенні процедури врегулювання спору за участю судді, суд вирішує питання про зупинення провадження у справі (ч. 1 ст. 185 КАС України);

➤ що у випадку колегіального розгляду справи врегулювання спору за участю судді проводиться суддею, який здійснював підготовку справи до розгляду (ч. 2 ст. 185 КАС України);

- що у випадку недосягнення сторонами мирного врегулювання спору за наслідками проведення врегулювання спору повторне проведення врегулювання спору за участю судді не допускається (ч. 3 ст. 185 КАС України);
- що проведення врегулювання спору за участю судді здійснюється у формі спільних та (або) закритих нарад (ч. 1 ст. 186 КАС України);
- що сторони мають право брати участь у спільних та (або) закритих нарадах у режимі відеоконференції в порядку, визначеному КАС України (ч. 1 ст. 186 КАС України);
- що спільні наради проводяться за участю всіх сторін, їхніх представників та судді (ч. 1 ст. 186 КАС України);
- що закриті наради проводяться за ініціативою судді з кожною зі сторін окремо (ч. 1 ст. 186 КАС України);
- що суддя спрямовує проведення врегулювання спору за участю судді для досягнення сторонами примирення (ч. 2 ст. 186 КАС України);
- що з урахуванням конкретних обставин проведення наради суддя може оголосити перерву в межах строку проведення врегулювання (ч. 2 ст. 186 КАС України);
- що на початку проведення першої спільної наради з врегулювання спору суддя роз'яснює сторонам мету, порядок проведення врегулювання спору за участю судді, права та обов'язки сторін (ч. 3 ст. 186 КАС України);
- що під час проведення спільних нарад суддя з'ясовує підстави та предмет позову, підстави заперечень, роз'яснює сторонам предмет доказування по категорії спору, який розглядається, пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору та здійснює інші дії, спрямовані на мирне врегулювання сторонами спору (ч. 4 ст. 186 КАС України);
- що суддя може запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору (ч. 4 ст. 186 КАС України), у тому числі за допомогою професійного медіатора на безоплатній основі;
- що під час закритих нарад суддя має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах, пропонувати стороні та (або) її представнику можливі шляхи мирного врегулювання спору (ч. 5 ст. 186 КАС України);
- що під час проведення врегулювання спору суддя не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, надавати оцінку доказів у справі (ч. 6 ст. 186 КАС України);

➤ що інформація, отримана будь-якою із сторін, а також суддею під час проведення врегулювання спору, є конфіденційною (ч. 7 ст. 186 КАС України);

➤ що під час проведення врегулювання спору за участю судді протокол наради не ведеться та не здійснюється фіксування технічними засобами (ч. 7 ст. 186 КАС України);

➤ що за необхідності до участі в нарадах залучається перекладач (ч. 8 ст. 186 КАС України);

➤ що під час врегулювання спору за участю судді забороняється використовувати портативні аудіотехнічні пристрої, а також здійснювати фото- і кінозйомку, відео- та звукозапис (ч. 9 ст. 186 КАС України);

➤ що процедура врегулювання спору за участю судді проводиться протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про її проведення (ч. 1 ст. 187 КАС України);

➤ що строк проведення врегулювання спору за участю судді продовженню не підлягає (ч. 2 ст. 187 КАС України);

➤ що ухвала суду про затвердження мирової угоди є виконавчим документом згідно положень п. 3 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» (ч. 2 ст. 191 КАС України);

➤ що у разі невиконання затвердженої судом мирової угоди, вона (ухвала суду про затвердження угоди про примирення) може бути подана для її примусового виконання в порядку, передбаченому законодавством для виконання судових рішень (ч. 3 ст. 191 КАС України);

Тепер варто визначити підстави **припинення медіаційної процедури за участі судді**, серед яких (ст. 188 КАС України) є:

➤ подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участю судді (п. 1 ч. 1 ст. 188 КАС України);

➤ закінчення строку врегулювання спору за участю судді (п. 2 ч. 1 ст. 188 КАС України);

➤ за ініціативою судді у разі затягування врегулювання спору будь-якою зі сторін (п. 3 ч. 1 ст. 188 КАС України);

➤ укладення сторонами мирової угоди та звернення до суду із заявою про її затвердження або звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду, або в разі відмови позивача від позову чи визнання позову відповідачем (п. 4 ч. 1 ст. 188 КАС України);

Важливо нагадати, що у випадку припинення врегулювання спору за участю судді: суддею постановляється ухвала, яка оскарженню не підлягає та одночасно вирішується питання про поновлення провадження у справі. У свою чергу, при поданні стороною заяви про при-

пинення врегулювання спору за участю, суддя постановляє ухвалу не пізніше наступного робочого дня після надходження відповідної заяви, а за підстави закінчення строку врегулювання спору за участю судді – не пізніше наступного дня з дня закінчення строку врегулювання спору за участю судді. У разі припинення врегулювання спору за участю судді з підстав, передбачених п.п. 1-3 ч. 1 ст. 188 КАС України, справа передається на розгляд іншому судді, визначеному в порядку, встановленому ст. 31 (назва – «Визначення складу суду») КАС України.

Врегулювання спору за участі професійного медіатора (у розумінні п. 2 ч. 1 ст. 1 та ст. 9 Закону України «Про медіацію» (2021 р.):

➤ проводиться медіатором, якого сторони обирають за згодою між собою з числа сертифікованих медіаторів розміщених у відповідному реєстрі медіаторів, окрім кримінального судочинства;

➤ медіатор проводить медіацію індивідуально як фізична особа, яка провадить незалежну професійну діяльність, або як фізична особа – підприємець;

➤ медіатором не може бути особа, яка має судимість, особа, цивільна дієздатність якої обмежена, або недієздатна особа;

➤ медіатор має право самостійно визначати методику проведення медіації, за умови дотримання вимог закону, правил проведення медіації та норм професійної етики медіатора;

➤ медіатор зобов'язаний під час підготовки до медіації надати сторонам конфлікту (спору) для ознайомлення кодекс професійної етики, якого він дотримується у своїй діяльності;

➤ медіатор зобов'язаний повідомляти сторони медіації до початку та під час проведення медіації про особисті обставини, відносини медіатора з однією із сторін медіації в будь-якій сфері, крім медіації, про конфлікт інтересів, які можуть викликати обґрунтований сумнів у його нейтральності, незалежності та неупередженості. У такому разі медіатор може проводити медіацію лише за наявності письмової згоди всіх сторін медіації та відповідно до свого внутрішнього переконання щодо дотримання ним принципу нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора;

➤ сторони спору медіації самостійно обирають медіатора (медіаторів) та/або суб'єкта, що забезпечує проведення медіації;

➤ сторони медіації самостійно визначають перелік питань, які обговорюватимуться, варіанти врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації, строки та способи її виконання, інші питання щодо конфлікту (спору) та проведення медіації;

- якщо стороною медіації є неповнолітня особа, вона приймає рішення з дотриманням вимог законодавства з урахуванням обсягу її дієздатності;
- якщо стороною медіації є особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вона приймає рішення з дотриманням вимог законодавства з урахуванням обсягу її дієздатності;
- медіатор не може суміщати функцію медіатора з функцією іншого учасника медіації в одному конфлікті (спорі);
- медіатор не може бути представником або захисником будь-якої зі сторін у досудовому розслідуванні, судовому, третейському чи арбітражному провадженні у конфлікті (спорі), в якому він є чи був медіатором;
- до участі у справі можуть залучатися треті особи, які суттєво впливають на перебіг конфлікту та виконання домовленостей, з обов'язковою (добровільною) згоди сторін;
- процедура медіації може бути поновлена при наявності обов'язкового бажання сторін у випадку наявності такої необхідності в майбутньому;
- можлива до подачі позову до суду, під час розгляду справи в суді, на стадії виконання рішення суду (є не медіабельні спори), у тому числі як соціальна послуга;
- до початку медіаційного процесу, медіатор чи орган, установа, що забезпечує проведення медіації, інформують сторони конфлікту (спору) про витрати (включаючи компенсації, збори тощо) пов'язані з проведенням медіації, аби останні отримали достатньо інформації про витрати та збори, а також про наявні або потенційні грошові витрати;
- проводиться у формі: попередніх зустрічей з кожною зі сторін окремо (адвокати, родичі, з батьками, або дорослими дітьми, сімейними, соціальними, юридичними психологами, тоді більше говорять не сторони, а група підтримки та залучені чи запрошені фахівці);
- спільні зустрічі (бажано тільки сторони конфлікту);
- індивідуальні зустрічі із стороною (за ініціативою сторони, психолога або медіатора);
- кокуси (спілкування медіатора з кожною стороною індивідуально за принципом рівноцінного часу та кількості кокусів для обох сторін спору);
- переговори, перемовини (виявлення інтересів кожного учасника конфлікту та з'ясування потреб, що приховані за виявленими інтересами). Кожній стороні мають бути забезпечені достатні можливості брати участь в дискусії;

➤ рішення приймають лише учасники конфлікту, що сприяє виконанню домовленостей (при оформленні домовленостей можемо рекомендувати звернутись до юриста для оформлення письмової угоди або нотаріуса);

➤ конфіденційність процесу – один з основних принципів медіації, розповсюджується на всі її етапи, межі конфіденційності визначають сторони, окрім інформації, що свідчить про загрозу психологічному, фізичному стану дитині або учасникам медіації;

➤ медіатор може розкрити отриману від однієї із сторін конфіденційну інформацію іншій стороні (сторонам) лише за згодою сторони, яка надала таку інформацію;

➤ медіатор не може бути допитаний як свідок у справі (провадженні) щодо інформації, яка стала йому відома під час підготовки до медіації та проведення медіації;

➤ зі згоди обох сторін можливо використовувати аудіотехнічні пристрої, а також здійснювати фото-, відеозйомку, звукозапис медіаційного перебігу процесу примирення;

➤ зрозумілість угоди для сторін спору (у процесі підготовки письмового варіанту медіаційної угоди, медіатор не може умисно перекручувати будь-які факти чи умови наперед визначені сторонами в тексті угоди);

➤ утримання медіатора чи суб'єкта, що забезпечує (пропонує послугу медіації) медіацію від обіцянок і гарантій щодо результатів медіації;

➤ проводиться протягом розумного строку, але не існує обмежень у часі, окрім чітко визначених строків у самій медіаційній угоді чи договорі;

➤ медіатор зобов'язаний проінформувати сторони та інших учасників медіації про те, що у разі невиконання чи неналежного виконання угоди за результатами медіації, вони мають право звернутися до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу в установленому законом порядку;

➤ медіатор зобов'язаний проінформувати сторони та інших учасників медіації про те, що у разі виникнення в останніх сумніву щодо відповідності угоди доктрині права, його верховенству чи Закону, вони мають право залучити експерта у галузі (з питань) права для її відповідної перевірки;

➤ медіатор зобов'язаний проінформувати сторони та інших учасників медіації про те, що укладена ними угода про примирення чи мирова угода одразу після її затвердження судом стане виконавчим до-

кументом згідно положень п. 3 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» (1999 р.).

Підстави припинення медіації за участі (ініціативою) професійного медіатора:

- добровільна відмова однієї чи обох сторін конфлікту/спору від отримання такої послуги;
- добровільна відмова медіатора від надання медіаційної послуги;
- закінчення строку дії медіаційного договору чи медіаційної соціальної послуги у цілому;
- виконання/невиконання умов медіаційного договору, застереження чи угоди;
- недосягнення отримувачами послуги згоди щодо розв'язання конфлікту/спору або неявка одного з отримувачів послуги на зустріч для врегулювання конфлікту/спору більше ніж два рази поспіль;
- відсутність добровільної згоди сторін;
- домашнє насильство стороною конфлікту;
- обман, шахрайство, маніпулювання сторонами чи стороною конфлікту медіатора;
- тиск та погрози сторонами одна одній чи медіатору;
- зловживання алкогольними та наркотичними засобами під час медіаційного процесу;
- приховані психічні розлади, психологічні діагнози чи розумова відсталість будь-кого з учасників спору;
- відмови сторін спору від прийняття принципів чи методів медіації;
- конфлікти (спори), що впливають чи можуть вплинути на права і законні інтереси третіх осіб, які не є учасниками цієї медіації;
- особисті відносини і емоції мають сильний емоційний, травматичний вплив на ситуацію (наприклад, при сімейних, спадкових відносинах);
- коли потрібно вирішити не лише юридичні питання, а соціальне, медичне чи психологічне тощо;
- коли складно зберегти взаємини та/або можливість спілкуватися (наприклад, спілкування з дітьми після розлучення, усиновлення, визначення місця проживання, вчинення булінгу, жорсткого поведіння з дітьми тощо);
- торгівля людьми;
- між потерпілою особою та особою, яка вчинила правопорушення або насильницький (статевий) злочин;
- у разі визнання сторони медіації або медіатора (медіаторів) недієздатною особою або особою, цивільна дієздатність якої обмежена;

➤ самостійний вихід медіатора з медіаційного процесу, якщо за його думкою, сторони не прикладають достатніх зусиль для вирішення спору (конфлікту);

➤ у разі смерті фізичної особи, яка є стороною медіації, або ліквідації юридичної особи, яка є стороною медіації;

➤ у разі смерті медіатора, або ліквідації органу чи установи, що забезпечувала медіаційну процедуру;

➤ порушення медіатором правил на норм закладених в «Етичному кодексі медіатора», «Кодексі етики медіатора», «Кодексі професійної етики медіатора», Європейському кодексі етики медіаторів»;

➤ настання форс-мажорних обставини, якщо такі передбачені договором, угодою чи правилами проведення медіації.

Варто зазначити, що у підрозділах (параграфів) 2-6 цього навчального посібника слід використовувати означені вище положення вирішення спору сторін за участі професійного медіатора задля зайвого дублювання одних і тих же текстуральних конструкцій, окрім специфічних, лише для певного виду юрисдикційного процесу. Між тим, сторони можуть повністю або частково врегулювати спір на підставі взаємних поступок. Однак, примирення сторін може стосуватися лише їх прав та обов'язків. Щодо самої «заяви про примирення», укладеної між сторонами виконавчого провадження, чи заяви стягувача про відмову від примусового виконання в процесі виконання рішення, то вони (заяви) подаються в письмовій формі державному виконавцеві, який не пізніше триденного строку передає їх для затвердження до суду, який видав виконавчий документ. Сторони можуть примиритися на умовах, що виходять за межі предмета спору, якщо такі умови примирення не порушують прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб. Умови примирення не можуть суперечити закону або виходити за межі компетенції суб'єкта владних повноважень. Відповідно, за клопотанням сторін суд зупиняє провадження у справі на час, необхідний їм для примирення.

А самі умови примирення сторони викладають у заяві про примирення сторін, що представляє собою форму єдиного документа, підписаного сторонами, або у формі окремих документів: заяви однієї сторони про умови примирення та письмової згоди іншої сторони з умовами примирення. До ухвалення судового рішення у зв'язку з примиренням сторін суд роз'яснює сторонам наслідки такого рішення, перевіряє, чи не обмежені представники сторін у праві вчинити відповідні дії. Умови примирення сторін затверджуються ухвалою суду. Затверджуючи умови примирення сторін, суд цією самою ухвалою одночасно закриває провадження у справі. В іншому випадку, суд пос-

тановляє ухвалу про відмову у затвердженні умов примирення і продовжує судовий розгляд, якщо: умови примирення суперечать закону чи порушують права чи охоронювані законом інтереси інших осіб або є невиконуваними; або одну зі сторін примирення представляє її законний представник, дії якого суперечать інтересам особи, яку він представляє.

Відмінність врегулювання спору за участю судді від медіації, у класичному її розумінні, проявляється: 1) у тому, що суддя не є медіатором, а лише займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі. Тим паче, за Конституцією України суддя має чітко визначений правовий статус, натомість статус професійного медіатора почасти регламентований в чинному Законі України «Про медіацію» (2021 р.); 2) сторони, застосовуючи процедуру медіації для вирішення спору, обирають медіатора, процедура ж врегулювання спору за участю судді не передбачає такої можливості для сторін; 3) медіатор не може впливати на угоду сторін, а суддя має право відмовити у затвердженні мирової угоди [15, с. 160]. Отож, погоджуючись з науковою позицією деяких вчених, вважаємо, що процедура врегулювання спору за участю судді за своєю суттю не є медіацією [16]. Напевно, як пише Л. Романадзе, більш доречно розглядати інститут урегулювання спору за участю судді як нову в українській практиці гібридну примирливу процедуру, яка не є медіацією [17].

Натомість, при поєднанні судового процесу та процедури медіації, як зауважує А. Кричина [18], відбувається: скорочення строку розгляду справи в суді; зниження негативної емоційної складової судового процесу; збільшення вірогідності виконання домовленостей сторін спору; у разі укладення мирової угоди до прийняття рішення у справі судом першої інстанції, на стадії перегляду рішення в апеляційному чи касаційному порядку повернення визначеної частини судового збору, сплаченого при поданні позовної заяви, відповідної апеляційної чи касаційної скарги (ч.ч. 3, 4 ст. 7 Закону України «Про судовий збір» (2012 р.)); збільшення клієнтів з вирішеним правовим конфліктом, а отже задоволених клієнтів, та, як наслідок, поява нових клієнтів та підвищення рівня ділової репутації.

Утім, істотні новації закріплені Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [19] у частині врегулювання альтернативного вирішення спорів за участю судді радше нагадують судову медіацію, яку деякі науковці [20] ще називають «квазімеді-

ацією» та вважають, що таке функціональне поєднання знівелює суть закладеного інституту судової медіації, оскільки судді все одно дивитимуться на спір з позиції доказів і норм права та певною мірою формалізовано підходити до спору, зважаючи на те, що суддя-медіатор є насамперед суддею, а вже потім – медіатором.

З огляду на викладене, вважаємо за доцільне встановити обов'язкове досудове врегулювання спору (конфлікту) за участі професійного медіатора таких категорій справ [7, с. 117]: трудових спорів про відновлення на роботі та стягнення заробітної плати (можливе залучення профспілок, комісій із трудових спорів, державних інспекцій із питань праці); трудових спорів про відшкодування збитку, заподіяного під час виконання трудових обов'язків (можливе залучення профспілок, комісій із трудових спорів, державних інспекцій із питань праці); позовів про відшкодування шкоди, заподіяної життю й здоров'ю, а також шкоди, заподіяної смертю годувальника; позовів про виселення; позовів про визнання права власності на житло в силу приватизації; позовів про визнання права власності на самовільні будівлі (необхідно заздалегідь передбачити заходи з легалізації побудови шляхом звернення в орган місцевого самоврядування із заявою про введення об'єкта в експлуатацію); позовів про визначення порядку користування майном; позовів про розділ загального майна, виділення з нього частки; позовів про захист інтелектуальної власності; позовів про захист прав споживачів; позовів про захист честі, гідності й ділової репутації; позовів про стягнення сум за договором позики, кредитним договором; позовів про стягнення податків і зборів; позовів про стягнення заборгованостей за комунальними платежами; позовів, пов'язаних зі успадкування майна (до досудового вирішення спору можливе залучення нотаріусів); позовів про відшкодування збитку від дорожньо-транспортних пригод.

Нам імпонує позиція С. Калашникової, яка вважає, що для того, щоб забезпечити права добросовісних учасників процедури медіації, необхідно передбачити спрощений порядок приведення медіативної угоди до виконання, розвиваючи ідею про те, що нотаріально засвідчити медіативну угоду та визнати за нею виконавчу силу найдоцільніше. Це дасть змогу забезпечити реалізацію досягнутих у медіації домовленостей, дотримуючись принципів як юрисдикційної, так і неюрисдикційної діяльності [21]. Нормативне закріплення сфери застосування процедури медіації в Україні, статусу медіатора, засад проведення процедури медіації дасть можливість становлення та розвитку національної практики застосування інституту медіації [22].

Нами цілком підтримується наукова позиція І. Шинкар, щодо закріплення на законодавчому рівні норми про те, що представники органів, які їх представляють та адвокати, які представляють інтереси фізичних і юридичних осіб, при зверненні з позовом до суду у визначеній категорії спорів повинні бути наділені обов'язком пройти стадію досудового врегулювання спору (стадія обов'язкова, а не формальна), і лише за неможливістю такого врегулювати за допомогою медіації (з об'єктивних причин), перейти до розгляду справи по суті в судовому засіданні [2, с. 111].

Більш того, як зауважує Н. Боженко, якщо законодавець не окреслить коло обов'язково медіабельних справ, то зустрічі з медіатором за позовами, у яких суд переконаний про необхідність примирення сторін, що сперечаються, повинні мати імперативний характер. Окрім того, на думку автора, доцільно встановити імперативні терміни проведення процедур примирення за окремими категоріями справ, а також забезпечення захисту від звинувачень у корупції для державних службовців і представників судової системи, які безпосередньо використовують медіацію або рекомендують сторонам звертатись до медіації під час урегулювання адміністративних спорів; забезпечення одноманітного розуміння конфіденційності інформації в медіації; сприяння становленню професії медіатора та ринковому розвитку сфери медіації; запровадити єдиний реєстр медіаторів та суттєві фінансові компенсації сторонам, що звертаються до суду після неуспішної медіації [7, с. 117, 118]. Саме про це наголошується і в Рекомендації № R (86) 12 Комітету міністрів Ради Європи відносно заходів щодо недопущення та скорочення надмірного завантаження на суди від 16 вересня 1986 року, яка закликає держави сприяти, де це необхідно, примиренню сторін, і поза судовою системою, і до чи у ході судового розгляду [23, с. 8].

Список використаних джерел

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. редакція від 30.09.2016 р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%8> (дата звернення: 01.11.2019).

2. Шинкар Т. І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2018. 220 с.

3. Актуальні питання впровадження та здійснення медіації в адміністративному судочинстві. URL : <http://www.vaas.gov.ua/news/aktualni-pitannya-vprovadzhennya-ta-zdysnennya-mediacii-v-administrativnomu-sudochinstvi> (дата звернення: 25.02.2023)

4. Богуцька Л. П. Медіація у вирішенні публічно-правових спорів URL : <http://ukrainepravo.com/scientific-thought/naukovadumka/zaprovdzhennya-med-ats-yak-alternativnogo-shlyakhu-virshennya-publ-chno-pravovikh> (дата звернення: 25.02.2023)

5. Угода про асоціацію України з Європейським Союзом. URL : www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id. (дата звернення: 01.11.2019).

6. Білуга С. С. Досудове врегулювання адміністративно-правових спорів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2015. 22 с.

7. Боженко Н. Удосконалення адміністративно-правового забезпечення медіації в адміністративному судочинстві. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 9. С. 116-119.

8. Кохан Г. Л. Чи потрібна медіація Україні. *Медіація у нотаріальній практиці*. 2014, квітень. №2(74). URL : <http://yurradnik.com.ua/stati/d1-87-d0-b8-d0-bf-d0-be-d1-82-d1-80-d1-96-d0-b1-d0-bd-d0-b0-d0-bc-d0-b5-d0-b4-d1-96-d0-b0-d1-86-d1-96-d1-8f-d1-83-d0-ba-d1-> (дата звернення: 25.02.2023)

9. Ростовська К. В., Гришина Н. В. Медіація в адміністративному судочинстві: міф чи реалії сьогодення. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «ПРАВО»*. 2020. Вип. 29. С. 182-188.

10. Єрмоменко Г., Заїченко А. Податкова медіація: досвід і перспективи впровадження. *Юрист & Закон*. 2014. № 25. (27.06. – 03.07)

11. Відбувся перший круглий стіл з питань медіації в адміністративному судочинстві за участю суддів ВС та експертів галузі. *Судова влада України*. URL : <https://court.gov.ua/archive/581271/> (дата звернення: 25.02.2023)

12. Підписано угоду про співробітництво щодо впровадження медіації. URL : <http://www.voas.gov.ua/work/med-ats-ya> (дата звернення: 01.11.2019)

13. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3.10.2017 р. № 2147-VIII. *Відомості ВР України*. 2017. № 48. Ст. 436

14. Chapter eight: Mediation. *Hoffman D. A., Matz D. Massachusetts Alternative Dispute Resolution (2 vols.)*. – Michie/Butterworth Legal Publishers, 1994, 1996. URL : <http://bostonlawcollaborative.com/blc/41> (дата звернення: 25.02.2023)

15. Кіресва Н. О., Приймак Є. П. Поняття та правова природа

процедури врегулювання спору за участю судді в цивільному процесі України. *Вісник Ужгородського нац. ун-ту. Серія ПРАВО*. 2018. Вип. 48. Том 1, С. 95-98.

16. Сергеева С. Врегулювання спору за участю судді у господарському процесі. *Юридична газета*. № 17 (619). URL : <https://jur-gazeta.com/publications/practice/gospodarske-pravo/vregulyuvannya-sporu-za-uchastyu-suddi-u-gospodarskomu-procesi.html> (дата звернення: 25.02.2023)

17. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3.10.2017 р. № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. С. 436

18. Врегулювання спору за участю судді. Можливість поєднання судового процесу та процедури медіації: адвокат та медіатор Кричина: матер. вебінару Вищої школи адвокатури на тему: «Врегулювання спору за участю судді. Можливість поєднання судового процесу та процедури медіації». URL : <https://advokatpost.com/vrehuliuvannia-sporu-za-uchastiu-suddi-mozhlyvist-poiednannia-sudovoho-protsesu-ta-protsedury-mediatsii-advokat-ta-mediator-krychyna/> (дата звернення: 25.02.2023)

19. Коноваленко Д. Судова медіація – challenge для України. URL : <http://jur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodniy-arbitrazh-ta-adr/sudova-mediaciya--challenge-dlya-ukrayini.html> (дата звернення: 01.02.2018).

20. Любченко Я. П. Альтернативні способи вирішення правових спорів: теоретико-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків. 2018. 249 с.

21. Гресь Н. М. Угода за результатами медіації у процесі вирішення індивідуального трудового спору. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 139-142.

22. Богуцька Л. П. Медіація у вирішенні публічно-правових спорів. URL : <http://ukrainepravo.com/scientific-thought/naukovadumka/zaprovadzhennya-med-ats-yak-alternativnogo-shlyakhu-virshennya-publ-chno-pravovikh> (дата звернення: 25.02.2023)

23. Рекомендація № R (86) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів з попередження і зменшення надмірного робочого навантаження в судах. URL : [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/7442A47EB0B374B9C2257D8700495F8B](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/7442A47EB0B374B9C2257D8700495F8B) (дата звернення: 01.11.2022)

4. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в цивільному процесі.

Медіація являє собою один із найбільш поширених у світі способів альтернативного вирішення позасудових спорів, який передбачає участь незалежної особи – медіатора. У свою чергу, під позасудовим вирішенням спорів, зважаючи на прийняте в англо-американському мовному просторі поняття «Alternative Dispute Resolution», варто розуміти процедури, в яких конфлікти вирішуються позасудово за участі третьої сторони. Уперше термін «альтернативне вирішення спорів» став застосовуватися в США для позначення гнучких і неформальних позасудових процедур урегулювання конфліктів, які виникли на противагу складному офіційному правосуддю. Попри все, у світі не існує «ідеальної» моделі медіації та правил її реалізації [1]. Стосовно України, повноцінне та масштабне запровадження правового регулювання медіації є складним процесом, що передбачає переорієнтацію існуючої системи вирішення спорів та істотно змінює всю архітектоніку процесуальних відносин і судоустрою в державі [2, с. 12].

Вивченню правової природи інституту «медіації» в юрисдикційному процесі поза межами кримінальної юстиції приділили свою увагу низка вчених та практиків, серед яких можна виокремити А. Анцупова, В. Баранова, О. Белікова, О. Бобрової, Г. Брука, С. Васильчака, А. Горової, В. Жмудь, В. Землянської, Г. Зера, Г. Єрмоєнко, С. Калашникової, Р. Ковалю, Я. Любченко, К. Михайлової, Ю. Михальського, Г. Огренчук, І. Панової, Т. Подковенко, Ю. Притики, О. Спектор, А. Шипилова, В. Яковлева та інших науковців у галузі права, філософії та психології. Однак, не дивлячись на велику кількість досліджень з проблем медіації в правничій сфері як в Україні, так і за кордоном, в юридичній та науковій літературі лишаються фрагментарно дослідженими питання реалізації альтернативних методів вирішення спору на ґрунті оновлення Цивільно-процесуального та Господарсько-процесуального кодексів України, а також прийняття Закону України «Про медіацію» (2021 р.).

Медіація в цивільному процесі України – це процедура позасудового вирішення цивільно-правових конфліктів (спорів) їх сторонами із залученням медіатора на засадах гнучкості, добровільності, самовизначення і рівності сторін, конфіденційності, незалежності та неупередженості, що спрямована на самостійне досягнення сторонами рішень щодо позасудового врегулювання конфлікту (спору) з дотриманням вимог цивільного законодавства. Технологія медіаційного процесу полягає у тому, що медіатор докладає всі зусилля, щоб позиція, побажання, інтереси та потреби сторін спочатку були «викладені на стіл

медіації», потім були почуті й зрозумілі всіма, аргументи відпрацьовані, і, нарешті, вироблено загальне рішення – вихід із конфліктної ситуації, який влаштує всіх сторін [3].

Втім, варто одразу зазначити, що медіацію, як спосіб вирішення цивільно-правових спорів, не слід плутати зі способами захисту цивільних прав та інтересів, що передбачені ст. 16 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК України). Щодо поняттєво-нормативного розуміння інституту медіації поза межами кримінальної юстиції, то Директива Європейського Парламенту та Ради «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських справах» 2008/52/ЄС визначає її (медіацію) як структурований процес незалежно від його назви, в якому дві або більше сторони намагаються самостійно і на добровільній основі досягти домовленості про врегулювання свого спору за участю медіатора [4].

Також заслуговує на увагу визначення медіації, яке міститься у статті 1 Типового закону ЮНСІТРАЛ (Комісії ООН із міжнародного торгового права) щодо міжнародних комерційних арбітражних процедур від 24 червня 2002 року), відповідно до якої медіація – це «процес ..., коли сторони залучають третю особу або осіб ... з метою надання ними допомоги у мирному врегулюванні спорів, що виникають з приводу контрактних чи інших правових відносин, або пов'язані з ними. Мировий посередник не має права нав'язувати сторонам способи врегулювання спору» [5].

Медіація, як слушно підкреслила О. Кільдюшкіна, є методом поза-судового вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам цивільного правового спору проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоби останні змогли самостійно обрати той варіант рішення, який відповідатиме їхнім законним інтересам і задовольнить їх заявлені чи порушені потреби [1]. Авторка зауважує, що медіація за своєю суттю є неформальною, добровільною процедурою, проте демонструє чудові результати у розв'язанні конфліктів, адже як свідчить міжнародний досвід, вона (медіація) є майже універсальним засобом вирішення конфліктів, що застосовується у багатьох сферах, починаючи від сімейних суперечок, закінчуючи конфліктами за участі громади, а також міжнародними конфліктами [1].

Актуальність розробки проблеми забезпечення захисту цивільних прав із використанням позасудових (альтернативних) засобів вирішення спору зумовлена тим, що сучасний стан судового захисту в Україні є почасти незадовільним. Слід зазначити, що світовий показник добровільного виконання сторонами угод, укладених за результатом медіації є наймовірно високим та складає майже 100%. Для ілюстрації переваг

медіації можна привести декілька цифр: в США 95% справ, що були направлені на медіацію не дійшли до судового розгляду, натомість в Німеччині 90% медіацій завершуються мировою угодою (для Нижньої Саксонії такий показник 97%); Великобританії – 95%, у свою чергу загальноєвропейський показник результативності – 40,80%. Насамперед, це пов'язано з тим, що медіація має чисельні переваги порівняно з судовими процедурами та іншими засобами вирішення цивільно-правових спорів. Адже, основною характеристикою медіації, її принциповою відмінністю від конфронтаційних за своєю суттю процедур, зокрема, судових, є простота, відсутність формалізму, гнучкість, а головне економія часу та коштів [1].

Також, активно користуються послугами медіаторів при вирішенні цивільних спорів у Швейцарії, Канаді, країнах Бенілюкс. Більш того, в Сполученому Королівстві, Австрії, Бельгії, Польщі, Норвегії, Фінляндії правові норми щодо позасудового вирішення спорів закріплені на законодавчому рівні [6, с. 4]. У США, країні яка дуже інтенсивно застосовує способи альтернативного вирішення спорів під час цивільно-правових конфліктів, медіацію використовують з 60-х років ХХ ст. Основою формування цього способу альтернативного вирішення спорів стали застосовувані ще квакерами та єврейськими громадами (на кшталт «Jewish Conciliation Board») способи втручання (інтервенції) у різні види конфліктів – спори про спадкування, власність або з питань сімейного права – які, у свою чергу, брали початок з давньоєврейських традицій. У 1982 р. в США було вже понад 300 осіб і організацій, які займалися медіацією під час урегулювання сімейних конфліктів [7].

Україна теж має власний досвід застосування медіації, адже з 2003 року активно проводилися експерименти в судах міст Києва, Харкова, Івано-Франківська, Автономної Республіки Крим та інших. За період реалізації такого проєкту на медіацію було передано 83 справи, у 50 з яких медіація відбулася. Втім, лише у 36 випадках медіація була успішною. За статистикою, у 2019 році було постановлено лише 50 ухвал про проведення врегулювання спору за участю судді, і лише у 12 випадках сторонами досягнуто примирення. У 2020 році кількість таких ухвал збільшилася до 77, а досягнуто примирення у 22 випадках. Така статистика, на думку М. Шумила, свідчить про те, що інструмент вирішення спорів за участю судді, потребує удосконалення [8]. Таке становище може свідчити лише про недосконалість судової практики та прогріхи законодавчої регламентації медіаційних процедур. Недосконалість судової практики, низькопробність системи правового захисту, призводить до того, що люди все частіше вдаються до самостійних, альтернативних засобів вирішення спорів, іншими словами медіації,

яка почасти виглядає спотворено, адже досягається погрозами, шантажем, бійками тощо.

Зрештою, про підвищення ефективності правосуддя шляхом «розширення способів альтернативного (позасудового) врегулювання спорів, зокрема, шляхом практичного впровадження інституту медіації і посередництва» наголошено у «Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства в Україні на 2021-2023 роки», затвердженій Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021 [9]. Також, Директивою 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 року «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах» підкреслено, що завдання із забезпечення кращого доступу до правосуддя, як складова політики Європейського Союзу із розбудови території, свободи, безпеки та правосуддя, має передбачати доступ і до судових, і до позасудових методів урегулювання спорів [4].

З точки зору інтегрованості та зв'язку з цивільним процесом, основним, як слушно наголошує Т. Цувіна, є розподіл медіації на присудову (судову) та досудову. Присудова медіація (court-related mediation, court-annexed mediation) – один із видів медіації, що проводиться після звернення особи до суду, яка інтегрована у цивільне судочинство аналогічно до медіаційних угод за результатами зовнішньої медіації [10, с. 196, 197]. Як відомо, договірні відносини у сфері медіації можуть виникати до та після виникнення спору, з метою початку процедури медіації чи з метою закріплення досягнутого компромісу, у рамках приватної чи присудової медіації тощо

Відповідно до галузевої належності спірних правовідносин слід виділяти: 1) медіаційні угоди щодо цивільно-правових спорів; 2) медіаційні угоди щодо трудових спорів; 3) медіаційні угоди щодо сімейних спорів; 4) інші медіаційні угоди, за умови, що характер спірних правовідносин не дозволяє включити договір до жодної з вищеперерахованих категорій (наприклад, угоди за результатами вирішення спорів між державою та інвестором). За юридичною силою медіаційні договори можуть поділятися на такі, що затверджені судом та мають статус мирової угоди, та такі, що мають статус цивільного правочину (при цьому слід наголосити на особливості медіаційних договорів, укладених щодо трудових та сімейних спорів) [11, с. 172].

Не слід ототожнювати договір, укладений за результатами медіації, з мировою угодою, адже ці договірні конструкції, на слушну думку Н. Мазаракі, регулюються різними галузями права та відрізняються своїми завданнями. На договори у сфері медіації поширюються загальні правила щодо багатосторонніх договорів, тому слід дотримувати-

ся вимог стосовно форми та змісту таких правочинів [11, с. 173]. Водночас, сам «предмет медіаційної угоди не завжди може збігатися з предметом спору чи судового розгляду, може містити юридично не значущі, але важливі для сторін умови, включати обов'язки різної правової природи» [12].

Умовами договору зазвичай є: відомості про медіатора (медіаторів) та сторони медіації; строки та місце проведення медіації; інформація про предмет конфлікту (спору); порядок, розмір та форма відшкодування витрат на підготовку та проведення медіації та винагорода медіатора (медіаторів); умови конфіденційності інформації щодо медіації; відповідальність медіатора (медіаторів) та сторін медіації за порушення умов договору; порядок та підстави припинення медіації; інші умови, визначені медіатором (медіаторами) та сторонами медіації [13]. Здебільшого, медіаційні угоди мають цивільно-правовий характер, хоча правова природа та дія медіаційних угод та договорів зазвичай виходить за межі правовідносин, які вони врегульовують, адже медіаційні угоди та договори не обмежені лише нормами права, а й застосовують категорії моралі, добросовісності, етики, справедливості тощо [11, с. 174].

Особлива увага при укладенні мирових угод, згідно з позицією Н. Сакари, повинна звертатися на справи щодо дітей. Зокрема, коли мирова угода стосується майнових прав дітей, то згоду на її укладення в обов'язковому порядку повинен надати орган опіки і піклування. Також, Суддя ВС вважає за необхідність передбачити в законодавстві положення, згідно яких у певних категоріях справ (наприклад, сімейні, трудові тощо) сторони спочатку повинні звернутися до медіатора, а якщо одна з них ухиляється від цього, для неї можуть бути збільшені судові витрати для розгляду справи у судовому процесі [14]. Нами підтримується така позиція, адже це дозволяє пришвидшити вирішення конфлікту у цілому.

Продовжуючи раніше розпочату наукову полеміку щодо присудової медіації, варто нагадати, що вагомою відмінністю присудової медіації від інших її видів правовідносин та класифікацій є те, що правовідносини сторін в межах позасудової медіації закріплюються в договорі, тоді як при судових правовідносинах закріплення відбувається в процесуально-правовій формі [15, с. 164]. Можна виділити такі моделі присудової медіації: залучення для проведення медіації спеціалізованих організацій або приватно практикуючих медіаторів («приватна медіація в рамках судового процесу»); проведення медіації в суді співробітниками суду, зокрема суддями (умовно такий вид посередництва можна назвати «медіація, інкорпорована в судовий процес»); прове-

дення медіації безпосередньо суддею, який розглядає справу (інтеграція медіативної технології в судовий процес) [16].

З огляду на цивільно-правову основу медіаційної угоди та базове положення цивілістики про свободу договору, за яким вважається, що під час процедури медіації у сторін може змінитися їх розуміння і причин конфлікту, і перспектив їх подальшої взаємодії, можливий вихід сторін в медіаційній угоді за межі заявлених до суду вимог. Такий вихід, на думку Т. Шинкар, не суперечитиме доктрині процесуального права про те, що суд не може виходити у своєму рішенні за межі заявлених сторонами вимог, позаяк це робитимуть під час медіації самі сторони, а не суд і не під час судового розгляду [15, с. 166].

За таких умов навряд чи суддя може виглядати арбітром при здійсненні правосуддя, зважаючи на його право пропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання конфлікту та визначати варіанти вирішення спору згідно ч. 4 ст. 203 ЦПК України. Отже, виходячи із сутності й призначення медіації, процедура врегулювання спору за участю судді в цивільному процесі не може ототожнюватись із вищезазначеними альтернативними способами вирішення спору та примирення сторін [17, с. 96]. Більш того, означений спосіб альтернативного вирішення спорів більш за все підходить для розв'язання конфліктів, у яких немає спору про право, але ситуація досягла стадії, коли нормальна комунікація між суб'єктами спору значно ускладнена. Діюча з 2017 року процедура врегулювання спору за участю судді, на слухну думку Р. Антоніва, так і не справила істотного впливу на ефективність вирішення спорів за медіаційною процедурою [18, с. 96]. Водночас, Суддя Верховного Суду Н. Сакара підтримала модель, за якої медіація існує паралельно із судовим процесом, що, однак, не виключає можливості їх перетину [14].

Варто нагадати, що проведення врегулювання спору за участю судді у цивільному процесі можливе лише за згодою сторін та тільки до початку розгляду справи по суті, при цьому воно не допускається у справах окремого провадження та у випадку вступу у справу третьої особи з самостійними вимогами. Між іншим, пропозиція сторонам процедури врегулювання спору за участю судді є обов'язком, а не правом суду. Якщо деталізувати законодавчо, то **врегулювання спору за участі судді:**

- сторони можуть примиритися, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу (ч. 7 ст. 49 ЦПК України);
- результат домовленості сторін може бути оформлений мировою угодою (ч. 7 ст. 49 ЦПК України);

- проводиться суддею, призначеним згідно авторозподілу, за згодою сторін до початку розгляду справи по суті (ч. 1 ст. 201 ЦПК України);
- не допускається у разі, якщо у справу вступила третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору (ч. 2 ст. 201 ЦПК України);
- при проведенні процедури врегулювання спору, суд постановляє ухвалу, якою одночасно зупиняє провадження у справі (ч. 1 ст. 202 ЦПК України);
- у випадку недосягнення сторонами мирного врегулювання спору повторне проведення врегулювання спору за участі судді не допускається (ч. 2 ст. 202 ЦПК України);
- проводиться у формі спільних та (або) закритих нарад: спільні наради за участю всіх сторін, їх представників та судді, закриті наради за ініціативою суду з кожною із сторін окремо (ч. 1 ст. 203 ЦПК України);
- суддя спрямовує проведення врегулювання спору для досягнення сторонами врегулювання спору та з урахуванням конкретних обставин проведення наради може оголосити перерву в межах строку проведення врегулювання (ч. 2 ст. 203 ЦПК України);
- на початку проведення першої спільної наради з врегулювання спору суддя роз'яснює сторонам мету, порядок проведення врегулювання спору за участю судді, права та обов'язки сторін (ч. 3 ст. 203 ЦПК України);
- суддя може запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору (ч. 4 ст. 203 ЦПК України), у тому числі за допомогою професійного медіатора на безоплатній основі;
- під час закритих нарад суддя має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах, пропонувати стороні та (або) її представнику можливі шляхи мирного врегулювання спору (ч. 5 ст. 203 ЦПК України);
- під час проведення врегулювання спору суддя не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, надавати оцінку доказів у справі (ч. 6 ст. 203 ЦПК України);
- інформація отримана будь-якою стороною, а також суддею під час проведення врегулювання спору є конфіденційною (не ведеться протокол, фіксування технічними засобами) (ч. 7 ст. 203 ЦПК України);
- під час процедури забороняється використовувати портативні аудіотехнічні пристрої, а також здійснювати фото-, відеозйомку, звукозапис (ч. 9 ст. 203 ЦПК України);

➤ проводиться протягом розумного строку, але не більше 30 днів та продовженню не підлягає (ч. ч. 1, 2 ст. 205 ЦПК України);

➤ мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін (ч. 1 ст. 207 ЦПК України);

➤ у мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, що мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб (ч. 1 ст. 207 ЦПК України);

➤ сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну письмову заяву (див. Додаток Е-2), на будь-якій стадії судового процесу (ч. 2 ст. 207 ЦПК України);

➤ до ухвалення судового рішення у зв'язку з укладенням сторонами мирової угоди суд роз'яснює сторонам наслідки такого рішення, перевіряє, чи не обмежені представники сторін вчинити відповідні дії (ч. 3 ст. 207 ЦПК України);

➤ ухвала суду про затвердження мирової угоди є виконавчим документом згідно положень п. 3 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження»;

➤ у разі невиконання затвердженої судом мирової угоди, вона (*ухвала суду про затвердження мирової угоди*) може бути подана для її примусового виконання в порядку, передбаченому законодавством для виконання судових рішень.

Тепер варто визначити підстави **припинення медіаційної процедури за участі судді**, серед яких (ст. 204 ЦПК України) є:

➤ подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участю судді;

➤ закінчення строку врегулювання спору за участю судді;

➤ за ініціативою судді у разі затягування врегулювання спору будь-якою зі сторін;

➤ укладення сторонами мирової угоди та звернення до суду із заявою про її затвердження або звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду, або в разі відмови позивача від позову чи визнання позову відповідачем (ч. 1 ст. 204 ЦПК України).

Важливо нагадати, що у випадку припинення врегулювання спору за участю судді: суддею постановляється ухвала, яка оскарженню не підлягає; вирішується суддею питання про поновлення провадження у справі; за окремих обставин справа передається на розгляд іншому судді. Так, при поданні стороною заяви про припинення врегулювання спору за участю, суддя постановляє ухвалу не пізніше наступного робочого дня після надходження відповідної заяви, а за підстави, закін-

чення строку врегулювання спору за участю судді – не пізніше наступного дня з дня закінчення строку врегулювання спору за участю судді. У разі припинення врегулювання спору за участю судді з підстав, передбачених п.п. 1-3 ч. 1 ст. 204 ЦПК України, справа передається на розгляд іншому судді, визначеному в порядку, встановленому ст. 33 (назва – «Визначення складу суду») ЦПК України. Врегулювання спору за участі професійного медіатора (у розумінні п. 2 ч. 1 ст. 1 та ст. 9 Закону України «Про медіацію» (2021 р.) та підстави припинення медіації за участі останнього деталізовані у третьому підрозділі навчального посібника.

До речі, ухвала про відмову у затвердженні мирової угоди, яка укладена на стадії виконання судового рішення, може бути оскаржена в апеляційному порядку, оскільки, з урахуванням стадії укладення мирової угоди, особа, яка подає апеляційну скаргу, не може поновити свої права в інший спосіб, аніж шляхом оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції про відмову у затвердженні мирової угоди, яка укладена на стадії виконання судового рішення. На цьому наголосив Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду при розгляді справи № 2-41/2006.

Об'єднана палата враховує та нагадує, що питання про те, які ухвали підлягають оскарженню в апеляційному порядку без рішення суду, неодноразово вирішувалися Об'єднаною палатою. Зокрема:

1) у постанові Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 18 квітня 2018 року у справі № 296/2944/16-ц (провадження № 61-6555сво18) зазначено, що «у статтях 175, 293 ЦПК України у редакції 2004 року не міститься прямої заборони оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції щодо відмови у визнанні мирової угоди, у пункті 8 частини першої статті 293 цього Кодексу передбачено право оскарження в апеляційному порядку ухвали про визнання мирової угоди за клопотанням сторін. У зв'язку з наведеним висновок суду апеляційної інстанції про те, що така ухвала суду не може бути оскаржена в апеляційному порядку, не відповідає як принципу верховенства права, Конституції України, так і нормам процесуального права і зазначеним вище Рішенням Конституційного Суду України»;

2) у постанові Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 12 вересня 2018 року у справі № 752/1016/17 (провадження № 61-19138сво18) зроблено висновок, що «тлумачення пункту 15 частини першої статті 293 ЦПК України (у редакції, чинній на момент звернення ПАТ «Укрсоцбанк» із апеляційною скаргою) має відбуватися із урахуванням можливос-

ті/неможливості поновити свої права особою, яка подає апеляційну скаргу в інший спосіб, аніж шляхом оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції окремо від рішення суду. Ухвала про відмову у залишенні заяви без розгляду не перешкоджає подальшому провадженню у справі (не є остаточним рішенням), а тому особа має право оскаржити в апеляційному порядку ухвалу про відмову у залишенні заяви без розгляду разом з рішенням суду першої інстанції»;

3) у постанові Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 6 березня 2019 року в справі № 756/671/16-ц (провадження № 61-42865сво18) вказано, що «ухвала суду першої інстанції за результатами вирішення питання про привід боржника може бути оскаржена в апеляційному порядку, оскільки особа, яка подає апеляційну скаргу, не може поновити свої права в інший спосіб, аніж шляхом оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції».

При цьому, Об'єднана палата була послідовною у свої правових висновках щодо можливості/неможливості апеляційного оскарження відповідної ухвали. Учасники справи, особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції окремо від рішення суду лише у випадках, передбачених ст. 353 ЦПК України. Оскарження ухвал суду, які не передбачені ст. 353 ЦПК України, окремо від рішення суду не допускається (ч. 2 ст. 352 ЦПК України). Окремо від рішення суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції щодо затвердження мирової угоди. Заперечення на ухвали, що не підлягають оскарженню окремо від рішення суду, включаються до апеляційної скарги на рішення суду (ч. 2 ст. 353 ЦПК України).

Аналіз вказаних норм свідчить, що тлумачення та застосування положень ст. 353 ЦПК України має відбуватися із урахуванням можливості/неможливості поновити свої права особою, яка подає апеляційну скаргу, в інший спосіб, аніж шляхом оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції окремо від рішення суду. При цьому будь-яка ухвала суду підлягає перегляду в апеляційному порядку самостійно або разом з рішенням суду. Ухвала про відмову у затвердженні мирової угоди, яка укладена на стадії виконання судового рішення, може бути оскаржена в апеляційному порядку, оскільки, з урахуванням стадії укладення мирової угоди, особа, яка подає апеляційну скаргу, не може поновити свої права в інший спосіб аніж шляхом оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції

про відмову у затвердженні мирової угоди, яка укладена на стадії виконання судового рішення. У зв'язку із цим Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду відступає від висновку, викладеного в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 28 липня 2021 року у справі № 460/3535/16-ц (провадження №61-8555св21) [19].

Як раніше нами було відзначено, наразі вельми актуальною є проблема медіабельного вирішення сімейних спорів. Згідно з даними шкали соціальної адаптації, отриманими американськими психіатрами Т. Холмсом і Р. Реєм, розлучення та подружнє розставання посідають друге та третє місця з точки зору основних стресових факторів життя після смерті подружжя [20]. Національне законодавство не містить спеціальних вимог досудового врегулювання сімейних спорів. Разом з тим галузеве законодавство надає суддям дискреційні повноваження застосовувати примирні процедури під час розгляду справ про розірвання шлюбу за умови, що вони не суперечать моральним засадам суспільства.

Так, згідно ст. 111 СК України, суд вживає заходів щодо примирення подружжя, зупиняючи розгляд справи та визначаючи останнім строк для примирення, який не може перевищувати шести місяців, як це визначено ч. 7 ст. 240 ЦПК України. При цьому закон не визначає, які саме заходи можуть застосовуватися судом для примирення подружжя. Оскільки, на відміну від медіації, суд керується нормами права та не працює з причиною виникнення конфлікту, на відміну від професійного медіатора, у розумінні його статусу згідно Закону України «Про медіацію» (2021 р.).

Більш того, іноді сімейна медіація працює і з тими категоріями справ, які не можуть бути предметом спору в суді, мова про конфлікти поколінь, міжособистісні непорозуміння в колі сім'ї, деякі категорії спадкових справ. До медіатора можуть звертатися і особи, які мають намір укласти шлюб з приводу конфліктів, які виникають, наприклад, щодо доцільності укладення шлюбного договору, чи роз'яснення інших дискусійних питань [21, с. 102]. З цього випливає, що суд не працює з причиною виникнення конфлікту, та й взаємини сторін суду не важливі, оскільки він керується лише нормами права, що, у свою чергу, суттєво загострює відносини між учасниками конфлікту та ще більше ускладнює їх спілкування після судового процесу [22].

На сьогодні актуальними для вирішення шляхом медіації є спори про поділ майна подружжя у ситуації, коли майно зруйноване або залишилося на тимчасово окупованій території, перетин кордону після 24 лютого 2022 року дитиною з одним із батьків без згоди на це іншо-

го та, у випадку розлучення батьків, встановлення контакту із такою дитиною, сплата аліментів, визначення місця проживання дитини, спори щодо невиконання зобов'язань за договором оренди нерухомості [23], а також влаштування до відповідних установ дітей, позбавлених батьківського піклування (усиновлення, опіка, піклування), позбавлення батьківських прав, організації життя сім'ї (розподіл прав та обов'язків, майнові відносини), організації відносин між батьками та дітьми та іншими членами сім'ї.

Медіація при розірванні шлюбу спрямована на прийняття сторонами раціональних та конструктивних рішень щодо особистих взаємовідносин і батьківських обов'язків. Як правило на вирішення виносяться наступні питання: 1) поділ майна; 2) стягнення аліментів; 3) фінансова підтримка; 4) встановлення побачень з дітьми та іншими членами родини; 5) опіка над дітьми; 6) питання проведення свят, канікул, інші спеціальні теми. Саме тому, на думку більшості вчених, «сімейна медіація має свою специфіку щодо необхідності глибоких психологічних знань і навичок медіатора, розуміння особливостей дитячої психіки, необхідності ідентифікації домашнього насильства та реагування на нього тощо» [24, с. 187]

Як зауважила С. Сулейманова, сімейну медіацію можуть проводити виключно особи, які пройшли спеціальну підготовку з сімейного посередництва. В сімейній медіації, завдання медіатора, на думку авторки, полягає у: 1) створенні безпечної, конфіденційної атмосфери для сторін; 2) нейтральності до сторін та процесу прийняття рішень, відсутності забобон і суджень; 3) забезпеченні повного контролю за процесом з боку сторін; 4) спрямовування обміну інформацією між сторонами в рамках структурованого медіаційного процесу; 5) допомозі сторонам зрозуміти себе, один одного та визначити потреби; 6) допомозі сторонам у розв'язанні жорстких емоційних питань, які перешкоджають їх примиренню [25, с. 68]. Адже, на слушну думку авторки, питання розірвання шлюбу є дуже чутливим, оскільки розриваються відносини з людиною, до якої колись були найщиріші почуття, з якою були пов'язані мрії провести решту свого життя і клятва «поки смерть не розлучить нас». Особливо чутливими є судові процеси про розірвання шлюбу, якщо у подружжя є діти [26].

З огляду на значний спектр питань, що виникають під час сімейних конфліктів, процедура сімейної медіації, зазвичай, передбачає кілька спільних зустрічей, в середньому 4-5, тривалістю до трьох годин кожна, дати і час проведення яких визначають самі учасники конфлікту. В окремих випадках процедура може тривати декілька місяців, якщо,

наприклад, потрібно перевірити на виконуваність проміжні рішення, прийняті сторонами [27].

Медіатор допомагає сторонам обрати найоптимальніше рішення та перевіряє його реалістичність, у тому числі і з юридичної точки зору. На цьому етапі є доцільним залучення експертів – юристів, психологів тощо, особливо, якщо сторони після медіації мають звернутися до суду, наприклад, у випадку розірвання шлюбу подружжя, яке має малолітніх, неповнолітніх дітей [21, с. 104]. І тут варто виокремити конфлікти (спори), які стосуються саме прав та інтересів дитини, а саме: розірвання шлюбу між батьками; визначення місця проживання дитини, реалізація права доступу до дитини; утримання, стягнення аліментів; поділ майна, спадкування, інші майнові спори; позбавлення батьківських прав, відібрання дитини; конфлікти поколінь; участь у вихованні, отриманні освіти, розвитку дитини; усиновлення, опіка, піклування тощо. Дитина може брати участь у медіаційному процесі за згодою батьків або осіб, які їх замінюють, з урахуванням обсягу її дієздатності; у віці до 14 років може отримувати соціальну послугу з медіації (для дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах); у віці з 14 років може брати участь в «Програмі відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» (якщо кримінальний проступок або нетяжкий злочин вчинено дитиною вперше та вона визнала факт вчинення кримінального правопорушення).

Вважається, що медіація буде доцільною у конфлікті (спорі), що стосується прав та інтересів дитини, аже для батьків це можливість: обговорити разом з дитиною ситуацію, що склалася; вирішити, як і коли відбуватиметься контакт з родичами розлучених батьків, спілкування з бабою та/чи дідом, іншими родичами; почути та врахувати думку дитини під час конфлікту; вирішити питання утримання та навчання дитини; підтримати дитину, якщо вона є стороною конфлікту (спору); переконатися, що права дитини будуть забезпечені в найкращий спосіб, незважаючи на конфлікт; встановити порядок обміну інформацією про стан здоров'я дитини; попередити порушення законних прав дитини; визначити щоденний розпорядок життя дитини, дисципліну, правила виховання, порядок проведення свят, відпочинок на канікулах; запобігти травматизації та віктимізації дитини; відновити контакт та зміцнити зв'язок з дитиною; визначити місце проживання дитини після розлучення та форми участі кожного з батьків у її вихованні.

Суддя Верховного Суду, Є. Синельников, наголосив на особливостях цієї категорії справ та зацентрував про потребу їх ретельної досу-

дової підготовки: проведення примирливих процедур, заслуховування пояснень батьків дитини та думки самої дитини, якщо вона здатна самостійно висловитися. Суд враховує висловлену дитиною думку системно, з'ясовуючи фактичні обставини справи, досліджуючи та надаючи належну правову оцінку зібраним у справі доказам у їх сукупності, що в результаті сприятиме правильному вирішенню питання щодо забезпечення прав дитини. Тільки так будуть найкраще забезпечені основні інтереси дитини, а не інтереси та бажання батьків, які вони не можуть чи не бажають вирішувати в позасудовий спосіб (Постанова Верховного Суду від 21 липня 2021 року у справі № 404/3499/17) [28]. У свою чергу для дитини це можливість: брати активну участь у вирішенні питань, що стосуються її життя, самостійно впливати на вирішення конфлікту (спору); висловлюватись про своє розуміння конфлікту (спору), отримати відповіді на важливі для неї питання; осмислювати зміни, які відбуваються у зв'язку з конфліктом, його наслідки; усвідомлювати відповідальність за свої дії [29]; отримувати пряме консультування від медіатора за відсутності батьків, але за їх обопільної згоди (у випадках, коли дитина не хоче або не може сказати батькам про свої побажання та потреби).

У таких ситуаціях медіатору варто бути готовим, що до нього за медіаційною послугою будуть звертатися пари, у яких обидва партнери прийняли остаточне рішення розійтися без додаткової судової «тяганини», обравши альтернативний спосіб домовитися. І це найлегший та найчастіший випадок звернення до медіатора. Натомість, ускладненими є випадки, коли звертаються пари, у яких один з партнерів прийняв остаточне рішення розійтися, але інший хоче зберегти сімейні стосунки. І від того, наскільки цей партнер зможе прийняти неминучість розставання, буде залежати і початок медіації, особливо його перемовний процес. І наостанок, звернутися можуть пари, які повністю виснажені конфліктом, але врегулювати його самі не можуть та переконані, що судове вирішення конфлікту лише ускладнить бажаний результат для обох сторін. У таких випадках на попередньому етапі ставиться ще одне завдання – допомогти подружжю визначитися в тому, який фахівець їм потрібен: сімейний медіатор чи сімейний терапевт [30].

У цьому разі медіатору необхідно пам'ятати про деякі відмінності сімейної медіації від сімейної терапії, а саме [30]:

- процес медіації протікає швидше, а в центрі уваги знаходяться практичні аспекти (розподіл фінансів і майна, виховання дітей та ін.);
- медіація – предметно орієнтована, почуття й емоції не є центральним моментом процедури;

- медіація не працює з внутрішньоособистісними конфліктами і не вирішує глибокі особистісні проблеми;
- більш активне втручання медіатора в управління процесом переговорів з метою підвищення автономності та самостійності сторін;
- велика увага приділяється виконанню батьками батьківських обов'язків в подальшому (після розлучення);
- створює медіатору можливість визначитися самому і допомогти прийняти рішення подружжю з урахуванням індивідуальних особливостей кожної окремої пари;
- розпочати процес медіації чи порадити подружжю сімейну терапію.

Звісно, що у соціумі не існує ані двох однакових сімей, ані абсолютно тотожних причин сімейних конфліктів, ані «чарівної пігулки», що допоможе їх вирішити. Ось чому сімейний медіатор, оцінюючи конкретний спір, має встановити, що стало причиною сімейного конфлікту, серед яких в основному виокремлюють [31]:

- погіршення економічного стану родини, наявність матеріальних проблем;
- надмірна трудова зайнятість одного або обох із подружжя (у тому числі за кордоном), або ж, навпаки, їх безробіття;
- тривала відсутність у родини власного житла;
- відсутність можливості влаштувати дитину до дитячої установи;
- обмеження свободи активності члена родини;
- девіантна поведінка одного або кількох членів родини (алкоголізм, наркоманія, домашнє насильство);
- протилежні інтереси і прагнення, обмеження можливостей для задоволення потреби одного з членів родини;
- авторитарний, жорсткий тип стосунків, що склалися в сім'ї;
- авторитарне, нав'язливе або надмірне втручання родичів у подружні стосунки;
- сексуальна дисгармонія партнерів у шлюбі.

Список використаних джерел

1. Кільдюшкіна О. О. Медіація як засіб захисту цивільних прав: сутність та переваги. URL : <http://www.realllook.com.ua/4831/mediaciya-yak-zasib-zaxistu-civilnix-prav-sutnist-ta-perevagi/>
2. Притика Ю. Д. Правовий режим медіації у законодавчих системах зарубіжних країн. *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка)*. 2010. № 3, 4. С. 12-15.
3. Канішева К. М. Розвиток примирливих процедур врегулювання спорів, які виникають із шлюбно-сімейних правовідносин. Право і безпека: Науковий журнал. Харків. 2009. № 2. URL:

http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2009_2/PB-2/PB-2_32.pdf.

4. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах: Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21.05.2008 р. URL :

<http://ccg.org.ua/bulletn/Articles/04%2812%29/04-/акотніачспіzasadyA20401.pdf>. (дата звернення: 01.02.2018)

5. Типовий закон Комісії Організації Об'єднаних Націй по праву міжнародної торгівлі про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_117. (Заголовок з екрану) (дата звернення: 25.02.2023)

6. Паладій М., Шевелева Т. Не хочете вирішувати конфлікт у суді – зверніться до медіатора. *Інтелектуальна власність*. 2006. № 12. с. 4-7.

7. Волковицька Н. Медіація: альтернативний чи ефективний спосіб вирішення спорів? Матеріали ЗМП. URL : http://www.vru.gov.ua/mass_media/1013 (дата звернення: 25.02.2023)

8. Медіацію доцільно запровадити в деяких категоріях сімейних, трудових, спадкових і земельних спорів – судді КЦС ВС. *Матер. засід. Міжрегіональної групи регіональних рад з питань реформи правосуддя (РППП) «Медіація у цивільних спорах» (м. Київ, 23 лип. 2021 р.)*. URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1157851/> (дата звернення: 25.02.2023)

9. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки : Указ Президента України від 11 червня 2021 р., № 231/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text> (дата звернення: 10.09.2022).

10. Цувіна Т. А. Впровадження інституту присудової медіації як перспективний напрямок. Реформування цивільного процесуального законодавства України. Зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. Київ. 2017. С. 195-200.

11. Мазаракі Н. Загальна характеристика договорів, що укладаються у сфері медіації. *Підприємництво, господарство і право*, 2018. № 2. С. 171-175.

12. Мазаракі Н. А. Медіація в Україні: теорія та практика : монографія. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 276 с.

13. Михайленко Я. Джерело: ЛІГА Блоги: Різновиди медіаційних угод. URL : <https://blog.liga.net/user/yamikhaylenko/article/33695> (дата звернення: 25.02.2023)

14. Верховний Суд. Сторінка на Facebook:

<https://www.facebook.com/supremecourt.ua/posts/524277968347093/> (дата звернення: 25.02.2023)

15. Шинкар Т. І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2018. 220 с.

16. Голобутовський Р. З., Бублік С. П. Імплементация зарубіжного досвіду медіації в національне законодавство України. *Медіація як спосіб вирішення приватно- та публічно-правових спорів* : матер. Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Дніпро, 30 листоп. 2021 р.). Дніпро. 2022. С. 44-46.

17. Кіресва Н. О., Приймак Є. П. Поняття та правова природа процедури врегулювання спору за участю судді в цивільному процесі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2018. Вип. 48. Том 1. С. 94–98.

18. Антонів Р. Спорів у судах не поменшає, але практика застосування медіації поживається. Закон і Бізнес. Альтернатива тяганині. URL : <https://zib.com.ua/ua/149847.html> (дата звернення: 25.02.2023)

19. Затвердження та оскарження мирової угоди: ОП КЦС ВС розтлумачила важливі аспекти. URL : Судово-юридична газета. <https://sud.ua/ru/news/sudebnaya-praktika/225326-zatverdzhennya-ta-oskarzhennya-mirovoyi-ugodi-op-ktss-vs-roztlumachila-vazhlivi-aspekti> (дата звернення: 25.02.2023)

20. Thomas Holmes & Richard Rahe, The Social Readjustment Rating Scale, 11 J. PSYCHOSOM. RES. 213, 216 (1967).

21. Парнета О., Федик С. Медіація як спосіб вирішення сімейних спорів. *Актуальні проблеми правознавства*. № 1 (25)/2021. С. 110-106.

22. Головченко А. Роль сімейної медіації в ефективності вирішення сімейних спорів. URL : <http://rtpr.com.ua> (дата звернення 20.02.2021)

23. Буров М. Сімейна медіація як альтернатива суду. Юрист & Закон. 2020. № 27. URL : <https://de-jure.ua/wp-content/uploads/2020/07/Simeyna-mediaciya-yak-alternativa-sudu.pdf> (дата звернення: 13.09.2022)

24. Медіація у професійній діяльності юриста : підручник / авт. кол.: Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський [та ін.]; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса : Екологія, 2019. 456 с.

25. Сулейманова С. Р. Переваги сімейної медіації при вирішенні питання про розірвання шлюбу. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів : матеріали круглого столу (Одеса, 29 березня 2021 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. д-р юрид. наук, професора Н. Ю. Голубевої ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2021. С. 64-69.

26. Сулейманова С. Р. Переваги сімейної медіації при вирішенні питання про розірвання шлюбу. Протокол: Юридичний інтернет ресурс. URL :

https://protocol.ua/ru/perevagi_simeynoi_mediatsii_pri_virishenni_pitannya_pro_rozirvannya_shlyubu_1/ (дата звернення: 25.02.2023)

27. Головченко А. Роль сімейної медіації в ефективності вирішення сімейних спорів. URL : <http://rtp.com.ua> (дата звернення 20.02.2021)

28. Синельников Є. Актуальні питання, які виникають під час вирішення спорів про визначення місця проживання малолітньої дитини. URL :

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_prezent/2022_10_04_Synelnykov.pdf. (дата звернення: 25.02.2023)

29. Медіація в інтересах дитини. Інформація із офіційного сайту Бучацької міської ради. URL : <https://buchachmiskrada.gov.ua/2022/08/news/mediatsiia-v-interesakh-dytynu/> (дата звернення: 25.02.2023)

30. Шепель О. Чим сімейна медіація відрізняється від сімейної терапії? Джерело: Український Центр Медіації. URL : <https://ukrmediation.com.ua/ua/korysna-informatsiia/statti/2120-chym-simeyna-mediatsiya-vidriznyayetsya-vid-simeynoyi-terapiyi> (дата звернення: 25.02.2023)

31. Бурим Ю. Медіація у сімейних спорах. Джерело: Legal Support. URL : <https://legal-support.top/mediacia-u-simeinih-sporah/> (дата звернення: 25.02.2023)

5. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в господарському процесі.

Про доцільність запровадження процедури медіації (примирення) у господарському судочинстві свідчать Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи «Про медіацію в цивільних справах» та «Про сімейну медіацію», а також «Зелена книга» про альтернативне врегулювання спорів у цивільному та комерційному праві Комісії Європейських Співтовариств, Типовий закон ЮНСІТРАЛ «Про міжнародну комерційну примирювальну процедуру з настановами щодо її впровадження й застосування» (2002) тощо. Законодавство України на сьогодні містить норми щодо альтернативного вирішення спорів. Так, ст. 19 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) «Основні положення досудового врегулювання спорів» передбачає, що «сторони вживають заходів для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою або у випадках, коли заходи є обов'язковими

згідно із законом», котрий регулює конкретний вид господарських правовідносин.

Окрім цього ч. 7 ст. 46 ГПК України передбачено право сторін до примирення, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу, а результат таких домовленостей (примирення) може бути оформлений мировою угодою. Більш того, в ГПК України виокремлена ціла Глава 4 (назва – «Врегулювання спору за участю судді») Розділу III (назва – «Позовне провадження»), а в Главі 5 (назва – «Відмова позивача від позову. Мирова угода») Розділу III (назва – «Позовне провадження») означені умови та процедура укладення мирової угоди. Як відомо, врегулювання спору в межах господарського процесу відбувається як суддею згідно положень ГПК України, так і професійним медіатором згідно положень чинного Закону України «Про медіацію» (2021 р.) та ще низки дотичних цього нормативно-правових актів у сфері медіації.

Урегулювання спору за участю судді чи професійного медіатора може застосовуватися, якщо в справу не вступила третя особа із самостійними вимогами, а також, якщо справа не відноситься до однієї з категорій, за якими таке врегулювання спору не допускається. У цьому разі слід навести випадки, коли проведення врегулювання спору за участю судді не допускається у спорах (справах) (ч. 2 ст. 186 ГПК України): про відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом; за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство; у випадку вступу у справу третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору.

Важливим є те, що запропонувати сторонам процедуру врегулювання спору за участю судді чи професійного медіатора є обов'язком суду. І якщо сторони спору виявлять бажання скористатися тією чи іншою процедурою примирення, то суд не може їм у цьому відмовити. Крім того, сторони мають право самостійно подавати відповідне клопотання до суду, що фактично є третьою самостійною формою медіаційного процесу. Водночас, врегулювання спору здійснюється суддею-доповідачем одноособово, незалежно від того, в якому складі розглядається справа.

Якщо законодавчо деталізувати, то ***врегулювання спору за участі судді передбачає:***

➤ врегулювання спору за згодою сторін до початку розгляду справи по суті (ч. 1 ст. 186 ГПК України);

➤ з'ясування суддею (судом) у підготовчому засіданні бажання сторін провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації (п. 2 ч. 2 ст. 182 ГПК України);

➤ з'ясування суддею (судом) у підготовчому засіданні бажання сторін передати справу на розгляд третейського суду (п. 2 ч. 2 ст. 182 ГПК України);

➤ з'ясування суддею (судом) у підготовчому засіданні бажання сторін передати справу на розгляд міжнародного комерційного арбітражу (п. 2 ч. 2 ст. 182 ГПК України);

➤ з'ясування суддею (судом) у підготовчому засіданні бажання сторін звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді (п. 2 ч. 2 ст. 182 ГПК України);

➤ з'ясування суддею (судом) у підготовчому засіданні бажання сторін звернутися до професійного медіатора з реєстру медіаторів БВПД для проведення врегулювання спору за участю останнього (*авторська позиція – І.О.*);

➤ встановлення судом строків та порядку врегулювання спору за участю судді за наявності згоди сторін на його проведення (п. 14 ч. 2 ст. 182 ГПК України);

➤ оголошення судом перерви у підготовчому засіданні у разі необхідності, зокрема у випадку домовленості сторін провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації (п. 5 ч. 5 ст. 183 ГПК України);

➤ що проведення процедури врегулювання спору за участю судді закріплюється постановленням ухвали, якою одночасно зупиняється провадження у справі (ч. 1 ст. 187 ГПК України);

➤ затвердження судом укладеної між сторонами мирової угоди, шляхом винесення ухвали, в резолютивній частині якої зазначаються умови угоди. Затверджуючи мирову угоду, суд цією самою ухвалою одночасно закриває провадження у справі в порядку ч. 4 ст. 192 ГПК України (ч. 4 ст. 185 ГПК України);

➤ що у випадку недосягнення сторонами мирного врегулювання спору за наслідками проведення врегулювання спору повторне проведення врегулювання спору за участю судді не допускається (ч. 2 ст. 187 ГПК України);

➤ що врегулювання спору за участю судді проводиться суддею-доповідачем одноособово незалежно від того, в якому складі розглядається справа (ч. 1 ст. 188 ГПК України);

➤ що проведення врегулювання спору за участю судді здійснюється у формі спільних та (або) закритих нарад (ч. 2 ст. 188 ГПК України);

- що сторони мають право брати участь у таких спільних та (або) закритих нарадах у режимі відеоконференції в порядку, визначеному ГПК України (ч. 2 ст. 188 ГПК України);
- що спільні наради проводяться за участю всіх сторін, їх представників та судді (ч. 2 ст. 188 ГПК України);
- що закриті наради проводяться за ініціативою судді з кожною зі сторін окремо (ч. 2 ст. 188 ГПК України);
- що суддя спрямовує проведення врегулювання спору за участю судді для досягнення сторонами врегулювання спору (ч. 3 ст. 188 ГПК України);
- що з урахуванням конкретних обставин проведення наради суддя може оголосити перерву в межах строку проведення врегулювання (ч. 3 ст. 188 ГПК України);
- що на початку проведення першої спільної наради з врегулювання спору суддя роз'яснює сторонам мету, порядок проведення врегулювання спору за участю судді, права та обов'язки сторін (ч. 4 ст. 188 ГПК України);
- що під час проведення спільних нарад суддя з'ясовує підстави та предмет позову, підстави заперечень, роз'яснює сторонам предмет доказування щодо категорії спору, який розглядається (ч. 5 ст. 188 ГПК України);
- що під час проведення спільних нарад суддя пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору та здійснює інші дії, спрямовані на мирне врегулювання сторонами спору. Суддя може запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору (ч. 5 ст. 188 ГПК України) у тому числі за допомогою професійного медіатора на безоплатній основі;
- що під час закритих нарад суддя має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах (ч. 6 ст. 188 ГПК України);
- що під час закритих нарад суддя має право пропонувати стороні можливі шляхи мирного врегулювання спору (ч. 6 ст. 188 ГПК України);
- що під час проведення врегулювання спору суддя не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації у справі (ч. 7 ст. 188 ГПК України);
- що під час проведення врегулювання спору суддя не має надавати оцінку доказів у справі (ч. 7 ст. 188 ГПК України);
- що інформація, отримана будь-якою із сторін, а також суддею під час проведення врегулювання спору, є конфіденційною (ч. 8 ст. 188 ГПК України);

➤ що під час проведення врегулювання спору за участю судді протокол наради не ведеться та не здійснюється фіксування технічними засобами (ч. 8 ст. 188 ГПК України);

➤ що за необхідності до участі в нарадах залучається перекладач (ч. 9 ст. 188 ГПК України);

➤ що під час врегулювання спору за участю судді забороняється використовувати портативні аудіотехнічні пристрої, а також здійснювати фото- і кінозйомку, відео-, звукозапис (ч. 10 ст. 188 ГПК України);

➤ що регулювання спору за участю судді проводиться протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про його проведення (ч. 1 ст. 190 ГПК України);

➤ що строк проведення врегулювання спору за участю судді продовження не підлягає (ч. 2 ст. 190 ГПК України);

➤ що виконання мирової угоди здійснюється особами, які її уклали, в порядку і строки, передбачені цією угодою (ч. 1 ст. 193 ГПК України);

➤ ухвала суду про затвердження мирової угоди є виконавчим документом згідно положень п. 3 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» (ч. 2 ст. 193 ГПК України);

➤ у разі невиконання затвердженої судом мирової угоди, вона (*ухвала суду про затвердження мирової угоди*) може бути подана для її примусового виконання в порядку, передбаченому законодавством для виконання судових рішень (ч. 3 ст. 193 ГПК України).

Варто зазначити, що вище зазначені медіаційні процедури впливають із принципу змагальності сторін, закріпленого у ст. 13 ГПК України, згідно якого суд, зберігаючи об'єктивність і неупередженість, сприяє врегулюванню спору шляхом досягнення угоди між сторонами. Важливим є те, що, будь-яка із сторін конфлікту може самостійно подавати відповідне клопотання про зупинення провадження у справі на підставі п. 3⁻¹ ч. 1 ст. 227 Господарського процесуального кодексу України у зв'язку з проведенням медіації, не очікуючи ініціативи від суду, і суд має задовольнити це клопотання, при згоді іншої сторони (сторін). Причому законодавцем у п. 3⁻¹ ч. 1 ст. 227 ГПК України чітко виписано, що звернення обох сторін з клопотанням про зупинення провадження у справі у зв'язку з проведенням медіації, зобов'язує суд зупинити провадження у справі. За приписами п. 3⁻¹ ч. 1 ст. 229 ГПК України провадження у справі зупиняється у випадках, встановлених: п.п. 3⁻¹-1 ч. 1 ст. 227 ЦПК України – на час проведення медіації, але не більше дев'яноста днів з дня постановлення судом ухвали про зупинення провадження у справі.

Окрім іншого, Господарський процесуальний кодекс України передбачає чотири підстави припинення процедури врегулювання спору за участю судді (ст. 189):

1) у разі подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участю судді;

2) у разі закінчення строку врегулювання спору за участю судді;

3) за ініціативою судді у разі затягування врегулювання спору будь-якою із сторін;

4) у разі укладення сторонами мирової угоди та звернення до суду із заявою про її затвердження або звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду, або в разі відмови позивача від позову чи визнання позову відповідачем.

Про припинення врегулювання спору за участю судді постановляється ухвала, яка оскарженню не підлягає. Одночасно суддя вирішує питання про поновлення провадження у справі. У свою чергу про припинення врегулювання спору за участю судді у разі подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участю судді, суддя постановляє ухвалу не пізніше наступного робочого дня після надходження відповідної заяви сторони, а у разі закінчення строку врегулювання спору за участю судді – не пізніше наступного дня з дня закінчення строку врегулювання спору за участю судді. У разі припинення врегулювання спору за участю судді з підстав, передбачених пунктами 1-3 ч. 1 ст. 189 ГПК України, справа передається на розгляд іншому судді, визначеному в порядку, встановленому ст. 32 (назва – «Визначення складу господарського суду») ГПК України.

Варто нагадати, що мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін. У мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, якщо мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб. Звичайно ж сторони можуть укласти мирову угоду за участі професійного медіатора, обов'язково повідомивши про це суд, зробивши згідно ч. 2 ст. 192 (назва – «Мирова угода сторін») ГПК України спільну письмову заяву (Ів. Додаток Е-1), на будь-якій стадії судового процесу.

Затверджуючи мирову угоду, суд цією самою ухвалою одночасно закриває провадження у справі. Якщо ж умови мирової угоди суперечать закону або порушують права чи охоронювані законом інтереси інших осіб, є невиконуваними; або одну зі сторін мирової угоди представляє її законний представник, дії якого суперечать інтересам особи, яку він представляє, суд постановляє ухвалу про відмову у затвердженні мирової угоди і продовжує судовий розгляд. Вважаємо за не-

обхідність навести деякі випадки, що дозволяють суду відмовити сторонам у затвердженні мирової угоди і продовжити судовий розгляд на загальних засадах:

➤ медіація проводилася медіатором, якого одна зі сторін не обирала за власною згодою між собою з числа сертифікованих медіаторів розміщених у відповідному реєстрі медіаторів;

➤ медіація проводилася особою не з числа сертифікованих медіаторів розміщених у відповідному реєстрі медіаторів;

➤ медіація проводилася медіатором, який має судимість;

➤ медіація проводилася медіатором, цивільна дієздатність якого обмежена;

➤ медіація проводилася медіатором, якого визнано недієздатною особою;

➤ медіатор діяв всупереч кодексу професійної етики, якого він зобов'язаний дотримуватися у своїй діяльності;

➤ однією зі сторін (спору) медіації є особа, цивільна дієздатність якої обмежена, однак рішення приймалося без урахуванням обсягу її дієздатності;

➤ медіатор суміщав функцію медіатора з функцією іншого учасника медіації в одному конфлікті (спорі);

➤ медіатор є чи був представником або захисником будь-якої зі сторін у досудовому розслідуванні, судовому, третейському чи арбітражному провадженні у конфлікті (спорі), в якому він є чи був медіатором;

➤ порушення конфіденційності процесу, як одного з основних принципів медіації, що свідчить про загрозу психологічному, фізично-му стану учасникам медіації;

➤ без згоди хоча б однієї зі сторін спору було використано аудіо-технічні пристрої, а також здійснено фото-, відеозйомку, звукозапис медіаційного перебігу процесу примирення;

➤ незрозумілість угоди для сторін спору (у процесі підготовки письмового варіанту медіаційної угоди, медіатор не може умисно перекручувати будь-які факти чи умови наперед визначені сторонами в тексті угоди);

➤ добровільна відмова однієї чи обох сторін конфлікту/спору від отримання послуги медіації;

➤ закінчення строку дії медіаційного договору чи медіаційної соціальної послуги у цілому;

➤ домашнє насильство стороною конфлікту;

➤ обман, шахрайство, маніпулювання сторонами чи стороною конфлікту медіатора;

- тиск та погрози сторонами одне одній чи медіатору;
- зловживання алкогольними та наркотичними засобами під час медіаційного процесу;
- психічні розлади, психологічні діагнози чи розумова відсталість будь-кого з учасників спору;
- відмови від прийняття принципів чи методів медіації;
- конфлікти (спори), що впливають чи можуть вплинути на права і законні інтереси третіх осіб, які не є учасниками цієї медіації;
- особисті відносини і емоції мають сильний емоційний, травмівний вплив на ситуацію (наприклад, при сімейних, спадкових відносинах);
- у разі смерті фізичної особи, яка є стороною медіації.

Практика функціонування процедур примирення у процесі вирішення господарських спорів, на думку Г. Гаро, показує їхній досить прогресивний характер, що відображений такими перевагами як: оперативність під час вирішення господарських конфліктів, що сприяє господарському обігу, стабілізації господарських відносин, покращенню результатів господарської діяльності; розширення можливостей реалізації права на позасудовий захист та доступ суб'єктів господарювання до нових способів вирішення спірних питань; обмеження монополізму державних судів та певною мірою зменшення корупційного тиску на суб'єкти господарювання; демократичність процесу розгляду спірних питань – обрання посередника за згодою сторін, вплив на формування правил розгляду спорів [1]. Застосування медіації, пише авторка, є найбільш доцільним у процесі вирішення спорів, що виникають у межах довгострокових господарських договорів (контрактів), коли постають питання технічного характеру, невизначеність щодо тлумачення положень договору, а предмет спору є лише видимою причиною конфлікту [1].

Позитивними новелами у Господарському процесуальному кодексі України у частині медіаційних процедур можна означити те, що ними встановлено обов'язок сторін вживати заходи для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою, а у випадках, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом (ч. 1 ст. 19 (назва – «Основні положення досудового врегулювання спору») ГПК України), тобто за участі судді (ст. 188 ГПК України (назва – «Порядок призначення врегулювання спору за участю судді»), чи залученого, найнятого професійного медіатора (п.п. 1, 4 ч. ст. 1 та ст.ст. 2, 3, 8 Закону України «Про медіацію» (2021 р.)). Також визначено, що під час вирішення питання про розподіл судових витрат, суд враховує дії сторони щодо досудового вирішення спору та щодо врегулювання спору мирним шляхом під

час розгляду справи, стадію розгляду справи, на якій такі дії вчинялися (п. 4 ч. 5 ст. 129 (назва – «Розподіл судових витрат) ГПК України).

Окрім цього, додатковим стимулом до врегулювання спору є положення ст. 130 (назва – «Розподіл витрат у разі визнання позову, закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду») ГПК України, яка встановлює, що у разі укладення мирової угоди до прийняття рішення у справі судом першої інстанції, відмови позивача від позову, визнання позову відповідачем до початку розгляду справи по суті, суд у відповідній ухвалі чи рішенні у порядку, встановленому законом, вирішує питання про повернення позивачу з державного бюджету 50 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову, а в разі, якщо домовленості про укладення мирової угоди, відмову позивача від позову або визнання позову відповідачем досягнуто сторонами за результатами проведення медіації – 60 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову.

Більш того, у разі укладення мирової угоди, відмови від позову, визнання позову відповідачем на стадії перегляду рішення в апеляційному чи касаційному порядку, суд у відповідній ухвалі у порядку, встановленому законом, вирішує питання про повернення скажнику (заявнику) з державного бюджету 50 відсотків судового збору, сплаченого ним під час подання відповідної апеляційної чи касаційної скарги, а в разі якщо домовленості про укладення мирової угоди, відмову позивача від позову або визнання позову відповідачем досягнуто сторонами за результатами проведення медіації – 60 відсотків судового збору, сплаченого під час подання відповідної апеляційної чи касаційної скарги.

Якщо вдатися до конкретики аналізу правил досудового вирішення спорів, що виписані в ГПК України, то одразу можна побачити внутрішню суперечливість, притаманну положенням ст. 188 ГПК України (назва – «Порядок призначення врегулювання спору за участю судді»), адже виходить, що, з одного боку, на початку проведення першої спільної наради з врегулювання спору суддя роз'яснює сторонам мету, порядок проведення врегулювання спору за участю судді, права та обов'язки сторін, може запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору, з другого боку, під час проведення врегулювання спору суддя не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, надавати оцінку доказів у справі [2, с. 184].

У такому разі, як слушно зауважила О. Кібенко, майже неможливо буде провести розмежування – де протиправні консультації і де – законні роз'яснення судді. Незрозуміло також, як виявити порушення заборони консультування, якщо заборонено здійснювати фіксацію

протягом нарад? Також незрозуміло, яка має бути відповідальність за такі суддівські незаконні консультації? [3]. Більш того, під час закритих нарад суддя має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах, пропонувати стороні можливі шляхи мирного врегулювання спору, що взагалі практично нічим не відрізняється від консультацій. Д. Коноваленко вважає, що процесуальна невизначеність дій судді на цій стадії може створити умови для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за перевищення повноважень під час врегулювання спору [4].

Тут нами підтримується наукова позиція С. Білуги, про те, що основними обов'язками судді-посередника (медіатора) слід визнати утримання від прямих пропозицій сторонам щодо визначення шляхів врегулювання спору [5, с. 13]. До речі, щодо черговості проведення нарад, то нами підтримується позиція С. Сергєєвої, яка вважає, що суддям бажано починати медіаційні врегулювання спору із спільних нарад, оскільки закриті можуть викликати у протилежної сторони сумніви щодо неупередженості суду, зважаючи їх проведення окремо зі стороною конфлікту та ще й за ініціативи суду. Застосування закритих нарад, на думку авторки, доречне, коли сторони не можуть на спільних нарадах дійти консенсусу, коли емоції надто напружені, а сторони не можуть або не хочуть бачити одна одну тощо. У спільних нарадах беруть участь суддя, сторони та їхні представники, у закритих – суддя та кожна зі сторін окремо. Сторони, їхні представники можуть брати участь у нарадах безпосередньо або через відеоконференції [6].

Тож, до чинників, які перешкоджають поширенню медіації як способу вирішення господарських спорів, деякі вчені слушно відносять [7, с. 191]: а) необізнаність суб'єктів господарювання, що є сторонами спору, про існування можливості вирішення спору без участі суду; б) відсутність у сторін упевненості в дієвості процедури медіації, її ефективності; в) відсутність законодавчого регулювання як приватно-правових і приватно-процесуальних питань медіації (посередництва), так і публічно-правової оцінки факту застосування примирних процедур і публічно-правових наслідків угод, досягнутих як результат примирення.

Між іншим, учасники господарських відносин, що порушили майнові права або законні інтереси інших суб'єктів, зобов'язані поновити їх, не чекаючи пред'явлення їм претензії чи звернення до суду. У разі необхідності відшкодування збитків або застосування інших санкцій суб'єкт господарювання чи інша юридична особа – учасник господарських відносин, чий права або законні інтереси порушено, з метою безпосереднього врегулювання спору з порушником цих прав або інтере-

сів має право звернутися до нього з письмовою претензією, якщо інше не встановлено законом (ч.ч. 1, 2 ст. 222 ГК України). До того ж, сторони вживають заходів для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою або у випадках, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом.

Водночас, особи, які порушили права і законні інтереси інших осіб, зобов'язані поновити їх, не чекаючи пред'явлення претензії чи позову (ст. 19 ГПК України). Господарський кодекс України визначає звернення з письмовою претензією як захід досудового врегулювання спору виключно правом (а не обов'язком) учасника господарських відносин [8]. І у цьому разі, на думку Л. Романадзе, медіація розглядається виключно як послуга, натомість логічніше було б розглядати медіацію і як послугу, і як допомогу. Адже, якщо медіація залишиться виключно послугою, то виникне питання про можливість проведення цієї процедури державними службовцями. Медіація, стверджує авторка, розглядається виключно як досудова процедура врегулювання спору, в той час як більш коректним є термін «позасудова», адже її проведення можливе на будь-якій стадії судового процесу [9].

Отже, правова невизначеність обсягу повноважень судді в процесі врегулювання спору лише стримує розвиток цього інституту [2, с. 184]. Тож, для запобігання зловживанням, на думку О. Кібенко, можна було б скористатися досвідом інших країн та передбачити, що у випадку, коли сторони бажають звернутися до процедури врегулювання спору, то вони обирають із переліку акредитованого суддю-медіатора, а якщо процедура виявиться неуспішною, то справу розглядає той суддя чи склад суду, який був призначений спочатку відповідно до авторозподілу [3].

Як бачимо, багато чого залежить від бажання та навичок судді, який буде виступати в ролі медіатора, а відтак, доцільною була б спеціальна підготовка останнього до процедури урегулювання спору [1], а відповідно і до ефективного ведення перемовин зі сторонами спору. Проведення переговорів з метою позасудового вирішення спорів та примирення, на думку І. Бережної, є технічно складною справою, яка вимагає спеціальної фахової підготовки. На практиці навіть найбільш досвідчений у проведенні переговорів юрист не завжди може знайти рішення у прямих переговорах. Тому кваліфікаційний відбір медіаторів, їх окрема професійна підготовка, як ствердно зауважує авторка, має стати запорукою запобігання шахрайства в цій сфері і як наслідку – законних рішень у справах [10].

Отже, медіація є однією з найбільш інноваційних і ефективних сучасних концепцій юрисдикційного процесу України, а відтак її вдала

імплементация із застосуванням міжнародного досвіду зможе забезпечити значне зниження процесуального навантаження судових органів, пришвидшити розгляд цивільно-правових спорів та сприяти задоволенню істинних інтересів сторін конфліктів. Міжнародний досвід свідчить про те, що медіація дає змогу вирішувати успішно різноманітні конфлікти, що виникають в усіх сферах суспільного життя, як-то: приватно-правові спори щодо поділу майна, батьківської опіки над дітьми при розлученні, врегулювання відносин між сусідами, питання спадкового права, розв'язання конфліктів, що виникають між фізичними та юридичними особами, пов'язаними трудовими спорами.

Список використаних джерел

1. Гаро Г. Господарські спори: хто за альтернативу? Аналітика: *Господарське право і процес*. 2017 р. №27-28 (577-578)
2. Любченко Я. П. Альтернативні способи вирішення правових спорів: теоретико-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2018. 249 с.
3. Кібенко О. Судова медіація в господарському процесі – бути чи не бути? URL : <https://censor.net.ua/blogs/3051121/> (дата звернення: 01.02.2018)
4. Коноваленко Д. Судова медіація – challenge для України. URL : <http://jur-gazeta.com/publications/practice/> (дата звернення: 01.02.2018).
5. Білуга С. С. Досудове врегулювання адміністративно-правових спорів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2015. 22 с.
6. Сергєєва С. Врегулювання спору за участю судді у господарському процесі. URL : <https://radako.com.ua/news/zmi> (дата звернення: 25.02.2023)
7. Задорожна С. Ф. Перспективи запровадження примирної процедури (медіації) в Україні. *Приватне право і підприємництво*: зб. наук. праць. Вип. 8. Київ. 2009. С. 189-192.
8. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 08 лютого 2022 р., № № 910/6840/21. URL : <https://zakononline.com.ua> (дата звернення: 01.03.2022).
9. Романадзе Л. Які прогалини в проєктах нових ГПК, ЦПК та КАС заважатимуть примиренню сторін суддею чи медіатором. <file:///C:/Users/Asus/Desktop/МЕДІАЦІЯ%20МЕГУ/Які%20прогалини%20>
10. Бережна І. Сумна доля альтернативних методів вирішення спорів в Україні. URL : <http://blog.liga.net/user/> (дата звернення: 01.02.2018).

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ МЕДІАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ПОЗА МЕЖАМИ ПРОФЕСІЙНОГО СУДОЧИНСТВА ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВНИЧОЇ МЕДІАЦІЇ

У цьому розділі зроблено спробу комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень науки юридичної психології дослідити проблемні питання реалізації медіаційних процедур в юрисдикційному процесі України. Пропонуються окремі шляхи оптимізації медіаційних процедур на ґрунті дослідження міжнародних стандартів альтернативних способів вирішення спорів в юрисдикційному процесі України. Також у контексті розділу розглянуті окремі аспекти удосконалення фахової підготовки медіаторів в Україні.

1. Організаційно-правові аспекти застосування медіації в третейських судах України.

Вивченню правової природи інституту «медіації» приділили свою увагу низка вчених та практиків, серед яких можна виокремити наукові праці А. Анцупова, В. Баранова, О. Бобрової, Г. Брука, С. Васильчака, А. Горової, В. Жмудь, В. Землянської, Г. Зера, Г. Єрьоменко, С. Калашникової, Р. Коваля, Я. Любченко, К. Михайлової, Ю. Михальського, Г. Огречук, І. Панової, Т. Подковенко, Ю. Притики, О. Спектор, А. Шпилова та інших науковців у галузі права, філософії та психології.

У свою чергу, третейський розгляд спорів досліджували на рівні докторської дисертації Ю. Притика («Теоретичні проблеми захисту прав учасників цивільних правовідносин в третейському суді») [1]; а на рівні кандидатських дисертацій: С. Юлдашев («Правове регулювання третейського розгляду господарських спорів») [2], Н. Литвин («Адміністративно-правове забезпечення діяльності третейських судів в Україні») [3] та ін. Однак, не дивлячись на велику кількість досліджень з проблем альтернативних способів вирішення спорів у третейських судах України, так і за кордоном, в юридичній та науковій літературі лишаються фрагментарно дослідженими питання визначення правового статусу медіаторів, а також реалізації медіаційних процедур в третейському суді з урахуванням залучення спеціальних знань медіаторів.

Як відомо, третейський суд є однією з давніх і перевірених форм вирішення спорів, причому виникнення такої форми вирішення спорів задовго передувало появі державних судових інституцій. До нього зверталися в разі потреби у швидкому та ефективному врегулюванні кон-

флікту [4, с. 3]. Так, у юридичній літературі [4, с. 7] виділяють наступні види третейського суду, що існували на території Київської Русі: третейський суд з суперарбітром, у ролі якого часто виступав митрополит; третейський суд із декількох осіб, на чолі яких стояв ігумен; мировий ряд, основна мета якого полягала у закінченні спору мировою угодою. Історія вирішення спорів в українських землях свідчить про наявність національного правового досвіду вирішення спорів за допомогою інституцій, альтернативних державному судочинству, що керувалися при вирішенні спору не лише нормами права, а й інтересами сторін [5, с. 41].

Сама ідея примирення є фактичною підвалиною відображення національного менталітету українського народу, адже, як писав ще великий Микола Гоголь, людям складно самостійно залагодити конфлікти між собою, але щойно з'явиться третій – вони знаходять взаєморозуміння. Ніхто не хоче робити перший крок, але тільки-но один виявить шляхетність, як інший вже рветься перевершити його у великодушності [6]. Відтак, третейський суд є єдиним альтернативним способом вирішення спорів, що зберігається протягом усієї історії судочинства на українських землях та відіграє особливу роль при вирішенні приватно-правових спорів [5, с. 39, 41].

Суть третейського судочинства, на слушну думку деяких вчених, зводиться до суду третьої особи, яка обирається самими сторонами, які за своєю добровільною угодою довіряють даному суду розглянути і вирішити конкретний спір, винести рішення та завчасно зобов'язуються підкоритися такому рішенням [4, с. 5]. До речі, у практиці Європейського суду з прав людини діяльність третейського суду розглядається як форма здійснення правосуддя нарівні з державними судами [7]. Варто зазначити, що відмінність третейського судочинства від системи державних судів полягає у тому, що для останніх питання підвідомчості і підсудності справ, порядку порушення і розгляду справ визначені в імперативній формі у чинному процесуальному законодавстві.

Можна виділити наступні відмінності третейського суду від державного: добровільність утворення третейського суду, можливість самому обирати суддю; обмеженість кола підвідомчих їм справ; добровільної згоди третейських суддів на їхнє призначення чи обрання у конкретній справі; рішення приймаються не від імені держави, хоча є обов'язковими для виконання сторонами, які звернулися до третейського суду [8, с. 226]. У цьому разі доречно згадати позицію Конституційного Суду України у Рішенні № 1-рп/2008 від 10 січня 2008 року (справа про завдання третейського суду), який наголосив (п. 3.2), що

третейський розгляд не є правосуддям, а рішення третейських судів є лише актами недержавної юрисдикційної діяльності з вирішення спорів сторін у сфері цивільних і господарських відносин в межах права, визначеного ч. 5 ст. 55 Конституції України [9].

Під час розгляду справ третейським судом сувора необхідність дотримуватись процедурних правил відсутня, що надає третейським суддям та сторонам широку можливість пошуку варіантів досягнення взаємовигідного рішення та можливість вирішувати спір оперативно [7, с. 25]. Відповідно ч. 2 ст. 2 (назва – «Визначення термінів») Закону України «Про третейські суди» (2004 р.), третейський суд визначений як недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням зацікавлених фізичних та/або юридичних осіб у встановленому законом порядку для вирішення спорів, що виникають із цивільних і господарських правовідносин. Основним завданням інституту третейського судочинства, згідно ст. 3 означеного Закону, є захист майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів фізичних і юридичних осіб внаслідок всебічного розгляду та вирішення спорів відповідно до чинного законодавства [10].

Про доцільність розширення способів альтернативного (позасудового) врегулювання спорів, зокрема, шляхом практичного впровадження інституту медіації та посередництва, а також розширення переліку категорій справ, які можуть вирішуватися третейськими суддями наголошено і в п. 5.4 Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 рр., затвердженої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276. Як слушно зауважує В. Самохвалов, сьогодні демократичне суспільство готове та здатне вирішувати конфлікти, оминаючи державні суди, шляхом використання примирних процедур та третейського розгляду. З їх допомогою, пише автор, спори вирішуються набагато швидше, потребують менших фінансових витрат, крім того, третейські суди та інші процедури альтернативного вирішення спорів здатні значно розвантажити державну судову систему [11, с. 11, 12].

Несудові форми вирішення спорів, основними видами яких прийнято вважати переговори, посередництво, третейський розгляд виникли як альтернатива офіційній системі правосуддя. А тому, «концепція альтернативного вирішення спорів» у сучасному розумінні може бути визначена як певна сукупність прийомів та способів вирішення спорів між учасниками підприємницької діяльності поза межами державної судової системи [12]. У свою чергу, найбільш альтернативним розглядом спорів пропонується вважати погоджений вибір (застосування), виходячи з конкретної ситуації, існуючого (медіація, третейський

розгляд тощо) або спільного моделювання власного найбільш ефективного недержавного способу вирішення спору або врегулювання правового конфлікту, способом, не забороненим законом, з метою досягнення необхідного правового результату (встановлення суб'єктивних прав та обов'язків сторін) [13].

Щоб визначити місце третейського розгляду в системі альтернативних форм вирішення спорів, необхідно виділити певні види альтернативних форм вирішення спорів залежно від покладеного в основу класифікації критерію:

– за належністю до тієї чи іншої сфери правового регулювання: приватні й публічні;

– за ознакою самостійності: самостійні (основні) – переговори, претензійний порядок, медіація, третейський розгляд; комбіновані (комплексні) – медіація-арбітраж, міні-суд, омбудсмен;

– залежно від характеру конфлікту: спрямовані на розв'язання спорів про право (третейський розгляд, медіація-арбітраж) та спрямовані на розв'язання когнітивних конфліктів (переговори, медіація);

– залежно від наявності залучених до вирішення спору та/або розв'язання конфлікту незалежних осіб: без залучення незалежних осіб (переговори, претензійний порядок) та з їх залученням (медіація, третейський суд);

– залежно від обов'язковості рішення або рекомендацій незалежної особи, яку залучають до вирішення спору та/або розв'язання конфлікту: обов'язкове для сторін рішення незалежної особи, залученої для вирішення спору (третейський розгляд); рекомендаційний характер рішення незалежної особи, залученої для вирішення спору (експертний висновок, мінісуд, спрощений суд присяжних); рішення приймають самі сторони, незалежна особа, залучена до вирішення спору та/або розв'язання конфлікту, не приймає жодних рішень, а лише сприяє сторонам у досягненні згоди (медіація);

– за головним принципом, що є основою методу, який використовують для досягнення результату: способи, під час яких спір розглядають за принципами змагальності та арбітрування (третейський розгляд, міжнародний комерційний арбітраж), і способи, під час яких спір розглядають за принципами повного і всебічного врахування інтересів сторін спору та пошуку компромісного рішення (переговори, медіація, омбудсмен);

– за обов'язковістю застосування: обов'язкові (обов'язковий претензійний порядок зі спорів, що впливають з транспортних

договорів, вирішення колективних трудових спорів), та факультативні, які ґрунтуються на домовленості сторін [14, с. 8].

Також варто нагадати, що з прийняттям нових редакцій ГПК та ЦПК України змінився порядок розгляду заяв про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів [15]. Справи щодо оскарження рішень третейських судів, оспорування рішень міжнародних комерційних арбітражів, про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів розглядаються апеляційними судами як судами першої інстанції за місцем розгляду справи третейським судом (за місцезнаходженням арбітражу) (ч. 2 ст. 23 ЦПК України) [16, с. 174]. Згідно п. 8 ст. 4 Закону України «Про третейські суди» (2004 р.) одним з принципів створення та діяльності інституту третейського суду є принцип арбітрування [10].

Принцип арбітрування, на думку С. Довганчука, визначає обов'язок третейського суду у сприянні досягненню згоди про добровільне врегулювання спору, в тому числі через укладення мирової угоди, шляхом безпосередніх переговорів [17, с. 2]. Цей принцип, підкреслює автор, дозволяє проводити процес не углиблюючись у певні процедурні моменти і деталі, сконцентровуючи увагу сторін на досягненні максимально позитивного ефекту для них самих, але, в першу чергу, не за рахунок іншої сторони, а завдяки їй, з наданням можливості маневрування, прийняття не якоїсь одноосібної моделі поведінки – наступальної чи оборонної позиції, а врахування всієї багатоаспектності ситуації, включення у третейський розгляд додаткових елементів (консультації, медіації та ін.). Третейський суддя, забезпечуючи дотримання принципу арбітрування, повинен не тільки розглядати ситуацію, що склалася між сторонами щодо спірних правовідносин, а також проявити себе у третейському розгляді як особа, що докладає усіх зусиль та здібностей, спрямованих на забезпечення максимально комфортного перебігу процесу для досягнення порозуміння (мирової угоди) між сторонами [17, с. 4].

Вчений П. Куфтирев з цього приводу зазначає, що принцип «арбітрування» зумовлює добровільну природу третейського розгляду, оскільки основним його завданням є досягнення компромісу між сторонами шляхом переговорів і взаємних поступок [18, с. 28]. Між іншим, «принцип «арбітрування», як слушно відзначив С. Довганчук, «є достатньо новим для вітчизняної практики, оскільки він передбачає врахування інтересів усіх учасників процесу, що мало вкладалося у доктрину соціалістичної системи з акцентом на диктатуру пролетаріату. Наявність у третейському розгляді принципу арбітрування, на думку автора, є однією з основних відмінностей між державним судовим

процесом та третейським розглядом. Тому є очевидною необхідність чіткого визначення меж та дії цього принципу з метою його ефективного використання у третейському розгляді в практичній діяльності» [19]. Порушення справи в арбітражі шляхом подання позову призводить до встановлення правовідносин не тільки між третейським суддею та сторонами спору, але і між самими сторонами конфлікту, позаяк до складу арбітражу входять відповідальні представники сторін спору, які беруть участь у вирішенні справи. З висновків Верховного Суду вбачається, що угода про вирішення спору міжнародним комерційним арбітражем не може бути перешкодою для звернення сторін за захистом своїх прав до державного (національного) суду. Вирішення спору в арбітражному порядку хоча і є прерогативою сторін за контрактом, та це лиш спосіб захисту порушених прав як альтернативний засіб вирішення конфлікту та як найбільш сприятливий механізм правового врегулювання. Водночас право на звернення до державного суду не може бути обмежено жодним контрактом [20].

На думку С. Довганчука, у третейському процесі учасники спору і третейські судді виступають як партнери у пошуку балансу інтересів, а сам суд вказує сторонам на слабкість певних позицій обох сторін та формує таким чином підґрунтя для здійснення перемовин з метою вирішення конфлікту [17, с. 3]. Адже договірно-диспозитивна модель третейського суду передбачає присутність принципу арбітрування не через нав'язування сторонам постійного контролю за нормативними актами або дотриманням процесу, а через здійснення фаз (етапів) вирішення конфлікту [17, с. 3], що цілком закономірно з позицій психологічної науки та конфліктології. Отже, альтернативне вирішення спорів, спрямоване, насамперед, на припинення конфлікту, що лежить в основі юридичного спору. Саме переважанням цієї мети і обумовлена переважна більшість принципів відмінностей альтернативних процедур від традиційного судочинства, які необхідно враховувати судді-медіатору при наданні юридичної допомоги [21, с. 70].

З позиції арбітрування структуру третейського розгляду можна розділити на наступні стадії: визнання сторонами наявності спору (конфлікту); визнання можливості вирішення спору шляхом укладення мирної угоди через третейський розгляд, тобто за допомогою арбітра (третейського судді); початок третейського розгляду спору; визначення арбітра (арбітрів) та визнання сторонами достатніми його (їх) кваліфікації, ділових та моральних якостей, досвіду та ін. для врегулювання конфлікту або вирішення спору; третейський розгляд (слухання справи) з постійною присутністю елементу арбітрування через третей-

ських суддів при розгляді справи; укладення сторонами мирової угоди; затвердження третейським судом мирової угоди [17, с. 3].

Щодо мирової угоди, то вона, як позитивний результат використання арбітрування, є логічним закінченням третейського процесу, але з самої угоди для сторін виникають взаємні права та обов'язки у подальшому [17, с. 2]. Третейська угода може бути укладена у вигляді третейського застереження в договорі, контракті або у вигляді окремої письмової угоди. Якщо сторони не домовилися про інше при передачі спору до постійно діючого третейського суду, а також при вказівці у третейській угоді на конкретний постійно діючий третейський суд, регламент третейського суду розглядається як невід'ємна частина третейської угоди. За будь-яких обставин у разі суперечності третейської угоди регламенту третейського суду застосовуються положення регламенту.

Третейська угода і угода про медіацію можуть бути укладені як до виникнення спору, так і на будь-якій стадії його розгляду державним судом. Спільною рисою медіації та третейського суду є також значна кількість (майже 90%) добровільного виконання рішень. Як зазначає Ю. Білоусов, «такі наслідки випливають з природи третейського розгляду, адже вихідною засадою третейського розгляду є добровільність створення третейських судів, що базується на спільному, добровільному волевиявленні сторін» [22, с. 66]. Третейська угода укладається у письмовій формі та вважається укладеною після підписання обома сторонами або міститься у проспекті цінних паперів (рішенні про емісію цінних паперів), що передбачає призначення адміністратора за випуском облігацій, чи укладена шляхом обміну листами, повідомленнями по телетайпу, телеграфу або з використанням засобів електронного чи іншого зв'язку, що забезпечує фіксацію такої угоди, або шляхом направлення відзиву на позов, в якому одна зі сторін підтверджує наявність угоди, а інша сторона проти цього не заперечує.

Третейська угода має містити відомості про найменування сторін та їх місцезнаходження, предмет спору, місце і дату укладання угоди. У свою чергу, посилання у договорі, контракті на документ, який містить умову про третейський розгляд спору, є третейською угодою за умови, що договір укладений у письмовій формі і це посилання є таким, що робить третейську угоду частиною договору. Натомість, недійсність окремих положень договору, контракту, що містить третейське застереження, не тягне за собою недійсність такого третейського застереження. Також, варто застерегти, що третейська угода може містити як вказівку про конкретно визначений третейський суд, так і просте посилання на вирішення відповідних спорів між сторонами третей-

ським судом. Якщо третейська угода укладена у вигляді третейського застереження, то вона вважається невід'ємною частиною угоди і щодо неї діють такі самі правила правонаступництва, що й до угоди в цілому. Якщо третейська угода укладена у вигляді окремої угоди, то у разі заміни кредитора у зобов'язанні останній повинен повідомити нового кредитора про її існування. Зміна третейської угоди в такому випадку можлива лише за умови явно вираженої згоди іншої (інших) сторони (сторін) угоди.

На користь запровадження в Україні медіаційної процедури у вирішенні спорів, як пише Н. Дараганова [23, с. 79, 80], є те, що медіація може бути застосована вже на ранній стадії спору, а отже, його врегулювання відбувається значно швидше, ніж у суді; при медіації має місце скорочення витрат сторін, іноді достатньо значних, за рахунок відсутності судових витрат; процедуру медіації можна застосувати як до судового розгляду, так і під час судового провадження по справі; медіація може бути перервана або припинена у будь-який час за ініціативи будь-кого з учасників медіації тощо.

Відтак, третейські суди відіграють особливу роль при вирішенні приватноправових спорів. Оскільки вони не є елементом судової системи, їх також зараховують до альтернативних способів вирішення спорів. За обох варіантів на розгляд може бути передана переважна більшість цивільно-правових спорів. Для звернення до третейського суду так саме, як і для звернення до медіації, потрібне волевиявлення обох сторін. Третейський розгляд базується на принципах добровільності та конфіденційності, а також незалежності та неупередженості третейських судій, диспозитивності та рівноправності сторін. Так саме і для медіації принципи добровільності та конфіденційності є основоположними [5, с. 39]. Втім, фахівці, аналізуючи рішення третейських судів, вказували, що ці суди часто фактично не вирішують спори, а в обхід передбачених законом процедур задовольняють певні суб'єктивні інтереси нерідко з порушеннями при цьому прав третіх осіб та держави.

Найбільш типовими справами, які розглядали третейські суди, були справи щодо визнання:

а) дійсності договорів про відчуження нерухомого майна, при розгляді яких за допомогою третейського суду особи, у кращому випадку, уникають укладення таких договорів у встановленій законом нотаріальній формі, якою передбачено сплату відповідних платежів та державну реєстрацію, а в гіршому – фактично укладаються договори, які не можуть бути нотаріально посвідчені у зв'язку з тим, що вони суперечать закону;

б) права власності на земельні ділянки, зокрема про відчуження та визнання права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення;

в) права власності на самочинне будівництво та на об'єкти незавершеного будівництва, метою яких є визнання права власності на самочинно збудовані або незаконно реконструйовані об'єкти та отримання рішення, яке б зобов'язувало відповідні органи здійснити дії з його оформлення;

г) спори, метою яких є захоплення контролю над юридичними особами, тощо [24].

Щодо спорів нетипових та навіть суперечливим правовій ситуації й іноді здійснюваних в обхід передбачених законом процедур, задовольняючи суб'єктивні інтереси заявників з порушеннями прав третіх осіб та держави (рейдерські схеми, захоплення земельних ділянок, квартир, нежитлових приміщень, незаконне вилучення корпоративних прав, безпідставне визнання за однією особою права власності на майно іншої особи тощо). У контексті означеного варто виокремити [25]:

а) практику штучного залучення як сторони третейської угоди осіб, які по суті не є відповідачами;

б) випадки розгляду третейськими судами справ, які уже розглядають або розглядалися у суді загальної юрисдикції, аби запутати певну сторону спору для винесення вигідного рішення іншої (при цьому третейське судочинство є пріоритетним у порівнянні з цивільним чи господарським, адже при вирішенні питання щодо третейського застереження про підсудність справи, останнє слово віддається третейському суду (ч. 3 ст. 22 ГПК України));

в) випадки розгляду третейськими судами справ без формування самої справи на користь певній стороні спору;

г) випадки розгляду третейськими судами справ, які їм не підвідомчі: сімейні спори, трудові спори, справи про встановлення фактів, житлові спори, вирішення питань публічного характеру;

д) випадки розгляду третейськими судами справ не за адресою своєї державної реєстрації (йдеться про видачу виконавчого документа або скасування рішення третейського суду, який зареєстрований поза межами територіальної юрисдикції компетентного суду, а нерухоме майно, що є предметом спору, знаходиться взагалі в іншій області).

Вважається, що такі питання та правові ситуації не підлягають (п. 7 ст. 6 Закону України «Про третейські суди») розгляду у третейських судах, якщо вони явно суперечать чинному законодавству, верховенству права та доктрині права у цілому. Невипадково в 2009 році були внесені зміни до чинного Закону України «Про третейські суди» (2004

р.) та процесуальних кодексів, якими власне були вилучені з компетенції третейських судів справи, пов'язані з нерухомим майном, із земельними ділянками включно, захистом прав споживачів, корпоративними правовідносинами, встановленням фактів, що мають юридичне значення, і т. д. Слід зауважити, що лише державними судами розглядаються справи щодо землі (ч. 2 ст. 158 Земельного кодексу України), за якою виключно судом вирішуються земельні спори з приводу володіння, користування і розпорядження земельними ділянками, що перебувають у власності громадян і юридичних осіб, а також спори щодо розмежування територій сіл, селищ, міст, районів та областей); щодо визнання правочину дійсним або недійсним (ч. 2 ст. 218, ч. 3 ст. 215 Цивільного кодексу України); щодо житла (ст. 109 Житлового кодексу України); щодо самочинного будівництва (зокрема, ст. 376 Цивільного кодексу України) тощо.

Отже, третейські суди в порядку, передбаченому ст. 6 Закону України «Про третейські суди» (2004 р.), можуть розглядати будь-які справи, що виникають із цивільних та господарських правовідносин, за винятком:

1) справ у спорах про визнання недійсними нормативно-правових актів;

2) справ у спорах, що виникають при укладенні, зміні, розірванні та виконанні господарських договорів, пов'язаних із задоволенням державних потреб;

3) справ, пов'язаних з державною таємницею;

4) справ у спорах, що виникають із сімейних правовідносин, крім справ у спорах, що виникають із шлюбних контрактів (договорів);

5) справ про відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом;

6) справ, однією зі сторін в яких є орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа, інший суб'єкт під час здійснення ним владних управлінських функцій на основі законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень, державна установа чи організація, казенне підприємство;

7) справ у спорах щодо нерухомого майна, включаючи земельні ділянки;

8) справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення;

9) справ у спорах, що виникають з трудових відносин;

10) справ, що виникають з корпоративних відносин у спорах між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами) господарських товариств, пов'язаних зі

створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цих товариств;

11) інших справ, які відповідно до закону підлягають вирішенню виключно судами загальної юрисдикції або Конституційним Судом України;

12) справ, коли хоча б одна зі сторін спору є нерезидентом України;

13) справ, за результатами розгляду яких виконання рішення третейського суду потребуватиме вчинення відповідних дій органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими чи службовими особами та іншими суб'єктами під час здійснення ними владних управлінських функцій на основі законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень;

14) справ у спорах щодо захисту прав споживачів, у тому числі споживачів послуг банку (кредитної спілки).

Необхідно звернути увагу на юрисдикційний момент подачі заяви про скасування рішення третейського суду, оскільки остання подається до апеляційного суду за місцем розгляду справи третейським судом. Залежно від предметної та суб'єктної юрисдикції це можуть бути апеляційні загальні суди або апеляційні господарські суди (ст. 26 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). При цьому, за ч. 2 ст. 23 ЦПК України, справа розглядається апеляційним судом як судом першої інстанції. Якщо заява подана з порушеннями вимог цієї частини, то 1) згідно п. 1 ч.1 ст. 31 ЦПК України чи п. 1 ч. 1 ст. 31 ГПК України суд передає справу на розгляд іншому суду, якщо справа належить до підсудності (територіальної інстанційності) іншого суду або 2) згідно п. 1 ч. 1 ст. 186 ЦПК України чи п. 1 ч. 1 ст. 175 ГПК України відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо заява не підлягає розгляду в порядку цивільного або, відповідно, господарського судочинства. «Відмовляючи у відкритті провадження з підстави неналежної юрисдикції, суд», як наголошує І. Венедіктова, «повинен роз'яснити заявнику, до юрисдикції якого суду віднесено розгляд справи» [26].

Означені вище проблеми, окрім іншого, пов'язані, на нашу думку, також з особистістю самих третейських суддів, їх фаховістю та правовою регламентацією їх діяльності. Адже, як слушно стверджує І. Бережна, «кваліфікаційний відбір третейських суддів та медіаторів, їх окрема професійна підготовка має стати запорукою запобігання шахрайства в цій сфері і, як наслідку, – законних рішень у справах» [27]. Нагадаємо, що згідно ст. 18 Закону України «Про третейські суди» (2004 р.), третейським суддею може бути призначена чи обрана особа, яка прямо чи опосередковано не заінтересована в результаті вирішення

спору, а також має визнані сторонами знання, досвід, ділові та моральні якості, необхідні для вирішення спору [10]. Дивно виглядає у цьому разі позиція законодавця стосовно виписаної у ч. 1 ст. 18 Закону текстологічної конструкції «має визнані сторонами знання», оскільки хіба можуть сторони, зважаючи на їх почасти абсолютну юридичну та психологічну безграмотність визнавати рівень чи достатність знань третейського судді. Очевидно, що це, мабуть, найбільша абсурдність такого підходу законодавця до призначення та обрання третейського судді.

Подив викликає і чинна редакція ч. 2 ст. 18 «Про третейські суди» (2004 р.), де виписано, що «у разі одноособового вирішення спору третейський суддя постійно діючого третейського суду повинен мати вищу юридичну освіту. У разі колегіального вирішення спору вимоги щодо наявності вищої юридичної освіти поширюються лише на головуючого складу третейського суду». Втім, навіть незважаючи на наявність законодавчої вимоги щодо вищої юридичної освіти, зустрічаються випадки винесення третейськими суддями одноособових рішень без наявності повної вищої юридичної освіти (див. ухвалу Північного апеляційного господарського суду від 27.04.2020 у справі №873/36/20).

Більш того, третейський суддя перш за все, вирішує спір не лише керуючись винятково Законом, але й внутрішніми складовими своїх психологічних властивостей (емпатія, атракція, апатія, навіюваність, вразливість, конфліктність, комунікативність, інтерактивність тощо), а відтак повинен мати знання з психології та конфліктології. Цей аспект підкреслено й у юридичній науковій літературі. Так, деякі науковці та практики наголошують, що роль третейського судді фактично може виконувати фахівець, який знається на технологіях вирішення конфліктів у відповідній сфері [28]. Тому медіатор, на думку С. Демченко, повинен мати ще й знання щодо організації процедури розв'язання конфлікту таким чином, щоб його сторони були залучені в процес добровільного пошуку рішення, яке могло б задовольняти інтереси обох сторін та відкривало нові можливості для їх подальшої взаємодії [29, с. 48].

Вважаємо, що оптимальним способом вирішення цієї проблеми є внесення певних змін та уточнень до чинного законодавства, що регламентує питання вимог до особистості третейського судді. Відтак, пропонуємо виписати ч. 1 ст. 18 означеного Закону у наступній редакції: «третейським суддею може бути призначена чи обрана особа, яка прямо чи опосередковано не заінтересована в результаті вирішення спору, а також має вищу юридичну освіту та освіту, що передбачає спеціальні знання з психології чи конфліктології, практичний досвід

розв'язання конфліктів, ділові та моральні якості, необхідні для вирішення спору». А ч. 2 ст. 18 Закону, варто узагалі виключити, зважаючи на її цілковиту з позицій теорії права абсурдність.

Також, питання фахових вимог до особистості судді можливо вирішити шляхом внесення доповнень (*додаткових вимог до третейських суддів*) до регламенту третейських судів, наприклад розділу третього «Регламенту постійно діючого третейського суду при Київській торгово-промисловій палаті» [30] (див. Додаток Х), де виписати: «третейським суддею може бути особа, яка має вищу юридичну освіту та освіту, що передбачає спеціальні знання з психології чи конфліктології». Такі доповнення будуть цілком узгоджуватися з нормою ч. 3 ст. 18 Закону України «Про третейські суди» (2004 р.), де виписано, що «при вирішенні спору третейським судом для вирішення конкретного спору угодою сторін можуть бути встановлені додаткові вимоги до третейських суддів».

На нашу думку, потребує доповнень і чинна редакція ч. 4 та 5 ст. 33 (назва – «Розгляд справ третейським судом та мирова угода») Закону України «Про третейські суди» (2004 р.), а саме, в ч. 4 додати положення про можливість використання спеціальних знань професійного медіатора у відповідності до положень Закону України «Про медіацію» (2021 р.). Пропонуємо наступний варіант означеної частини ст. 33 Закону: «Третейський суд на початку розгляду повинен з'ясувати у сторін можливість закінчити справу мировою угодою та в подальшому сприяти особисто чи із залученням фахівця-медіатора вирішенню спору шляхом укладення мирової угоди на всіх стадіях процесу». У свою чергу, ч. 5 ст. 33 Закону виписати у наступній редакції: «Сторони мають право провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації із залученням професійного медіатора, закінчити справу укладенням мирової угоди як до початку третейського розгляду, так і на будь-якій його стадії до прийняття рішення. Ця позиція опосередковано має бути відображена і в ч. 5 ст. 18 Закону та мати наступний зміст: «За клопотанням сторін, а також з урахуванням консультативно-рекомендаційної думки залученого до вирішення спору медіатора, третейський суд приймає рішення про затвердження мирової угоди». Адже, як наголошується в юридичній літературі, посередники відповідальні за процес медіативних переговорів [31].

Більш того, кардинальними змінами до чинного Закону України «Про третейські суди» (2004 р.) було б виключення положення, закріпленого у нормі ч. 4 ст. 33, про сприяння третейським судом у примиренні сторін спору шляхом укладення мирової угоди на всіх стадіях процесу, оскільки це спотворює уяву про незалежність суду та його

нейтральну позицію у вирішенні спору до будь-якої зі сторін. Тоді це буде узгоджуватися з нормою ч. 1 ст. 18 Закону, де вписано, що: «Третейські судді не є представниками сторін». Саме тому така «місія» сприяння примиренню має бути лише компетенцією незалежного медіатора, про якого, до речі, в означеному Законі прямо навіть не згадується. Тому третейський суддя фактично й виступає медіатором і суддею в одній особі (процесуальному статусі), що цілком суперечить його нейтральності, оскільки останній формально втручається у зміст медіаційної угоди.

Так, Д. Сталберг вказує на те, що у разі втручання в питання визначення змісту медіаційної угоди така процедура вирішення спору вже не може вважатися медіацією. Крім того, дослідник наголошує, що таке втручання може розглядатися як порушення одного з принципів медіації – принципу нейтральності медіатора [32]. Відтак, пропонуємо внести уточнення в чинну редакцію ч. 1 ст. 34 Закону України «Про третейські суди» (2004 р.), вписавши її у наступному вигляді: «Учасниками третейського розгляду є сторони та їх представники, у тому числі незалежні фахівці – медіатори».

Зв'язок третейського розгляду з комбінованими способами альтернативного вирішення спорів (примирливо-змагальними) прослідковується саме через запозичення певних елементів розгляду спору з класичного арбітражу: наявність арбітра, ухвалення ним рішення за результатами процедури дослідження позицій сторін і доказів; хоча в результаті таке рішення однаково не набуває обов'язкового характеру й не може бути виконане примусово [33, с. 120]. Основними стримуючими чинниками розвитку альтернативних способів вирішення спорів в Україні є менталітет українського суспільства (досить високий ступінь взаємної недовіри), недосконалість законодавства, пасивність судів, низький рівень правової культури, слабке висвітлення даної тематики в засобах масової інформації, відсутність широкої роз'яснювальної роботи щодо переваг альтернативного вирішення спорів [16, с. 204], відсутність в закладах вищої освіти відповідних спецкурсів та навчальних програм сертифікатної підготовки медіаторів у сфері права. А тому, завданням третейського суду є не пошук компромісного рішення, на яке погодяться обидві сторони спору, а його вирішення відповідно до правових норм, звичаїв ділового етикету, а також тлумачення укладеного сторонами договору. Видається доречним проведення медіації у разі, якщо сторони бажають зберегти в подальшому партнерські стосунки за відсутності «переможця» та «переможеного», а також коли по суті спору однозначно не зрозуміло, яка зі сторін дійсно має рацію [5, с. 39].

Стосовно діяльності судді-медіатора, конфліктна ситуація і конфліктні відносини становлять інтерес з точки зору прийняття останнім заходів, спрямованих на попередження юридичного конфлікту (спору). Вплив судді-медіатора на попередження юридичного конфлікту (спору) може виявитися істотним і залежить від обставин конфліктної ситуації, взаємовідносин суб'єктів потенційного протистояння, а також від ступеня довіри до судді-медіатора з боку вказаних суб'єктів [21, с. 63]. Неможливо не погодитись із позицією Л. Романадзе, яка пропонує надати суду право направляти учасників судового процесу на інформаційну зустріч із медіатором, під час якої сторонам спору необхідно роз'яснювати переваги медіативної процедури порівняно із судовим розглядом та пропонувати взяти участь у примирливій процедурі [34, с. 20]. Це твердження узгоджується з позицією, висловленою Суддею Верховного Суду Н. Коваленко, яка акцентувала увагу на оптимізації взаємодії медіаторів і суддів [35].

Отже, третейський розгляд є самостійною формою розв'язання цивільно-правових спорів про право із залученням незацікавлених незалежних осіб (у нашому випадку юридичних психологів, конфліктологів), рішення яких носять консультативно-рекомендаційний зміст. Цієї ж позиції щодо ролі незалежного медіатора притримується й вчений А. Титаренко, наголошуючи, що незалежний посередник виступає фігурою, яка відіграє допоміжну роль, а його повноваження носять рекомендаційний характер [36, с. 91]. Хоча сама роль медіаторів, на думку Т. Шинкара, набуває особливого характеру, оскільки в кінцевих рішеннях можуть враховуватись висновки та рекомендації медіатора [21, с. 73].

Мабуть, саме це стало «наріжним каменем» ідеї створення в Україні окремого третейського суду на прикладі Стокгольмського міжнародного суду, за рахунок уведення до його складу іноземних суддів з гарною репутацією. Це, на думку Д. Малюцьки, стане одним з можливих варіантів покращити інвестиційний клімат для великого бізнесу в Україні, який має негативний досвід, у якого забирали активи. Автор вважає, що новий суд (*мається на увазі арбітражі*) має працювати нарівні зі Стокгольмським і Лондонським судами [37]. Альтернативою, за словами Міністра юстиції України будуть арбітражі, які в подальшому стануть ефективним конкурентом державним судам. Це, як вважає чиновник, будуть незалежні арбітражники, які мають гарну репутацію. Наразі Мін'юст працює над тим, щоб запустити цю систему. Окрім іншого, Міністерство юстиції України розробило законопроект про передання у сферу дії третейських судів спорів про нерухомість. При цьому організація та діяльність третейських судів не змі-

нюються. Тільки що Мініюст здійснюватиме їх реєстрацію. Сама схема роботи арбітражів активно обговорюється, проводяться консультації з відомим міжнародними арбітражами, щоб у результаті отримати дійсно працюючу та ефективну систему [38].

Отже, нами підтримується позиція Б. Полякова, який вбачає проблему так званої «правосудної» діяльності третейського суду в обмеженні його роботи положеннями Закону України «Про третейські суди» (2004 р.) та власним регламентом, що уявно виключає обов'язок останнього керуватися, окрім іншого, чинними процесуальними кодексами. Між іншим, в регламент третейського суду можна вписати що завгодно, аби він не суперечив законодавчим принципам організації та діяльності третейських судів. Такий підхід, на думку автора, призводить до формування місцевих правил розв'язання спорів та відсутність обов'язку використовувати практику судів загальної юрисдикції, у тому числі Верховного Суду. А тому третейські суди можуть вільно тлумачити будь-яку норму матеріального права, ігноруючи в деяких випадках підходи, які склалися десятиліттями, щодо доктринального тлумачення певних категорій або понять цивільного чи господарського права. Наприклад, форм захисту, позовної давності, угод, заходів щодо забезпечення зобов'язань [39].

Список використаних джерел

1. Притика Ю. Д. Теоретичні проблеми захисту прав учасників цивільних правовідносин в третейському суді : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2006. 33 с.
2. Юлдашев С. О. Правове регулювання третейського розгляду господарських спорів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Донецьк, 2006. 18 с.
3. Литвин Н. А. Адміністративно-правове забезпечення діяльності третейських судів в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2010. 20 с.
4. Третейські суди в Україні / Ю. А. Михальський, В. П. Самохвалов, В. І. Рижий та ін.; За ред. В. П. Самохвалова, А. Ф. Ткачука. – Київ. 2007. – 184 с.
5. Огречук Г. О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2016. 213 с.
6. Гоголь М. В. Роздумування про Божественну Літургію. *Духовна проза*. Львів. 2023. 160 с.
7. Рішення у справі «RegentCompany проти України» від 3 квітня 2008 р.: Європейський суд з прав людини. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-85681> (дата

звернення: 20.04.2023)

8. Шемелинець І. І., Пархомчук Р. І. Третейський суд – альтернативна форма захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2008. № 4 (43). С. 224-229.

9. Рішення Конституційного Суду України № 1-рп/2008 від 10 січня 2008 року (справа про завдання третейського суду). URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-08> (дата звернення 01.02.2018).

10. Про третейські суди : Закон України № 1701-IV від 11.05.2004 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2004. № 35. ст. 412.

11. Самохвалов В. Тенденції розвитку інституту третейського суду як актуальний напрям розбудови альтернативного судочинства в Україні. *Проблеми альтернативного судочинства в Україні*: Львів: ЛДІНТУ ім. В. Чорновола, 2008. 210 с.

12. Подковенко Т. Альтернативні способи вирішення спорів: розвиток концепції. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 1 (13). С.36-41.

13. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України : навч. посіб. / Верба-Сидор О. Б., Воробель У. Б., Грабар Н. М., Дутко А. О., Юркевич Ю. М.; за ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. Верби-Сидор. Львів : ЛДУВС. 2021. 416 с.

14. Спектор О. М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів : автореф. дис... канд. юрид. наук. спец. 12.00.03. Київ, 2012. 18 с.

15. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3.10.2017 р. № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.

16. Любченко Я. П. Альтернативні способи вирішення правових спорів: теоретико-правовий аспект : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2018. 249 с.

17. Довганчук С. М. Принцип арбітрування у третейському процесі. *Часопис Академії адвокатури України*. 2009. № 5. С. 1-5.

18. Закон України «Про третейські суди»: науково-практичний коментар. / П. В. Куфтирєв, Ю. В. Білоусов. – Київ : *Правова єдність*, 2008. – 430 с.

19. Довганчук С. М. Вплив засад арбітрування на третейський розгляд спорів. URL:

https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=750 (дата звернення:

23.02.2023)

20. Мартинюк М. Ньюанси виконання арбітражних угод: огляд практики ВС. URL:

https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012473 (дата звернення: 23.02.2023)

21. Шинкарь Т. І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Інститут права ім. Володимира Великого МАУП. Львів, 2018. 220 с.

22. Білоусов Ю. До питання про звернення рішення третейського суду до виконання. *Перспективи застосування альтернативних способів вирішення спорів (ADR) в Україні*. Львів: Львів. держ. ін-т новіт. технологій та управління ім. В. Чорновола, 2009. С. 65–70.

23. Дараганова Н. В. Медіація як один із альтернативних способів вирішення індивідуальних трудових спорів. *Юридична наука*. 2011. № 6. С. 77-83.

24. Практика застосування судами Закону України «Про третейські суди». URL :

<http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/81b1cba59140111fc2256bf7004f9cd3/bb0f2d6e20458292c225766a004c0fa4?OpenDocument> (дата звернення: 01.02.2018)

25. Практика застосування судами Закону України «Про третейські суди»: Офіційний веб-сайт Верховного Суду. URL : [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/35AA113A0E88806DC2257B7C00495E27](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/35AA113A0E88806DC2257B7C00495E27) (дата звернення: 01.02.2018)

26. Венедіктова І. Оскарження (оспорювання) та виконання рішень третейських судів. URL : <https://sud.ua/ru/news/blog/128318-oskarzhennya-osporuyuvannya-ta-vikonannya-rishen-treteyskikh-sudiv> (дата звернення: 23.02.2023)

27. Бережна І. Сумна доля альтернативних методів вирішення спорів в Україні. URL : <http://blog.liga.net/user/berezhnaya/article/2073.aspx> (дата звернення: 01.02.2018).

28. Управління конфліктами для потреб публічної служби : посібник і методичні рекомендації / Калениченко Т., Кисельова Т., Копіна А., Корабльова О., Проценко Д., за заг. ред. Д. Проценко. – Київ: Ваіте, 2021. – 224 с.

29. Демченко С. Ф. Медіація та додержання публічного порядку як складові функціонування модельних господарських судів. *Вісник господарського судочинства*. 2009. № 5. С. 43-48.

30. Регламент постійно діючого третейського суду при Київській торгово-промисловій палаті : Затверд. Рішенням №6 (5) від 30.06.2004

р. Президії Київської торгово-промислової палати зі змін та доповн. та доповн. Рішеннями Президії КТПП відповідно до протоколів № 2 (6) від 25.02.2005 р., № 5 (4) від 28.09.2006 р., № 7 (4) від 24.11.2016 р. URL : <http://kiev-chamber.org.ua/files/articles/sud/reglament.doc> (дата звернення: 01.02.2018)

31. Петрова С. Медіація як професійне посередництво. URL : <https://dialog-ua.org/news/50-mediatsiya-yak-profesiyneposerednytstvo.html> (дата звернення: 23.02.2023)

32. Stulberg J. B., Love L. P. The middle voice. Mediating conflict successfully. 1st ed. Carolina Academic Press, 2013. 186 p.

33. Бут. І. Місце третейського розгляду серед альтернативних способів вирішення цивільно-правових спорів. *Теорія і практика*. С. 117-121.

34. Романадзе Л. Доступ до правосуддя: роль медіації у воєнні та повоєнні часи. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. № 5. С. 13-29.

35. Відбувся перший круглий стіл з питань медіації в адміністративному судочинстві за участю суддів ВС та експертів галузі. *Судова влада України*. URL : <https://court.gov.ua/archive/581271/> (дата звернення: 23.02.2023)

36. Титаренко А. В. Медіація як альтернативне вирішення трудового спору. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 44. С. 88-93.

37. У Мін'юсті думають над створенням третейського суду: Взято з оригінальної статті на LegalHub. URL : <https://legalhub.online/sudovapraktyka/u-min-yusti-dumayut-nad-stvorenyam-tretejskogo-sudu/> (дата звернення: 23.02.2023)

38. Мамченко М. Ми плануємо побудувати альтернативну державним судам систему – Денис Малюська. URL : <https://sud.ua/ru/news/publication/154179-mi-planuyemo-pobuduvati-alternativnu-derzhavnim-sudam-sistemu-denis-malyuska> (дата звернення: 23.02.2023)

39. Поляков Б. Феміда з чорного входу, або «Третейський кінь» для цивільного та господарського судочинства. *Газета Закон і Бізнес*. URL : <https://zib.com.ua/ua/143841.html> (дата звернення: 23.02.2023)

2. Міжнародні стандарти правничої медіації та їх адаптація в Україні.

Медіація, як наголошує Т. Подковенко, являє собою один із найбільш поширених у світі способів альтернативного вирішення позасудових спорів, який передбачає участь незалежної особи – медіатора [1,

с. 18]. Як відомо, в міжнародній практиці для вирішення правових конфліктів застосовуються такі примирні процедури, як: врегулювання спору самими сторонами шляхом переговорів (negotiation); врегулювання спору за допомогою незалежного посередника, який сприяє досягненню сторонами угоди (mediation, conciliation); врегулювання спору за допомогою посередника-арбітра, який в разі недосягнення угоди уповноважений вирішити суперечку в порядку арбітражу (med-art); врегулювання спору за участю керівників підприємств, їхніх юристів і третьої незалежної особи, яка очолює слухання справи (mini-trial) [2, с. 59].

Щодо міжнародно-правових актів, котрі регулюють питання медіації, то серед них варто виокремити: Європейську конвенцію про здійснення прав дітей від 25 січня 1996 р. (Ст. 13); Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), прийняті Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН №40/33 від 29 листопада 1985 р.; Декларацію основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою, прийняту Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 40/34 від 29 листопада 1985 р.; Погоджувальний регламент ЮНСІТРАЛ від 4 грудня 1980 р. та Типовий закон ЮНСІТРАЛ від 19 листопада 2002 р. про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру; Директива Європейського Парламенту та Ради № 2008/52/ЄС від 21 травня 2008 р. про деякі аспекти медіації в цивільних і комерційних справах; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № Я (85) 11 від 28 червня 1985 р. державам-членам про становище потерпілого в сфері кримінального права і процесу; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № I (87) 18 від 17 вересня 1987 р. державам-членам про спрощення кримінального правосуддя; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № Я (87) 20 від 17 вересня 1987 р. державам-членам про реакцію громадськості на правопорушення неповнолітніх; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № Я (87) 21 від 17 вересня 1987 р. державам-членам про підтримку потерпілих і про попередження віктимізації; Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи №11 (92) 16 від 19 жовтня 1992 р. державам-членам про Європейські правила застосування санкції та інші заходи в місцевому співтоваристві; Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № К (95) 12 від 11 вересня 1995 р. державам-членам про управління кримінальним правосуддям; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № Я (98) 1 від 21 січня 1998 р. державам-членам про сімейну медіацію; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № I (99) 19 від 15 вересня 1999 р. державам-членам про медіацію в кримінальних справах; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № 17ЕС (2001) 9 від 5 вересня

2001 р. державам-членам про альтернативний судовому розгляду механізм вирішення спору між адміністративними органами влади та приватними особами; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № КЕС (2002) 10 від 18 вересня 2002 р. державам-членам про медіацію в цивільних справах; Резолюція Економічної і соціальної ради ООН № 1999/26 від 28 липня 1999 р. «Розробка та здійснення заходів посередництва і реституційного правосуддя в галузі кримінального правосуддя»; Резолюція Економічної і соціальної ради ООН № 2000/14 від 27 липня 2000 р. «Основні принципи застосування програм реституційного правосуддя в питаннях кримінального правосуддя»; Резолюція Економічної і соціальної ради ООН № 2002/12 від 24 липня 2002 р. «Основні принципи застосування програм реституційного правосуддя в питаннях кримінального правосуддя».

Враховуючи процес приведення національного законодавства України у відповідність до директив Європейського Союзу, що наразі триває, розгляд чинних нормативних визначень медіації потрібно починати з Директиви № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах, яка розкриває поняття посередництва, вказуючи, що це «організований процес, яку б назву він не мав, у якому дві або більше сторін намагаються добровільно досягнути вирішення свого спору за допомогою посередника» [3]. Також заслуговує на увагу визначення медіації, яке міститься у ст. 1 Типового закону «Про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру» (Комісії ООН з міжнародного торгового права) щодо міжнародних комерційних арбітражних процедур від 24 червня 2002 року, відповідно до якої медіація – це «процес ..., коли сторони залучають третю особу або осіб ... з метою надання ними допомоги у мирному врегулюванні спорів, що виникають з приводу контрактних чи інших правових відносин, або пов'язані з ними. Мирний посередник не має права нав'язувати сторонам способи врегулювання спору» [4].

Цікавим є те, що в ст. 1 Типового закону Комісії ООН з міжнародного торгового права наведено формальне визначення медіації (або мирової угоди), згідно з якою медіація представлена як «...процес..., коли сторони залучають третю особу або осіб ... з метою надання ними допомоги у мирному врегулюванні спорів, що виникають з приводу контрактних чи інших правових відносин, або пов'язані з ними. Мирний посередник не має права нав'язувати сторонам способи врегулювання спору». Варто зазначити, що межі поширення цього міжнародного нормативного акту всеохоплюючі, оскільки в ньому відображені питання, що впливають з усіх відносин комерційного характеру, – і до-

говірних, і не договірних (будь-які торговельні угоди на поставку товарів або послуг чи обмін товарами або послугами; дистриб'юторські угоди; комерційне представництво або агентські відносини; факторинг; лізинг; будівництво промислових об'єктів; надання консультативних послуг; інжиніринг; ліцензування; інвестування; фінансування; банківські послуги; страхування; угоди про експлуатацію або концесії; спільні підприємства та інші форми промислового або підприємницького співробітництва; перевезення товарів або пасажирів повітряним, морським, залізничним чи автомобільним транспортом). Типовий закон також покликаний забезпечити однакові правила щодо погоджувального процесу [5].

Також, варто зупинитися на аналізі окремих положень положень Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи Rec (2001). Так, наприклад, у Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи Rec (2001) 9, наголошено на перевагах альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами-приватними особами та рекомендовано урядам держав-членів сприяти використанню альтернативних засобів для врегулювання спорів між адміністративними органами й сторонами-приватними особами, таких, як внутрішній перегляд, примирення й медіація, врегулювання шляхом переговорів та арбітраж [6]. У свою чергу, в Рекомендації Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах від 18 вересня 2002 р. вписано, що медіація може бути особливо корисною в тому разі, коли самі лише судові процедури менше підходять сторонам, а відтак держави мають розглянути можливість організації й забезпечення повної або часткової безкоштовної процедури медіації або надання правової допомоги для медіації, зокрема, коли інтереси однієї зі сторін потребують особливого захисту [7]. Також, в Рекомендації Rec (2002) 10 для ширшого застосування методів врегулювання спорів у позасудовому порядку рекомендовано урядам держав-членів сприяти медіації в цивільних справах, де це доречно, вжити або підсилити, залежно від обставин, усіх заходів, які вони вважають за потрібні, з метою поступального втілення у життя «Керівних принципів медіації в цивільних справах» [7].

Ще одним міжнародним стандартом варто вважати прийняття 21 травня 2013 р. Радою ЄС «Директиви про позасудове врегулювання споживчих спорів» (далі – Директиви). Насамперед, ухвалення такої Директиви 2013/11/ЄС зумовлено необхідністю заповнити прогалини в правовому регулюванні позасудового вирішення споживчих спорів. Водночас, об'єктами правового регулювання «Директиви» є суспільні відносини, що виникають між споживачем, громадянином ЄС і підприємцем (резидентом ЄС) на національному та транскордонному рівні. Даний документ має на

меті створення простої, швидкої і маловитратної процедури вирішення спорів між споживачами та підприємцями [8].

Безумовно, що у цьому разі слід згадати й розроблений в 2003-2004 рр. за підтримки Європейської комісії, ініціативною групою практикуючих медіаторів «Європейський кодекс поведінки медіаторів» (European Code of Conduct for Mediators), що був прийнятий на конференції в Брюсселі 2 червня 2004 р. та призначений для застосування у всіх видах медіації у цивільних та комерційних справах [9]. «Європейський кодекс поведінки медіаторів» складає результат плідної співпраці ініціативної групи медіаторів-практиків, які представляють більш ніж 30 європейських організацій. Кодекс розроблений при підтримці Європейської Комісії і затверджений на конференції у Брюсселі 02.06.04 року (Див. Додаток Ц) та є фундаментальним етичним і професійним путівником для осіб, які займаються медіацією у будь-якій сфері.

Стандарти, виписані у цьому Кодексі мають: слугувати за путівник для поведінки медіаторів; слугувати джерелом інформації для сторін спору; підвищувати публічну довіру до медіації як ефективного засобу вирішення спорів. Звичайно, установи та організації, інші суб'єкти, які забезпечують проведення медіації, надають соціальні (правничі) послуги з медіації, можуть розробляти свої власні етичні кодекси медіаторів, адаптовані до певного контексту, типу пропонованих послуг або до окремих сфер, таких як медіація в сімейних відносинах, у сфері споживання, трудові спори, відновне правосуддя [10]. Для зразку, слід навести положення «Кодексу етики медіатора» розробленого Українським Центром Медіації (Див. Додаток Ч).

Цікавою для України є грузинська реформа системи державного управління, яка впроваджується під егідою проєкту ООН «Управління спорами й ефективними рішеннями у державних установах», на виконання якого розроблено «Керівництво з реформи державної адміністрації 2020». Однією із цілей реформи є налагодження співробітництва громадян з органами державної влади, одним зі шляхів якого виділено медіацію [11, с. 67]. На відміну від України, в країнах Європи впродовж тривалого часу медіація використовується для врегулювання адміністративних спорів, а відтак, на думку А. Бортнікової, в останніх напрацьовано досвід, дієвість якого перевірена часом. «Через це його використання», пише авторка, «може стати результатом конкретних пропозицій законодавцю для напрацювань необхідних законопроєктів, які зробили б українську модель медіації більш ефективним і дієвим способом урегулювання публічно-правового спору» [12, с. 185].

Поширеність у зарубіжних країнах альтернативного вирішення спорів (далі – АВС) значною мірою залежить від активної позиції вчених,

суддів, урядовців, політиків, які роз'яснюють можливості вирішення спорів із застосуванням АВС, їх переваги, порівняно із судовим розглядом. Досвід зарубіжних країн свідчить, що необхідні фінансові, організаційні та правові стимули. Доречною є практика безкоштовних послуг медіатора, зменшення судових зборів, зупинення строку позовної давності, гарантії не погіршення положення учасників спору у разі, якщо ними не досягнуто примирення (порозуміння) [13].

Медіація, як один з найбільш поширених у світі самостійних способів АВС, вже довела свою ефективність при вирішенні цивільно-правових спорів, а відповідне нормативно-правове регулювання її застосування існує сьогодні не лише в національному законодавстві значної частини зарубіжних (європейських) країн, а й на міжнародному рівні. Серед останніх тенденцій розвитку правового регулювання застосування медіації слід назвати гармонізацію законодавства країн-членів ЄС у відповідній сфері, а також активне запровадження правового регулювання медіації в пострадянських країнах.

Аналіз міжнародного досвіду проведення медіації свідчить, що моделі правових режимів медіації, володіють деякими подібними рисами, однак можуть дуже суттєво відрізнятися в різних державах. «Наприклад, виділяється три види законодавства про медіацію: процесуальне, нормативне та таке, що надає вигоду (вигодонадаюче). Процесуальне законодавство відображає тенденцію інституціоналізації, в той час як інші види відображають тенденцію кодифікації такого роду законодавства. Процесуальним законодавством про медіацію можна позначити таку систему нормативно-правових актів з цього питання, які визначають медіацію як спосіб вирішення спорів. Таке законодавство може наказувати сторонам вдатися до спроб вирішення спору за допомогою медіації, але не вимагає обов'язкового її проведення. Нормативне законодавство про медіацію здійснює правове регулювання професійної діяльності медіаторів, встановлюючи стандарти їх повноважень, мінімальні критерії кваліфікації медіаторів, а також, як правило, містить положення про їх реєстрації або затвердження. Такий вид законодавства в цілому становить систему нормативно-правових актів, що накладають певні обов'язки на медіаторів. Основною характеристикою такої моделі законодавства є акцентування уваги на принципах медіації, таких як, наприклад, конфіденційність, і, відповідно, встановлення певних обов'язків медіаторів щодо забезпечення реалізації такого принципу» [8, с. 10, 11].

Список використаних джерел

1. Подковенко Т. Медіація: міжнародно-правові стандарти. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 4 (12). С. 47-54.
2. Заболотна Н. Я. Альтернативні засоби вирішення спорів у

цивільно-правовій та суміжних сферах суспільних відносин: стандарти Ради Європи та Європейського Союзу. *Право і суспільство*. 2023. № 1. С. 55-61.

3. Директива № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах від 21.05.2008. URL :

http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95 (дата звернення: 23.02.2023)

4. Типовий закон Комісії Організації Об'єднаних Націй по праву міжнародної торгівлі про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_117 (дата звернення: 23.02.2023)

5. Про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру. Типовий закон Комісії Організації Об'єднаних Націй по праву міжнародної торгівлі. Міжнародний документ від 24.06.2002 р. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_117 (дата звернення: 23.02.2023)

6. Рекомендація Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами. URL : <http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/13.pdf> (дата звернення: 23.02.2023)

7. Рекомендація Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах (ухвалена Комітетом Міністрів 18 вересня 2002 р. на 808-му засіданні заступників міністрів). URL : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1568851&Site=COE> (дата звернення: 23.02.2023)

8. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/11/UE z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie alternatywnych metod rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE (dyrektywa w sprawie ADR w sporach konsumenckich). Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 2013. 18 czerwiec. L 165. S. 63 – 79.

9. Европейський кодекс поведінки медіаторів. URL : https://decisionlab.com.ua/DLfiles/European_Code_of_Conduct_for_Mediators_UA.pdf (дата звернення: 23.02.2023)

10. Кодекс етики медіатора. *Український Центр Медіації*. URL : <https://ukrmediation.com.ua/ua/pro-tsentr/kodeks-etyky-mediatora> <https://ukrmediation.com.ua/ua/pro-tsentr/kodeks-etyky-mediatora> (дата звернення: 23.02.2023)

11. Ульянова Г. О. Актуальні питання запровадження медіації у сфері права інтелектуальної власності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2010. № 3. С. 66-68.

12. Бортнікова А. Г. Правові засади застосування медіації як способу вирішення публічно-правових спорів : дис...канд. юрид. наук. спец. 12.00.07. Харків, 2019. 286 с.

13. Любченко Я. П. Альтернативні способи вирішення правових спорів: теоретико-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2018. 249 с.

14. Огренчук Г. О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. НАВС. Київ, 2016. 213 с.

15. Шинкар Т. І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2018. 220 с.

РОЗДІЛ 3. ОСВІТНЬО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОНТЕНТ МЕДІАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ТА ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВ- НИХ МЕТОДІВ (ФОРМ) ВИРІШЕННЯ ЮРИСДИК- ЦІЙНИХ СПОРІВ

У представленому розділі розкрито окремі проблеми психологічного опосередкування правничого медіаційного процесу в контексті використання та застосування спеціальних психологічних знань. Особливого аналізу надано законодавчим аспектам урегулювання процедури використання спеціальних знань психологів та юридичних психологів у процесі здійснення останніми медіаційних функцій в юрисдикційному процесі.

Вивченню правової природи інституту «медіації» приділили свою увагу низка вчених та практиків, серед яких можна виокремити наукові праці А. Анцупова, В. Баранова, О. Бобрової, Г. Брука, С. Васильчака, А. Горової, В. Жмудь, В. Землянської, Г. Єрьоменко, Р. Коваля, Я. Любченко, К. Михайлової, Ю. Михальського, Г. Огречук, І. Панової, Т. Подковенко, Ю. Притики, О. Спектор, А. Шипилова та інших науковців у галузі права, філософії та психології. Однак, не дивлячись на велику кількість досліджень з проблем медіації в правничій сфері як в Україні, так і за кордоном, в юридичній та науковій літературі лишаються фрагментарно дослідженими питання реалізації альтернативних методів вирішення юрисдикційного спору з урахуванням залучення спеціальних психологічних знань, зокрема спеціалістів-психологів, експертів у галузі права (юридичної психології), психологів-медіаторів тощо.

1. Психологічна та освітня складова правничої медіації: переваги, недоліки та перспективи.

Варто зазначити, що в Україну медіація прийшла вже як напрацьована технологія вирішення спорів у середині 90-х років. Так, у 1997 р. в Одесі вперше на теренах колишнього для України СНД медіацію було застосовано в рамках цивільного судочинства та апробувалася вона в різних сферах – у трудових, сімейних, цивільних спорах [1]. Як відомо, інститут медіації вміщує у своєму семантико-практичному, етимологічному змісті філософське, юридичне, соціальне, педагогічне, конфліктологічне та психологічне підґрунтя. Щодо останнього (психологічне), то воно найбільш широко розглядає медіацію у соціальному вимірі суспільних відносин.

Для прикладу, у соціальній психології медіація відображена як специфічна форма регулювання спірних питань, конфліктів, узгодження інтересів за участю нейтральної сторони [2, с. 94], яка забезпечує структурований процес з метою врегулювання конфлікту та задоволення інтересів його учасників [3]. Основним чинником, який визначає успішність проведення примирення шляхом медіації, є психологічне ставлення сторін до цивільно-правового спору (конфлікту). І безумовно, що «правильний підхід медіатора до кожної зі сторін спору є запорукою успішного вирішення саме психологічної складової конфлікту» [4]. Ба більше, за психологічними спостереженнями, складові елементи спору є схожими зі складовими компонентами конфлікту, а тому піддаються у певній мірі ототожненню при підготовці нами представленого підрозділу навчального посібника.

До слова, «конфлікт» походить від латинського «*conflictus*» і означає «зіткнення між сторонами спору» [5]. К. Кабі вказує на те, що конфліктом вважаються дійсні непорозуміння між особами, які базуються на вимозі, проханні однієї сторони та їхньому ігноруванні іншою стороною [6, с. 472, 456]. Як слушно зауважує В. Бучко, розв'язання конфлікту полягає, передусім, у мінімізації проблем, що стали причиною розбіжності позицій сторін, внаслідок чого відбувається досягнення згоди між учасниками конфліктних відносин [7, с. 28]. Подібно до цього, поняття «конфлікт» окреслює й сучасний тлумачний психологічний словник вбачаючи у ньому «зіткнення протилежних інтересів, поглядів; серйозна розбіжність, гостра суперечка» [8, с. 215]. Щодо спору, то він формулюється як «словесне змагання; обговорення чого-небудь двома або кількома особами, в якому кожна зі сторін обстоює свою думку, свою правоту; суперечка» [9]. І. Грибок надає визначення поняття правового спору як гострої, розвиненої форми правового конфлікту, для вирішення якого необхідним є звернення до третьої сторони, яка виконує роль арбітра [10, с. 25].

Отже, найчастіше конфлікт розглядається через суперечність, однак не кожна суперечність призводить до конфлікту. Для його виникнення необхідно, щоб індивіди (соціальні групи), які суперничають, по-перше, усвідомили протилежність своїх інтересів і цілей; по-друге, почали активно протидіяти супернику [11, с. 101], тобто один одному. Цілком закономірно, що в соціальній психології вчені розглядають медіацію як специфічну форму врегулювання спірних питань, конфліктів, узгодження інтересів та/або як технологію вирішення конфлікту за участю нейтральної третьої сторони [5, с. 1453]. Про психологічний контекст медіаційних процедур наголошується і в наукових працях вчених-юристів Е. Рунессона [12, с. 12], О. Спектор [13, с. 122] та

Ю. Розмана [14, с. 251], серед яких сприятливі психологічні умови визначені як передумова збереження ділових відносин із партнером та можливість уникнення подібних конфліктів у майбутньому, які великою мірою забезпечені тим, що визнання відповідальності однією зі сторін не є обов'язковим для врегулювання спору.

Щодо застосування медіаційних процедур в окремих видах юрисдикційного процесу (кримінального, цивільного, адміністративного, господарського), то останні, окрім Закону України «Про медіацію» (2021 р.), чітко урегульовані в процесуальних нормах відповідних кодексів, зокрема у Господарському процесуальному кодексі України, Цивільному процесуальному кодексі України, Кодексі адміністративного судочинства України та частково в Кримінальному процесуальному кодексі України. Найбільш чітко з позицій юридичної психології та конфліктології медіаційні засади для врегулювання спору до судового розгляду (розгляду справи по суті) виписані в: ч. 4 ст. 56 КПК України (назва – «Права потерпілого»), ч. 1 ст. 469 КПК України (назва – «Ініціювання та укладення угоди»), ст. 473 КПК України (назва – «Наслідки укладення та затвердження угоди»), ст. 476 КПК України (назва – «Наслідки невиконання угоди»); п. 2 ч. 2 ст. 180 КАС України (назва – «Підготовче засідання»), де суд з'ясовує, чи бажають сторони вирішити спір шляхом медіації або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді; п. 2 ч. 2 ст. 197 ЦПК України (назва – «Підготовче засідання»), де суд з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді; п. 2 ч. 2 ст. 182 ГПК України (назва – «Підготовче засідання»), де суд з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації, передати справу на розгляд третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді.

З аналізу текстуальних конструкцій редакцій ч. 1 ст. 207. ЦПК України (назва – «Мирова угода сторін»); ч. 1 ст. 190 КАС України (назва – «Примирення сторін») та ст. 192 ГПК України («Мирова угода сторін»), ст. 193 ГПК України (назва – «Виконання мирової угоди»), ст. 307 ГПК України (назва – «Відмова позивача від позову та мирова угода сторін») виходить, що примирення між сторонами спрямовує взаємопоступливість сторін при врегулюванні спору і може стосуватися лише їх прав, обов'язків та предмета позову. Якщо мовою психології, то взаємопоступливість (взаємні поступки) це не що інше як «компромiс».

У тлумачному словнику «компроміс» трактується як згода з ким-небудь у чомусь, що досягається взаємними поступками; поступка заради досягнення мети [15, с. 875]. Подібно цьому, компроміс визначений у наукових психологічних джерелах, тобто через взаємні поступки [16, с. 33]. Як слушно вказує В. Пітренко, головна причина спорів між людьми полягає в емоціях, що переповнюють суперечки сторін та спонукають останніх контролювати прояв власних почуттів задля кращого розуміння свого суперника і, тим самим, сприяють конструктивному вирішенню проблем [17, с. 165]. Саме, медіація, на думку суддів Верховного Суду, дає змогу знизити рівень негативних емоцій громадян [18].

Проведення процедури медіації, особливо у комплексних провадженнях, як слушно заявив головуєчий суддя адміністративного суду м. Гамбург, медіатор Фрідріх-Йоахім Мемель, є доцільним насамперед у тих випадках, коли сторони фактично ведуть спір за розв'язання (часто тривалих у часі, емоційно-особистісних) конфліктів, які, власне, і стоять за правовим спором, коли безпосередньою причиною конфлікту є не самий предмет спору, або коли б рішення суду дало учасникам процесу «не хліб, а каміння», або сторонам і надалі доведеться «жити одна з одною», або ж коли порушення комунікації досі перешкоджали владнанню конфлікту. При цьому медіація, зауважує автор, не обмежується, як уже згадувалося вище, попереднім предметом спору; вона повинна – і в цьому полягає її шанс на успіх – враховувати приховані причини конфлікту, за якими, зрештою, стоять не пов'язані з правом прагнення сторін (напр., бажання отримати вибачення або визнання) [19].

Тому цілком закономірно, що суб'єктивною стороною юридичного конфлікту є певна послідовність соціально-психологічних перетворень, котрі викликають відкрите протистояння суб'єктів, іншими словами, внутрішні чинники, які призводять до розбіжностей сторін і спонукають сторони до конфліктної взаємодії [20, с. 62]. «Найчастіше», підкреслює К. Канішева, «це стосується сімейних і «сусідських» конфліктів, коли частка психологічних факторів, що заважають розв'язанню конфліктної ситуації, значно переважає юридичну. Вирішення цієї категорії справ у судовому порядку часто не розв'язує конфлікт, оскільки суддя не має права виходити за межі вирішення правового спору» [21].

Означений аспект проблеми досить яскраво відображений і в Рекомендації № R (98) 1 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам від 21 січня 1998 р. про сімейну медіацію, що прийнята 21-м Комітетом міністрів 1998 р. на 616-му засіданні заступників міністрів, де п. 7 ви-

користання медіації йде у тандемі можливостей покращення спілкування між членами сім'ї, зниження конфліктності між причетними до спору сторонами, мирного вирішення спору та продовження особистих контактів між батьками і дітьми, зниження соціальних та економічних витрат роздільного проживання і розлучення для самих сторін і для держав [22]. Рекомендується урядам держав-членів впроваджувати чи сприяти впровадженню медіації в сімейних спорах або там, де це необхідно, посилювати наявну практику медіації в сімейних спорах та прийняти або підсилити всі заходи, які вони вважають необхідними для дотримання принципів сприяння використанню медіації в сімейних спорах як дієвого засобу їх вирішення.

Отж, коли йдеться про застосування медіації для вирішення юрисдикційних спорів, частіше за все слід говорити про вирішення спору через розв'язання конфлікту особистостей. Як пише В. Землянська, найважливішою перевагою медіації як способу розв'язання конфлікту є те, що обидві сторони мають можливість висловити не тільки свої побажання, а й почуття та відчуття. Крім цього, зазначає авторка, медіатор дбає, щоб сторони були психологічно задоволені: щоб вони були переконані, що самі вирішують свою подальшу долю, а після медіації почуваються значно краще, ніж перед нею [23, с. 108]. І тут варто підтримати позицію Г. Огречук, яка вважає, що якщо між сторонами спору існує конфлікт, то вирішити спір за допомогою медіації без розв'язання такого конфлікту просто неможливо, оскільки сторони мають прийняти рішення самостійно [24, с. 22].

Означена вище позиція знайшла своє місце й «Узагальненні ВССУ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод» (від 22.01.2014 р.), де наголошено, що «сторони самостійно підтверджують зміну свого внутрішнього психологічного ставлення до злочину і одна одній» [25], а тому це повинно відбуватися без сторонньої допомоги слідчого, прокурора чи судді, окрім, звичайно, адвоката, представника, законного представника, медіатора.

З психологічних позицій серед переваг медіації варто виокремити її спонукальний характер до добровільного, узгодженого виконання рішення, прийнятого при альтернативному врегулюванні юрисдикційного спору між його конфліктуєчими сторонами. Під час медіації, на думку деяких вчених, часто мають прояв одночасно правові та психологічні її сторони, адже у правовому аспекті завжди вирішується спір між сторонами конфлікту, а у психологічному сам конфлікт. Це цілком логічно, оскільки за своєю природою медіація є соціально-смысловим процесом пошуку компромісів із залученням міждисциплінарного ін-

струментарію [26, с. 93], а відтак існує на зламі різних дисциплін, і насамперед є проміжною ланкою між юриспруденцією та психологією

Тому, при проведенні медіації, як наголошує Е. Катаєва, має дотримуватись баланс предметної та емоційної складової, що знаходяться в основі спору, тоді як при судовому розгляді перевага надається першій, а при психотерапевтичному сеансі – другій [27, с. 159]. Схожа позиція відображена і вченим Д. Сібільовим, який вважає, що медіація особливо необхідна у випадках, коли роздратування і емоції перешкоджають ефективному спілкуванню сторін, а відтак, медіатор у таких випадках виступає як: оцінювач конфліктів, що засвоює його змістовну та емоційну складову [28, с. 2, 3]. Навіть Микола Гоголь, у своїх оповіданнях наголошував про те, що чвари і звинувачення можуть згаснути, якщо до діалогу конфліктуючих сторін пристане людина доско-нало обізнана із людськими почуттями [29, с. 140].

Отже, «медіатор», як слушно відзначила Г. Огречук, «намагаючись допомогти сторонам у розв'язанні конфлікту, має дотримуватись психологічних особливостей конструктивного вирішення спору, врахування особливостей психіки конфліктуючих сторін, дотримання головних принципів і факторів розв'язання конфліктів» [24]. Це, на нашу думку, дозволить змобілізувати учасника (сторону) спору, оскільки останній буде мимовільно залученим в активну фазу прийняття та формулювання взаємовигідного рішення, а відтак і ступінь опору конфліктуючих сторін буде значно зменшена та позитивно сприяти добровільному виконанню погодженого рішення.

Як відомо, конфліктуючі сторони спору – це завжди особистості з іманентними для них характерологічними ознаками та індивідуальністю, а тому природно, що до вирішення такого спору варто передусім залучати психолога, краще – юридичного психолога, зважаючи на гармонічне поєднання питань права та психології. Адже, суперечка вважається нівельованою, на слушну думку Є. Степанова, коли сторони досягли домовленості між собою або самостійно, або за допомогою незалежної особи [9, с. 301], у нашому випадку професійного медіатора з психологічною освітою чи юридичного психолога. І це цілком логічно, оскільки лише психологи зможуть завоювати увагу та довіру конфліктуючих сторін, встановити між ними контакт та взаємопорозуміння, допомогти сторонам усвідомити необхідність та взаємовигідність примирення (укладення мирової угоди). Наприклад, у Бразилії на 10 суддів низового суду припадає 18 психологів [30, с. 14], що мають, окрім інших, функціональні обов'язки здійснення примирення конфліктуючих сторін.

Про особливу роль психологів у примиренні осіб в юрисдикційному процесі, наголосив в одній з наукових праць і професор В. Маляренко [30, с. 14]. Як слушно заявляє А. Цибуляк-Кустевич, за наявності психологічних інструментів для ефективного проведення примирних процедур, судді в разі примирення сторін до судового розгляду мають можливість зосередитись на вирішенні більш складних справ чи справ, що не підлягають примиренню. До того ж, збільшення відсотка закінчених миром справ сприятиме зменшенню навантаження на суддів апеляційних судів (бо прийняті в результаті компромісу рішення зазвичай не оскаржуються) та, відповідно, стане суттєвим кроком у реалізації принципу процесуальної економії [31, с. 290]. За цих міркувань заслуговує на увагу позиція Н. Бондаренко-Зелінської [32, с. 92], яка вважає, що медіатор має бути знаним фахівцем із предмета спору та неабияким психологом, якому під силу поновити нормальні взаємини між конфліктуючими та налагодити їх взаємодію. Такої ж думки й вчена А. Бортнікова, вважаючи, що медіатор повинен володіти психологічними знаннями та навичками, за допомогою яких він буде діалог між сторонами публічно-правового спору та з'ясує інтереси сторін [33, с. 121]. Опосередковано така позиція відображена й законодавцем у ч. 4 ст. 7 Закону України «Про медіацію» (2021 р.), де чітко виписано, що медіатор допомагає сторонам конфлікту (спору) здійснювати комунікацію, досягати порозуміння та проводити переговори. Якраз у термінологічні конструкції «здійснювати комунікацію», «досягати порозуміння» та «проводити переговори» вкладений зміст тактики, методики й прийомів роботи фахового психолога.

Зважаючи на вищезазначене, нами підтримується висловлена наукова позиція, що скептично оцінює професійних юристів як медіаторів, оскільки вважається, що юрист наділений здатністю, звичкою і навіть амбіціями до оперативного аналізу і вирішення заплутаних проблем, а тому він схильний обмежувати автономність сторін із формування шляхів вирішення конфлікту і вплутуватися у переговори з власними пропозиціями [35]. За такої ситуації, буде ігноруватися психологічна складова спору, який за психологічними характеристиками відповідає змісту конфлікту з усіма іманентними для нього наслідками. На думку Є. Левицького, така психологічна складова частіше всього присутня в сімейних, цивільних та трудових спорах [4], де зазвичай діють правила боротьби мотивів, сили характерів, емпатій, антипатій, навіюваності, переконливості, комунікації тощо.

Безперечно, процедура судової медіації може сприяти у вирішенні спорів та значно зекономити часові й фінансові витрати сторін судового провадження. Однак, вона також може бути використана для проце-

суальних диверсій та зловживань. Законодавцю необхідно внести до процесуального законодавства низку змін, спрямованих на усунення виявлених вад судової медіації та її більшої ефективності [36]. І тут слід зауважити, що судді – це перш за все юристи, а медіація передбачає роботу не лише з правом, а й з емоціями, почуттями та волею особистості, що під силу винятково фахівцям з одночасним поєднанням правничих та психологічних знань, тобто юридичним психологам.

Відтак, для успішного вирішення справи мирним шляхом, суддя, має бути емпатичним, проникливим, ввічливим, вміло спілкуватися зі сторонами, ефективно допомагати їм у налагодженні комунікації, взаємодії (інтерації), поступливості тощо. Як відомо, не кожна особа здатна на це, навіть після проходження спеціального навчання. Відтак, сторони, яких суддя не приведе до примирення через особистісні характеристики, на слухну думку Л. Романадзе, будуть розчаровані в процедурі та вважатимуть її неефективною. Авторка справедливо зауважує, що не кожний суддя бажає та (або) може здійснювати примирення сторін (і це його право) [37], що закріплено процесуальними нормами чинного законодавства.

Отже, до медіації сторони спору здебільшого вдаються тоді, коли самостійний конструктивний діалог між сторонами стає неможливим через ускладнення в особистих стосунках чи комунікаційні труднощі [28, с. 38]. Ці та інші питання під силу лише юридичному психологу за відповідною правничою спеціалізацією (кримінально-правова, цивільно-правова, господарсько-правова, адміністративна). Тож, медіація є альтернативною примирною процедурою, яка передбачає обговорення правової проблеми, що вже відбулася, однак оптимізована фахівцями-медіаторами (юридичними психологами) для нейтралізації зайвого психологічного загострення цивільно-правового між його конфліктуючими сторонами. Завдяки присутності медіатора – юридичного психолога, який полегшує сторонам процес діалогу та скеровує їх на узгодження інтересів і віднаходження консенсусу, процесуальна змагальність переходить у співпрацю та взаєморозуміння.

Нами підтримується висловлена в науці позиція, що скептично оцінює професійних юристів як медіаторів, оскільки вважається, що юрист наділений здатністю, звичкою і навіть амбіціями до оперативного аналізу і вирішення заплутаних проблем, а тому він схильний обмежувати автономність сторін із формування шляхів вирішення конфлікту і вплутуватися у переговори з власними пропозиціями [35]. При цьому, якщо медіатор є фахівцем, який здобув спеціальні навички медіації, пройшовши спеціалізоване навчання, чинне законодавство України, як зауважив В. Мороз, не висуває будь-яких додаткових ви-

мог до судді-медіатора, а тому незрозуміло, яким чином суддя повинен забезпечити ефективність процедури врегулювання спору за участю судді. Зазначену проблему, на думку автора, цілком можливо врегулювати шляхом підвищення кваліфікації суддів через отримання спеціальної підготовки щодо проведення процедур альтернативного врегулювання спорів, у тому числі медіації [35]. На проблемах спеціальної підготовки суддів наголошувалося й на круглому столі з питань медіації в адміністративному судочинстві за участю суддів Верховного Суду та експертів галузі [18].

Відтепер перейдемо до конкретних прогалин чинного Закону України «Про медіацію» (2021 р.) (див. Додаток Ф), що регулює медіаційну діяльність та визначає кваліфікаційні вимоги до статусу медіатора. Так, викликає непорозуміння формулювання ч. 1 ст. 9 («Вимоги до медіатора») Закону України «Про медіацію» (2021 р.), оскільки законодавець виписує, що «медіатором може бути фізична особа, яка пройшла базову підготовку медіатора в Україні або за кордоном». Дивно, що у вимогах до медіатора, який повинен, на нашу думку, за змістом та суттю своєї діяльності володіти знаннями не лише у сфері права, але й у галузі психологічної науки, законодавець, ігноруючи цей аспект, обмежується лише вимогою «базової підготовки» без її конкретизації для статусу означеного суб'єкта юрисдикційного процесу. Виходить, що учитель біології, хімії, лікар-гінеколог, перукар, пройшовши базову підготовку у сфері медіації в Україні або за її межами, може отримати статус медіатора? Це щось схоже на вимоги до суду присяжних, який саме через ці ж проблеми постійно дискредитує себе, однак, у цьому акумулюється більше ментальна проблема, натомість в медіації – правова.

Також виникають запитання до формулювання переліку осіб, що не можуть мати статус медіатора. Так, ч. 2 ст. 9 Закону України «Про медіацію» (2021 р.) наводить вичерпний перелік осіб, які не можуть бути медіаторами, зокрема: особа визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною; особа, яка має судимість. Вважаємо, що до цього переліку слід також включити й адвоката (захисника), оскільки останній, виконуючи функцію захисту певної сторони, може здійснювати відповідний (юридичний, психологічний) вплив на медіатора заради інтересів саме свого підзахисного та маніпулювати сторонами спору у вигідній саме йому площині (отримати винагороду від обох сторін спору). Тут слід підтримати наукову позицію О. Стратія, зокрема, тези, де стверджується, що медіатор не має права брати участь у медіації, якщо в нього присутня особиста зацікавленість у результатах справи [38, с. 142].

Безумовно, нами сприймається залучення адвоката центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги для надання послуг медіації як посередника, якщо той включений до Реєстру адвокатів, які надають саме безоплатну вторинну правову допомогу, з метою забезпечення реалізації пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» на підставі доручень, виданих центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги для проведення медіації, та актів про надання послуг та/або надання документів, що підтверджують надання послуг, відповідно до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2013 р. № 130 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу», в редакції, що діяла на день видачі доручення центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги для проведення медіації.

Однак, вже у п. 1 постанови Кабінету Міністрів України від 3 червня 2020 р. № 445 (після внесення змін у 2022 році) «Деякі питання надання послуг з медіації медіаторами, включеними до Реєстру медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги», чітко виписано, що медіатором може бути лише адвокат, включений до Реєстру медіаторів, і який залучається центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги для проведення медіації в межах пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення». І це цілком логічно, адже поєднання в одній особі двох різних, суперечливих з позицій верховенства права статусів створює лише правовий нігілізм в доктрині права та спотворює функціональність інституту медіації. Отже, замість адвокатів такі послуги надаватимуть особи зі статусом медіатора.

Також дивує дефініція ч. 2 ст. 10 (назва – «Підготовка медіаторів») Закону України «Про медіацію» (2021 р.), оскільки законодавець, окрім освітніх закладів, надає можливість фактично будь-яким організаціям та суб'єктам господарювання, незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, проводити підготовку медіаторів та видавати відповідний сертифікат. Вважаємо, що таку підготовку можуть здійснювати лише виші України будь-якої форми власності, що готують фахівців в галузі права та психології (в одному виші дві спеціальності: психологія та право). Чому так? Відповідь надто проста –

виші мають в своєму арсеналі високопрофесійних фахівців. І саме навчальні заклади повинні бути наділені правом проводити акредитацію програм спеціальної підготовки з медіації. Гадається, що такі виші мають рекомендувати медіаторів до реєстру медіаторів України та вимогою щодо цього повинно бути проходження особою спеціалізованих курсів чи іншої сертифікованої форми навчання за спеціальністю: «медіатор у юрисдикційній діяльності» у відповідному закладі вищої освіти України чи закордоном.

Отже, як наголошено в науковій юридичній літературі, основними претендентами на виконання функцій медіатора повинні бути представники двох професій: юристи та психологи [20, с. 119]. І краще, на нашу думку, коли такий сеанс проведення медіації є поєднанням предметної та емоційної складової одночасно, тобто із залученням відповідного фахівця – юридичного психолога. Тому цілком слушно вважаємо позицію деяких фахівців, що претендентами на посаду медіатора повинні бути психологи та юристи, оскільки основне призначення медіації – висловлення сподівань, почуттів [39, с. 27].

Між іншим, якщо звернутися до міжнародного досвіду визначення фахівця-медіатора з окремих категорій справ, то варто навести положення ст. 7 Закону Валенсійської спільноти (Іспанія) № 7/2001 (2001 р.) «Про сімейну медіацію в Валенсійському співтоваристві», у котрому вписано вимоги, що пред'являються до суб'єктів проведення процедур сімейної медіації, серед яких визначено наявність університетської освіти за напрямом юриспруденція, психологія або соціальна робота для того, щоб зареєструватися у Реєстрі сімейних медіаторів [25]. У цьому ж розрізі нормативно приваблює досвід автономної спільноти Канарських островів (Іспанія), де у ст. 5 Закону «Про сімейну медіацію» від 8 квітня 2003 р. № 15/2003, вписано, що особа, яка проводить сімейну медіацію, повинна, якщо інше не передбачено законом, мати університетську освіту за напрямом психологія чи соціальна робота [40].

Адже у таких справах, як слушно відзначила С. Йосипенко, особливим учасником є діти, на емоціях, психології та дії яких, такі правовідносини відображаються. У зв'язку з чим, підкреслює авторка, медіація надає переваги для дітей, коли у разі її використання, медіатор залучає до медіації дітей, щоб почути їх думку і бачення ситуації, що склалася; намагається питання розлучення батьків емоційно звести до мінімуму, а якщо останнє відбулося, то зводить до мінімуму сприйняття його дітьми; забезпечує максимальну довіру до себе та стає радником кожної зі сторін; допомагає сформувати сторонам модель поведінки по відношенню до дітей і змін у їхньому житті; сприяє сторонам

сімейних спорів розробити план дій щодо виховання та утримання дітей [41, с. 130].

Корисним для України також буде досвід Німеччини щодо правил сертифікації медiatorів, які почали діяти з 1 вересня 2017 року. За зазначеними правилами, особі для набуття статусу сертифікованого медіатора необхідно пройти навчання, яке складається мінімум зі 120 годин (наразі в Україні – 90 год.) і передбачає вивчення таких тем: основи медіації (18 годин); процедура та межі медіації (30 годин); методи ведення переговорів та компетенція (12 годин); діалог, техніки спілкування (18 годин); компетенція конфлікту (6 годин); правова основа (12 годин); право на медіацію (12 годин); особиста компетенція, ставлення та розуміння ролі (12 годин). «Під час навчання або впродовж одного року після його завершення медіатор повинен брати участь в «єдиному нагляді» як медіатор або співмедіатор медіації. Тільки після успішного проходження навчання та «єдиного нагляду» (іншими словами – стажування) медіатору видається сертифікат» [34, с. 177].

Варто нагадати, що у ч. 1 ст. 10 (назва – «Підготовка медіаторів») Закону України «Про медіацію» (2021 р.) на базову підготовку медіаторів відводиться (тривалістю) не менш як 90 годин навчання, з них 45 годин практичної та 45 теоретичної підготовки, що включає теоретичні знання щодо принципів, порядку та методик проведення медіації, правового регулювання медіації, етики медіатора, ведення переговорів, врегулювання конфліктів (спорів), а також практичні навички їх застосування, що у цілому відповідає європейським стандартам медіаційної освіти.

Натомість, в Україні бракує експертів з реалізації медіаційних процедур. І це очевидно, адже академічні програми для студентів-правників традиційно орієнтовані на вивчення правил судових процесів й не містять курсів з ведення переговорів, медіації, арбітражу та інших заходів альтернативного вирішення спорів [27]. Лише в деяких закладах вищої освіти, як стверджує Я. Любченко, існує курс щодо вивчення окремих видів альтернативних способів вирішення спорів, бракує підручників, посібників та методичних матеріалів. Актуальним, на слуху думку автора, є впровадження у навчальний процес нових курсів, які б ознайомлювали студентів із новими видами альтернативного вирішення спорів, особливостями їх застосування при вирішенні спорів у різних сферах суспільних відносин [42].

Це, зокрема, може бути курс із моделювання спорів в арбітражних і міжнародних судах, які зараз є затребуваними на ринку юридичних послуг та в діяльності Міністерства юстиції України [43, с. 198]. Нами

підтримується висловлена в науці позиція щодо впровадження у навчальний процес нових курсів, які б ознайомлювали студентів із новими видами альтернативного вирішення спорів, особливостями їх застосування при вирішенні спорів у різних сферах суспільних відносин [43, с. 198]. Зважаючи на важливість, нагальність та затребуваність запровадження таких спецкурсів, варто відзначити у цьому разі досвід Чорноморського національного університету імені Петра Могили, де з 2019 року до навчальної програми підготовки магістрів права уведено навчальну дисципліну «Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України» (див. тем. план. нижче) на яку зареєстроване авторство (див. Додаток Ч-1) та авторські процесуальні бланки для роботи медіатора (див. Додаток Ч-2).

В перспективі має з'явитися повноцінний навчальний курс спеціальної підготовки «медіаторів у сфері права» в межах магістерської підготовки за спеціальністю право чи психологія, або окремого сертифікованого курсу для здобувачів вищої освіти за вказаними спеціальностями. Така позиція цілком відповідатиме п. 20 ч. 1 ст. 1; ч. 5 ст. 10 Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), де вписано, що спеціалізація визначається закладами вищої освіти у межах ліцензованої спеціальності та передбачає профільну спеціалізовану освітню програму підготовки здобувачів вищої освіти [44]. Більш того, у п. 4 ч. 3 ст. 29 та п.п. 1, 9, 10 ч. 2 ст. 32 Закону, національному закладу вищої освіти надано право здійснювати підготовку фахівців з вищою освітою за власними освітніми програмами та навчальними планами, а також самостійно розробляти та запроваджувати власні програми освітньої діяльності [44].

Окремо варто відзначити положення абзацу 2 ч. 2 розділу X «Держстандарту соціальної послуги посередництва (медіації)» (2016 р.), де вписано, що наявність спеціальної підготовки у медіатора засвідчується відповідним документом (диплом, сертифікат, свідоцтво тощо), виданим на ім'я медіатора закладом вищої освіти, що здійснив таку підготовку в Україні [45], котре цілком узгоджується з п. 8 ч. 2 ст. 32 Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), згідно якого заклади вищої освіти вправі надавати додаткові освітні та інші послуги відповідно до законодавства [44]. Означене узгоджується з ч. 3 ст. 10 (назва – «Підготовка медіаторів») Закону України «Про медіацію» (2021 р.), у якій зазначено про спеціалізовану підготовку медіаторів саме суб'єктами освітньої діяльності (*фізична особа-підприємець або юридична особа – заклад освіти, підприємство, установа, організація, що провадить освітню діяльність*) відповідно до розроблених ними програм навчання.

Водночас варто відзначити, що автором навчального посібника вже відкриті сертифікатні курси «Медіатора в сфері права» на базі «Онлайн-школи прикладної психології та права професора Ігоря Озерського» (<http://ozerskyy.com.ua/training-course-legal-psychologist>). Цей курс доступний для слідчих, прокурорів, суддів, адвокатів, юридичних психологів, випускників закладів вищої освіти за спеціальністю: 081 «право», 293 «міжнародне право», 262 «правоохоронна діяльність», 053 «психологія» першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти. Проходження сертифікатної програми «Медіатор в сфері права» складає 90 год., з яких 45 год. – теоретична підготовка (включає: *лекції, підсумкове тестування*), 45 год. – практична підготовка (включає: *практичні кейси, тренінги, підготовку та захист медіаційної справи*). Здобувачам курсу по завершенню навчання за інтегрованою програмою підготовки фахівців у галузі права та психології присвоюється фах – «Медіатор в сфері права».

**Навчальний спецкурс:
«Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі
України»**

Назви кредитів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усь- го	у тому числі				
л		п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1. Теоретико-методологічні засади інституту медіації в Україні галузево-правові особливості						
Тема 1. Понятійно-категорійна та нормативно-правова регламентація медіації в Україні	13	4	4			5
Тема 2. Медіаційні (примирні) процедури у кримінальному процесі	16	2	4			10
Тема 3. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в адміністративному судочинстві	14	2	2			10
Тема 4. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в цивільному процесі	13	4	4			5
Тема 5. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в господарському процесі	14	2	2			10
Кредит 2. Організаційно-правовий зміст медіаційного процесу поза межами професійного судочинства та міжнародні стандарти правничої медіації						
Тема 6. Організаційно-правові аспекти застосування медіації в третейських судах України	14	2	2			10
Тема 7. Міжнародні стандарти правничої медіації та їх адаптація в Україні	16	4	2			10

Продовження таблиці

Кредит 3. Психологічний контент медіаційного процесу та використання спеціальних знань у сфері альтернативних методів (форм) вирішення юрисдикційних спорів						
Тема 8. Психологічна складова правничої медіації	14	2	2			10
Тема 9. Використання спеціальних психологічних знань у медіаційних процедурах юрисдикційного процесу	14	2	2			10
Усього годин	128	24	24			80

Навчальна дисципліна «Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України» спрямована на професійну та практичну підготовку майбутнього юриста, а тому вивчає факти, закономірності та механізми здійснення примирних (медіаційних) процедур в юрисдикційному процесі. Навчальний курс «Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України» передбачає перехід від загальних питань, що мають теоретико-методологічне значення, до аналізу психологічних аспектів медіаційної діяльності та підвищенню її ефективності в професійній діяльності медіатора – судді чи іншого фахового медіатора.

Завданнями навчальної дисципліни є: формування у студентів-юристів системи знань про можливості позасудового та судового розгляду кримінальних та адміністративних проваджень, цивільних, господарських та інших справ за участі медіатора; сприяти аналізу конкретних конфліктних ситуацій, виявляти справжні інтереси сторін; пояснити можливості застосування, переваги та недоліки медіації; визначати професійно важливі якості, необхідні для результативного медіаційного процесу; проводити діагностику конфліктних ситуацій, прогнозувати шляхи їх розв'язання, визначати найбільш ефективні стратегії подолання конфлікту; виявляти чинники соціальних конфліктів у окремому трудовому колективі, організації, розробляти конкретні рекомендації щодо управління різними видами конфліктів.

Успішне опанування дисципліни «Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України» базується на знаннях, вміннях та навичках отриманих студентами під час вивчення таких дисциплін: «Філософія права», «Теорія держави та права», «Конституційне право України», «Кримінальне право», «Кримінальний процес», «Цивільне право», «Цивільний процес» та ін. Вивчення курсу «Актуальні про-

блеми медіації в юрисдикційному процесі України» передбачає використання знань із загальної, соціальної та інших галузей психології, а також з цивільного, кримінального права і процесу, криміналістики та кримінології. Знання означеного курсу сприятимуть пізнанню майбутніми медіаторами правових і психічних явищ та закономірностей, які виникають у тих сферах діяльності, що регулюються нормами права та є за своєю суттю конфліктними.

У результаті вивчення означеного спецкурсу здобувачі вищої освіти зможуть засвоїти: теоретико-прикладну суть та нормативні механізми медіаційних процедур в юрисдикційному процесі; основні поняття курсу та їх значення; поняття, типологію, структуру та динаміку конфліктів; особливості структурного, функціонального, процесуального та феноменологічного опису конфлікту; умови та механізм виникнення та розвитку різноманітних конфліктних ситуацій; особливості поведінки людей різних типів у конфліктних ситуаціях; принципи і методи управління конфліктами; найбільш ефективні способи запобігання, врегулювання та вирішення конфліктів; суть медіаційного процесу, його основні принципи; розуміти практичну цінність знань з даної дисципліни; основні положення українського та європейського законодавства щодо медіації; особливості правового регулювання медіаційного процесу; основні тенденції вдосконалення законодавства України щодо запровадження медіаційних процедур; законодавство щодо порядку досудового врегулювання спорів; правові засади діяльності третейських судів в Україні; основні способи альтернативного вирішення спорів в міжнародному праві та процесі; документальний супровід медіації (підготовка проектів претензій та відповідей на претензії; проекти медіаційних угод (угод про примирення, мирові угоди, медіаційні застереження, тощо). Так само, варто запровадити подібні спецкурси і в Національній школі суддів України та Тренінговому центрі прокурорів України, аби майбутні чи діючі судді, прокурори змогли під час підвищення кваліфікації чи спеціальної підготовки оволодіти навичками використання спеціальних психологічних знань для ефективного застосування медіаційних процедур.

Означені вище аргументи на користь активного запровадження медіаційної підготовки в закладах вищої освіти фахівців правознавців та психологів в перспективі буде відповідати ч. 3 ст. 10 (назва – «Підготовка медіаторів») Закону України «Про медіацію» (2021 р.) (Див. Додаток Ф).

Вважаємо, що керівники юридичних клінік юридичних факультетів (інститутів) закладів вищої освіти за погодженням з керівництвом вишу у межах надання первинної правової допомоги можуть долучати

студентів останнього курсу навчання бакалаврату чи магістратури права, здійснювати медіаційну процедуру як соціальну послугу на безоплатній основі особам, що не можуть собі дозволити звернутися за платною юридичною допомогою. Означене, цілком відповідає положенням, що містяться у Роз'ясненні Міністерства юстиції України від 09 квітня 2012 року Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (2011 р.) [46], де закладам вищої освіти рекомендовано здійснювати безоплатні консультативні послуги для відповідних верств населення в межах надання первинної правової допомоги. До того ж, така організація роботи юридичної клініки буде слугувати добрим початком для набуття студентами спеціальності «право» фахового досвіду для майбутньої професії.

І, наостанок, потребує внесення суттєвих змін й ч. 1 ст. 2 (назва – «Визначення термінів») Закону України «Про третейські суди» (2004 р.), а саме доповнення 10 абзацом у такій редакції: «Медіатор – фізична особа, яка досягла двадцяти п'яти років, має вищу юридичну освіту та спеціальні знання в галузі психології чи конфліктології, закінчила сертифікатну програму навчання за спеціальністю (фахом) – «медіатор в сфері права» та внесена до державного реєстру медіаторів».

Тоді у самому Законі буде чітко розмежовано статус судді та медіатора, що слугуватиме нейтральності суду та доцільного залучення спеціальних знань фахівця-медіатора у вирішенні спору, примиренні його сторін. Оскільки, навіть за наявної спеціалізації третейських суддів, рівень їхньої обізнаності у галузі психологічних знань все ще залишається недостатнім, а тому, звертаючись до медіації, сторони спору повинні обрати собі незалежного посередника серед осіб, які мають спеціальні знання саме у площині юридичної психології чи юридичної конфліктології і, розуміючи специфіку предмета спору, допоможуть виявити справжні прагнення та інтереси сторін з метою їх примирення. Адже сторони конфлікту своїми діями, на слушну позицію вчених у сфері правничої медіації, «реалізують приховані від зовнішнього сприйняття процеси в емоційній, вольовій, пізнавальній сферах» [47, с. 46].

Отже, сумніви фахівців, чи приживеться в Україні інститут правничої медіації, чи зможе суддя ефективно виконувати функції медіатора, цілком справедливі, адже суддя керується у своїй діяльності Конституцією та законами України, що не дає йому можливостей вирішувати правові спори з урахування інтересів, а не норм права [48, с. 160]. Також вважаємо, що медіатор, не маючи відповідних психологічних знань, але маючи статус учасника юрисдикційного процесу, може скористатися такими знаннями завдяки залученню у позасудовому чи су-

довому порядку до цього спеціаліста – психолога (юридичного психолога).

Список використаних джерел

1. Терещенко І. У конфлікті ви не самотні, або що таке медіація. Дзеркало тижня. № 40 (719). – 25 жовтня 2008 р. URL : <http://www.dt.ua/3000/3050/64466/> (дата звернення: 23.02.2023)
2. Мазараки Н. А. Медіація в Україні: проблеми теорії та практики. Зовнішня торгівля. *Економіка, фінанси, право*. 2016. № 1. С. 92-100.
3. Максименко С. Д. Загальна психологія. Навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. Вид. 2-е, перероб. та доп. – Київ: Центр навч. літератури, 2004. – 272 с.
4. Левіцький Є. Медіація vs Врегулювання господарського спору за участю судді. URL : <http://yur-gazeta.com/publications/practice/gospodarske-pravo/mediaciya-vs-vregulyuvannya-gospodarskogo-sporu-za-uchastyu-suddi.html> (дата звернення: 23.02.2023)
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. та гол. ред. О. Єрошенко. – Донецьк: Глорія Трейд, 2012. – 864 с.
6. Kubey C. You Don't Always Need a Lawyer: How to Resolve Your Legal Disputes Without Costly Litigation. N.Y., 1991. 245 p.
7. Бучко В. Б. Психологічні аспекти конструктивного вирішення господарських спорів у контексті національної безпеки. *Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Сер. Психологічна*. 2008. № 1. С. 28-36.
8. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. – Харків : Прапор, 2007. – 640 с.
9. Бусол В. Г. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Ірпінь : Видавництво «Перун», 2003. – С. 1242.
10. Грибок І. Поняття, структура та зміст інституту оскарження. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2003. № 9. С. 23-28.
11. Клімова Г. Юридичний конфлікт: причини і сутність. *Вісник Академії правових наук України. Харків: Право*, 2002. № 1 (28). С. 99-105.
12. Рунессон Е., Марі-Лоранс Гі. Медіація конфліктів і спорів у галузі корпоративного управління. Вашингтон : [s. n.], 2007. 68 с.
13. Спектор О. М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів : дис ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 244 с.
14. Розман Ю. В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення приватно-правових спорів. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 245-256.
15. Новий тлумачний словник української мови / укладачі: В.

Яременко, О. Сліпушко. – Київ: АКОНІТ, 2008. Т. 2. – 926 с.

16. Кришевич О. В. Психологічні аспекти розв'язання конфліктів у слідчій діяльності МВС України : дис... канд. юрид. наук: 19.00.06. Київ, 2002. 236 с.

17. Петрінко В. С. Конфліктологія: курс лекцій, енциклопедія, програма, таблиці : навч. посіб. – Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2020. – 360 с.

18. Відбувся перший круглий стіл з питань медіації в адміністративному судочинстві за участю суддів ВС та експертів галузі. *Судова влада України*. URL : <https://court.gov.ua/archive/581271/> (дата звернення: 01.02.2018)

19. Мемель Фрідріх-Йоахім Медіація в адміністративному судочинстві України. URL : http://www.voas.gov.ua/upload/337_mediac2.pdf (дата звернення: 23.02.2023)

20. Шинкар Т. І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2018. 220 с.

21. Канішева К. М. Розвиток примирливих процедур врегулювання спорів, які виникають із шлюбно- сімейних правовідносин. *Право і безпека*. Харків. 2009. №2. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2009_2/PB-2/PB-2_32.pdf (дата звернення: 23.02.2023)

22. Rekomendatsiia № R (98) 1 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shchodo mediatsii v si- meinykh spravakh [Recommendation No. R (98) 1 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to Member States on mediation in family matters] (1998, January 21). Retrieved from. URL : <https://wcd.coe.int/View-Doc.jsp?id=1116317&Site=CM> [in Ukrainian] (дата звернення: 23.02.2023)

23. Землянська В. Запровадження медіації у кримінальне судочинство України. *Прокуратура. Людина. Держава*. 2004. № 6. С. 107—111.

24. Огречук Г. О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2016. 213 с.

25. Узагальнення ВССУ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод.: текст від 22.01.2014 року. URL : http://zib.com.ua/ua/print/92557-uzagalnennya_vssu_sudovoi_praktiki_zdiysnennya_kriminalnogo_.html (дата звернення: 01.02.2018)

26. Басенко Р. О., Шаравара Р. І. Авнанесян Г. М. Інститут медіації

у сучасному суспільно-правовому просторі: теоретико-концептуальний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 92–94.

27. Катаєва Е. Національні особливості медіації в Україні: досвід та перспективи. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 3. С. 156-161.

28. Сібільов Д. М. Медіація як система позасудових процедур. *Проблеми цивільного права та процесу* : матер. наук.-практ. конф. Харків. 2010. С. 299-302.

29. Гоголь М. В. Роздумування про Божественну Літургію. *Духовна проза*. Львів. 2023. 160 с.

30. Маляренко В. Окремі проблеми реформування кримінальної юстиції в Україні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2008. № 3. С. 5-15.

31. Цимбуляк-Кустевич А. С. Роль судді в процедурі примирення та медіації (порівняльно-правове дослідження). *European political and law discourse*. 2015. Vol. 2. Issue 2. P. 282-293.

32. Бондаренко-Зелінська Н. Медіація: можливість запровадження в цивільному процесі України. *Перспективи застосування альтернативних способів вирішення спорів (ADR) в Україні* : матер II Львів. між-нар. форуму (Львів, 26–29.05.2009). Львів: Львів. держ. ін-т новіт. технологій та управління ім. В. Чорновола, 2009. С.179-182.

33. Бортнікова А. Г. Правові засади застосування медіації як способу вирішення публічно-правових спорів : дис...канд. юрид. наук. спец. 12.00.07. Харків, 2019. 286 с.

34. Мішина Ж. В. Медіація як альтернативна форма вирішення спорів. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63913/48-Mishyna.pdf?sequence=1> (дата звернення: 01.02.2018).

35. Мороз В. Медіація врегулювання спору за участі судді: В чому різниця? URL : <https://www.pressreader.com> (дата звернення: 23.02.2023)

36. Романадзе Л. Які прогалини в проєктах нових ГПК, ЦПК та КАС заважатимуть примиренню сторін суддею чи медіатором. file:///C:/Users/Asus/Desktop/МЕДІАЦІЯ%20МЕГУ/Які%20прогалини%20в%20проєктах%20нових%20ГПК,%20ЦПК%20та%20КАС%20 (дата звернення: 23.02.2023)

37. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.17 р. №2147-VIII. *Верховна Рада України*.

URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/2147-19> (дата звернення: 23.02.2023)

38. Стратій О. В. Психолого-правові особливості кримінального провадження на підставі угод : дис.канд. юр. наук : 19.00.06. Київ, 2016. 226 с.

39. Faulkner R. Mediation Methods for Mediators and Client Representatives / R. Faulkner, C. Haselgrove-Spurin, G. R. Thomas. – 5th ed. – Dallas : Nation wide Mediation Academy, 2009. P. 10.

40. Ley № 15/2003, de 8 de abril de 2003, de la Mediación Familiar. *Boletín Oficial del Estado*. – 05.06.2003. №134. P. 21879-21883.

41. Йосипенко С. Т. Медіація як спосіб вирішення спорів у приватно-правових відносинах : дис... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2019. 172 с

42. Любченко Я. П. Альтернативні способи вирішення правових спорів: теоретико-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків. 2018. 249 с.

43. Кіреєва Н. О., Приймак Є. П. Поняття та правова природа процедури врегулювання спору за участю судді в цивільному процесі України. *Вісник Ужгородського нац. ун-ту. Серія ПРАВО*. 2018. Вип. 48. Том 1, С. 95-98.

44. Про вищу освіту : Закон від 01.07.2014 № 1556-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004

45. Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації) : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 рок у№ 892 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 12 вересня 2016 року за №1243/29373. URL <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16> (дата звернення: 01.02.2018)

46. Закон України «Про безоплатну правову допомогу»: основні положення та підходи до впровадження. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 09 квітня 2012 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0008323-12> (дата звернення: 01.02.2018)

47. Медіація у професійній діяльності юриста : підручник / авт. кол.: Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городинський [та ін.] ; за ред. Н. Крестовської, Л. Романідзе. – Одеса : Екологія, 2019. – 456 с.

48. Кіреєва Н. О., Приймак Є. П. Поняття та правова природа процедури врегулювання спору за участю судді в цивільному процесі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2018. Вип. 48. Том 1. С. 94-98.

2. Використання спеціальних психологічних знань у медіаційних процедурах юрисдикційного процесу.

Вивченню правової природи інституту використання та застосування спеціальних психологічних знань в юрисдикційному процесі України, приділили свою увагу низка вчених та практиків у галузях правничої та психологічної науки, серед яких можна виокремити наукові праці Т. Авакяна, О. Бортман, О. Дунаса, Н. Зозулі, Ю. Корольової, О. Колотової, В. Котюка, М. Костицького, В. Кощинця, О. Кармази, Д. Кушерця, В. Марчака, І. Омельчука, Г. Попова, О. Поліводського, В. Реваки, Б. Романюка, О. Скакун, С. Шмалені, М. Щербаковського, А. Штанько, А. Федіної та інших науковців у сфері конфліктології, соціології, філософії та психології. Однак, не дивлячись на велику кількість досліджень з проблем застосування та використання спеціальних психологічних знань, остеронь лишаються окремі питання щодо залучення фахових психологів (юридичних психологів) до правничого медіаційного процесу.

В Кримінальному процесуальному кодексі України передбачена та нормативно закріплена така форма участі спеціаліста (у нашому випадку психолога чи юридичного психолога) як «допомога» (ч. 3 ст. 71 КПК України), або ж, згідно ч. 1 ст. 469 КПК України, «за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження», тобто, з наших міркувань, професійного медіатора чи знову ж таки юридичного психолога. Професійним консультантом-психологом у цьому випадку повинна виступати особа, яка володіє спеціальними психологічними та правничими знаннями, має вищу психологічну та юридичну освіту, а також практичний досвід роботи в сфері вирішення конфліктів, примирення, яку запрошено (залучено) до участі в кримінальному чи судовому провадженні як медіатора.

Психологічна освіта, як зауважує О. Стратій, допомагає медіатору оволодіти технікою медіації, зберігати спокій і нейтральність стосовно конфліктуючих осіб, не проявляти емоції, що є запорукою ефективної медіації, а відтак сприяє конструктивному обговоренню умов угоди [1, с. 145]. Варто погодитися з науковою позицією автора, що «медіатор-психолог, який бере участь в кримінальному провадженні, набуває процесуального статусу спеціаліста і, зазвичай, має справу з конфліктом, учасники якого взагалі не пов'язані ніякими стосунками, крім конкретної ситуації вчинення злочину, через яку вони опинилися в конкретному переговорному процесі» [1, с. 143].

О. Пчеліна зазначає, що використання процесуальної та непроцесуальної форм спеціальних знань у галузі психології підвищує ефективність кримінального провадження, зокрема, у справах про насиль-

ницькі, корисливо-насильницькі та вчинені неповнолітніми кримінальні правопорушення, оскільки забезпечує встановлення, пошук і доказування вини особи злочинця, прогнозування поведінки учасників кримінального провадження та встановлення завданої протиправним діянням шкоди [2, с. 369]. Натомість, пріоритетом у таких випадках в будь-якому разі буде виступати воля підслідної особи (потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого) до примирення (медіації) у кримінальному провадженні. Звичайно, не кожний медіатор одночасно озброєний спеціальними психологічними та правничими знаннями, аби професійно провести процедуру примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим). Відтак, вважаємо, що медіатор, не маючи відповідних психологічних чи юридичних знань, але маючи статус учасника юрисдикційного процесу («інша особа, погоджена сторонами кримінального провадження»), може скористатися такими знаннями завдяки залученню у позасудовому чи судовому порядку до цього спеціаліста – юридичного психолога, керуючись ст. 71 (назва – «Спеціаліст») та 360 (назва – «Консультації та роз'яснення спеціаліста») КПК України.

Необхідною є участь спеціаліста-психолога під час примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим). Адже, наприклад, при примиренні особи, яка постраждала внаслідок нанесення останній тілесних ушкоджень, образи тощо, властивий певний емоційно-психологічний стан, через те, що нормальна людина, адекватно відображаюча дійсність, не може не переживати негативну ситуацію потенційної загрози здоров'ю та життю. У цьому випадку досвідчений психолог може допомогти створити неофіційну атмосферу, зменшити напруженість, занепокоєння, недовіри осіб один до одного, сором'язливості та ніяковості у потерпілих чи підозрюваних (обвинувачених) під час примирення.

Варто виокремити випадки залучення юридичного психолога як спеціаліста чи медіатора до процедури примирення:

- неповнолітній у кримінальному провадженні не досяг шістнадцятирічного віку або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим. Наприклад, юридичний психолог повинен брати участь у дослідженні особи неповнолітнього для роз'яснення мотивації його поведінки, вияву симуляції певних відхилень, сприяти у встановленні психологічного контакту з неповнолітнім, використовувати можливості психології та педагогіки для пом'якшення незвичної обстановки;
- з'ясовуються, у разі потреби, втрата пам'яті, правдивість намірів, симуляція, щирість каяття, характер, темперамент, інтелектуальний рівень, фізіологічні реакції на обличчі та фізіогномічна редукція,

кінестетика, тип мислення тощо, іншими словами – глибоке психологічне пізнання сторін примирення;

- стан психологічного виснаження неповнолітнього (психічне здоров'я, рівень інтелектуального розвитку тощо);

- соціально-психологічні риси неповнолітнього, які необхідно врахувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру (п. 1 ч. 1 ст. 485 КПК України) передбаченого як бажаного (обраного) способу покарання потерпілим неповнолітнього обвинуваченого в угоді про примирення;

- за наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій (наслідків такого примирення) при укладенні угоди про примирення і в якій мірі міг керувати ними;

- ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння (п. 2 ч. 1 ст. 485 КПК України) та щирість каяття визначеного в угоді про примирення;

- умови виховання неповнолітнього (п. 3 ч. 1 ст. 485 та п. 1, 2 ч. 1 ст. 487 КПК України);

- наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення (п. 4 ч. 1 ст. 485 КПК України) та вплив цього на подальше примирення з потерпілим;

- при дослідженні чи ознайомленні з різного роду документами (ст. 358 КПК України), з яких призначалась психографологічна експертиза, учасниками процесу можуть бути поставлені відповідні запитання (ч. 2 ст. 358 КПК України). Коли ж під час медіаційного процесу викликає сумнів достовірність документу (наприклад, чи складений документ (угода про примирення) в стані сильного душевного хвилювання?, чи складений документ під впливом зовнішніх чинників, погроз, шантажу? тощо).

Тут варто зауважити, що «правильна техніка задавання питань» є критичним вмінням для медіатора. Дуже важливим є вміння медіатора ставити відкриті запитання, адже стороні медіації варто надати простір, аби вона відчувала, що впливає на кінцеве рішення. Крім того, відкриті запитання дозволяють стороні проявити емоції. Замість слів конфлікт чи спір варто використовувати формулювання «ситуація, що склалась». Також дуже важливо поєднувати відкриті і закриті запитання. Закриті питання можуть зменшити емоційність сторони та повернути до процесу урегулювання спору шляхом медіації» [3].

Безумовно, що допомога спеціаліста-психолога (юридичного) знадобиться й при дослідженні умов життя та виховання неповнолітнього

підозрюваного чи обвинуваченого (ст. 487 КПК України), адже саме юридичний психолог завдяки психологічним знанням може з'ясувати: обстановку (психологічну атмосферу) в сім'ї його виховання (п. 1 ч. 1 ст. 487 КПК України); взаємини між дорослими членами сім'ї та дорослими і дітьми (п. 1 ч. 1 ст. 487 КПК України); ставлення батьків до виховання неповнолітнього (п. 1 ч. 1 ст. 487 КПК України); форми контролю за поведінкою неповнолітнього (п. 1 ч. 1 ст. 487 КПК України); моральні умови сім'ї (п. 1 ч. 1 ст. 487 КПК України); обстановку (психологічну атмосферу) в школі чи іншому навчальному закладі або на виробництві, де навчається чи працює неповнолітній (п. 2 ч. 1 ст. 487 КПК України); ставлення неповнолітнього до навчання чи роботи (п. 2 ч. 1 ст. 487 КПК України); взаємини з вихователем, учителем, однолітками (п. 2 ч. 1 ст. 487 КПК України); характер і ефективність виховних заходів, які раніше застосовувалися до неповнолітнього (п. 2 ч. 1 ст. 487 КПК України); зв'язки і поведінку неповнолітнього поза домом, навчальним закладом та роботою (п. 3 ч. 1 ст. 487 КПК України).

Таким чином, психологічні особливості укладення угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим полягають у наступному [4, с. 152]:

- визнанні важливості почуттів та потреб потерпілого, що проявляється в можливості для жертви розповісти про свої потреби та переживання, бути почутим, зустріти розуміння та підтримку;
- прийняття правопорушником відповідальності за спричинену шкоду, що передбачає визнання провини та готовність до відшкодування нанесених збитків; ця особливість визначає основу взаємодії правопорушника та потерпілого під час процедури примирення;
- самовизначення сторін – надання сторонам повноважень щодо пошуку та прийняття взаємоприйняттого для них рішення; лише учасники кримінального конфлікту є компетентними у вирішенні проблеми;
- конфіденційність – усі учасники процедури беруть на себе зобов'язання не поширювати будь-яку інформацію, що стала їм відома без згоди другої сторони; єдиний документ, який може бути використано під час розгляду кримінального провадження в суді – угода про примирення сторін;
- добровільність – процес примирення може відбуватись лише за умови добровільної згоди сторін на участь у ньому; як потерпілий, так і правопорушник можуть відмовитись від даної процедури на будь-якому її етапі.

Основними функціями медіатора-психолога в процесі проведення переговорів з приводу укладення угоди в кримінальному провадженні, на думку О. Стратія, мають бути [1, с. 145-146]:

1) забезпечення участі сторін у переговорах, а у випадку безвихідної ситуації (наприклад, потерпілий відмовляється зустрітись із підозрюваним) здійснення контакту між ними;

2) зводити до мінімуму емоційне напруження для забезпечення нормального ходу переговорів, що досягається, головним чином, нейтральністю його позицій;

3) спонукати сторони до уважності й об'єктивної реалістичної оцінки пропозицій та альтернативних рішень кожної сторони, у тому числі й тих, які може пропонувати медіатор-психолог.

У свою чергу, конструктивний розвиток досягнення примирення, вважає автор, проходить три фази: вступну, на якій визначається предмет обговорення, власне примирення, коли мова йде про суть справи, визначаються умови досягнення згоди, спосіб відшкодування матеріально-моральної шкоди із зазначенням строків, та завершальну стадію, на якій приймається остаточне рішення щодо примирення між сторонами кримінально-психологічного конфлікту [1, с. 131]. Саме тому, примирення у психологічному сенсі, як стверджує О. Стратій, є наслідком вирішення конфлікту, яке досягається завдяки зміні звичної поведінки як потерпілого, так і підозрюваного чи обвинуваченого. Воно характеризується як результат сумісної діяльності сторін, спрямоване на припинення протиборства та емоційного протистояння [1, с. 133].

Щодо використання спеціальних психологічних знань у юрисдикційному процесі поза межами кримінальної юстиції (цивільному, адміністративному, господарському процесам), то для залучення фахівця-психолога для проведення процедури правничої медіації, особі достатньо звернутися до відповідного медіаційного центру, закладу вищої освіти, психолога тощо та укласти тристоронню угоду про здійснення примирення між позивачем та відповідачем. Це ж стосується й медіації як соціальної послуги, що може відбуватися фактично за нормативними стандартами правничої медіації, оскільки положеннями абзацу 2 ч. 1 розділу X Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації) (2016 р.) (назва – «Використання ресурсів при організації надання соціальної послуги»), передбачене право медіатора за потреби залучати до медіаційної процедури інших фахівців за згодою отримувача соціальної послуги. Тож примирення між сторонами можна здійснити під час судового, позасудового, досудового розгляду спору,

адже головне тут воля сторін та укладена між ними медіаційна угода, як у межах юрисдикційного процесу, так і поза ним.

Щодо використання такої форми спеціального психологічного знання, як участь експерта у галузі права в медіаційній процедурі юрисдикційного процесу поза межами кримінальної юстиції (цивільному, адміністративному, господарському процесам), то варто зазначити, що вимоги до висновків експерта та положення про їх оцінку містяться у ст.ст.114, 115 ЦПК України, ст.ст.108, 109 ГПК України, ст.ст.112 та 113 КАС України. У вище зазначених статтях зазначено, що висновок експерта у галузі права не може містити оцінки доказів, суджень про достовірність чи недостовірність того чи іншого доказу, про переваги одних доказів над іншими, про те, яке рішення має бути прийнято за результатами розгляду справи. При цьому прямо і однозначно вказано, що такий висновок не є доказом, має допоміжний (консультативний) характер і не є обов'язковим для суду (рішення № 72537731 у ЄДРСР); «висновок експерта у галузі права не є доказом, має допоміжний (консультативний) характер і не є обов'язковим для суду, у зв'язку з чим відхиляється» (рішення № 73248727 у ЄДРСР) [5].

У ст. 10 ЦПК України, ст. 11 ГПК України та ст. 7 КАС України, законодавцем виписано, що у разі, якщо спірні відносини не врегульовані законом, то суд виходить із загальних засад законодавства (аналогія права), керуючись при цьому, передусім, положенням ст. 129 Конституції України (суддя, здійснюючи правосуддя, керується верховенством права). У свою чергу, зміст поняття «аналогія» розкрито в законодавстві України, зокрема в ст. 8 Цивільного кодексу України та ст. 10 Сімейного кодексу України. Зі ст. 8 Цивільного кодексу випливає, що її (аналогії права) застосування необхідне, коли наявна не врегульованість (тобто прогалина правового регулювання) в конкретному випадку. Як слушно наголошує С. Шмаленя, «застосування аналогії права є складним творчим процесом, заснованим не лише на логіці, але й на правосвідомості, який неможливий без суб'єктивного відношення як до права (масштабу), так і до обставин справи (предмету виміру)». На думку вченого, «видається можливим та доцільним заповнення прогалин на підставі аналогії права у галузях матеріального права, де вона прямо не передбачена. Не суперечить вимогам права і використання його принципів для заповнення прогалин у процесуальних галузях права (цивільному, господарському, адміністративному). Наявність аналогії доводить, що є правомірним і підлягає захисту не тільки те, що передбачене у нормах права, але й те, що в них не передбачене, але перебуває у сфері правового регулювання» [6, с. 16].

Як слушно зазначає С. Шмаленя, «аналогія права є одним зі способів заповнення прогалин та займає серед цих способів особливе місце, оскільки використовує для вирішення справи принципи права (загальні, міжгалузеві, галузеві, інститутів права), які виконують безпосередньо регулятивну функцію і виступають єдиною нормативно-правовою підставою правозастосовчого рішення, у зв'язку з чим застосування аналогії права є складним творчим процесом» [6, с. 111]. Ураховуючи наукову позицію О. Колотової [7, с. 10], можна стверджувати, що юридичний психолог використовуючи міждисциплінарний метод (*цей метод допомагає збагатити дослідження не лише виключно юридично-правовими положеннями, але й досягненнями науки психології (юридичної психології)*) при здійсненні експертизи у галузі права у частині, скажімо, застосування за аналогією права принципу «мирного вирішення спорів» зможе надати обґрунтований висновок щодо його психологічної природи (психологічна недоторканість тощо).

Вважаємо, що на розгляд (аналіз) юридичному психологу як експерту в галузі права варто ставити й запитання стосовно медіаційного процесу у цілому та предмету спору зокрема. Серед таких запитань слід виокремити наступні: чи були адекватними з психологічної точки зору альтернативні методи врегулювання спору? Чи здійснювався психологічний вплив під час укладення мирової угоди та його допустимість з огляду на принцип «мирного вирішення спорів» з мотивів отримання вигоди певної сторони спору? Чи охоплює концепція приватного життя психологічну цілісність людини під час укладення мирової угоди? Чи включає «Право на повагу до приватного і сімейного життя» при укладенні мирової угоди абсолютні психологічні елементи, такі як: психологічна цілісність та психологічна недоторканість особи? Чи охоплює безпосередня особиста автономія емоційно-вольову сферу особистості при ініціюванні чи укладенні мирової угоди? Пропорційність завданих особі майнових збитків чи фізичної шкоди у їх взаємозв'язку із заявленим у мировій угоді розміром відшкодування (компенсації) моральної шкоди з урахуванням міжнародних приписів та практики ЄСПЛ?

Таким чином, залучений медіатором чи стороною спору (юридичного конфлікту) фахівець-психолог під час вивчення предмету спору обертає психологічну роботу з клієнтом (у нашому разі – *позивачем чи відповідачем, потерпілим чи підозрюваним*) у форму «Висновку індивідуальної психологічної консультації», що може бути проведеною навіть в онлайн-режимі. Звичайно, що медіація, проведена в онлайн-режимі, має своїм недоліком якраз психологічні особливості сприйняття сторін спору, самого медіатора в онлайн-просторі, оскільки, як

наголошує С. Чванкін: 1) розмова через комп'ютер, як і телефонна розмова, підсвідомо сприймається сторонами як короткострокова, в той час як медіативна сесія в середньому триває 2-3 години; 2) відчувається відмінність у спілкуванні з людиною, яка поруч, і її зображенням на екрані. «В силу зазначених психологічних причин, на слухну думку автора, зменшується і емоційний вплив медіатора, виникають перешкоди для встановлення довіри, обмежуються можливості безперервного контакту очей як інструменту встановлення каналу комунікації (рапорту), обмежуються можливості медіатора щодо аналізу невербальної інформації. З цих причин розвиток онлайн-медіації має здійснюватися з використанням відеоконференцзв'язку, котрий дозволяє максимально наблизити процедуру спілкування до реальності» [8, с. 82].

У змісті згаданого висновку психолога має міститися визначена останнім за допомогою відпрацьованої методології міра душевних страждань клієнта та рекомендації для подальшої нейтралізації чи поліпшення такого негативного емоційного, нервового стану клієнта. Щодо рекомендацій встановлення розміру компенсації моральної шкоди, висновки психолога носять імовірний характер та є науковою рекомендацією по визначенню можливого розміру компенсації моральної шкоди судом [9].

Список використаних джерел

1. Стратій О. В. Психолого-правові особливості кримінального провадження на підставі угод : дис.канд. юр. наук : 19.00.06. Київ, 2016. 226 с.

2. Пчеліна О. Використання спеціальних знань в галузі психології у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 365-370.

3. Кандашвілі І. Мистецтво постановки запитань як основний інструмент успішного правника : *матер. VI міжнародного форуму «Медіація і право»*. URL : <https://yur-gazeta.com/golovna/mediaciya-mizhnarodniy-dosvid-ta-ukrayinski-realiyi-.html> (дата звернення: 23.02.2023)

4. Черновський О. К. Федіна А. В. Психологічні особливості укладення угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим. *Європейські перспективи*. 2014. № 1. С. 149-155.

5. Зозуля Н. Експерт з питань права у розгляді справ: аналіз судової практики. URL : https://protocol.ua/ru/ekspert_z_pitan_prava_u_rozglyadi_sprav_analiz_sudov (дата звернення: 23.02.2023)

6. Шмаленя С. В. Особливості застосування аналогії права при вирішенні юридичних справ : дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Запоріжжя. 2008. 216 с.

7. Колотова О. В. Прогалини у праві та шляхи їх подолання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. спец: 12.00.01. Київ, 2010. 19 с.

8. Чванкін С. А. Онлайн-медіація. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів : матер. круглого столу (Одеса, 29 березня 2021 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. д-р юрид. наук, професора Н. Ю. Голубевої ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2021. С. 80-83.

9. Асоціація адвокатів України. Психологічна експертиза. URL : http://www.uaa.org.ua/advocacy_school/page1.php (дата звернення: 23.02.2023)

ПІСЛЯМОВА

В представленому виданні здійснено спробу надати характеристику організаційно-правових та організаційно-методичних засад удосконалення окремих напрямів застосування процедури медіації в юрисдикційному процесі України. Вважається, що інститут правничої медіації може бути удосконалений в її законодавчій регламентації, зокрема, і в частині процедури її проведення та залучення фахових, професійних медіаторів.

За результатами авторського дослідження пропонується:

➤ на ґрунті академічного тлумачення норм права, вважати, що в ч. 1 ст. 469 КПК України (назва – «Ініціювання та укладення угоди») у термінологічній конструкції «за допомогою іншої особи» законодавець заклав підвалини для запровадження процедури примирення шляхом залучення в процес медіатора;

➤ медіатор, залучений у кримінальному провадженні, не маючи відповідних психологічних чи юридичних знань, але маючи статус учасника юрисдикційного процесу, може скористатися такими знаннями завдяки залученню у позасудовому чи судовому порядку до цього спеціаліста – юридичного психолога, керуючись ст. 71 (назва – «Спеціаліст») та 360 (назва – «Консультації та роз'яснення спеціаліста») КПК України.

➤ внести зміни до чинної норми ч. 1 ст. 2 (назва – «Визначення термінів») Закону України «Про третейські суди» (2004 р.), а саме доповнення 10-м абзацом у такій редакції: «Медіатор – фізична особа, яка досягла двадцяти п'яти років, має вищу юридичну освіту та спеціальні знання в галузі психології чи конфліктології, закінчила сертифікатну програму навчання за спеціальністю (фахом) – «медіатор в сфері права» та внесена до державного реєстру медіаторів». Тоді у самому Законі буде чітко розмежовано статус судді та медіатора, що слугуватиме нейтральності суду та доцільності залучення спеціальних знань фахівця-медіатора у вирішенні спору, примиренні його сторін;

➤ виписати ч. 1 ст. 18 Закону України «Про третейські суди» (2004 р.) у наступній редакції: «третейським суддею може бути призначена чи обрана особа, яка прямо чи опосередковано не заінтересована в результаті вирішення спору, а також має вищу юридичну освіту та освіту, що передбачає спеціальні знання з психології чи конфліктології, практичний досвід розв'язання конфліктів, ділові та моральні якості, необхідні для вирішення спору». А ч. 2 ст. 18 Закону варто взагалі виключити, зважаючи на її цілковиту з позицій теорії права абсурдність;

➤ питання фахових вимог до особистості судді третейського суду вирішити шляхом внесення доповнень (*додаткових вимог до третейських суддів*) до регламенту третейських судів, наприклад розділу третього «Регламенту постійно діючого третейського суду при Київській торгово-промисловій палаті», де вписати: «третейським суддею може бути особа, яка має вищу юридичну освіту та освіту, що передбачає спеціальні знання з психології чи конфліктології». Такі доповнення будуть цілком узгоджуватися з нормою ч. 3 ст. 18 Закону України «Про третейські суди» (2004 р.), де вписано, що «при вирішенні спору третейським судом для вирішення конкретного спору угодою сторін можуть бути встановлені додаткові вимоги до третейських суддів».

➤ внести уточнення в чинну редакцію ч. 1 ст. 34 Закону України «Про третейські суди» (2004 р.) вписавши її у наступному вигляді: «Учасниками третейського розгляду є сторони та їх представники, у тому числі незалежні фахівці-медіатори»;

➤ експерту у галузі права – юридичному психологу у медіаційному процесі варто використовувати міждисциплінарний метод (*цей метод допомагає збагатити дослідження не лише виключно юридично-правовими положеннями, але й досягненнями науки психології (юридичної психології)*) при здійсненні експертизи у галузі права у частині застосування за аналогією права принципу «мирного вирішення спорів»;

➤ процедура визначення міри (рівня) завданої особі моральної шкоди має здійснюватися за участі (висновку) психолога, а її розмір обумовлений в мировій угоді, окрім іншого, слід також розраховувати з урахуванням встановленого законодавством розміру заробітної плати на момент розгляду справи (мирової угоди) судом за кожен місяць перебування позивача в стані спору (юридичного конфлікту) з відповідачем.

З огляду на воєнний стан та економічну ситуацію, що наразі склалися в державі, а також відсутності за цих умов дієвих механізмів забезпечення доступності пересічних громадян до активного використання засобів правничої медіації у ситуаціях судового чи позасудового вирішення юридичного конфлікту, вважається необхідним передбачити та запровадити законодавчу процедуру обов'язкового безоплатного призначення державою (слідчим, прокурором, суддею, судом) незалежного медіатора в юрисдикційному процесі України з числа осіб, що є сертифікованими (на міжнародному чи національному рівні) медіаторами чи ще краще фахівцями, які одночасно поєднують юридичну та психологічну освіту (юридичних психологів), зокрема і внесених до реєстру медіаторів. Щодо умови обов'язковості призначення саме

державою незалежного медіатора, то тут окрім іншого мають місце такі переваги, як: нейтралізація стороннього впливу на медіатора; економія стороною спору фінансових затрат на послуги медіатора; підбір фахового медіатора; нейтральність медіатора у вирішенні спору та можливість оскарження сторонами рішень медіатора.

Також вважається за необхідність удосконалити академічні програми для студентів-правників навчальними курсами, орієнтованими на вивчення правил ведення перемовин, нейтралізації конфліктів, правничої медіації та інших заходів альтернативного вирішення спорів. Зважаючи на затребуваність таких курсів, варто відзначити досвід Чорноморського національного університету імені Петра Могили, де з 2019 року до навчальної програми підготовки магістрів права уведено навчальну дисципліну «Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України».

Тестовий зріз для самоконтролю та самоперевірки знань із засвоєння навчального курсу «Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України»

Тема 1. Понятійно-категорійна та нормативно-правова регламентація медіації в Україні.

Розв'язати тест:

1. Медіація – це:

- а) спосіб задоволення публічно-правових спорів;
- б) метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора);
- в) наука, що допомагає розв'язувати юридичні конфлікти.

2. Якою послугою є медіація?

- а) лише соціальною незалежно від обставин та предмету спору;
- б) лише правовою незалежно від обставин та предмету спору;
- в) правовою та соціальною залежно від обставин та предмету спору.

ру.

3. Медіатор – це:

- а) спеціальний працівник медіаційного центру соціальних послуг;
- б) фаховий юрист призначений для вирішення спорів;
- в) особа з досвідом та кваліфікацією в медіаційній сфері, яку сторони спору обрали для проведення медіації з Реєстру медіаторів.

4. Одним з основних завдань застосування процесу медіації для вирішення спору між учасниками юридичної особи є:

- а) збереження активу юридичної особи;
- б) сприяння усвідомленню сторонами психологічного змісту мирової угоди;
- в) уникнення фінансових та матеріальних зобов'язань.

5. Визначте дату підписання Україною Конвенції ООН «Про міжнародні угоди за результатами медіації» (United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation):

- а) 19 вересня 2018 року;
- б) 7 серпня 2019 року;
- в) 10 вересня 2019 року.

6. Визначте дату прийняття Закону України «Про медіацію»:

- а) 16 листопада 2021 року;
- б) 7 серпня 2021 року;
- в) 11 квітня 2021 року.

7. Наразі Україна відноситься до країн з:

- а) неформалізованим правовим забезпеченням медіації;
- б) диференційованим нормативно-правовим забезпеченням медіації;
- в) інтегрованим правовим забезпеченням медіації.

8. За психологічними спостереженнями складові елементи спору є схожими зі складовими компонентами:

- а) компромісу;
- б) пристосування;
- в) конфлікту.

9. Який серед зазначених етапів медіаційного процесу є додатковим в Європейському просторі?

- а) первинна медіаційна діагностика;
- б) фідбек процедури медіації;
- в) документальний супровід медіації.

10. Яку роль у медіації відіграє «Координаційний центр з надання правової допомоги»?

- а) координує діяльність центру надання БВПД у контексті медіації;
- б) забезпечення проведення моніторингу якості надання медіаторами послуг з медіації;
- в) визначає заходи усунення перешкод медіації та її удосконалення.

11. У яких спорах буде корисна послуга медіації в період воєнного стану (часу) чи карантину?

- а) соціальних, освітніх та трудових;
- б) військових та прикордонних;
- в) господарських, зокрема в аграрній галузі та нерухомості.

12. У яких формах буде ефективною послуга медіації в період воєнного стану (часу) чи карантину?

- а) онлайн (дистанційна) медіація;
- б) офлайн (наживо) медіація;
- в) змішана.

Тема 2. Медіаційні (мирові) процедури у кримінальному процесі.

Розв'язати тест:

1. У кримінальному провадженні може бути укладена угода:

- а) про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим;
- б) про примирення між потерпілим та заявником;
- в) про примирення між підозрюваним та прокурором.

2. Угода про примирення може бути укладена лише за ініціативою:

- а) потерпілого, підозрюваного чи засудженого;
- б) заявника, підозрюваного або обвинуваченого;
- в) потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого.

3. Особа, яка вперше вчинила корупційний злочин невеликої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона:

- а) примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду;
- б) примирилася з потерпілим та усунула заподіяну шкоду;
- в) не звільняється від кримінальної відповідальності.

4. Як відомо, угоди про примирення можуть проводитися самотійно потерпілим і підозрюваним (обвинуваченим), захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження. Завдання: випишіть з цього переліку особу, яка може бути медіатором у кримінальному провадженні:

5. Чи можливо укласти угоду про примирення (медіаційну угоду) в кримінальному провадженні щодо тяжких та особливо тяжких злочинів (угода про примирення не укладається у формі приватного обвинувачення)?

- а) ні, це заборонено законом;
- б) так, це можливо;
- в) у чинному КПК відсутні нормативні положення щодо цього.

6. Чи звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, якщо вона примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду?

- а) ні, це заборонено законом;
- б) так, крім корупційних злочинів;
- в) у КПК відсутні нормативні положення щодо цього.

7. Чи може бути укладена між сторонами угода про примирення як обставина, що враховується при звільненні від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру (щодо неповнолітніх)?

- а) ні, це заборонено законом;
- б) так, крім корупційних злочинів;
- в) у КПК відсутні нормативні положення щодо цього.

8. Чи може бути, що ухвала суду про затвердження даної мирової угоди стане виконавчим документом?

- а) ні, це заборонено законом;
- б) так, це можливо;
- в) у чинному КПК відсутні нормативні положення щодо цього.

9. У разі невиконання затвердженої судом мирової угоди ухвала суду про затвердження мирової угоди може бути подана для її:

- а) повторного виконання;
- б) судового оскарження;
- в) примусового виконання.

10. Чи допускається укладення угоди про примирення у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи:

- а) не допускається;
- б) припустимо в межах КПК України;
- в) тільки за згодою такої особи.

11. Угода про примирення у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, може бути укладена лише:

- а) за ініціативою професійного медіатора;
- б) за ініціативою підозрюваного, його представника або законного представника.
- в) за ініціативою потерпілого, його представника або законного представника.

12. Чи допускається укладення угоди про примирення у кримінальному провадженні з іншою особою (близьким родичем, іншим представником), унаслідок яких настала смерть потерпілого?

- а) не допускається;
- б) припустимо в межах КПК України;
- в) тільки за згодою родича такої особи.

Тема 3. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в цивільному процесі.

Розв'язати тест:

1. Присудова медіація – це:

а) альтернативна процедура врегулювання спору за участю професійного медіатора, який має спеціальну підготовку, що підтверджена відповідним сертифікатом, за умов, передбачених чинним Законом України «Про медіацію (2021 р.);

б) альтернативна процедура врегулювання спору за участю адвоката-медіатора, який має спеціальну підготовку, що підтверджена відповідним сертифікатом, за умов, передбачених національним процесуальним законодавством Законом України «Про медіацію (2021 р.);

в) альтернативна процедура врегулювання спору за участю судді-медіатора, який має спеціальну підготовку, що підтверджена відповідним сертифікатом, за умов, передбачених національним процесуальним законодавством.

2. Мирова угода, що укладається сторонами з метою врегулювання спору має стосуватися лише:

а) відповідача;

б) матеріальної та моральної відповідальності сторін;

в) прав та обов'язків сторін.

3. Сторони можуть укласти мирову угоду:

а) лише на стадії досудового розгляду справи;

б) на будь-якій стадії судового процесу;

в) лише з дозволу суду чи представників позивача на будь-якій стадії судового процесу.

4. Який з видів медіаційних договорів не існує у цивільному судочинстві?

а) договори, що затверджені судом та мають статус мирової угоди;

б) договори, що укладені між мировим суддею та сторонами спору;

в) договори, що мають статус цивільного правочину.

5. Чи є медіація у цивільному судочинстві способом захисту особою своїх цивільних прав та законних інтересів?

а) ні, оскільки це лише спосіб вирішення спору;

б) так, оскільки це є правовою гарантією вирішення спору;

в) ні, оскільки медіація можлива лише до початку проведення судових дебатів.

6. Що з перерахованого нижче заборонено здійснювати судді під час примирення сторін спору у цивільному судочинстві?

а) право пропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання конфлікту;

б) визначати умови будь-якої сторони для вирішення спору;

в) визначати варіанти вирішення спору.

7. Чи забороняється під час медіаційної процедури за участі судді використовувати портативні аудіотехнічні пристрої, а також здійснювати фото-, відеозйомку, звукозапис?

а) так;

б) ні;

в) вагаюся відповісти.

8. Чи є інформація отримана будь-якою стороною, а також суддею під час проведення врегулювання спору конфіденційною?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

9. Протягом якого строку проводиться медіація за участі судді?

- а) розумного строку, але не більше 90 днів;
- б) розумного строку, але не більше 30 днів;
- в) розумного строку, але не більше 70 днів.

10. Чи вправі суддя запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

11. Чи вправі суддя під час закритих нарад звертати увагу сторони на практику Верховного Суду в аналогічних справах?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

12. Чи вправі суддя під час закритих нарад пропонувати стороні та (або) її представнику можливі шляхи мирного врегулювання спору?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

13. Чи вправі суддя під час проведення врегулювання спору надавати оцінку доказів у справі?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

14. Чи допускається врегулювання спору за участі судді, якщо у справу вступила третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

15. Врегулювання спору за участі судді проводиться у формі:

- а) закритих нарад;
- б) відеоконференції;
- в) дистанційній (онлайн-медіація).

16. Чи є підставою припинення медіаційної процедури за участі судді, подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участю судді?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

17. Чи є підставою припинення медіаційної процедури за участі судді, закінчення строку врегулювання спору за участю судді?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

18. Чи є підставою припинення медіаційної процедури за участі судді, за ініціативою судді у разі затягування врегулювання спору будь-якою із сторін?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

19. Чи є підставою припинення медіаційної процедури за участі судді, укладення сторонами мирової угоди та звернення до суду із заявою про її затвердження?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

20. Чи є підставою припинення медіаційної процедури за участі судді, звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

21. Чи є підставою припинення медіаційної процедури за участі судді, в разі визнання позову відповідачем?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

22. Які повноваження для суддів передбачає галузеве законодавство у застосуванні примирних процедур під час розгляду справ про розірвання шлюбу?

- а) повноваження медіатора;
- б) дискреційні повноваження, що не суперечать моральним засадам суспільства;
- в) повноваження арбітра.

23. Дитина може брати участь у медіаційному процесі за згодою батьків або осіб, які їх замінюють, з урахуванням обсягу її:

- а) осудності;
- б) правоздатності;
- в) дієздатності.

Тема 4. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в господарському процесі.

Розв'язати тест:

1. У мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови:

- а) що мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб;
- б) що мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів держави;
- в) що мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів заявника позову.

2. Укладена сторонами мирова угода в господарському судочинстві затверджується:

- а) ухвалою суду, в описовій частині якої зазначаються умови угоди;
- б) ухвалою суду, в резолютивній частині якої зазначаються умови угоди;
- в) постановою суду, в резолютивній частині якої зазначаються умови угоди.

3. У разі невиконання затвердженої судом мирової угоди ухвала суду про затвердження мирової угоди може бути:

- а) скасована;
- б) скерованою до Верховного Суду з метою її касаційного перегляду;
- в) подана для її примусового виконання.

4. З якого принципу впливають медіаційні процедури?

- а) з принципу диспозитивності;
- б) з принципу змагальності сторін;
- в) з принципу арбітражування.

5. Чи може будь-яка зі сторін конфлікту (спору) самостійно подавати відповідне клопотання про медіаційне врегулювання спору, не очікуючи ініціативи від суду?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагають відповіді.

6. Який визначений законодавством строк для проведення врегулювання спору?

- а) не пізніше, ніж через 15 днів з дня постановлення ухвали про початок його врегулювання;
- б) не пізніше, ніж через 30 днів з дня постановлення ухвали про початок його врегулювання;
- в) не пізніше, ніж через 10 днів з дня постановлення ухвали про початок його врегулювання.

7. Врегулювання спору за участю судді є можливим:

- а) лише до початку розгляду справи по суті;
- б) лише до виходу суддів (суду) до нарадчої кімнати;
- в) лише до початку зупинення провадження у справі.

8. Яким видом документу є ухвала суду про затвердження мирової угоди?

- а) документом арбітрування;
- б) виконавчим документом;
- в) наказним провадженням.

9. У випадку невиконання припису мирової угоди з боку держави є можливість?

- а) звернутися до відділу надання первинної юридичної допомоги;
- б) звернутися до поліції;
- в) звернутися до відділу примусового виконання рішень Управління ДВС Головного територіального управління юстиції.

10. Врегулювання спору за участю судді проводиться:

- а) двома суддями, один з яких серифікований медіатор;
- б) колегіально;
- в) суддею-доповідачем одноособово, незалежно від того, в якому складі розглядається справа.

11. Чи вправі суддя спрямовувати проведення врегулювання спору за участю судді для досягнення сторонами врегулювання спору?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюся відповісти.

12. Чи може до процесу врегулювання спору за участю судді під час проведення нарад залучатися перекладач?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюся відповісти.

13. Чи допускається проведення врегулювання спору за участю судді у спорах (справах) про відновлення платоспроможності боржника?

- а) допускається;
- б) не допускається;
- в) вагаюся відповісти.

14. Чи допускається проведення врегулювання спору за участю судді у спорах (справах) про визнання боржника банкрутом?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюся відповісти.

15. Чи допускається проведення врегулювання спору за участю судді за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство?

- а) допускається;
- б) не допускається;
- в) вагаюся відповісти.

16. Чи допускається проведення врегулювання спору за участю судді у випадку вступу у справу третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору?

- а) допускається;
- б) не допускається;
- в) вагаюся відповісти.

17. Про припинення врегулювання спору за участю судді у разі подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участю судді суддя постановляє ухвалу:

- а) не раніше наступного робочого дня після надходження відповідної заяви сторони;
- б) не пізніше наступного робочого дня після надходження відповідної заяви сторони;
- в) не пізніше наступного робочого дня перед надходженням відповідної заяви сторони.

18. У разі укладення мирової угоди до прийняття рішення у справі судом першої інстанції, відмови позивача від позову, визнання позову відповідачем до початку розгляду справи по суті, суд у відповідній ухвалі чи рішенні у порядку, встановленому законом, вирішує питання про повернення позивачу з державного бюджету:

- а) 90 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову;
- б) 50 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову;
- в) 60 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову.

Тема 5. Організаційно – правові аспекти застосування процедури медіації в адміністративному судочинстві.

Розв'язати тест:

1. Чи може бути досягнення примирення між сторонами підставою для закриття провадження в адміністративній справі?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюся відповісти.

2. Якщо спір вирішується шляхом примирення і сторони не дійшли згоди щодо розподілу судових витрат, то кожна сторона у справі:

- а) не несе витрати узагалі;
- б) несе половину судових витрат;
- в) судові витрати покладаються на відповідача.

3. Чи з'ясовує суддя (суд) у підготовчому засіданні адміністративного судочинства бажання сторін вирішити спір мирним шляхом:

- а) так;
- б) ні, лише під час судових дебатів;
- в) ні, лише перед виходом до нарадчої кімнати.

4. Особливістю альтернативного вирішення спорів в адміністративному судочинстві є:

а) врегулювання мирним шляхом відносин між державним органом, з однієї сторони, та з приватною особою комерційного права – з іншої;

б) врегулювання мирним шляхом відносин між державним органом, з однієї сторони, та з службовою особою чи резидентом – з іншої;

в) врегулювання мирним шляхом відносин між державним органом, з однієї сторони, та з фізичною чи юридичною особою – з іншої.

5. Чи можуть бути в рамках процедури посередництва врегульовані конфлікти, що вирішуються тільки шляхом доказування?

- а) не можуть;
- б) можуть, але лише після виходу суддів до нарадчої кімнати;
- в) можуть винятково в позасудовому порядку.

6. У разі виникнення адміністративного спору у відносинах «громадянин» і «суб'єкт владних повноважень», хто повинен виступити ініціатором процедури врегулювання спору альтернативним методом?

- а) громадянин;
- б) медіатор;
- в) державні органи.

7. Чи вправі суддя з'ясувати у підготовчому засіданні бажання сторін звернутися до професійного медіатора з реєстру медіаторів БВПД для проведення врегулювання спору за участю останнього?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

8. Чи вправі професійний медіатор самостійно визначати методику проведення медіації?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

9. Чи зобов'язаний медіатор під час підготовки до медіації надати сторонам конфлікту (спору) для ознайомлення кодекс професійної етики?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

10. Чи можлива медіація до подачі позову?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

11. Чи може медіатор розкрити отриману від однієї зі сторін конфіденційну інформацію іншій стороні (сторонам)?

- а) так, лише за згодою сторони, яка надала таку інформацію;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

12. Чи може медіатор бути допитаний як свідок у справі (провадженні) щодо інформації, яка стала йому відома під час підготовки до медіації та проведення медіації?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

13. Чи вправі медіатор використовувати аудіотехнічні пристрої, а також здійснювати фото-, відеозйомку, звукозапис медіаційного перебігу процесу примирення;

- а) так, лише зі згоди обох сторін;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

14. Чи вправі медіатор перекручувати будь-які факти чи умови, наперед визначені сторонами в тексті угоди?

- а) так, лише зі згоди обох сторін;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

15. Чи зобов'язаний медіатор проінформувати сторони та інших учасників медіації про те, що у разі незвиконання чи неналежного виконання угоди за результатами медіації звернутися до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу в установленому законом порядку?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

16. Чи зобов'язаний медіатор проінформувати сторони та інших учасників медіації про те, що у разі виникнення в останніх сумніву щодо відповідності угоди доктрині права, його верховенству чи Закону, вони мають право залучити експерта у галузі (з питань) права для її відповідної перевірки?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

17. Чи зобов'язаний медіатор проінформувати сторони та інших учасників медіації про те, що укладена ними угода про примирення чи мирова угода одразу після її затвердження судом стане виконавчим документом згідно положень п. 3 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» (1999 р.)?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

18. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора добровільна відмова однієї чи обох сторін конфлікту/спору від отримання такої послуги?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

19. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора добровільна відмова медіатора від надання медіаційної послуги?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

20. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора закінчення строку дії медіаційного договору чи медіаційної соціальної послуги у цілому?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

21. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора невиконання умов медіаційного договору, застереження чи угоди?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

22. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора недосягнення отримувачами послуги згоди щодо розв'язання конфлікту/спору?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

23. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора неявка одного з отримувачів послуги на зустріч для врегулювання конфлікту/спору більше ніж два рази поспіль?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

24. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора домашнє насильство стороною конфлікту?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

25. Чи є підставою для припинення медіації маніпулювання сторонами чи стороною конфлікту медіатора?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

26. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора обман, шахрайство, тиск та погрози сторонами одне одній чи медіатору?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

27. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора зловживання сторонами спору алкогольними та наркотичними засобами під час медіаційного процесу?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

28. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора психічні розлади, психологічні діагнози чи розумова відсталість будь-кого з учасників спору?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

29. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора зізнання стороною спору в любові до останнього?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

30. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора психічні розлади, психологічні діагнози чи розумова відсталість будь-кого з учасників спору?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

31. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора відмова від прийняття принципів чи методів медіації стороною спору?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

32. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора конфлікти (спори), що впливають чи можуть вплинути на права і законні інтереси третіх осіб, які не є учасниками цієї медіації?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

33. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора особисті відносини і емоції що здійснюють травмівний вплив на ситуацію (наприклад, при сімейних, спадкових відносинах)?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

34. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора вирішення не лише юридичних питань, а й соціальних, медичних чи психологічних?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

35. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора вчинення булінгу (жорсткого поводження з дітьми) в ситуації сторін спору?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

36. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора ситуація торгівлі людьми, що суміжна із заявленим спором сторін?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

37. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора вчинення кримінального правопорушення однією стороною стосовно іншої, наприклад насильницький (статевий) акт?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

38. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора визнання стороною медіації або медіатора (медіаторів) недієздатною особою або особою, цивільна дієздатність якої обмежена?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

39. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора самостійний вихід медіатора з медіаційного процесу, якщо за його думкою, сторони не прикладають достатніх зусиль для вирішення спору (конфлікту)?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

40. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора смерть фізичної особи, яка є стороною медіації?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

41. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора ліквідація юридичної особи, яка є стороною медіації?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

42. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора смерть медіатора, або ліквідація органу чи установи, що забезпечувала медіаційну процедуру?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

43. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора порушення медіатором правил та норм, закладених в «Етичному кодексі медіатора», «Кодексі етики медіатора», «Кодексі професійної етики медіатора», Європейському кодексі етики медіаторів)?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

44. Чи є підставою для припинення медіації за участі професійного медіатора настання форс-мажорних обставини, якщо такі передбачені договором, угодою чи правилами проведення медіації?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

45. Заява про примирення, укладена між сторонами виконавчого провадження, або заява стягувача про відмову від примусового виконання в процесі виконання рішення подається в письмовій формі державному виконавцеві, який:

- а) не пізніше триденного строку передає її для затвердження до суду, який проводив медіацію;
- б) не раніше триденного строку передає її для затвердження до суду, який видав виконавчий документ;
- в) не пізніше триденного строку передає її для затвердження до суду, який видав виконавчий документ.

Тема 6. Організаційно-правові аспекти застосування медіації в третейських судах України.

Розв'язати тест:

1. Що з наведеного є завданням третейського судочинства?

- а) захист майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів винятково фізичних осіб;
- б) захист майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів виключно юридичних осіб;
- в) захист майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів фізичних і юридичних.

2. Рішення третейських судів є:

- а) актами державної юрисдикційної діяльності з вирішення спорів сторін у сфері цивільних і господарських відносин в межах права;
- б) лише актами недержавної юрисдикційної діяльності з вирішення спорів сторін у сфері цивільних і господарських відносин в межах права;
- в) лише актами недержавної юрисдикційної діяльності з вирішення спорів сторін у сфері цивільних і господарських відносин поза межами правового регулювання.

3. Чи можна вважати, що третейські судді фактично виступають представниками сторін спору:

- а) так, оскільки здійснюють функцію примирення сторін;
- б) ні, оскільки це спотворює уяву про незалежність суду та його нейтральної позиції у вирішенні спору до будь-якої із сторін;
- в) вагають відповіді.

4. Чи передбачена під час розгляду справ третейським судом сувора необхідність дотримуватись процедурних правил медіації?

- а) так, оскільки останні здійснюють функцію примирення сторін;
- б) ні, відсутня;
- в) вагають відповіді.

5. Чи може бути укладена угода про медіацію в Третейському суді на будь-якій стадії розгляду цивільного спору професійним (державним) судом?

- а) ні;
- б) так;
- в) вагаюсь відповісти.

6. У разі колегіального вирішення спору в третейському суді, вимоги щодо наявності вищої юридичної освіти поширюються:

- а) лише на двох із трьох суддів колегіального їх складу;
- б) на весь колегіальний склад суддів;
- в) лише на головуючого складу третейського суду.

7. Чи існують правові механізми оскарження (оспорювання) медіаційного рішення третейського суду?

- а) ні;
- б) так;
- в) вагаюсь відповісти.

Якщо «так», то впишіть, куди можна поскаржитись

8. Щодо є підставою для відмови у видачі виконавчого документа для виконання положень третейської (медіаційної) угоди?

- а) недійсність третейської угоди за умови визнання її недійсності рішенням суду чи за підстав вважати її нікчемною;
- б) недійсність третейської угоди за рішенням сторін спору та медіатора;
- в) недійсність третейської угоди у зв'язку з відсутністю третьої особи (медіатора не з числа третейських суддів) при її укладенні.

9. Визначте зайвий вид третейського суду за часів існування Київської Русі:

- а) третейський суд із декількох осіб;
- б) третейський суд з суперарбітром;
- в) третейський суд вільного розсуду.

10. Укладена між сторонами мирова угода за наслідками третейського судового розгляду є:

- а) логічним закінченням третейського процесу;
- б) фактом виникнення між сторонами взаємних прав та обов'язків;
- в) виконавчим листом.

11. Регламент третейського суду розглядається як невід'ємна частина:

- а) виконавчого листа за угодою;
- б) третейської угоди;
- в) застереження.

12. У разі суперечності третейської угоди регламенту третейського суду застосовуються положення:

- а) регламенту;
- б) третейської угоди;
- в) застереження.

13. Якщо третейська угода укладена у вигляді окремої угоди, то у разі заміни кредитора у зобов'язанні останній повинен:

- а) продовжувати без повідомлення кредитора;
- б) повідомити нового кредитора про її існування;
- в) застерегти сторони про фінансові втрати.

14. Яким чином у третейському суді вирішуються земельні спори з приводу володіння, користування і розпорядження земельними ділянками, що перебувають у власності громадян і юридичних осіб, а також спори щодо розмежування територій сіл, селищ, міст, районів та областей?

- а) ніяк;
- б) шляхом укладення мирової угоди;
- в) договором застереження.

15. Яким чином у третейському суді вирішуються спори у справах, що виникають при укладенні, зміні, розірванні та виконанні господарських договорів, пов'язаних із задоволенням державних потреб?

- а) ніяк;
- б) шляхом укладення мирової угоди;
- в) договором застереження.

16. Яким чином у третейському суді вирішуються спори у справах щодо захисту прав споживачів, у тому числі споживачів послуг банку (кредитної спілки)?

- а) ніяк;
- б) шляхом укладення мирової угоди;
- в) договором застереження.

17. Чи наділений третейський суд обов'язком використовувати практику судів загальної юрисдикції, у тому числі Верховного Суду та ЄСПЛ?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюся відповісти.

Тема 7. Міжнародні стандарти правничої медіації та їх адаптація в Україні.

Розв'язати тест:

1. Які способи альтернативних видів вирішення спорів виокремлені в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС (2014 р.)?

- а) консультація, арбітражна процедура, медіація;
- б) посередництво, арбітраж, мирова угода;
- в) консультація, компроміс, інтерактивність.

2. Які з наведених нижче положень містяться в Директиві 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Європейської Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах, та є її метою?

а) покращення доступу до правосуддя шляхом створення мирового суду та фахової підготовки мирових суддів при апеляційних та касаційних судах держав-учасниць ЄС;

б) покращення доступу до правосуддя, який включає адекватне врегулювання спорів для фізичних і юридичних осіб шляхом укріплення зв'язку медіації з судовими процедурами;

в) покращення доступу до правосуддя, який включає лише адекватне врегулювання спорів для фізичних і юридичних осіб шляхом забезпечення доступу до правової системи.

3. В якому європейському документі передбачена можливість проведення процедури врегулювання спорів в режимі онлайн через платформу ODR?

- а) Рекомендації Rec (98) щодо медіації в сімейних справах;
- б) Регламенті ЄС № 524/2013 від 21 травня 2013 р.;
- в) Директиві 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 р.

4. Назвіть правильний варіант теоретичного поділу видів законодавства про медіацію:

а) процесуальне, нормативне та таке, що надає вигоду (вигодонадаюче);

б) матеріальне та казуальне;

в) національне, міжнародне та таке, що надає вигоду (вигодонадаюче).

5. Назвіть міжнародний документ, що є фундаментальним і професіональним путівником для осіб, які займаються медіацією у будь-якій сфері:

а) Директива № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах;

б) Європейський Кодекс медіаторів;

в) Погоджувальний регламент ЮНСІТРАЛ від 4 грудня 1980 р. та Типовий закон ЮНСІТРАЛ від 19 листопада 2002 р. про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру.

6. Назвіть міжнародний документ, що має на меті створення простої, швидкої і маловитратної процедури вирішення спорів між споживачами та підприємцями:

а) Директива № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах;

б) «Директива 2013/11/ЄС Ради ЄС «Про позасудове врегулювання споживчих спорів»;

в) Погоджувальний регламент ЮНСІТРАЛ від 4 грудня 1980 р. та Типовий закон ЮНСІТРАЛ від 19 листопада 2002 р. про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру.

7. Чи відображена в міжнародних документах позиція про те, що медіатор не повинен погоджуватися на медіацію перш, ніж спосіб визначення та сплати його винагороди не буде прийнятий усіма сторонами-учасниками?

а) так;

б) ні;

в) вагаюся відповісти.

8. Чи відображена в міжнародних документах позиція про те, що медіатор повинен призупинити медіацію при власній непрямій фінансовій зацікавленості в результаті медіації?

а) так;

б) ні;

в) вагаюся відповісти.

9. Чи відображена в міжнародних документах позиція про те, що медіатор повинен призупинити медіацію при власній прямій фінансовій зацікавленості в результаті медіації?

а) так;

б) ні;

в) вагаюся відповісти.

10. Чи повинен медіатор під час медіації брати до уваги можливий дисбаланс сил і норми права?

а) так;

б) ні;

в) вагаюся відповісти.

Тема 8. Психологічна складова правничої медіації.

Розв'язати тест:

1. Що з наведеного нижче зазначено в «Узагальненні ВССУ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод» від 22 січня 2014 року стосовно вимог укладення угоди про примирення?

а) сторони за допомогою слідчого судді підтверджують зміну свого зовнішнього соціального ставлення один одного;

б) сторони за допомогою медіатора підтверджують зміну свого внутрішнього емоційного ставлення один одного;

в) сторони самостійно підтверджують зміну свого внутрішнього психологічного ставлення до злочину і один одного.

2. За своєю природою правнича медіація існує на зламі різних дисциплін, і в юридичній літературі її характеризують як пов'язуючу ланку між:

а) юриспруденцією та конфліктологією;

б) юриспруденцією та психологією;

в) юриспруденцією та юридичною психологією.

3. Проведення медіації в сфері права оптимізується за умови:

а) толерантного ставлення одна до одної сторонами судового процесу;

б) одночасного поєднання предметної та емоційної складової;

в) активної позиції захисту та представництва.

4. Чи прописано у нормативно-правових актах (НПА) обов'язкової наявності в особи, яка проводить сімейну медіацію, університетської освіти за напрямом психологія?

а) лише в міжнародних НПА;

б) в національному законодавстві;

в) така обставина не може передбачатися на рівні НПА.

5. Яка кількість годин необхідна для набуття статусу сертифікованого медіатора в Україні?

а) 120 годин;

б) 90 годин;

в) 60 годин.

6. Чи вправі студенти магістратури права в межах роботи юридичної клініки здійснювати медіаційну процедуру як соціальну послугу на безоплатній основі особам, що не можуть собі дозволити звернутися за платною юридичною допомогою?

а) так;

б) ні;

в) вагаюся відповісти.

7. Залучений медіатором чи стороною спору (юридичного конфлікту) фахівець-психолог під час вивчення предмету спору обертає психологічну роботу з клієнтом у форму:

- а) медіаційного договору;
- б) медіаційної угоди;
- в) висновку індивідуальної психологічної консультації.

8. Який, з психологічних міркувань, недолік медіації, проведеної в онлайн-режимі?

- а) відсутність судового контролю та моніторингу процесу медіації в цілому;
- б) технічні (системні) похибки;
- в) особливості сприйняття сторін спору та самого медіатора в онлайн-просторі.

9. Який метод використовує юридичний психолог при здійсненні експертизи у галузі права у частині застосування за аналогією права принципу «мирного вирішення спорів»?

- а) проактивний метод;
- б) міждисциплінарний метод;
- в) метод психологічного аналізу.

10. Чи передбачене право медіатора за потреби залучати до медіаційної процедури інших фахівців за згодою отримувача саме соціальної послуги, а не правової?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти.

Тема 9. Використання спеціальних психологічних знань у медіаційних процедурах юрисдикційного процесу.

Розв'язати тест:

1. Яку форму участі спеціаліста-психолога (юридичного психолога) передбачено в Кримінальному процесуальному кодексі України, що може використовуватися для проведення процедури примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим)?

- а) консультація спеціаліста психолога (юридичного психолога);
- б) допомога спеціаліста психолога (юридичного психолога);
- в) висновок спеціаліста психолога (юридичного психолога).

2. Як Ви вважаєте, що є умовою досудового розслідування до примирення (потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого) у кримінальному провадженні?

- а) позиція адвоката;
- б) позиція прокурора;
- в) воля особи.

3. Медіатор, не маючи відповідних психологічних чи юридичних знань, але маючи статус учасника юрисдикційного процесу, може скористатися такими знаннями завдяки залученню у позасудовому чи судовому порядку до цього спеціаліста:

- а) адвоката-медіатора;
- б) юридичного психолога чи конфліктолога;
- в) суддю.

4. Чи вправі медіатор, здійснюючи медіаційну процедуру як соціальної послуги, залучити до цього іншого фахівця з відповідної галузі знань?

- а) так;
- б) ні;
- в) відсутня регламентація такої процедури у відповідних нормативно-правових актах.

5. Яким методом керується експерт у галузі права при наданні обґрунтованого висновку у частині застосування за аналогією права принципу «мирного вирішення спорів» у юрисдикційному процесі поза межами кримінальної юстиції?

- а) формально-юридичний метод;
- б) тестовий метод;
- в) міждисциплінарний метод.

6. Що не є складовою моральної шкоди в юрисдикційному процесі України?

- а) фізичний біль та страждання, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
- б) перебування особи на обліку в кабінеті психологічної консультації медичного лікувального закладу;
- в) душевні страждання, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів.

7. Чи є визначений у мировій угоді розмір компенсації моральної шкоди адекватним дійсним стражданням особи?

- а) так;
- б) ні;
- в) лише частково.

8. Які враховуються вимоги при визначенні розміру відшкодування моральної шкоди в мировій угоді під час здійснення медіаційних процедур?

- а) вимоги ліквідності та пропорційності;
- б) вимоги розумності і справедливості;
- в) вимоги законності й міждисциплінарності.

9. Чи варто в мировій угоді при визначенні моральної шкоди керуватися встановленим розміром заробітної плати за кожен місяць перебування позивача в стані спору (юридичного конфлікту) з відповідачем?

- а) ні;
- б) так;
- в) вагаюсь відповісти.

10. Що є критичним вмінням для медіатора під час здійснення медіації?

- а) емпатія до проблеми сторін спору;
- б) правильна техніка задавання питань;
- в) встановлення психологічного контакту зі сторонами спору.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Типовий закон Комісії Організації Об'єднаних Націй по праву міжнародної торгівлі про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру від 24.06.2002. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_117 (дата звернення: 13.03.2023)
3. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003. *Відомості Верховної Ради України* від 03.10.2003. 2003. № 40. Ст. 356.
4. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.
5. Господарський кодекс України № 436-IV від 16.01.2003. *Відомості Верховної Ради України* від 02.05.2003. 2003. № 18. Ст. 144.
6. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.17 р. № 2147-VIII. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/2147-19> (дата звернення: 13.03.2023)
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення № 8073-X від 07.12.1984 р. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 1984. № 51. Ст. 1122.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651 – VI. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 13.03.2023)
9. Кримінальний кодекс України від 5 квітня. Міністерство юстиції України. – Київ : Юрінком Інтер, 2001. – 239 с. (Кодекси України № 1 / 2001).
10. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1971. № 40. Ст. 356.
11. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3. Ст. 27.
12. Про медіацію : Закон України від 16 листоп. 2021 р. № 1875-IX / *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 13.03.2023)
13. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 13. ст. 282.
14. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04.1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 24, ст. 207.

15. Про колективні договори і угоди : Закон України від 03 березня 1998 р. *Відомості Верховної Ради*. 1998. № 50. Ст. 375.

16. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 1 липня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 36. Ст. 361

17. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. Ст. 367.

18. Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Указ Президента України від 10.05.2006. *Урядовий кур'єр* від 24.05.2006. № 95.

19. Рекомендація комітету міністрів ради Європи державам-членам «Про медіацію в кримінальних справах». *Відновне правосуддя в Україні: Щоквартальний бюлетень*. 2005. № 1-2. С. 50-53.

20. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах: Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 р. URL : <http://www.ukrmediation.com.ua> (дата звернення: 13.03.2023)

21. Про соціальні послуги : Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 18, ст.73). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 25.02.2023)

22. Про медіацію (посередництво) у кримінальних справах: проект Закону України. Джерело: Всеукраїнська мережа ЛІГА:ЗАКОН. URL : www.ligazakon.ua. – назва з екрана (дата звернення: 13.03.2023)

23. Висновок Комітету з питань правової політики та правосуддя від 02.09.2015 щодо проекту Закону України про медіацію від 27.03.2015. Офіційний портал Верховної Ради України. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558 (дата звернення: 13.03.2023)

24. Висновок Комітету з питань правової політики та правосуддя щодо проекту Закону України «Про медіацію» від 12.05.2016 року: Офіційний портал Верховної Ради України. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57620 (дата звернення: 13.03.2023)

25. План заходів на 2013-2016 роки щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг, затверджено розпорядженням КабМіну від 13 березня 2013 р. № 208-року. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/208-2013-p/paran12#n12> (дата звернення: 13.03.2023)

26. Програма діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 02 квітня 2020 р., № 270. Офіц. портал КМУ. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-programi-diyalnosti-kabinetu-ministriv-t020420> (дата звернення: 13.03.2023)

27. Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.09.2019 року, № 849. Офіц. портал ВРУ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/849-2019-%D0%BF> (дата звернення: 13.03.2023)

28. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації), із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства соціальної політики № 1266 від 07.08.2017 року та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 12 вересня 2016 р. за № 1243/29373. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16> (дата звернення: 13.03.2023)

29. Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації) : затверджено наказом Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 р. у № 892 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 12 вересня 2016 року за № 1243/29373. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16> (дата звернення: 13.03.2023)

30. Положення про Координаційний центр з надання правової допомоги : затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 6 червня 2012 р. № 504 (з внесеними змінами згідно Постанови КМУ № 990 від 02.09.2022 року). Офіц. портал ВРУ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2012-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.03.2023)

31. Про проведення конкурсного відбору медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги : Наказ Координаційного центру з надання правової допомоги від 02 грудня 2022 року, № 402-аг URL : <https://minjust.gov.ua/files/general/2022/12/02/202212021171348-34.pdf> (дата звернення: 13.03.2023)

32. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо деяких питань забезпечення надання послуг з медіації системою безоплатної правової допомоги : Постанова КМУ від 02 вересня 2022 року, № 988. Офіц. Урядовий портал. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-deiakykh-postanov-kabinetu-ministriv-ukrainy-s990-20922> (дата звернення: 13.03.2023)

33. Узагальнення ВССУ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод. – Текст від 22.01.2014 року: URL :

http://zib.com.ua/ua/print/92557uzagalnennya_vssu_sudovoi_praktiki_zdiysnennya_kriminalnogo_.html (дата звернення: 13.03.2023)

34. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 року № 13. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15> (дата звернення: 13.03.2023)

35. Кодекс етики медіатора Національної асоціації медіаторів України, затв. рішенням Загальних зборів ГО «Національна асоціація медіаторів України» від 07.12.2017, протокол № 1. URL : <http://namu.com.ua/ua/info/mediators/ethical-code> (дата звернення: 13.03.2023)

36. Правила медіації міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України : затвердж. Рішенням Президії Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України від 02.08.2022 р. URL : <https://icas.org.ua/mediation/pravyly-mediatsiyi/> (дата звернення: 13.03.2023)

37. Альтернативні підходи до розв'язання конфліктів: теорія і практика застосування / Уклад.: Н. Гайдук, І. Сенюта, О. Бік, Х. Терешко. – Львів: ПАІС, 2007. – 296 с.

38. Белінська О. В. Медіація – альтернативне вирішення спорів. *Вищої ради юстиції*. 2011. № 1 (15). С. 158-172.

39. Біцай А. В. Моделі медіації у світі та перспективи для України. *Право і суспільство*. 2013. № 6. С. 85-89.

40. Біцай А. В. Професійна відповідальність адвоката-медіатора: поняття, особливості та загальна характеристика. *Форум права*. 2014. № 4. С. 18-23.

41. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Впровадження медіації у судовий процес як складова наближення законодавства України до європейських стандартів. *Приватне право і підприємництво*. К., 2011. Вип. 10. С. 181-185.

42. Бортнік О. Г. Мирова угода у цивільному судочинстві: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2007. 19 с.

43. Бортнікова А. Г. Правові засади застосування медіації як способу вирішення публічно-правових спорів : дис...канд. юрид. наук. спец. 12.00.07. Харків, 2019. 286 с.

44. Верба О. Б. Особливості визнання судом мирової угоди на стадії виконавчого провадження. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 3. С. 34-39.

45. Вознюк Н. Класифікація видів альтернативних способів вирішення господарсько-правових спорів. *Право України*. 2014. № 6. С. 222-229.

46. Вознюк Н. Принципи альтернативних способів вирішення господарсько-правових спорів. *Право України*. 2013. № 11. С. 373-379.

47. Гондза В. В., Омельченко О. С. Примирна комісія як оптимальний засіб для врегулювання колективного трудового спору (конфлікту). *Бюлетень Національної служби посередництва і примирення*. 2014. № 11-12. С. 4-12.

48. Гончарова Г. Мiroва угода як спосіб врегулювання трудових спорів на основі взаємних поступок. *Право України*. 2011. № 11-12. С. 176-181.

49. Гончарова Г. С. Мiroва угода та медіація: загальні риси та відмінності між нимию *Право та інновації*. 2013. № 4. С. 79-85.

50. Дараганова Н. В. Медіація як один з альтернативних способів вирішення індивідуальних трудових спорів. *Юридична наука*. 2011. № 6. С. 77-83.

51. Дараганова Н. В. Питання застосування в Україні медіації як альтернативного способу вирішення індивідуальних трудових спорів. *Вісник Академії адвокатури України*. 2012. №3(25). С. 178-181.

52. Дякович М. М. Нотаріус як медіатор. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 54-55.

53. Дякович М. М. Пропозиції щодо розвитку медіації в нотаріальній практиці нотаріусів України. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 137-139.

54. Дякович М. М. Охорона і захист сімейних прав та інтересів нотаріусом: Монографія. – Київ : Істина, 2014. – 520 с.

55. Ерік М. Рунессон, Марі-Лоранс Гі. Медіація конфліктів і спорів у галузі корпоративного управління. – Вашингтон, 2007. – 68 с.

56. Зейкан Я. П. Адвокат: навички професії : практ. посіб. 2-ге вид., стер. – Київ : Вид. Ліпкан О.С., 2011. – 788 с.

57. Землянська В. Вивчення досвіду Польщі у сфері медіації. *Право України*. 2004. № 3. С. 135-137.

58. Іванцова А. В. Організаційні форми діяльності адвокатури : монографія. – Харків : ФІНН, 2011. – 248 с.

59. Кабанець В. М. Медіація (посередництво) як альтернативний спосіб вирішення трудового спору. *Форум права*. 2011. № 4. С. 340-342.

60. Квіт Н., Яримович У. Австрійський досвід запровадження та функціонування медіації як одного з альтернативних методів вирішення спорів. *Альтернативні способи вирішення спорів (ADR)*: матер. Шо-

стого львівського міжнар. форуму (Львів, 30-31 травня 2013 року). Львів. 2013. С. 197-223.

61. Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах. *Право України*. 2011. № 11-12. С. 225-236.

62. Кохан Г. Чи потрібна медіація Україні. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2014. № 2 (74). С. 66-75.

63. Культін Д. Становлення правового регулювання трудових відносин у Сполучених Штатах Америки. *Бюлетень національної служби посередництва і примирення*. 2014. № 3. С. 52-58.

64. Лагутіна І. В. *Форми захисту трудових прав працівників: монографія*. Одеська юридична академія. – Одеса.: Фенікс, 2008. – 160 с.

65. Лазор В. В. *Правове регулювання трудових спорів, конфліктів і порядок їх вирішення на сучасному етапі: монографія*. – Луганськ, 2004. – 289 с.

66. Лейба Л. В. *Правове регулювання вирішення земельних спорів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06*. Харків, 2005. 18 с.

67. Лєко Б., Чуйко Г. *Медіація: підручник*. – Чернівці, 2011. – 464 с.

68. Ліхолєтова Ю. А. До питання запровадження інституту медіації згідно з кримінальним процесуальним кодексом України. *Адвокат*. 2012. № 12. С. 24-27.

69. Мамчур Л. *Правова природа і юридичне оформлення відносин учасників медіації. Альтернативні способи вирішення спорів (ADR): матер. Четвертого львівського міжнар. форуму (Львів, 26-27 травн. 2011 р.)*. Львів. 2011. С. 166- 173.

70. *Медіація у професійній діяльності юриста : підручник / авт. кол.: Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городинський [та ін.] ; за ред. Н. Крестовської, Л. Романідзе*. – Одеса : Екологія, 2019. – 456 с.

71. *Медіація в Україні. Закон України «Про медіацію». Судова медіація за судовим законодавством*. Київ : «Центр учбової літератури», 2022. 158 с.

72. Насобина А. *Международный опыт медиации в контексте проекта закона о медиации в Украине. Мала енциклопедія нотаріусів*. 2014. № 2(74). С. 62-65.

73. Настіна О. І. *Медіація як альтернативний та ефективний спосіб вирішення межових земельних спорів. Бюлетень міністерства юстиції України*. 2014. № 3. С. 129-134.

74. Нєстор Н. В. *Медіація у кримінальному процесі Сполученого Королівства Великої Британії. Бюллетень міністерства юстиції України*. 2014. № 12. С. 144-148.

75. Нестор Н. В. Перспективи розвитку інституту медіації в кримінальному судочинстві України: нормативно-правовий аспект. *Форум права*. 2010. № 3. С. 312-317.

76. Ozerskyi I. V. The problems of the mediate procedure realization beyond criminal justice : Social and legal aspects of the development of civil society institutions : Collective monograph. Part I. Warsaw.: BMT Erida Sp.zo.o., 2019. p. 520-533.

77. Озерський І. В. До питання підготовки медіаторів у сфері права в Міжнародному економіко-гуманітарному університеті імені академіка Степана Дем'янчука. *Модернізація правових інститутів: вимоги часу* : Збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конфер. «Актуальна юриспруденція». Київ : АртЕк, 2016. С. 249-250.

78. Озерський І. В. Перспективи медіаційного процесу в правничій сфері України. *Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії* : матеріали Міжн. наук.-практ. конф. Львів. 2016. Ч. 2. С. 39-42.

79. Озерський І. В. Про медіативні процедури в кримінальному судочинстві. *Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конфер., (Київ, 7-8 квітн. 2017 р.). Київ. 2017. С. 111-114.

80. Озерський І. В. Застосування медіації в юрисдикційному процесі: переваги та прогалини проекту Закону України «Про медіацію» (1725-VIII від 03.11.2016 р.). *Економіка Фінанси Право*. 2018. № 2. С. 26-31.

81. Озерський І. В. Медіація у кримінальному процесі України: виклики часу. *Економіка Фінанси Право*. 2017. № 11. С. 35-38.

82. Озерський І. В. Проблеми юрисдикційного процесу України: наука і практика : Вибр. наук. праці. – Київ: ТОВ «Копі-Центр». Полтава, Ч. I. 2018. – 202 с.

83. Озерський І. В. Психологічна складова застосування процедури медіації в цивільному судочинстві. *Економіка. Фінанси. Право*. 2019. № 2. С. 17–22.

84. Озерський І. В. Організаційно-правові аспекти застосування медіації в третейських судах України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2019. № 5. С. 28-31.

85. Озерський І. В. Організаційно-правові аспекти застосування медіації в господарському судочинстві України. *Держава і право в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. (Дніпро, 1-2 лют. 2019 р.). Дніпро. 2019. С. 19-21.

86. Озерський І. В. Медіація в адміністративно-правових спорах: проблемні питання та перспективи. *Реалії та перспективи розбудови*

правової держави в Україні та світі : матер. II Міжнар. наук.-практ. конфер., (Суми, 17 травн. 2019 р.). Т. 1. Суми. 2019. С. 254-257.

87. Озерський І. В. Міжнародний досвід реалізації медіаційних процедур в сфері права. *Актуальні проблеми національного законодавства*: Зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. Ч. 1. Кропивницький : ПОЛІМЕД-Сервіс. 2019. С. 99-101.

88. Озерський І. В. До проблеми удосконалення законодавчої регламентації медіаційних процедур в юрисдикційному процесі України. *Актуальні проблеми національного законодавства* : зб. матер. всеукр. наук.-практ. конф. Кропивницький. 2019. С. 6-9.

89. Озерський І. В. Використання спеціальних психологічних знань в медіаційних процедурах юрисдикційного процесу. *Проблеми забезпечення прав і свобод людини* : зб. матер. VI міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 13 груд. 2019 р.). Луцьк. 2019. С. 104-106.

90. Озерський І. В. Проблеми юрисдикційного процесу України: наука і практика : навч. посіб. – Миколаїв : ЧНУ ім. Петра Могили. 2019. – 218 с.

91. Озерський І. В. Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України : навч. посіб. – Миколаїв : ЧНУ ім. Петра Могили. 2020. – 250 с.

92. Озерський І. В. Медіація в юрисдикційному процесі як тренінгова програма підвищення кваліфікації прокурорів у Тренінговому центрі прокурорів України. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні* : матер. V міжнар. наук.-конф. Чернівці. 2021. С. 161-163.

93. Озерський І. В. Врегулювання спору за участі медіатора (у розумінні п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про медіацію» від 16.11.2022). *Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні та світі* : матер. V міжнар. наук.-практ. конф. Суми. 2022. С. 104-108.

94. Огречук Г. О. Договори про проведення медіації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2015. Вип. 30. Том 1. С. 144-148.

95. Притика Ю. Д. Медіація в нотаріальній діяльності (досвід Німеччини). *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2007. № 3. С. 60-66.

96. Притика Ю. Д. Посередництво як нова форма вирішення приватноправових спорів. *Вісник господарського судочинства*. 2005. № 1. С. 231-237.

97. Притика Ю. Д. Зміст та класифікація принципів медіації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. №10. С. 86-92.

98. Пухаленко В. П. Деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах, як складова політики Європейського Союзу. *Форум права*. 2012. №3. С. 23-29.

99. Резнікова В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2012. № 90. С. 10-15.

100. Селиванова А. Попробуем договориться?! *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2014. № 2 (74). С 59-61.

101. Селиванова А. Медіація – професія майбутнього. *Нотаріат України*. 2014. № 3. С. 39.

102. Сібільов Д. М. Мирова угода у виконавчому провадженні: процесуальні аспекти виконання судових рішень. *Право і безпека*. 2012. № 2 (44). С. 191-194.

103. Сокол М. В. Порядок вирішення колективних трудових спорів і конфліктів в Україні : автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2010. 16 с.

104. Спектор О. М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів : автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2012. 18 с.

105. Спектор О. М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів: світовий досвід та перспективи застосування у правовій системі України : [монографія]. Київ : Фенікс. 2013. 159 с.

106. Фурса С. Медіація в Україні: актуальні питання теорії і практики та необхідність законодавчої регламентації. *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка*. 2014. Вип. 1 (99). С. 5-8.

107. Цибуляк-Кустевич А. Роль судді в процедурах примирення та медіації (порівняльно-правове дослідження). URL : <http://eppd13.cz/wp-content/uploads/2015/2015-2-2/45.pdf>

108. Цимбалюк В. І. Теоретико-правовий аналіз зарубіжного досвіду правового забезпечення медіації. *Бюлетень Міністрестра юстиції України*. 2014. № 11. С. 55-60.

109. Шемелинець І. І. Правовий статус комісії з трудових спорів в сучасних умовах. *Міжнародний юридичний вісник Національного університету державної податкової служби України*. 2015. Вип. 1(2). 2015. С. 195-199.

110. Ясиновський І. Г. Історичний аспект розвитку інституту медіації та сучасні тенденції його розвитку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція*. 2014. № 10-2. Том 1. С. 31-33.

ДОДАТКИ

Додаток А

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН надання соціальної послуги посередництва (медіації)

ОСНОВНІ ЗАХОДИ що становлять зміст соціальної послуги посередництва (медіації), форми роботи та орієнтовний час для їх виконання

№ з/п	Назва заходу	Форма роботи (і / гр.)*	Орієнтовний час виконання, хв. (середній показник)**
1	Допомога у врегулюванні конфліктів		
1.1	Допомога в аналізі життєвої ситуації: визначення основних проблем, причин конфлікту/спору, усвідомлення конфлікту/спору, роз'яснення суті, можливих наслідків, шляхів розв'язання конфлікту/спору, насаження сторін конфлікту/спору на позитивні дії з метою його вирішення	і	60 - 120 (за потреби)
1.2	Допомога у розв'язанні міжособистісного конфлікту/спору, групового соціального конфлікту/спору, представлення інтересів однієї зі сторін конфлікту/спору на його прохання	гр.	60 - 120 (за потреби)
1.3	Сприяння усуненню причин конфлікту/спору, залучення інших фахівців за потреби	і / гр.	60 - 120 (за потреби)
2	Ведення переговорів		
2.1	Планування переговорів	і	120 - 180
2.2	Організація переговорів з метою усунення проблем та ускладнень	і	120 - 180

2.3	Визначення позиційних інтересів, аналіз цілей сторін конфлікту/спору в переговорах (особистих, групових), допомога у виробленні власної позиції сторони конфлікту/спору у разі неповного розуміння ситуації	і / гр.	120 (за потреби)
2.4	Ведення переговорів	гр.	до 180 (1- 12 зустрічей)
2.5	Прогнозування цілей та інтересів партнера на переговорах, допомога в усвідомленні цілей та інтересів (власних і опонента)	і	60 - 90 (за потреби)
2.6	Запобігання поновленню конфлікту/спору	і	120 - 180
2.7	Аналіз результатів і підсумків переговорів. Пояснення сутності досягнутого результату отримувачу соціальної послуги за потреби	і / гр.	120 - 180
3	Опрацювання шляхів та умов розв'язання конфлікту		
3.1	Визначення шляхів урегулювання конфлікту/спору	і/ гр.	120 - 180
3.2	Сприяння поверненню отримувача(чів) соціальної послуги до місця постійного проживання	і / гр.	60 - 120
3.3	Підтримка близьких родичів отримувача соціальної послуги та його найближчого соціального оточення	гр.	120 - 180
3.4	Формування здатності особи/сім'ї самостійно долати свої труднощі, звертатись по допомогу у складних ситуаціях	і / гр.	300
3.5	Інформування про суб'єктів, що надають соціальні послуги, в тому числі	і / гр.	60 - 120

	притулку, соціальної інтеграції та реінтеграції, підтриманого проживання тощо		
3.6	Сприяння в установленні зв'язків з іншими фахівцями, службами, організаціями, підприємствами, органами, закладами, установами тощо	і	60 - 120 (за потреби)

_____ * і - індивідуальна форма роботи; гр. - групова форма роботи.

** Час, необхідний для виконання заходів з надання соціальної послуги, є орієнтовним; застосовується як середній показник, що може змінюватись з урахуванням ступеня індивідуальної потреби отримувача соціальної послуги.

ПОКАЗНИКИ

якості соціальної послуги посередництва (медіації)

1. Кількісні показники:

- ✓ кількість скарг та результати їх розгляду (в розрахунку на 30 отримувачів соціальної послуги);
- ✓ кількість подяк (в розрахунку на 30 отримувачів соціальної послуги);
- ✓ чисельність отримувачів соціальної послуги, емоційний, психологічний, фізичний стан яких покращено;
- ✓ кількість задоволених звернень щодо отримання соціальної послуги (% від загальної кількості);
- ✓ кількість укладених медіаційних угод з позитивним розглядом (% від загальної кількості звернень);
- ✓ чисельність працівників, які мають відповідну освіту (%);
- ✓ чисельність працівників, які підвищили свій рівень кваліфікації (%);
- ✓ періодичність проведення моніторингу якості надання соціальної послуги;
- ✓ відповідність установлених показників якості вимогам Державного стандарту (встановлюється шляхом моніторингу).

2. Якісні показники:

1) адресність та індивідуальний підхід:

критерії оцінювання:

- ✓ визначеність індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги;

✓ співвідношення кількості звернень за отриманням соціальної послуги та чисельності отримувачів соціальної послуги, які її отримали;

✓ наявність індивідуального плану надання соціальної послуги, що відповідає визначеним індивідуальним потребам отримувача соціальної послуги;

2) результативність:

критерії оцінювання:

✓ рівень задоволеності соціальною послугою (за оцінками отримувачів);

✓ покращення емоційного, психологічного, фізичного стану отримувачів, позитивні зміни в стані отримувача соціальної послуги в процесі її надання порівняно з періодом, коли соціальна послуга не надавалась;

✓ проведення внутрішнього та зовнішнього моніторингу якості надання соціальної послуги;

✓ активізація здатності отримувача соціальної послуги долати проблеми та виходити зі складної життєвої ситуації;

3) своєчасність:

критерії оцінювання:

✓ прийняття рішення про надання соціальної послуги, визначення індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги, підготовка індивідуального плану надання соціальної послуги в установленій строк;

✓ складання та підписання медіаційної угоди;

✓ відповідність термінів надання соціальної послуги зазначеним в індивідуальному плані надання соціальної послуги та медіаційній угоді;

4) доступність і відкритість:

критерії оцінювання:

✓ наявність приміщень, що відповідають вимогам, визначеним цим Державним стандартом;

✓ наявність оформлених стендів з інформацією для отримувачів соціальної послуги про порядок надання, умови та зміст соціальної послуги;

✓ наявність копій довідника, буклетів та інших витратних матеріалів, газетних статей, записів радіо- та телепрограм щодо надання соціальної послуги;

5) повага до гідності отримувача соціальної послуги:

критерії оцінювання:

- ✓ відгуки отримувачів соціальної послуги щодо ставлення до них надавачів соціальної послуги;
- ✓ повага до гідності отримувачів соціальної послуги та недопущення негуманних і дискримінаційних дій щодо них;
- ✓ наявність стендів з інформацією про правозахисні організації, порядок подання та розгляду скарг;
- ✓ наявність у медіаційній угоді, індивідуальному плані про надання соціальної послуги положень стосовно дотримання принципу конфіденційності;

б) професійність:

критерії оцінювання:

- ✓ штатний розпис сформовано відповідно до законодавства та з урахуванням спеціалізації суб'єкта, що надає соціальну послугу;
- ✓ наявність затверджених посадових інструкцій;
- ✓ розроблено програму стажування для надавачів соціальної послуги;
- ✓ розроблено графіки проведення навчання, підвищення кваліфікації та атестації соціальних працівників, фахівців із соціальної роботи;
- ✓ наявність документів про освіту (державного зразка) у працівників суб'єкта, що надає соціальну послугу, та відповідних документів (диплом, сертифікат, свідоцтво тощо) у медіатора;
- ✓ наявність у надавачів соціальної послуги особистих медичних книжок із записами щодо проходження обов'язкових медичних оглядів;
- ✓ графік проведення робочих нарад з питань законодавства у сфері надання соціальних послуг, медіації;
- ✓ наявність обладнання, інвентарю, витратних матеріалів тощо, необхідних для надання соціальної послуги.

Додаток Б

Структура процесу медіації в юрисдикційному процесі

<i>Техніки</i>	<i>Опис дій</i>
<i>Перша фаза:</i>	
1. Індивідуальні зустрічі сторін з медіатором	Медіатор зустрічається окремо з кожною конфліктуючою стороною
2. Навчання правил поведінки під час медіації	Медіатор пояснює чи радить конфліктуючим сторонам, як бажано вести себе, думати, діяти
3. Контроль розуміння	Медіатор, задаючи питання, переконується, що сторони розуміють, що таке медіація, її призначення, переваги та недоліки
4. Організація спільної зустрічі всіх учасників процесу медіації	Медіатор організовує спільну зустріч конфліктуючих сторін
5. Організація психологічного комфорту під час спільної зустрічі	Обов'язком медіатора є створення психологічного комфорту для конфліктуючих сторін
6. Вислуховування аргументів сторін	Медіатор вислуховує інформацію про позиції сторін в конфлікті
7. Забезпечення об'єктивних даних	Медіатор контролює вірогідність використаних у справі даних
8. Забезпечення логічного викладу	Медіатор слідкує за логічною послідовністю поданої інформації
<i>Друга фаза:</i>	
1. Резюмування інформації учасників	Медіатор перевіряє правильність розуміння, повторює, уточнює, доповнює суть викладеного
2. Ідентифікація конфлікту	Медіатор ідентифікує суть конфлікту, його причини
3. Стимулювання до емпатії	Медіатор пропонує в процесі спілкування сторонам уявити себе на місці протилежної сторони
4. Стратегія	Медіатор будує стратегію наступних дій, інформує сторони про неї
<i>Третя фаза:</i>	
1. Організація та керування діалогом конфліктуючих сторін	Медіатор керує процесом переговорів, виступає гарантом рівноправності учасників
2. Окреслення варіантів розв'язання конфлікту	Під керівництвом медіатора сторони окреслюють варіанти виходу з конфліктної

	ситуації
3. Індивідуальні зустрічі	Медіатор повторно індивідуально зустрічається зі сторонами перед оголошенням прийнятного для усіх рішення
4. Пошук та вибір рішень	Медіатор допомагає знайти спосіб для розв'язання конфлікту
<i>Четверта фаза:</i>	
1. Ратифікація	Медіатор ще раз перевіряє, уточнює правильність розуміння сторін про домовлені рішення, вчинки, компроміси
2. Написання акту рішення про результати переговорів	Медіатор пише акт, де вказує результати медіації, прийняті рішення
3. Підписання рішення	Під керівництвом медіатора сторони підписують акт примирення
4. Підбиття підсумків	Медіатор підсумовує, зазначає позитивні і негативні моменти процесу, закликає не повторювати помилок
<i>П'ята фаза</i>	
Фідбек	Передбачається детальна зворотня оцінка клієнтом досягнутого результату медіації

УГОДА
про примирення
(між потерпілим та обвинуваченим)

Сторони цієї угоди про примирення, а саме: потерпілий Бідний М. К., уродженець смт. Сосниця, Сосницького району Чернігівської області, громадянин України, з вищою освітою, водій автобуса АТП-1118, одружений, який має на утриманні доньку, зареєстрований за адресою (поштовий індекс, адреса), та Шкода А. Д., уродженець смт. Сосниця, Сосницького району Чернігівської області, громадянин України, з середньою освітою, не працюючий, одружений, який має на утриманні двох синів, зареєстрований за адресою (поштовий індекс, адреса), раніше не судимий, обвинувачений за ч. 1 ст. 189 КК України, – на підставі ст.ст. 469, 471 КПК України уклали цю угоду про таке.

Згідно з матеріалами досудового розслідування та судового розгляду Шкода А. Д. 02.10.2021 р. в період часу з 14.00 до 16.00 години, перебуваючи у приміщенні нежитлового будинку (поштовий індекс, адреса), в рішучій формі, незаконно, вимагав у потерпілого Бідного М. К. вчинення дій майнового характеру, а саме, написання боргових розписок по неіснуючих зобов'язаннях. При цьому погрожував розправою та завдав кілька ударів кулаками по тулубу, чим не заподіяв потерпілому тілесних ушкоджень. Потерпілий Бідний М. К. погрози на свою адресу сприймав як дійсні та реальні.

Після цього обвинувачений Шкода А. Д. в зазначений час, перебуваючи у будинку (поштовий індекс, адреса), продовжував свої погрози на адресу Бідного М. К. та змусив останнього написати боргову розписку, що той зобов'язується передати гроші в сумі 30000 гривень і передати йому розписку.

В цей самий день Шкода А. Д., перебуваючи в приміщенні магазину «Плячок», розташованому (поштовий індекс, адреса) в смт. Сосниця, продовжуючи свої погрози з використанням ножа, знову незаконно примусив Бідного М. К. написати та передати йому боргові розписки, що той зобов'язується передати гроші в сумі 59000 гривень невідомій йому особі.

Джерело: URL : <https://advokat-lviv.com.ua/zrazcriminal/ugoda-programyrennya-zrazok-mizh-poterpilym-ta-obvynuvachenym.html>¹

Продовжуючи протиправні дії, Шкода А. Д., на початку 22.00 години, 01.12.2022 р., в автомобілі марки ВАЗ-21043, номерний знак ТТ 000 ПП, під управлінням громадянина Кліпецького В. Р., на автодорозі Сосниця-Шаповалівка, в районі автобусної зупинки, погрожуючи потерпілому Бідному М. К. та його близьким родичам вбивством, приставляв до горла потерпілого ножа та в рішучій формі, незаконно вимагав вчинення дій майнового характеру, а саме написання боргових розписок (неіснуючих зобов'язань). Потерпілий погрози на свою адресу сприймав як дійсні та реальні, а тому на вимоги погодився і, перебуваючи в кафе «Динька» в смт. Сосниця, де Шкода А. Д. продовжував погрожувати фізичною розправою та незаконно вимагав боргові розписки про неіснуючі боргові зобов'язання, написав та передав йому боргову розписку, що він зобов'язується передати невідомій особі гроші 64000 грн.

Шкода А. Д. свою вину визнає та розкаюється у скоєному. Потерпілий Бідний М. К. та обвинувачений Шкода А. Д. визнають, що обставини події досудовим розслідуванням і судовим розглядом встановлено правильно.

Обвинувачений Шкода А. Д. в повному обсязі визнає свою вину у вчиненні інкримінованого йому органом досудового розслідування злочину за обставин, викладених в обвинувальному акті. Інші учасники досудового розслідування також не оспорюють викладених вище фактичних обставин правопорушення, сторони не мають сумнівів щодо добровільності та істинності їхніх позицій.

Сторони визнають правильність кваліфікації дій Шкоди А. Д. за ч. 1 ст. 189 КК України – вимога передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці (вимагання).

З врахуванням того, що обвинувачений щиро розкався, сторони узгоджують вид і розмір покарання – у вигляді трьох років позбавлення волі без конфіскації майна із звільненням від відбування призначеного покарання з іспитовим строком три роки на підставі ст.ст. 75, 76 КК України та покладенням обов'язку повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання.

Розмір моральної шкоди, завданої правопорушенням потерпілому, сторони визнають в сумі 4000 грн., яку обвинувачений Шкода А. Д. зобов'язується виплатити потерпілому Бідний М. К. впродовж двох

місяців після набрання вироком суду про затвердження цієї угоди законної сили.

Обвинувачений дає згоду на застосування узгодженого за цією угодою покарання, звільнення від його відбування з випробуванням та зобов'язується виконувати покладені на нього обов'язки.

Сторони розуміють наслідки укладення та затвердження цієї Угоди про примирення, передбачені ст. 473 КПК України, а саме обмеження права оскарження вироку згідно зі ст.ст. 394, 424 КПК України, та відмову від прав, передбачених ст. 474 КПК України.

Обвинувачений розуміє зміст положень ч. 4 ст. 474 КПК України, а саме те, що він має право на судовий розгляд, під час якого прокурор зобов'язаний довести кожну обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого його обвинувачують, а він має такі права: мовчати, і факт мовчання не матиме для суду жодного доказового значення; мати захисника, у тому числі на отримання правової допомоги безоплатно у порядку та випадках, передбачених законом, або захищатися самостійно; допитати під час судового розгляду свідків обвинувачення, подати клопотання про виклик свідків і подати докази, що свідчать на його користь; розуміє характер обвинувачення, щодо якого він визнає себе винуватим.

Обвинувачений розуміє вид покарання, а також інших заходів, які будуть застосовані до нього у разі затвердження угоди судом.

Сторони розуміють наслідки невиконання цієї угоди, передбачені ст. 476 КПК України, зокрема те, що у разі невиконання угоди про примирення потерпілий має право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку. Умисне невиконання угоди є підставою для притягнення особи до відповідальності, встановленої законом.

03 грудня 2021 р.

Потерпілий Бідний М. К. (підпис)

Представник потерпілого – адвокат Міщенко Р. П. (підпис)

Обвинувачений Шкода А. Д. (підпис)

Захисник обвинуваченого – адвокат Петренко П. П. (підпис)

Медіатор – Лакук В.А. (підпис)

Додаток Г
зразок²

До _____ суду _____ області
_____, м. (сmt.) _____, вул. (пл., провул.) _____

Позивача: _____,
проживає за адресою: _____, м. (сmt.) _____, вул. _____, буд. _____, кв. _____,
тел. _____, моб. тел. _____, електронна пошта: _____

Відповідача: _____,
проживає за адресою: _____, м. (сmt.) _____, вул. _____, буд. _____, кв. _____,
тел. _____, моб. тел. _____, електронна пошта: _____
По справі № _____ за адміністративним позовом _____
до _____ про _____

КЛОПОТАННЯ ПРО ЗУПИНЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ДЛЯ ПРИМИ- РЕННЯ

У провадженні _____ суду знаходиться справа № _____ за адміністративним позовом _____ до _____ про _____

Згідно із ч. 1 ст. 190 Кодексу адміністративного судочинства України, *сторони можуть повністю або частково врегулювати спір на підставі взаємних поступок. Примирення сторін може стосуватися лише прав та обов'язків сторін. Сторони можуть примиритися на умовах, які виходять за межі предмета спору, якщо такі умови примирення не порушують прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб. Умови примирення не можуть суперечити закону або виходити за межі компетенції суб'єкта владних повноважень. Частина 2 цієї статті передбачає, що за клопотанням сторін суд зупиняє провадження у справі на час, необхідний їм для примирення.*

На даний момент сторони вважають, що є можливість для досягнення між ними примирення за участі професійного медіатора.

Оскільки

На підставі викладеного, керуючись ст. ст. 44, 190, п. 4 ч. 1 ст. 236 Кодексу адміністративного судочинства України та ст.ст. 3, 8 Закону України «Про медіацію» (2021 р.), просимо про зупинення про-

Джерело: URL : <http://cvu.com.ua/documents/klopotannya-pro-zupinennya-provazhennya-u-spravi-dlya-primirennya>²

Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України

вадження у справі № _____ за адміністративним позовом
_____ до _____ про
_____ строком на 3 місяці
для примирення за участі професійного медіатора.

/підпис/

—••—

20__ року _____

/підпис/

—••—

Додаток Д

Авторський зразок

До _____ суду _____ області
_____, м. (сmt.) _____, вул. (пл., провул.) _____

Позивача: _____,
проживає за адресою: _____, м. (сmt.) _____, вул. _____, буд. _____, кв. _____
тел. _____, моб. тел. _____, електронна пошта: _____

Відповідача: _____,
проживає за адресою: _____, м. (сmt.) _____, вул. _____, буд. _____, кв. _____
тел. _____, моб. тел. _____, електронна пошта: _____
У справі № _____ за адміністративним позовом _____
до _____ про _____

КЛОПОТАННЯ ПРО ЗАЛУЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МЕДІАТОРА В ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО УКЛАДЕННЯ МИРОВОЇ УГОДИ В СУДІ

У провадженні _____ суду знаходиться справа № _____ за адміністративним позовом _____ до _____ про _____

Згідно із ч. 1 ст. 190 Кодексу адміністративного судочинства України (далі КАС України), *сторони можуть повністю або частково врегулювати спір на підставі взаємних поступок. Умови примирення не можуть суперечити закону або виходити за межі компетенції суб'єкта владних повноважень.* Більш того, згідно п. 4 ч. 1 ст. 236 КАС України звернення обох сторін з клопотанням про надання їм часу для примирення, у тому числі шляхом медіації, - до закінчення строку, про який сторони заявили у клопотанні є підставою для зупинення провадження у справі.

Зважаючи на те, що між нами позивачем _____ та відповідачем _____ склалися обопільні наміри про примирення шляхом залучення до медіаційного процесу незалежного професійного медіатора з метою добровільного укладення взаємовигідної мирової угоди,

На підставі викладеного, керуючись ст. ст. 44, 47, 180, 190, п. 4 ч. 1 ст. 236 Кодексу адміністративного судочинства України та ст.ст. 3, 8 Закону України «Про медіацію» (2021 р.), **просимо** про зупинення провадження та залучення незалежного медіатора до укладення мирової угоди в суді у справі № _____ за адміністративним позовом _____ до _____ про _____

/підпис/

20__ року

/підпис/

Додаток Е
зразок

Слідчому (прокурору) _____
_____, м. (сmt.) _____, вул. (пл., провул.) _____,

Потерпілого:

_____ ,

проживає за адресою:

_____, м. (сmt., с.)

_____ ,

вул. _____, буд. _____, кв. _____

тел. _____, моб. тел. _____

Підозрюваного:

_____ ,

електронна пошта:

_____ ,

проживає за адресою:

_____, м. (сmt., с.)

_____ ,

вул. _____, буд. _____, кв. _____

тел. _____, моб. тел. _____

_____ ,

електронна пошта:

_____ ,

З кримінального провадження № _____ про

КЛОПОТАННЯ ПРО ПРИМИРЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У провадженні слідчого _____ знаходяться ма-
теріали кримінального провадження, внесеного до Єдиного реєстру
досудових розслідувань за № 120999996666*** від _____
року, за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого
_____ КК України про

Згідно із п. 1 ч. 1 ст. 468 Кримінального процесуального кодексу України, між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена угода про примирення, що відповідно ч. 5 ст. 469 може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

На даний момент сторони вважають, що є можливість для досягнення між ними примирення за участі професійного медіатора.

Оскільки _____.

На підставі викладеного, керуючись п. 4 ч. 1 та ч. 4 ст. 56 а також ч.ч. 1, 3 ст. 469 Кримінального процесуального кодексу України прошу розпочати процедуру примирення між мною (потерпілим) та підозрюваним у кримінальному провадженні, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 120999996666*** від _____ року, за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого _____ КК України про _____

_____ шляхом призначення (залучення) незалежного медіатора.

Відповідно до ч. 1 ст. 220 КПК України клопотання сторони захисту, потерпілого і його представника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, про виконання будь-яких процесуальних дій слідчий, прокурор зобов'язані розглянути в строк не більше трьох днів з моменту подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав.

Адвокат (представник, потерпілий)
(підпис)

ПІБ

« _____ » _____ 20 _____ р.

Додаток Е-1
Авторський зразок

**СПІЛЬНА ЗАЯВА ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ МИРОВОЇ УГОДИ
ЗА УЧАСТІ ПРОФЕСІЙНОГО МЕДІАТОРА**

Ми, Особа 1 та Особа 2, з метою врегулювання спору у справі № _____ за позовом Особа1 до Особа 2 про _____ уклали мирову угоду про наступне:

Як відомо, у ч. 7 ст. 46 ГПК України передбачено право сторін до примирення, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу, а результат таких домовленостей (примирення) може бути оформлений мировою угодою. Окрім цього, у ч. 2 ст. 192 ГПК України вписано, що сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну письмову заяву, на будь-якій стадії судового процесу.

На підставі викладеного, керуючись ч. 7 ст. 46, ч. 4 ст. 185 та ч. 4 ст. 192 Господарського процесуального кодексу, також ст.ст. 3, 8 Закону України «Про медіацію» (2021 р.), -

просимо:

1. Визнати укладену між нами мирову угоду і закрити провадження у справі. Роз'яснені професійним медіатором наслідки закриття провадження у справі нам зрозумілі.
2. Судові витрати по справі розподілити між нами порівну.

„ _____ ” _____ 20__р. _____ Особа 1 _____ Особа 2

**СПІЛЬНА ЗАЯВА ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ МИРОВОЇ УГОДИ
ЗА УЧАСТІ ПРОФЕСІЙНОГО МЕДІАТОРА**

Ми, Особа 1 та Особа 2, з метою врегулювання спору у справі № _____ за позовом Особа1 до Особа 2 про _____ уклали мирову угоду про наступне:

Як відомо, у ч. 7 ст. 49 ЦПК України передбачено право сторін до примирення, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу, а результат таких домовленостей (примирення) може бути оформлений мировою угодою. Окрім цього, у ч. 2 ст. 207 ЦПК України вписано, що сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну письмову заяву, на будь-якій стадії судового процесу.

На підставі викладеного, керуючись ч. 7 ст. 49, ч. 2 ст. 207, п. 5 ч. 5 ст. 198 Цивільного процесуального кодексу, також ст.ст. 3, 8 Закону України «Про медіацію» (2021 р.), –

просимо:

3. Визнати укладену між нами мирову угоду і закрити провадження у справі. Роз'яснені професійним медіатором наслідки закриття провадження у справі нам зрозумілі.

4. Судові витрати по справі розподілити між нами порівну.

„____” _____20__р. _____ Особа 1 _____ Особа 2

ДОРУЧЕННЯ

(вказати кому: *орган, підприємство, установу, організацію, службу-
бову чи фізичну особу*)

про проведення процедури примирення

Місто (сел.) _____ «__» _____ 20__ року

(посада, найменування органу, ініціали, прізвище)
розглянувши _____
(вказати клопотання, процесуальний статус ПІБ про залучення спеціаліста чи/та матеріали досудового розслідування, внесеного до ЄРДР № _____ за ознаками кримінального правопорушення передбаченого п. ч. ст. КК України)

ВСТАНОВИВ:

(зміст обставин (фабула), які є підставами для складення доручення та його обґрунтування)

Враховуючи, що для з'ясування обставин, котрі мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні _____ знання, керуючись ч. 5 ст. 40, ст. 71, 220 ч. 1 ст. 469 КПК України, та положеннями ст. 3 Закону України «Про медіацію» (2021 р.) –

ДОРУЧАЮ:

1. Провести незалежну процедуру примирення потерпілого з підозрюваним у кримінальному провадженні, до якого залучити спеціаліста - _____, що займає посаду _____
2. Для дослідження спеціалісту - _____ надати: _____

3. Памятка роз'яснення прав та обов'язків спеціаліста на окремому аркуші _____

4. Копію доручення направити _____

Доручення склав _____

(посада, найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

« _____ » _____ 20 ____ р.

Додаток Ж

Ректору
Чорноморського національного
університету імені Петра Могили
проф. Клименку Л. П.
служб. адреса:
вул. 68 Десантників, 10
м. Миколаїв, 54003

Шановний Леоніде Павловичу!

У Вашому навчальному закладі на посаді професора кафедри цивільного та кримінального права працює д-р юрид. наук ПШБ, який є фахівцем з проведення медіаційних (примирливих) процедур, внесений до Реєстру медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги та може провести медіацію у кримінальному провадженні між потерпілим та підозрюваним.

Враховуючи зазначені обставини, прошу посприяти залученню ПШБ для надання фахової допомоги у примиренні сторін юридичного конфлікту як спеціаліста з питань, що стосуються правничої медіації.

Для проведення медіаційної (примирливої) процедури ПШБ будуть скеровані відповідні матеріали кримінального провадження та надано час для зустрічі зі сторонами юридичного конфлікту.

З повагою

Адвокат

Прізвище, Ім'я

« _____ » _____ 20 ____ р.

Додаток Ж-1

**ЛИСТ ДО РЕГІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ З НАДАННЯ
БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ**

Директору
Регіонального центру з надання безоплатної
вторинної правової допомоги
у Миколаївській області
Прізвище, Ім'я

*вул. 5-та Слобідська, 125,
м. Миколаїв, 54055*

Шановна пані Наталю!

В реєстрі медіаторів, які залучаються центрами з надання БВПД, містяться дані професійного медіатора (сертифікованого сімейного психолога) ПІБ (свідоцтво про право на зайняття медіаційною діяльністю серія РР № 600009, видане Національною комісією медіаторів від 20.10.2023 року), яка співпрацює з Регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги на умовах Pro Vopo та може провести медіацію між чоловіком (позивачем) та дружиною (відповідачем) по цивільній справі № 368/836/22 про розірвання шлюбу, що знаходиться в провадженні Н-ського районного суду Н-ської області.

Прошу посприяти залученню ПІБ для надання фахової допомоги у врегулюванні спору сторін юридичного конфлікту як спеціаліста (медіатора) з питань, що стосуються сімейної медіації.

Для проведення медіаційної (примирливої) процедури медіатору - ПІБ будуть надані всі необхідні для цього матеріали цивільного провадження.

З повагою,
Ім'я, Прізвище

моб: (066) 0000000

«_____» _____ 2023 р.

**ДОРУЧЕННЯ ПРО ПРОВЕДЕННЯ МЕДІАЦІЙНОЇ
ПРОЦЕДУРИ**

Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Миколаївській області

*вул. 5-та Слобідська, 125,
м. Миколаїв, 54055*

Медіатору
Ім'я, Прізвище
м.т.066 66 66 000

Копія
Ім'я, Прізвище
м.т. 073 77 77 777

**Д О Р У Ч Е Н Н Я № 2023-10-14/2
про проведення процедури врегулювання спору**

«_____» _____ 2022 р.
Миколаїв

м.

На підставі звернення громадянина Губського Руслана, та керуючись п. 4. ч. 2 ст. 7 Закону України «Про безоплатну правову допомогу», п. 1, 4 ст. 1 та ст.ст. 3, 8, 9 Закону України «Про медіацію» (2021 р.), а також п. 3.1 Меморандуму про співпрацю між Регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги та професійним медіатором ПІБ,

ДОРУЧАЮ:

1. ПІБ провести на безоплатній основі незалежну процедуру врегулювання спору подружжям ПІБ (чоловіком) та ПІБ (дружиною), далі позивачем ПІБ та відповідачем ПІБ з цивільної справи №

368/826/23 про розірвання шлюбу, що знаходиться в провадженні Н-ського районного суду Н-ської області.

2. Пам'ятки роз'яснення прав та обов'язків сторін медіації та медіатора додається (в 2 примірниках).

**Директор
Прізвище**

/підпис/

Ім'я,

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПРАВО ОСОБИ НА ПРИМИРЕННЯ У КРИМІНАЛЬ- НОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У відповідності до вимог ч. 7 ст. 469 КПК України та положень (у розумінні п. 2 ч. 1 ст. 1 та ст. 9) Закону України «Про медіацію» (2021 р.) повідомляю про умови та наслідки примирення та укладення угоди про примирення.

Вам необхідно знати, що:

➤ згідно ч. 1 ст. 469 (назва – «Ініціювання та укладення угоди») КПК України, угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи – медіатора, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді). Угода про примирення у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних з домашнім насильством, може бути укладена лише за ініціативою потерпілого, його представника або законного представника.

➤ згідно ч. 3 ст. 469 (назва – «Ініціювання та укладення угоди») КПК України, угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Укладення угоди про примирення у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, не допускається.

➤ згідно ч. 5 ст. 469 (назва – «Ініціювання та укладення угоди») КПК України, укладення угоди про примирення або про визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

➤ згідно ч. 6 ст. 469 (назва – «Ініціювання та укладення угоди») КПК України, у разі недосягнення згоди щодо укладення угоди факт її ініціювання і твердження, що були зроблені з метою її досягнення, не можуть розглядатися як відмова від обвинувачення або як визнання своєї винуватості.

➤ згідно ч. 8 ст. 469 (назва – «Ініціювання та укладення угоди») КПК України, у разі якщо кримінальне провадження здійснюється щодо кількох осіб, які підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні одного або кількох кримінальних правопорушень, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма підозрюваними чи обвинуваченими, угода може бути укладена з одним (кількома) з підозрюваних чи обвинувачених. Кримінальне провадження щодо особи (осіб), з якими досягнуто згоди, підлягає виділенню в окреме провадження. У разі, якщо в кримінальному провадженні беруть участь кілька потерпілих від одного кримінального правопорушення, угода може бути укладена та затверджена лише з усіма потерпілими. У разі, якщо в кримінальному провадженні беруть участь кілька потерпілих від різних кримінальних правопорушень, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма потерпілими, угода може бути укладена з одним (кількома) з потерпілих. Кримінальне провадження щодо особи (осіб), яка досягла згоди, підлягає виділенню в окреме провадження.

➤ згідно ч. 1 ст. 471 (назва – «Зміст угоди про примирення») КПК України, в угоді про примирення зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій, не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, строк їх вчинення, узгоджене покарання та згода сторін на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені статтею 473 цього Кодексу, наслідки невиконання угоди. В угоді зазначається дата її укладення та вона скріплюється підписами сторін.

➤ згідно п. 1 ч. 1 ст. 473 (назва – «Наслідки укладення та затвердження угоди») КПК України, наслідком укладення та затвердження угоди про примирення для підозрюваного чи обвинуваченого – обмеження права оскарження вироку згідно з положеннями ст.ст. 394 і 424 КПК України та відмова від здійснення прав, передбачених п. 1 частини четвертої статті 474 КПК України.

➤ згідно п. 2 ч. 1 ст. 473 (назва – «Наслідки укладення та затвердження угоди») КПК України, наслідком укладення та затвердження угоди про примирення для потерпілого – обмеження права оскарження вироку згідно з положеннями статей 394 і 424 КПК України та позбавлення права вимагати в подальшому притягнення особи до криміналь-

ної відповідальності за відповідне кримінальне правопорушення і змінювати розмір вимог про відшкодування шкоди.

➤ згідно ч. 1 ст. 476 (назва – «Наслідки невиконання угоди») КПК України, У разі невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості потерпілий має право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку. Клопотання про скасування вироку, яким затверджена угода, може бути подано протягом встановлених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення відповідного кримінального правопорушення.

➤ згідно ч. 2 ст. 476 (назва – «Наслідки невиконання угоди») КПК України, клопотання про скасування вироку, яким затверджена угода, розглядається в судовому засіданні за участю сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для судового розгляду.

➤ згідно ч. 3 ст. 476 (назва – «Наслідки невиконання угоди») КПК України, суд своєю ухвалою скасовує вирок, яким затверджена угода, якщо особа, яка звернулася з відповідним клопотанням, доведе, що засуджений не виконав умов угоди. Суд, здійснюючи розгляд таких клопотань, має чітко відмежовувати невиконання угоди (ч. 1 ст. 476 КПК України), яке тягне за собою скасування вироку, постановленого на підставі угоди, від умисного невиконання угоди (ч. 5 ст. 476 КПК України), яке, окрім скасування вироку, є підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 389-1 Кримінального кодексу України. Наслідком скасування вироку є призначення судового розгляду в загальному порядку або направлення матеріалів провадження для завершення досудового розслідування в загальному порядку, якщо угода була ініційована на стадії досудового розслідування.

➤ згідно ч. 4 ст. 476 (назва – «Наслідки невиконання угоди») КПК України, ухвала про скасування вироку, яким була затверджена угода, або про відмову у скасуванні вироку може бути оскаржена в апеляційному порядку.

➤ згідно ч. 5 ст. 476 (назва – «Наслідки невиконання угоди») КПК України, умисне невиконання угоди є підставою для притягнення особи до відповідальності, встановленої законом.

➤ згідно ч. 4 ст. 6 Закону України «Про медіацію» (2021 р.), у разі пред'явлення стороною медіації вимог до медіатора щодо невиконання чи неналежного виконання ним умов договору про проведення медіації медіатор звільняється від обов'язку збереження конфіденційної інформації в межах, необхідних для захисту його прав та інтересів.

➤ згідно ч. 5 ст. 6 Закону України «Про медіацію» (2021 р.), медіатор не може бути допитаний як свідок у справі (провадженні) щодо інформації, яка стала йому відома під час підготовки до медіації та проведення медіації.

➤ згідно ч. 1 ст. 8 Закону України «Про медіацію» (2021 р.), сторони медіації самостійно обирають медіатора (медіаторів) та/або суб'єкта, що забезпечує проведення медіації.

Повідомлення вручено « ____ » _____ 2023 року о ____ год.
____ хв. слідчим _____ підпис

Повідомлення отримав « ____ » _____ 2023 року о ____ год.
____ хв та з ним ознайомився у повному обсязі

Потерпілий _____ підпис

ДОГОВІР
про проведення процедури медіації³

М. “_____” _____ 202_р.

__ (надалі – Сторона 1),

(надалі – Сторона 2),

які надалі іменуються Сторони, а також _____, професор кафедри цивільного та кримінального права юридичного факультету Чорноморського національного університету імені Петра Могили, який діє на підставі клопотання Сторони 1. Фаховість надання медіатором послуги медіації підтверджена: дипломами про вищу психологічну та юридичну освіту другого рівня, дипломом доктора юридичних наук за спеціальністю: 19.00.06 – юридична психологія, сертифікатами про проходження освітніх курсів з медіації та закріплення його статусу в Реєстрі професійних медіаторів (надалі – Медіатор)

Розуміючи терміни в такому значенні:

Медіація – це процедура врегулювання конфлікту (спору) шляхом переговорів сторін конфлікту (спору) за допомогою професійного медіатора.

Медіація ґрунтується на принципах:

- добровільної участі;
- активності сторін медіації;
- самовизначення медіатора і сторін медіації;
- незалежності та нейтральності медіатора;
- толерантності;
- правдивості і щирості намірів;
- конфіденційності інформації, отриманої під час медіації, та щодо факту медіації.

³ Джерело: URL : http://namu.com.ua/ua/downloads/organisationdocs/Mediation_Agreement_Template.pdf

Медіатор – це спеціально підготовлений посередник, який допомагає сторонам конфлікту (спору) у його врегулюванні шляхом організації і забезпечення структурованого переговорного процесу та налагодження комунікації між сторонами.

уклали цей Договір про проведення процедури медіації (надалі – Договір) про таке:

1. Предмет договору

1.1. Сторони погодилися провести процедуру медіації щодо

(предмет спору або спорів, надалі - спір)

1.2. Для проведення процедури медіації Сторони за взаємним погодженням визначили одноосібно медіатора _____

1.3. Строки проведення процедури медіації. Сторони погодилися провести щонайменше 1 (одну) медіаційну сесію тривалістю не менше 2-х астрономічних годин, що призначено на: _____, “_____” _____ 202___. Рішення про продовження процесу врегулювання спору шляхом медіації Сторони прийматимуть спільно з Медіатором за потреби. Загальний строк врегулювання спору за цим Договором не повинен перевищувати 60 календарних днів з дати першої зустрічі.

2. Послуги медіатора, права та обов'язки

2.1. Медіатор допомагає налагодити комунікацію між сторонами. Медіатор не висловлює оцінок щодо змісту конфлікту (спору) та його учасників і не надає порад щодо його вирішення (за винятком оціночної медіації) та не приймає жодних рішень щодо конфлікту (спору).

2.2. Медіатор, проконсультувавшись зі Сторонами (у разі потреби, і їхніми представниками), буде в установленому порядку виконувати наступні дії:

- проводити зустрічі з будь-якою Стороною (всіма Сторонами) до проведення медіації, якщо Сторони вважатимуть за необхідне і виявлять бажання або якщо Медіатор вирішить, що це необхідно і Сторони погодяться;

- визначати процедуру під час медіації;

- за необхідності брати участь в підготовці угоди, що має націленого / них на вирішення проблеми.

2.3. Медіатор проведе необхідні приготування до медіації, в тому числі:

- завершить оформлення цього Договору.
- забезпечить узгодження з усіма Сторонами принципів поділу витрат;

- організує місце проведення зустрічей / і та дати;
- організує обмін інформацією між Сторонами із врахуванням вимог щодо конфіденційності;

- організує зустрічі зі Сторонами окремо або з усіма одночасно, щоб обговорити будь-які питання або справи, пов'язані з медіацією та по суті спору та його врегулювання;

- буде здійснювати загальне управління справами в зв'язку з проведенням Медіації.

2.4. Медіатор не буде в перебігу терміну дії цього Договору представляти з зв'язку з даними конфліктом будь-яким способом будь-яку з окремо взятих Сторін.

2.5. Сторони погоджуються з тим, що Медіатор не є представником однієї із Сторін і не діє будь-яким способом в інтересах будь-якої сторони.

2.6. Цим медіатор підтверджує, що пройшов відповідне навчання та підготовку в достатньому обсязі для здійснення практики медіації.

2.7. На запит Сторін Медіатор надає їм інформацію відносно свого досвіду та практики Медіації.

2.8. До початку справи медіатор також має пересвідчитися у власній компетентності для проведення Медіації у конкретній справі між Сторонами.

2.9. Медіатор також цим засвідчує, що бере на себе зобов'язання надавати послуги медіації із дотриманням положень Європейського кодексу етики медіатора.

2.10. Медіатор має повідомити Сторонам медіації про конфлікт інтересів і, в разі його наявності, може проводити Медіацію виключно за письмовою згодою усіх Сторін Медіації.

2.11. Медіатор має право відмовитись від проведення Медіації на будь-якій її стадії у разі:

- прояву агресії з боку будь-якого учасника Медіації по відношенню до Медіатора чи іншого учасника медіації у вигляді фізичного чи психологічного насилля, погроз, шантажу тощо;

- прояву Стороною Медіації намірів, відмінних від примирення чи врегулювання конфлікту (спору), іншої недобросовісної поведінки;

- явної наміреної (умисної) незаконності дій та домовленостей сторін медіації.

2.12. Медіатор зобов'язаний відмовитись від проведення медіації на будь-якій її стадії у разі втрати нею нейтральності та неупередженості.

2.13. Медіатор має право розголосити інформацію, отриману конфіденційно під час Медіації, про скоєння чи готування до скоєння тяжкого або особливо тяжкого злочину.

3. Учасники Медіації

3.1. Сторони обирають Медіатора та/або суб'єкта, що забезпечує проведення медіації за згодою між собою з числа сертифікованих медіаторів розміщених у відповідному реєстрі медіаторів.

3.2. Сторони зобов'язані добросовісно брати участь в Медіації, не зловживати довірою інших учасників, щиро прагнути врегулювати спір.

3.3. Сторони медіації самостійно визначають перелік питань, які обговорюватимуться, варіанти врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації, строки та способи її виконання, інші питання щодо конфлікту (спору) та проведення медіації.

3.4. Якщо стороною медіації є неповнолітня особа, вона приймає рішення з дотриманням вимог законодавства з урахуванням обсягу її дієздатності.

3.5. Якщо стороною медіації є особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вона приймає рішення з дотриманням вимог законодавства з урахуванням обсягу її дієздатності.

3.6. До участі у справі можуть залучатися треті особи, які суттєво впливають на перебіг конфлікту та виконання домовленостей, з обов'язкової (добровільної) згоди сторін.

3.7. Процедура медіації може бути поновлена при наявності обов'язкового бажання сторін у випадку наявності такої необхідності в майбутньому.

3.8. Будь-яка Сторона може в будь-який час відмовитися від участі в Медіації, негайно проінформувати про це рішення Медіатора та інших представників.

3.9. Сторони беруть на себе зобов'язання поінформувати Медіатора до дня Медіації про всіх осіб, які будуть присутні в ході Медіації від кожної із Сторін, включаючи представників, перекладачів, консультантів, експертів і тощо.

4. Процес Медіації

4.1. Місце і час проведення медіації узгоджується Медіатором зі Сторонами.

4.2. Медіатор забезпечує проведення процесу Медіації, визначає хід процесу, порядок зустрічей.

4.3. Медіація буде проводитися українською/іншою _____ мовою. Будь-яка Сторона надає документи будь-якою іншою мовою або бере участь в Медіації з використанням будь-якої іншої мови, повинна забезпечити необхідний переклад і обладнання для перекладу.

4.4. Сторони і Медіатор будуть вести записи тільки з обоюсторонньої згоди сторін, при цьому всі записи знищуються відразу після завершення процесу Медіації, якщо Сторони спільно не попросять про інше.

4.5. Якщо Сторони не можуть вирішити конфлікт за допомогою переговорів в ході Медіації та якщо Сторони просять медіатора, а Медіатор погоджується, Медіатор може дати Сторонам рекомендації, які ні до чого не зобов'язують, про те, як можна вирішити цей конфлікт. Ці рекомендації не є спробою передбачити можливе рішення, Медіатор лише пропонує доцільне в даних обставинах рішення.

4.6. Будь-яке рішення, досягнуте в ході Медіації, має обов'язкову силу тільки в тому випадку, якщо воно оформлене у письмовому вигляді і підписане Сторонами або від імені Сторін.

4.7. Медіація буде завершена в наступних випадках:

- письмова медіаційна угода (мирова угода) про вирішення конфлікту;
- досягнення порозуміння, що не потребує укладання письмової угоди;
- сторона відмовляється брати участь в Медіації;
- Медіатор, на власний розсуд, оголошує про завершення Медіації або відмовляється брати в ній участь.

4.8. Медіатор може також відкласти проведення Медіації з тим, щоб дати Сторонам можливість обміркувати конкретні пропозиції, одержання додаткової інформації або з будь-яких інших причин, які, на думку Медіатора, можуть сприяти розвитку процесу Медіації. Медіація триватиме за згодою Сторін.

4.9. В зв'язку з цим конфліктом, незважаючи на проведення Медіації, може бути порушено або продовжений будь-який судовий процес або арбітражний розгляд за відсутності інших домовленостей між Сторонами або рішення суду.

5. Витрати, гонорар.

5.1. Гонорар Медіатора і інші пов'язані з проведенням Медіації витрати діляться навпіл між сторонами, якщо немає інших домовленостей.

5.2. Гонорар і всі витрати будуть детально розписані в рахунку-фактурі, що мають бути сплачені не пізніше, як протягом 3-х робочих днів з дати виставлення рахунку.

5.3. Гонорар медіатора може існувати в двох формах - фіксований розмір та погодинна оплата. Вказані форми відрізняються порядком обчислення - при зазначенні фіксованого розміру для виплати такого гонорару не обчислюється фактична кількість часу, витраченого медіатором при наданні послуг клієнту (клієнтам), і навпаки, підставою для виплату гонорару, який зазначено як погодинну оплату, є кількість годин помножена на вартість такої години того чи іншого медіатора у залежності від його кваліфікації (наукового ступеню, вченого чи почесного звання тощо) досвіду, складності медіаційної справи та інших критеріїв.

5.4. Кожна Сторона повинна самостійно оплачувати власні витрати і витрати, пов'язані з участю в Медіації.

6. Відповідальність

6.1. Медіатор не несе відповідальність перед Сторонами за будь-які дії або бездіяльності, пов'язані з послугами з проведення Медіації, якщо не було доведено, що ці дія або бездіяльність порушили кодекс поведінки, і щодо цього не було винесено остаточне рішення в ході процесу дисциплінарного розгляду, що регулює професійну діяльність медіатора.

6.2. Сторони зобов'язуються не розголошувати будь-яку інформацію, пов'язану з цим Договором або з його виконанням, процесом Медіації, її результатами без попереднього письмового дозволу іншої Сторони, за винятком випадків, коли надання такої інформації передбачено законодавством.

6.3. Всі учасники Медіації несуть відповідальність відповідно до чинного законодавства України за розголошення без згоди іншої Сторони конфіденційної інформації, що зазначена вище, а також будь-якої інформації щодо іншої Сторони, що стала їм відома в процесі Медіації.

6.4. Для потреб популяризації медіації, для рекламних і освітніх цілей Медіатор може збирати та поширювати знеособлену інформацію про цю справу у формі та в обсязі, що не дозволяє встановити зв'язок інформації про справу із Сторонами.

7. Підстави припинення медіації за участі (ініціативою) професійного медіатора:

7.1. Добровільна відмова однієї чи обох сторін конфлікту/спору від отримання такої послуги.

7.2. Добровільна відмова медіатора від надання медіаційної послуги;

7.3. Закінчення строку дії медіаційного договору чи медіаційної соціальної послуги у цілому.

7.4. Виконання / невиконання умов медіаційного договору, застереження чи угоди.

7.5. Недосягнення отримувачами послуги згоди щодо розв'язання конфлікту/спору або неявка одного з отримувачів послуги на зустріч для врегулювання конфлікту/спору більше ніж два рази поспіль.

7.6. Відсутність добровільної згоди сторін.

7.7. Домашнє насильство стороною конфлікту.

7.8. Обман, шахрайство, маніпулювання сторонами чи стороною конфлікту медіатора.

7.9. Тиск та погрози сторонами одне одній чи медіатору.

7.10. Зловживання алкогольними та наркотичними засобами під час медіаційного процесу.

7.11. Приховані психічні розлади, психологічні діагнози чи розумова відсталість будь-кого з учасників спору.

7.12. Відмови сторонами від прийняття принципів чи методів медіації.

7.13. Конфлікти (спори), що впливають чи можуть вплинути на права і законні інтереси третіх осіб, які не є учасниками цієї медіації.

7.14. Особисті відносини і емоції мають сильний емоційний, травмічний вплив на ситуацію (наприклад, при сімейних, спадкових відносинах).

7.15. Коли потрібно вирішити не лише юридичні питання, а соціальне, медичне чи психологічне тощо.

7.16. Коли складно зберегти взаємини та/або можливість спілкуватися (наприклад, спілкування з дітьми після розлучення, усиновлення, визначення місця проживання, вчинення булінгу, жорсткого поводження з дітьми тощо).

7.17. Торгівлі людьми.

7.18. Між потерпілою особою та особою, яка вчинила правопорушення або насильницький (статевий) злочин.

7.19. У разі визнання сторони медіації або медіатора (медіаторів) недієздатною особою або особою, цивільна дієздатність якої обмежена.

7.20. Самостійного виходу медіатора з медіаційного процесу, якщо за його думкою, сторони не прикладають достатніх зусиль для вирішення спору (конфлікту).

**ДОГОВІР⁴
про розподіл спільного майна подружжя**

м. Миколаїв

« _____ »

_____ 20 р.

Ми, що нижче підписалися, Леонова Лариса Петрівна та Леонов Іван Миколайович, які мешкають у м. Миколаєві по вул. Воєнна, 1, кв. 5, уклали цей договір про нижчевикладене:

1. Ми, Леонова Лариса Петрівна та Леонов Іван Миколайович, у зв'язку з розірванням шлюбу, зареєстрованого у 1988 році, зробили розподіл спільного сумісного майна, яке ми нажили, перебуваючи у шлюбі.

2. У власність Леонової Лариси Петрівни переходять:

а) гарнітур столових меблів червоного дерева, що складається з дев'яти предметів вартістю 2000 (дві тисячі) грн.;

б) комп'ютер вартістю 1900 (одна тисяча дев'ятсот) грн.

На загальну суму 3900 (три тисячі дев'ятсот) грн.

3. У власність Леонова Івана Миколайовича переходять:

а) гарнітур меблів-жила кімната червоного дерева, що складається з дев'яти предметів, вартістю 1900 (одна тисяча дев'ятсот) грн.;

б) два персидські килими вартістю 1500 (одна тисяча п'ятсот) грн.

На загальну суму 3400 (три тисячі чотириста) грн.

4. До цього часу вказане майно нікому іншому не продане, не заставлене, у спорі та під арештом не перебуває, ніякими угодами не обтяжене.

5. Витрати по вчиненню цього договору сторони сплачують в рівних частках.

6. Цей договір складено в трьох примірниках, що мають однакову юридичну силу, один з них зберігається у справах Першої київської державної нотаріальної контори (приватного нотаріуса), а інші видаються сторонам.

Підписи сторін:

Сторона:

Сторона:

Нотаріус:

Посвідчувальний напис

⁴ Джерело: <https://yurporada.kiev.ua/uk/zrazki-dogovor-v/dogov-r-pro-rozpod-l-sp-lnogo-mayna-podruzzhya.html>

МИРОВА УГОДА

м. Миколаїв
20__ р.

"__" _____

Ми, ТОВ «*****», в особі директора *****, який діє на підставі Статуту (далі – «Стягувач») та ПП «*****», в особі директора *****, що діє на підставі Статуту (надалі іменується «Боржник»), що є сторонами у справі № _____, яка знаходиться у провадженні судді _____ суду за позовом _____ про _____, домовились про укладення мирової угоди за участі професійного медіатора на таких умовах:

1. Боржник визнає, що його заборгованість перед Стягувачем на момент укладення цієї Мирової угоди відповідає заявленим у позовній заяві вимогам і становить ***** (***** тисяч *****) гривень 00 копійок.

2. Боржник гарантує, що частину заборгованості, яка дорівнює _____ гривень, буде погашено перед Стягувачем у день укладення цієї Мирової Угоди.

3. Боржник гарантує, що протягом 3 (трьох) місяців, з моменту затвердження цієї Мирової Угоди судом, частина заборгованості перед Стягувачем, яка дорівнює _____, буде погашена шляхом зарахування зустрічних однорідних вимог на підставі та в порядку, що передбачені ст. 601 Цивільного кодексу України, про що обов'язково має бути складений письмовий документ.

4. Стягувач заявляє, що з моменту підписання цієї Мирової угоди та у випадку належного її виконання не матиме жодних майнових претензій до Боржника з приводу заборгованості, погашення якої є предметом цієї Мирової Угоди.

5. Боржник і Стягувач домовилися, що будь-які витрати, що виникатимуть чи можуть виникнути після затвердження судом умов цієї Мирової угоди, покладаються на Боржника.

6. Боржник і Стягувач заявляють, що ні в процесі укладення цієї Мирової угоди, ні в процесі виконання її умов не були, не будуть і не можуть бути порушені права будь-яких третіх осіб, в тому числі й держави.*

7. Боржник і Стягувач обізнані у тому, що настання форс-мажорних обставин може стати причиною призупинення виконання умов угоди на певний час.

За Боржника	_____
	М. П.
За Стягувача	_____
	М. П.
Медіатор	_____
	М. П.

Додаток М-1
до Мирової угоди

Інформаційна довідка для учасників медіації про процедуру медіації, їхні права та обов'язки

Відповідно до Закону України «Про медіацію» від 2021 року обов'язком медіатора є інформування сторін та інших учасників медіації про їхні права та обов'язки, принципи і правила проведення медіації, структуру процедури медіації, можливість отримання консультацій у відповідних спеціалістів (експертів), наслідки укладення договору про проведення медіації та/або угоди за результатами медіації. Вам необхідно ознайомитись з наступними положеннями:

Медіація – позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів. Учасники медіації - медіатор (медіатори), сторони медіації, їхні представники, законні представники, захисники, перекладач, експерт та інші особи, визначені за домовленістю сторін медіації.

Медіатор – спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію.

Медіаційна угода – письмова угода учасників правовідносин про спосіб врегулювання всіх або певних конфліктів (спорів), які виникли або можуть виникнути між ними, шляхом проведення медіації.

Права та обов'язки сторін медіації

Сторони медіації мають право: 1) за взаємною згодою обрати медіатора (медіаторів) та/або суб'єкта, що забезпечує проведення медіації; 2) визначити умови договору про проведення медіації; 3) за взаємною згодою залучати до медіації інших учасників; 4) відмовитися від послуг медіатора (медіаторів) та обрати іншого медіатора (медіаторів); 5) у будь-який момент відмовитися від участі у медіації; 6) у разі невиконання чи неналежного виконання угоди за результатами медіації звернутися до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу в установленому законом порядку; 7) залучати експерта, перекладача та інших осіб, визначених за домовленістю сторін медіації. Законом, договором про проведення медіації або правилами проведення медіації можуть визначатися інші права сторін медіації.

Сторони медіації зобов'язані: 1) дотримуватися вимог цього Закону, договору про проведення медіації та правил проведення медіації; 2) виконувати угоду за результатами медіації в порядку і строки, встановлені такою угодою; 3) виконувати інші обов'язки, визначені законом.

Права та обов'язки медіатора

Медіатор має право: 1) самостійно визначати методику проведення медіації, за умови дотримання вимог закону, правил проведення медіації та норм професійної етики медіатора; 2) отримувати від сторін конфлікту (спору) інформацію про такий конфлікт (спір) в обсязі, необхідному та достатньому для проведення медіації; 3) на відшкодування витрат, здійснених для підготовки до медіації та її проведення, а також на оплату послуг за здійснення заходів з підготовки до медіації та/або її проведення у розмірі та формі, передбачених договором про проведення медіації, правилами проведення медіації або законодавством; 4) збирати та поширювати знеособлену інформацію про кількість, тривалість та результативність проведених ним медіацій; 5) відмовитися від участі в медіації. Законом, договором про проведення медіації або правилами проведення медіації можуть бути передбачені й інші права медіатора.

Медіатор зобов'язаний: 1) здійснювати підготовку до медіації та її проведення відповідно до цього Закону, правил проведення медіації та кодексу професійної етики медіатора; 2) під час підготовки до медіації надавати сторонам конфлікту (спору) для ознайомлення кодексу професійної етики, якого він дотримується у своїй діяльності; 3) не розголошувати інформацію, яка стала йому відома під час підготовки та проведення медіації; 4) повідомляти сторони медіації до початку та під час проведення медіації про особисті обставини, відносини медіатора з

однією із сторін медіації в будь-якій сфері, крім медіації, про конфлікт інтересів, які можуть викликати обґрунтований сумнів у його нейтральності, незалежності та неупередженості.

У такому разі медіатор може проводити медіацію лише за наявності письмової згоди всіх сторін медіації та відповідно до свого внутрішнього переконання щодо дотримання ним принципу нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора; 5) припинити проведення медіації у разі виникнення суперечності між особистими інтересами та обов'язками медіатора, яка може вплинути на його нейтральність, незалежність та неупередженість під час проведення медіації, а також за наявності інших обставин, що унеможливають його участь або вимагають припинення його участі в медіації; 6) інформувати сторони та інших учасників медіації про їхні права та обов'язки, принципи і правила проведення медіації, структуру процедури медіації, можливість отримання консультацій у відповідних спеціалістів (експертів), наслідки укладення договору про проведення медіації та/або угоди за результатами медіації в письмовій чи усній формі, а також про свій професійний досвід та компетенцію; 7) керувати процедурою медіації; 8) підвищувати свій професійний рівень; 9) виконувати інші обов'язки, передбачені цим Законом та іншими правовими актами, прийнятими відповідно до Закону «Про медіацію» (2021 р.), договором про проведення медіації або правилами проведення медіації.

Принципи і правила проведення медіації

Медіація проводиться за взаємною згодою сторін медіації з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації. Медіація проводиться медіатором (медіаторами) з дотриманням вимог закону, договору про проведення медіації, правил проведення медіації та норм професійної етики медіатора.

Зміст угоди за результатами медіації

В угоді за результатами медіації зазначаються: 1) дата і місце укладення угоди; 2) відомості про сторони медіації та їх представників; 3) медіатор (медіатори), суб'єкт, що забезпечує проведення медіації (за наявності), реквізити договору про проведення медіації та/або правил проведення медіації; 4) узгоджені сторонами медіації зобов'язання, способи та строки їх виконання, а також наслідки їх невиконання або неналежного виконання; 5) інші умови, визначені сторонами медіації.

В угоді за результатами медіації сторони медіації можуть вийти за межі предмета конфлікту (спору), зазначеного в договорі про проведення медіації, або за межі предмета позову (заяви), якщо медіація

проводиться під час досудового розслідування, судового, третейського, арбітражного провадження або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу. Угода за результатами медіації не повинна містити положень, що порушують права та інтереси інших осіб, інтереси держави або суспільні інтереси.

Відповідальність медіатора

У разі порушення зобов'язань за договором про проведення медіації медіатор несе цивільно-правову відповідальність відповідно до закону. У випадках, передбачених законом, медіатор несе адміністративну чи кримінальну відповідальність. У разі недотримання норм професійної етики медіатор несе відповідальність, визначену статутом або положенням об'єднання медіаторів, членом якого він є.

Положення Господарського процесуального кодексу, з якими необхідно ознайомитись:

Стаття 46. Процесуальні права та обов'язки сторін

7. Сторони можуть примиритися, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу.

Стаття 192. Мирова угода сторін

1. Мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін. У мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, якщо мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб.

2. Сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну письмову заяву, на будь-якій стадії судового процесу.

3. До ухвалення судового рішення у зв'язку з укладенням сторонами мирової угоди суд роз'яснює сторонам наслідки такого рішення, перевіряє, чи не обмежені представники сторін вчинити відповідні дії.

4. Укладена сторонами мирова угода затверджується ухвалою суду, в резолютивній частині якої зазначаються умови угоди. Затверджуючи мирову угоду, суд цією самою ухвалою одночасно закриває провадження у справі.

5. Суд постановляє ухвалу про відмову у затвердженні мирової угоди і продовжує судовий розгляд, якщо: 1) умови мирової угоди суперечать закону або порушують права чи охоронювані законом інтереси інших осіб, є невиконуваними; або 2) одну із сторін мирової угоди представляє її законний представник, дії якого суперечать інтересам особи, яку він представляє.

Стаття 193. Виконання мирової угоди

1. Виконання мирової угоди здійснюється особами, які її уклали, в порядку і строки, передбачені цією угодою.

2. Ухвала про затвердження мирової угоди є виконавчим документом та має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим Законом України «Про виконавче провадження».

3. У разі невиконання затвердженої судом мирової угоди ухвала суду про затвердження мирової угоди може бути подана для її примусового виконання в порядку, передбаченому законодавством для виконання судових рішень.

Стаття 231. Закриття провадження у справі

1.7. Господарський суд закриває провадження у справі, якщо сторони уклали мирову угоду і вона затверджена судом.

З повідомленням ознайомився(лась) в повному обсязі:

Позивач ТОВ «Пак», в особі директора Панкевич Тетяни Вікторівни
_____ м. п.

Відповідач ТОВ «Смак», в особі директора Романової Ольги Миколаївни
_____ м. п.

Медіатор Шевченко Анна Андріївна
_____ м. п.

КЕЙС ДЛЯ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ № 1

ЗАВДАННЯ ГРУПІ А

Сформулювати проблему залучення професійного медіатора в юрисдикційний процес за умови використання лише 15 слів та бути готовими це обґрунтувати в процесі дискусії (час 20 хв).

ЗАВДАННЯ ГРУПІ Б

Сформулювати проблему проведення медіації суддею за умови використання лише 15 слів та бути готовими це обґрунтувати в процесі дискусії (час – 20 хв.)

ЗАВДАННЯ ГРУПІ В

Сформулювати проблему проведення медіації без судді та професійного медіатора за умови використання лише 15 слів та бути готовими це обґрунтувати в процесі дискусії (час – 20 хв.).

КЕЙС ДЛЯ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ № 2

КЕЙС ДЛЯ ГРУПИ А (тема: «Медіація в кримінальному процесі України»)

1. Відіграти згідно фабули сценку розгляду угоди про примирення в суді за участі судді.
2. Визначити ролі кожному члену групи згідно фабули справи.
3. Оформити кожен Вашу дію процесуальними документами в «медіаційну справу».
4. Дописати, якого саме висновку може дійти суд виходячи з обставин викладених у фабулі справи.
5. Створити проєкт рішення суду щодо затвердження мирової угоди.

Увага! Рекомендується відзняти дану сценку як навчальний відеоролик.

КЕЙС ДЛЯ ГРУПИ Б (тема: «Медіація в кримінальному процесі України»)

1. Відіграти згідно фабули сценку розгляду угоди про примирення в суді за участі професійного медіатора.
2. Визначити ролі кожному члену групи згідно фабули справи.
3. Оформити кожен Вашу дію процесуальними документами в «медіаційну справу».
4. Дописати якого саме висновку може дійти суд виходячи з обставин викладених у фабулі справи.
5. Створити проєкт рішення суду щодо затвердження мирової угоди.

Увага! Рекомендується відзняти дану сценку як навчальний відеоролик.

Фабула для кейсів групи А та Б:

До Н-ського районного суду м. Н-ськ від Н-ської місцевої прокуратури надійшов обвинувальний акт з додатками у кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань за №

000000001 від 27.09.2022 року відносно ОСОБА_2, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України. В ході судового розгляду кримінального провадження по обвинуваченню ОСОБА_2 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, потерпілим ОСОБА_1 було заявлено цивільний позов до Публічного акціонерне товариства «Страхова компанія «Прометей», у порядку страхового відшкодування шкоди за вищезазначеним страховим випадком (ДТП), який складає 30 797,51 грн.

Керуючись положеннями ч. 1 та ч. 2 ст. 207 ЦПК України, 20.08.2022 року між потерпілим ОСОБА_1 та «Прометей» (далі – «Цивільний співвідповідач»), в особі Голови компанії «Прометей» ОСОБА_3, що діє на підставі Довіреності від 20 січня 2021 року № 000001 укладено мирову угоду.

В судовому засіданні сторони угоди звернулись зі спільною заявою про затвердження мирової угоди за участі професійного медіатора та самою мировою угодою. Згідно з умовами мирової угоди сторони за участі професійного медіатора визначили порядок врегулювання спору по цій справі, а саме:

1. Сторони, в процесі розгляду Н-ським районним судом м. Н-ськ у кримінальному провадженні № 000000001 цивільного позову ОСОБА_1 про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, керуючись положеннями ч. 1 та ч. 2 ст. 207 ЦПК України, дійшли згоди укласти Мирову угоду щодо предмету спору вищезазначеної судової справи у частині вимог, заявлених за цим цивільним позовом до Цивільного співвідповідача.

2. З метою владнання стосунків та позитивного вирішення спірного питання для Сторін з врегулювання страхової події (ДТП), яка сталася 27 грудня 2021 року за участю транспортного засобу «ВАЗ-2107», д.р.н. НОМЕР_1, забезпеченого в ПАТ «Прометей» за страховим полісом № АР/80000, і внаслідок якої заподіяно шкоди здоров'ю та майну Цивільного позивача, Сторони визнають, що загальна сума страхового відшкодування, яку має сплатити Цивільний співвідповідач на користь Цивільного позивача у порядку страхового відшкодування шкоди за вищезазначеним страховим випадком (ДТП), складає 30 797,51 грн., яка складається:

– з 29 330,96 грн. відшкодування витрат, понесених Цивільним позивачем на лікування (страхова виплата за шкоду, заподіяну здоров'ю);

– з 1 466,55 грн. відшкодування моральної шкоди (5 відсотків (%) страхової виплати за шкоду, заподіяну здоров'ю).

Сторони дійшли згоди, що Цивільний співвідповідач зобов'язується сплатити на користь Цивільного позивача грошову суму, зазначену в п. 2 цієї Миркової угоди (30 797,51 грн.), після затвердження судом даної Миркової угоди протягом 15 (п'ятнадцяти) календарних днів з дати отримання Цивільним співвідповідачем копії ухвали суду про затвердження даної Миркової угоди.

Сторони дійшли згоди, що Цивільний співвідповідач здійснює сплату грошової суми, зазначеної в п. 2 цієї Миркової угоди (30 797,51 грн.) у строки, визначені в п. 3 цієї Миркової угоди, готівковою шляхом грошового переказу на АТ «ОЩАДБАНК» за системою «Швидка копійка». Дана Мирова угода остаточно закріплює суму страхового відшкодування, яку Цивільний співвідповідач зобов'язаний сплатити на користь Цивільного позивача у рахунок страхового відшкодування шкоди за вищезазначеним страховим випадком (ДТП), що стався 27 грудня 2021 року за участю транспортного засобу «ВАЗ-2107», д.р.н. НОМЕР_1, забезпеченого в ПАТ «Прометей» за страховим полісом № АР/8000000, та визначає, що після виплати грошової суми, зазначеної в п. 2 цієї Миркової угоди, Цивільний позивач не матиме до Цивільного співвідповідача будь-яких майнових та інших претензій (вимог).

Сторони підтверджують, що всі існуючі зобов'язання за страховим полісом № АР/8737415 з моменту підписання даної Миркової угоди Сторонами, визнання її судом та одержання Цивільним позивачем грошової суми, зазначеної в п. 2 цієї Миркової угоди у розмірі та в строк, визначених цією Мирковою угодою, будуть вважатися такими, що виконані у повному обсязі.

Відповідно до вимог ч. 3 ст. 207 ЦПК України Сторонам роз'яснено судом та зрозумілі наслідки ухвалення судового рішення у зв'язку з укладенням Сторонами миркової угоди, передбачені положеннями ч. 1 ст. 255, ч. 2 ст. 256 ЦПК України. Дана Мирова угода вступає в силу з моменту її затвердження Н-ським районним судом м. Н-ськ та діє до її остаточного виконання Сторонами.

Дана Мирова угода складена на 2-х аркушах у 3-х примірниках, з яких: один примірник – для суду та по одному для кожної зі Сторін даної Миркової угоди.

У разі несплати Цивільним співвідповідачем грошової суми, визначеної в п. 2 цієї Миркової угоди, у розмірі та в строк, визначених цією Мирковою угодою, Цивільний позивач має право направити ухвалу Н-ського районного суду м. Н-ськ про затвердження цієї Миркової угоди до державної виконавчої служби або приватного виконавця для примусового виконання шляхом стягнення з Цивільного співвідповідача

несплаченої грошової суми у розмірі, визначеної п. 2 цієї Мирової угоди.

Сторони в судовому засіданні просять затвердити укладену між ними та підписану мирову угоду.

Заслухавши учасників судового розгляду, дослідивши матеріали справи, суд дійшов висновку, що.....

КЕЙС ДЛЯ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ № 3

КЕЙС ДЛЯ ГРУПИ А (тема: «Медіація в адміністративному провадженні»)

1. Відіграти згідно фабули сценку розгляду угоди про примирення в суді за участі судді як медіатора.
2. Визначити ролі кожному члену групи згідно фабули справи.
3. Оформити кожна Вашу дію процесуальними документами в «медіаційну справу».
4. Дописати, якого саме висновку може дійти суд виходячи з обставин викладених у фабулі справи.
5. Створити проєкт рішення суду щодо затвердження мирової угоди.

Увага! Рекомендується відзняти дану сценку як навчальний відеоролик.

КЕЙС ДЛЯ ГРУПИ Б (тема: «Медіація в адміністративному провадженні»)

1. Відіграти згідно фабули сценку розгляду угоди про примирення в суді за участі професійного медіатора.
2. Визначити ролі кожному члену групи згідно фабули справи.
3. Оформити кожна Вашу дію процесуальними документами в «медіаційну справу».
4. Дописати, якого саме висновку може дійти суд виходячи з обставин викладених у фабулі справи.
5. Створити проєкт рішення суду щодо затвердження мирової угоди.

Увага! Рекомендується відзняти дану сценку як навчальний відеоролик.

Фабула:

З позовною заявою в Окружний адміністративний суд м. Н-ськ звернула ОСОБА_1 (код: НОМЕР_1, адреса: АДРЕСА_1) з позовом до Управління соціального захисту населення Н-ської міської ради (код: 3643, адреса), у якому просить суд:

– визнати протиправною бездіяльність Управління соціального захисту населення Н-ської міської ради Н-ської області щодо нарахування та виплати ОСОБА_1 щорічної разової грошової допомоги до 5 травня у 2021 році в розмірі, передбаченому постановами Кабінету Міністрів України;

– провести перерахунок та виплатити ОСОБА_1 недоплачену щорічну разову грошову допомогу до 5 травня за 2021 рік у розмірі п'яти мінімальних пенсій за віком, з урахуванням попередньо виплаченої суми допомоги.

Заявлені вимоги мотивовані тим, що відповідачем, всупереч вимогам чинного законодавства, безпідставно не здійснено в повному обсязі виплату щорічної разової грошової допомоги до 5 травня за 2021 рік, передбачену Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Спір виник з публічно-правових відносин та відповідно до статті 19 Кодексу адміністративного судочинства України належить до юрисдикції адміністративних судів і підлягає розгляду у порядку адміністративного судочинства.

Позовна заява відповідає вимогам, встановленим статтями 160, 161 та 172 Кодексу адміністративного судочинства України, та подана з дотриманням правил підсудності. Підстав для залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви або відмови у відкритті провадження в адміністративній справі, встановлених Кодексом адміністративного судочинства України, немає.

Розглянувши подану заяву, матеріали справи, суд зазначає наступне.

Згідно із частиною п'ятою статті 47 Кодексу адміністративного судочинства України (далі також - КАС України) сторони можуть досягнути примирення на будь-якій стадії судового процесу, що є підставою для закриття провадження в адміністративній справі. Відповідно до частини першої статті 190 КАС України сторони можуть повністю або частково врегулювати спір на підставі взаємних поступок. Примирення сторін може стосуватися лише прав та обов'язків сторін. Сторони можуть примиритися на умовах, які виходять за межі предмета спору, якщо такі умови примирення не порушують прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб. Умови примирення не можуть суперечити закону або виходити за межі компетенції суб'єкта владних повноважень.

Частиною третьою статті 190 КАС України передбачено, що умови примирення сторони викладають у заяві про примирення сторін. Заява про примирення сторін може бути викладена у формі єдиного доку-

мента, підписаного сторонами, або у формі окремих документів: заяви однієї сторони про умови примирення та письмової згоди іншої сторони з умовами примирення. Відповідно до частини п'ятої статті 190 КАС України умови примирення сторін затверджуються ухвалою суду. Затверджуючи умови примирення сторін, суд цією самою ухвалою одночасно закриває провадження у справі.

Отже, законодавством регламентовано процесуальне право сторін врегулювати спір на будь-якій стадії судового розгляду шляхом примирення та повноваження суду затвердити умови їх примирення, якщо це не суперечить закону та не порушує чий-небудь права, свободи або інтереси. Дослідивши матеріали справи та подану заяву про примирення сторін, суд вважає, що умови примирення стосуються прав та обов'язків сторін і предмету спору, умови мирової угоди добровільно прийняті сторонами, не суперечать закону, не порушують будь-яких прав, свобод чи інтересів самих сторін та інших осіб. З правовими наслідками мирової угоди сторони ознайомлені. Мирова угода підписана уповноваженими особами та скріплена відповідними печатками підприємств.

Враховуючи вищевикладене, суд вважає за можливе затвердити умови примирення сторін та закрити провадження у справі. Положеннями статті 141 КАС України передбачено, якщо спір вирішується шляхом примирення і сторони не дійшли згоди щодо розподілу судових витрат, то кожна сторона у справі несе половину судових витрат. Як вбачається зі змісту заяви про примирення, сторони дійшли згоди по судовим витратам.

Керуючись положеннями статей _____ Кодексу адміністративного судочинства України та положеннями _____, суд,

У Х В А Л И В:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

КЕЙС ДЛЯ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ № 4

КЕЙС ДЛЯ ГРУПИ Б (тема: «Медіація в господарському судочинстві»)

1. Відіграти згідно цієї фабули сценку розгляду угоди про примирення в суді за участі судді.
2. Визначити ролі кожному члену групи згідно фабули справи.
3. Оформити кожну Вашу дію процесуальними документами в «медіаційну справу».
4. Дописати, якого саме висновку може дійти суд виходячи з обставин викладених у фабулі справи.
5. Створити проєкт рішення суду щодо затвердження мирової угоди.

Увага! Рекомендується відзняти дану сценку як навчальний відеоролик.

КЕЙС ДЛЯ ГРУПИ А (тема: «Медіація в господарському судочинстві»)

1. Відіграти згідно цієї фабули сценку розгляду угоди про примирення в суді за участі професійного медіатора.
2. Визначити ролі кожному члену групи згідно фабули справи.
3. Оформити кожну Вашу дію процесуальними документами в «медіаційну справу».
4. Дописати, якого саме висновку може дійти суд, виходячи з обставин викладених у фабулі справи.
5. Створити проєкт рішення суду щодо затвердження мирової угоди.

Увага! Рекомендується відзняти дану сценку як навчальний відеоролик.

Фабула:

Прошу до Вашої уваги, матеріали справи за позовом ТОВ «Пак» до ТОВ «Смаку» про стягнення 231273,40 грн.

До Господарського суду Київської області надійшла позовна заява ТОВ «Пак» (далі – позивач) до ТОВ «Смак» (далі – відповідач) про

стягнення 231273,40 грн. заборгованості. В обґрунтування позовних вимог позивач посилається на неналежне виконання відповідачем своїх зобов'язань за договором поставки від 09.02.2017 № 09/02-17 щодо здійснення повного розрахунку за поставлений товар згідно видаткових накладних від 06.08.2018 № ПП-00003, від 25.10.2018 № ПП-00002.

В процесі розгляду справи позивач подав до суду заяву про зменшення розміру позовних вимог (вх. № суду 29449/21 від 21.12.2021), якою в порядку ст. 46 ГПК України зменшив розмір позовних вимог у зв'язку з частковою оплатою відповідачем боргу та просить суд стягнути з відповідача 192053,40 грн. заборгованості. Відповідно до вимог ч. 2 ст. 192 ГПК України сторони подали до Господарського суду Київської області спільну письмову заяву про затвердження мирової угоди (вх. № суду 28/22 від 01.02.2022) та мирову угоду в наступній редакції:

МИРОВА УГОДА

У справі № 911/25/21 за позовом ТОВ «Пак» (ідентифікаційний номер: 223) до ТОВ «Смак, адреса (ідентифікаційний номер: 3471) про стягнення заборгованості

м. Н-ськ «__» листопада 2021 року

Ми, ТОВ «Пак» (ідентифікаційний номер: 223), в особі директора ПІБ, яка діє на підставі статуту, надалі іменується Позивач, та ТОВ «Смак», адреса (ідентифікаційний номер: 347), в особі директора ПІБ, який діє на підставі статуту, надалі іменується Відповідач, які є сторонами у справі № 911/25/21, яка розглядається Господарським судом Київської області, керуючись ст.ст. 46, 192, 193 ГПК України та чинних положень Закону України «Про медіацію» (2021 р.), домовились про укладення мирової угоди на зазначених нижче умовах:

1. Мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору, що розглядається Господарським судом Київської області в межах справи № 911/25/21.

2. На основі взаємних поступок сторони погодили, що відповідач зобов'язується здійснити оплату коштів у розмірі 235318,96 грн (двісті тридцять п'ять тисяч триста вісімнадцять гривень 96 копійок), з яких 231273,40 грн заборгованості за поставлений товар, 4045,56 грн судовий збір сплачений позивачем при зверненні до суду з позовною заявою.

3. Відповідач зобов'язується сплатити повну суму заборгованості у розмірі 235318,96 гривень рівними частинами впродовж 6 (шести) місяців на умовах розстрочення виконання зобов'язання, а саме: № п/п

Сума заборгованості, яка сплачується, грн. Період, в якому сплачується сума заборгованості:

- 3.1. 39 219,82 – 23.11.2021 року;
- 3.2. 39 219,82 – 23.12.2021 року;
- 3.3. 39 219,82 – 23.01.2022 року;
- 3.4. 39 219,82 – 23.02.2022 року;
- 3.5. 39 219,82 – 23.03.2022 року;
- 3.6. 39 219,82 – 23.04.2022 року.

4. Наслідки укладення цієї мирової угоди сторонам роз'яснені та зрозумілі.

5. Позивач та Відповідач заявляють, що ні в процесі укладення цієї мирової угоди, ні в процесі виконання її умов не були, не є, не будуть, та не можуть бути порушені права та охоронювані законом інтереси третіх осіб.

6. Сторони підтверджують, що викладені у цій мировій угоді умови примирення відповідають їх волевиявленню і породжують правові наслідки, котрі відповідають їх дійсним інтересам.

7. Дана мирова угода укладена у трьох примірниках, українською мовою, які мають однакову юридичну силу – по одному для кожної зі сторін та один для Господарського суду Київської області.

8. Дана мирова угода набуває чинності з дня її затвердження Господарським судом Київської області.

9. Сторони цієї мирової угоди не мають права передавати свої зобов'язання по даній мировій угоді третім особам.

10. Ухвала Господарського суду Київської області про затвердження цієї мирової угоди набуває статусу виконавчого документа у розумінні Закону України «Про виконавче провадження» та може бути пред'явлена до виконання в строк, визначений згідно з Законом України «Про виконавче провадження».

Реквізити та підписи сторін:

Позивач: ТОВ «Пак» ЄДРПОУ 223 Україна, Н-ська обл., Н-ський р-н, село Н-ськ, вул Бічна, будинок _____ ПІБ, підпис/печатка

Відповідач: ТОВ «Смак» ЄДРПОУ 347 Україна, Н-ська обл., Н-ський р-н, місто Н-ськ, вул. Луценка, будинок 10 _____ ПІБ, підпис/печатка.». Представники сторін в судове засідання не з'явились.

Згідно ч. 7 ст. 46 ГПК України сторони можуть укласти мирову угоду на будь-якій стадії судового процесу. Відповідно до ч. 1, 2 ст.

192 ГПК України мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін. У мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, якщо мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб. Сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну письмову заяву, на будь-якій стадії судового процесу.

Зважаючи на викладене та враховуючи, що подана сторонами мирова угода відповідає фактичним матеріалам і обставинам справи, не суперечить вимогам чинного законодавства України, суд вважає за можливе затвердити її в поданій до суду редакції. Згідно з ч. 4 ст. 192 ГПК України укладена сторонами мирова угода затверджується ухвалою суду, в резолютивній частині якої зазначаються умови угоди. Затверджуючи мирову угоду, суд цією самою ухвалою одночасно закриває провадження у справі.

Відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 231 ГПК України господарський суд закриває провадження у справі, якщо сторони уклали мирову угоду і вона затверджена судом. Керуючись ст. 192, п. 7 ч. 1 ст. 231, ст. 232-234 ГПК України та ст. 3, 8 Закону України «Про медіацію» (2021 р.), господарський суд

постановив:

КЕЙС ДЛЯ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ № 5

КЕЙС ДЛЯ ГРУПИ А (тема: «Медіація в цивільному судочинстві»)

1. Відіграти згідно цієї фабули сценку розгляду угоди про примирення в суді за участі судді.
2. Визначити ролі кожному члену групи згідно фабули справи.
3. Оформити кожна Вашу дію процесуальними документами в «медіаційну справу».
4. Дописати, якого саме висновку може дійти суд, виходячи з обставин викладених у фабулі справи.
5. Створити проект рішення суду щодо затвердження мирової угоди.

Увага! Рекомендується відзняти дану сценку як навчальний відеоролик.

Фабула:

17 липня 2021 року об 11 год. 20 хв. поблизу м Н-ськ Н-ської області водій Особа 1 (далі Відповідач-2) 10.05.1978 р. н., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння (3,2 проміле) та керуючи автомобілем ВАЗ-21063, рухаючись по автодорозі 0-58 в порушення вимог п.п. 12.1., 13.1 Правил дорожнього руху, не дотримався безпечної дистанції та швидкості руху, внаслідок чого допустив зіткнення з автомобілем ВАЗ-21060, зареєстрованим за Особою 2, під керуванням Особи 3. В результаті даної дорожньо-транспортної пригоди транспортні засоби отримали механічні пошкодження, а Особи 1 та 2 фізичні травми.

Факт отримання механічних пошкоджень підтверджується Довідкою з місця ДТП та Додатком №1 (Розрахунок страхового відшкодування) до страхового акту № 037/20/1., виданого ПАТ «Українська пожежно-страхова компанія». У свою чергу, факт отримання психофізіологічного травмування підтверджується медичною довідкою № 001 на Особи 2 та 3 з діагнозом лікаря-невролога, а також висновком психолога на основі проведеного психологічного дослідження окремих (доступних) матеріалів адміністративного провадження та психологічних станів Особи 2 та 3 у частині відшкодування моральної шкоди за фактом її спричинення унаслідок дорожньо-транспортної пригоди з вини іншої особи.

19 серпня 2021 року суддею Н-ського суду ухвалено постанову у справі № 0000001, якою Особу 1 було визнано винним у скоєнні вищезазначеного адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 124 КУпАП. Цивільно-правова відповідальність водія автомобіля ВАЗ-21063, Особи 1 на момент ДТП була застрахована в ПАТ «Українська пожежно-страхова компанія», що підтверджується договором обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів Полісом № АО. Ліміт відповідальності за шкоду, заподіяну життю і здоров'ю, зазначеним вище страховим договором встановлено в розмірі 200 0000 гривень, з визначенням франшизи у розмірі 2000 гривень.

Право на відшкодування збитків реалізується шляхом подання позову безпосередньо на винну в ДТП особу або на страхову компанію. Такі висновки зроблені Верховним Судом в Постанові №754/1114/15-ц від 14 лютого 2018 року та ВП Верховного Суду в Постанові № 14-176 цс 18 від 04 липня 2018 року. Таке право Особами 2 та 3 вирішено реалізувати шляхом подання позову безпосередньо на страхову компанію відповідно до лімітів відповідальності страховика визначеного у його договірних зобов'язаннях, адже як зауважено в п. 2 ч. 2 постанови Пленуму ВССУ № 4 від 01.03.2013 року «Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки», «відшкодування шкоди є відповідальністю, а не грошовим зобов'язанням, яке виникає з договірних зобов'язань». Способом захисту прав Особи 2 та 3 згідно п. 9 ч. 2 ст. 16 ЦК України та п. 22.1. ст. 22 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 01.07.2004 № 1961-IV, обрано звернення до суду з позовною заявою про відшкодування (немайнової) моральної шкоди та її стягнення безпосередньо з Особи 4 (Відповідача-1) (*Приватне акціонерне товариство «Українська пожежно-страхова компанія»*).

Дії Відповідача-2, що доведені у позовній заяві, відобразилися на нервовому (психофізіологічному) стані Осіб 2 та 3, оскільки психологічний стан супроводжуються пригніченістю, почуттям туги, безвихіддю, відчаєм, болісними відчуттями в області серця, головною біллю, з'явилася байдужість до того, що відбувається, погіршився апетит, безсоння тощо. Такі обставини цілком підпадають під розуміння моральної шкоди, визначеної в ст. 23 Цивільного кодексу України, а також у Листі Мінюстиції України від 13.05.2004 N 35-13/797 та постанові Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 4.

У зв'язку з цим Особи 2 та 3 звернулися до практичного психолога ГО «Життя є», з проханням надати їм психологічну допомогу, у тому числі психологічну консультацію в судовій справі у частині відшкодування моральної шкоди спричиненої наслідками ДТП. Після проведення роботи з Особами 2 та 3 практичним психологом був наданий висновок про причинно-наслідковий зв'язок між душевними (моральними) стражданнями Осіб 2 та 3, їх тривалістю і глибиною та протиправними діями з боку водія-порушника (відповідача), зокрема спричинення ДТП. Означене, згідно висновку психолога, «призвело до глибоких, тривалих та інтенсивних моральних (душевних) страждань, а також втрати останніми нормальних життєвих зв'язків, що вимагають від клієнтів додаткових зусиль для організації свого життя у динаміці та стабільності». Зважаючи на означене та керуючись п. 9.3. ст. 9 (назва – «Страхова сума») Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 01.07.2004 № 1961-IV, можливий рекомендований розмір заподіяної моральної шкоди, з позицій практичного психолога, становить 100 тисяч гривень на одного потерпілого, тобто 200 тисяч гривень на обох потерпілих.

Виходячи з моральних страждань, які виразилися в порушенні звичайного устрою життя, прикладення додаткових зусиль для відновлення транспортного засобу, враховуючи принцип виваженості, розумності та справедливості, Особи 2 та 3 заявили про стягнення з Відповідача-1 (ПАТ «Українська пожежно-страхова компанія») – 100 000 грн. 00 коп. (сто тисяч грн. 00 коп.). Отож ціна позову разом та остаточно складає – 100 000 грн. 00 коп. (сто тисяч грн. 00 коп.).

Відповідно до п. 6 ч. 3 ст. 175 ЦПК України, заходи досудового врегулювання спору Особами 2 та 3 не проводилися.

Сторони Особи 2 та 3 та Особа 4 в судовому засіданні просять затвердити укладену між ними за участі професійного медіатора та підписану мирову угоду.

Заслухавши учасників судового розгляду, дослідивши матеріали справи, суд дійшов висновку, що

КЕЙС ДЛЯ ГРУПИ Б (тема: «Медіація в цивільному судочинстві»)

1. Відіграти згідно цієї фабули сценку розгляду угоди про примирення в суді за участі професійного медіатора.
2. Визначити ролі кожному члену групи згідно фабули справи.
3. Оформити кожна Вашу дію процесуальними документами в «медіаційну справу».
4. Дописати, якого саме висновку може дійти суд, виходячи з обставин викладених у фабулі справи.
5. Створити проєкт рішення суду щодо затвердження мирової угоди.

Увага! Рекомендується відзняти дану сценку як навчальний відеоролик.

Фабула:

Прошу до Вашої уваги матеріали справи за справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання шлюбу.

Коротко про ситуацію: 23.12.2020 року на адресу Кагарлицького районного суду Київської області надійшла позовна заява ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання шлюбу, в якій позивач просить суд винести рішення, на підставі якого:

1. Шлюб між ним, ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженцем м. Дніпропетровська (РНОКПП НОМЕР_1) та ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_2, уродженкою м. Великі Кринки Полтавської області (паспорт НОМЕР_2), який зареєстрований відділом реєстрації актів цивільного стану Кагарлицького районного управління юстиції Київської області, актовий запис за № 59 від 05.06.2010 року – розірвати без надання терміну на примирення.

2. Розглянути даний позов без його участі. Свої позовні вимоги позивач ОСОБА_1 в прохальній частині позовної заяви обґрунтовує наступними фактичними обставинами та нормами права. З Відповідачем по справі він перебуває у шлюбі з 05.06.2010 року, який того ж дня був зареєстрований відділом реєстрації актів цивільного стану Кагарлицького районного управління юстиції Київської області, актовий запис № 59 від 05.06.2010 року, що підтверджується свідоцтвом про шлюб серії НОМЕР_3. У шлюбі у них народилася донька ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_3, що підтверджується свідоцтвом про її народження (актовий запис) №1914-6364.

Оскільки на даний час дитина є неповнолітньою, тому питання розірвання шлюбу неможливо вирішити позасудовим способом. Відповідачка зареєстрована та проживала в с. Слобода Кагарлицького району, коли вони одружувалися, потім вони виїхали з України і вона більше в Україну не поверталася. Тому він, на підставі п. 10 ст. 28 ЦПК України, подає свій позов до Кагарлицького районного суду. Спільне життя з Відповідачкою не склалося через відсутність взаєморозуміння між ними, розходження поглядів на сімейні відносини та сімейні обов'язки з ведення спільного господарства. У них різні погляди на життя і сімейні цінності, тому це призвело до розпаду сім'ї. Сімейне життя розладналося ще з початку 2019 року. На даний момент ведення між ними спільного господарства та сумісне проживання повністю припинено з січня 2020 року. З цього часу вони не проживають разом, не підтримують шлюбних відносин, у кожного окреме господарство та роздільний бюджет.

На даний час вони втратили один до одного почуття любові і поваги та стали повністю чужими людьми. Приймаючи до уваги, що їхня сім'я вже не існує, вони обоє вважають, що подальше спільне життя та збереження шлюбу є неможливим і суперечить інтересам обох сторін, а найголовніше – інтересам дитини. Тому прийшли до спільного рішення, що їхній шлюб потрібно розірвати. Підстави для примирення вбачаються лише заради дитини. У зв'язку з вищевикладеним він і подає до суду даний позов та прохає здійснити процедуру примирення. Спорю про поділ майна немає. Після розпаду їхньої сім'ї спільна дитина проживає з Відповідачкою, і, згідно усної домовленості, він вільно, по мірі своєї можливості спілкується з донькою. Питання сплати аліментів позивач бажає вирішити в судовому порядку.

Відповідно до ч. 2 ст. 104 Сімейного кодексу України (далі – СК України) однією з підстав припинення шлюбу є його розірвання. Частиною 3 ст. 105 СК України встановлено, що шлюб припиняється внаслідок його розірвання за позовом одного з подружжя на підставі рішення суду, відповідно до ст. 110 СК України. Відповідно до ч. 1 ст. 110 СК України позов про розірвання шлюбу може бути пред'явлений одним з подружжя. Відповідно до ст. 112 СК України, суд з'ясовує фактичні взаємини подружжя, дійсні причини позову про розірвання шлюбу, бере до уваги наявність малолітньої дитини, дитини-інваліда та інші обставини життя подружжя. Суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, що мають істотне значення.

На підставі вищевикладеного. позивач просить суд винести рішення, на підставі якого задовольнити вимоги, викладені в прохальній частині позовної заяви.

01.03.2021 року Кагарлицьким районним судом на підставі ст.ст. 175, 177, 185, 187, 258, 260 ЦПК України винесено ухвалу про відкриття провадження у справі та призначено справу до слухання в загальному позовному порядку, призначено підготовче судове засідання на 15 год. 00 хв. 26.03.2021 року. В підготовче судове засідання, яке відбулося 26.03.2021 року, позивач ОСОБА_1 не з'явився, проте, на адресу Кагарлицького районного суду надійшла письмова заява позивача, в якій він просить суд слухати справу без його участі, позовні вимоги підтримує.

В підготовче судове засідання, яке відбулося 26.03.2021 року, відповідач ОСОБА_2 не з'явилася, проте, на адресу Кагарлицького районного суду надійшла письмова заява відповідача, в якій вона просить суд слухати справу без її участі, позовні вимоги підтримує в повному обсязі, процесуальні наслідки визнання позову їй зрозумілі. До вищевказаної письмової заяви відповідач ОСОБА_2 додала копію свого паспорту. Визнання позову відповідачем ОСОБА_2 в підготовчому судовому засіданні дає підставу суду застосувати положення ч. 3 ст. 200 ЦПК України. Згідно ч. 3 ст. 200 ЦПК України за результатами підготовчого судового засідання суд ухвалює рішення у випадку визнання позову відповідачем.

Фактичні обставини справи, встановлені судом в судовому засіданні. Позивачем по справі є фізична особа – ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженець міста Дніпропетровськ, громадянин України, паспорт громадянина України серії НОМЕР_5, виданий 7 вересня 2001 року Кагарлицьким РВ ГУ МВС України в Київській області, ідентифікаційний номер НОМЕР_1, зареєстрований за адресою: АДРЕСА_1.

Відповідачем по даній справі є фізична особа – ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_2, уродженка міста Великі Кринки Полтавської області, зареєстрована за адресою: АДРЕСА_2. Спір між сторонами виник щодо шлюбу, зокрема, щодо його розірвання за наступних обставин. 05 червня 2010 року позивач ОСОБА_1 зареєстрував шлюб з відповідачем ОСОБА_2. Даний факт підтверджується свідоцтвом про шлюб серії НОМЕР_6, яке видане 09 червня 2010 року відділом реєстрації актів цивільного стану Кагарлицького районного управління юстиції Київської області. Внаслідок реєстрації шлюбу відповідачка прізвище не змінювала.

Від спільного шлюбу сторони мають одну малолітню дитину, – ОСОБА_3, 2014 року народження. Даний факт підтверджується

свідомством про народження, особистий номер (актовий запис). Обставини справи, що характеризують обставини сімейного життя сторін. Як встановлено судом під час судового засідання з матеріалів справи, позивач ОСОБА_1 та відповідач ОСОБА_2 не проживають спільно, як одна сім'я близько 1-го року, окрім того, ще на час спільного проживання між сторонами в них протягом тривалого часу існували усталені неприязні відносини, що слугувало виникненню сварок між сторонами, що лише сприяло погіршенню відносин між подружжям. Позивач ОСОБА_1 та відповідач ОСОБА_2 проживають на різних житлових площах, в різних населених пунктах, відповідно, спільного сімейного життя не мають, спільного бюджету не мають, більше того – практично не спілкуються між собою, а їхнє епізодичне спілкування відбувається лише в зв'язку зі спілкуванням позивача зі своєю малолітньою дитиною.

Майнових спорів між сторонами немає. Спорів між сторонами щодо визначення місця проживання малолітньої дитини у сторін немає, вона залишається проживати з матір'ю – відповідачем по справі. Відповідно, як вбачається з матеріалів справи, які встановлені судом в судовому засіданні, позивач ОСОБА_1 воліє примиритися заради дитини та бажає продовжувати шлюбно-сімейні відносини з відповідачем ОСОБА_2, позаяк це буде якнайкращим для малолітньої дитини. Що стосується відповідача ОСОБА_2, то вона також категорично наполягає на розірванні шлюбу, незважаючи на можливість надання терміну на примирення, вона категорично не бажає продовжувати шлюбно-сімейні відносини з позивачем ОСОБА_1, категорично бажає не тільки фактичного припинення шлюбу (що вже є здійсненим фактом на протязі близько 1-го року), а й юридичного припинення шлюбу, оскільки продовження юридичного існування такого шлюбу суперечить її інтересам та інтересам малолітньої дитини. Враховуючи категоричну позицію як позивача, так і позицію відповідача, які спрямовані на розірвання шлюбу, та враховуючи фактичні обставини справи, які судом викладено вище, суд вважає, що в даному випадку примирення між сторонами

оскільки надання сторонам строку на примирення, на думку суду, є

КЕЙС ДЛЯ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ № 6

КЕЙС ДЛЯ ГРУПИ А (тема: «Медіація в третейському судочинстві»)

1. Відіграти згідно цієї фабули сценку розгляду мирової угоди за участі професійного медіатора.
2. Визначити ролі кожному члену групи згідно фабули справи.
3. Оформити кожну Вашу дію процесуальними документами в «медіаційну справу».
4. Створити проєкт рішення суду щодо затвердження мирової угоди.

Увага! Рекомендується відзняти дану сценку як навчальний відеоролик.

Фабула:

Суть справи⁵:

01 грудня 2011 року між суб'єктом підприємницької діяльності фізичною особою – підприємцем ОСОБА_1 (далі – Позивач) та публічним акціонерним товариством «Дрогобицький завод автомобільних кранів» (Відповідач) був укладений договір на транспортно-експедиційне обслуговування та перевезення вантажів автомобільним транспортом №01/12.

Суб'єкт підприємницької діяльності фізична особа – підприємець ОСОБА_1 на підставі договору-заявки №329 від 01.12.2011 року здійснив міжнародне перевезення вантажу СМР №004123, СМР №152089 за маршрутом м. Стамбул (Туреччина) – Львів (Дрогобич) на загальну суму 71 400,00 грн., що підтверджується Актами виконаних робіт №20/12/11 від 20.12.2011 року та №28/12/11 від 28.12.2011 року, які були належним чином оформленими сторонами.

В свою чергу публічне акціонерне товариство «Дрогобицький завод автомобільних кранів» 09.08.2012 року в рахунок часткової оплати

⁵Захист інтересів клієнта у третейському суді. Джерело: Департамент юридичних та корпоративних послуг Компанія «Вікторія» <https://www.victorija.ua/novyny/zahyst-interesiv-kliiyenta-u-treteyskomu-sudi.html>

наданих послуг здійснив оплату у сумі 21 400,00 грн., що підтверджується розрахунком позивача та гарантійним листом відповідача №13524 від 26.12.2012 року.

Завдання: Позивач звернувся до Третейського суду для з'ясування обставин справи та ухвалення з цього приводу судового рішення. Змодельовати розгляд третейським судом означеної у фабулі ситуації та скласти «Третейську (мирову) угоду» між позивачем та відповідачем.

КЕЙС ДЛЯ ГРУПИ Б (тема: «Медіація в третейському судочинстві»)

1. Відіграти згідно цієї фабули сценку розгляду угоди про примирення в суді за участі професійного медіатора.
2. Визначити ролі кожному члену групи згідно фабули справи.
3. Оформити кожному Вашу дію процесуальними документами в «медіаційну справу».
4. Створити проєкт рішення суду щодо затвердження мирової угоди.

Увага! Рекомендується відзняти дану сценку як навчальний відеоролик.

Фабула:

Суть справи:

Акціонерне товариство Комерційний банк «Банк» (далі – АТ КБ «Банк», позивач) звернулося до Постійно діючого третейського суду при Асоціації «Дніпровські зорі» із позовом про стягнення з Приватного підприємства «Схід» (далі – ПП «Схід»), ОСОБА_1 заборгованості у розмірі 612 487 грн, що складається з суми основного боргу 612 487 грн, пені в розмірі 151 615,81 грн, заборгованості про процентам за користування кредитом 174 629,53 грн.

Позовні вимоги обґрунтовував наявністю укладеного договору банківського обслуговування № б/н від 19.09.2022, факту виконання позивачем зобов'язань за Договором у вигляді надання кредитного ліміту у розмірі 600 000,00 грн, непогашення кредиту з боку ПП «Схід», а також наявністю договору поруки із ОСОБА_1 від 26.09.2022 № P154075142158897.

Завдання: Позивач звернувся до Третейського суду для з'ясування обставин справи та ухвалення з цього приводу судового рішення. Змодельовати розгляд третейським судом означеної у фабулі ситуації та скласти «Третейську (мирову) угоду» між позивачем та відповідачем.

Додаток Н-5
Авторський зразок

ТИТУЛЬНА СТОРІНКА МЕДІАЦІЙНОЇ СПРАВИ
(для використання під час тренінгових занять)

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Юридичний факультет
Кафедра цивільного та кримінального права і процесу

МЕДІАЦІЙНА СПРАВА № 10122023-А⁶
про _____

Підготував (ла):
Студент _____ курсу _____ групи
юридичного факультету ЧНУ імені Петра Могили

Перевірив (ла):
Професор кафедри

Миколаїв – 20_____

⁶ Примітка: Шифр (номер справи). Наприклад: 10122023, де 10 (день), 12 (місяць), 2023 (рік) – А (номер підгрупи чи групи)

ОПИС (ЗМІСТ)

1. Завдання № _____ для групи _____
2. Фабула _____ справи (провадження)
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____
12. _____
13. _____
14. _____
15. _____
16. _____
17. _____
18. _____

Справа № 755/7032/19⁷

В И Р О К
І М Е Н Е М У К Р А Ї Н И

«22» травня 2019 р. Дніпровський районний суд м. Києва у складі:

головуючого судді Мельниченко Л.А.,
при секретарі Мовчан А.В.,

розглянувши у відкритому підготовчому судовому засіданні в залі судових засідань Дніпровського районного суду м. Києва обвинувальний акт у кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12019100040002792 від 06 квітня 2019 року, який надійшов з угодою про примирення, по обвинуваченню ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця м. Києва, громадянина України, з середньою освітою, не працюючого, не одруженого, зареєстрованого за адресою: АДРЕСА_1, проживаючого за адресою: АДРЕСА_2, раніше несудимого, – у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 185 КК України,

за участю учасників судового провадження:
прокурора Сагайдачного І. С.,
представника потерпілого Барилюка А. В.,
захисника обвинуваченого – адвоката Мозолевської В. В.,
обвинуваченого ОСОБА_1 ,

В С Т А Н О В И В:

05 квітня 2019 року близько 19 години 50 хвилин ОСОБА_1 перебував в магазині «АТБ-Маркет», який розташований за адресою вул. Русанівський бульвар, 11 в м. Києві. В цей час, у ОСОБА_1 виник злочинний умисел на таємне викрадення чужого майна.

Реалізуючи свій злочинний умисел, ОСОБА_1 , впевнившись в тому, що за його злочинними діями ніхто зі сторонніх осіб не спостерігає, взяв зі стелажа з алкогольними напоями пляшку віскі «Jack

⁷ Джерело: URL : <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/81907639/>

Daniels», 0,5 л, арт. 35772, закупівельною вартістю 328 грн. 25 коп. Тримавши пляшку у руках, ОСОБА_1 пройшов повз касові зони не розрахувавшись за товар та покинув приміщення магазину.

Вказані дії обвинуваченого ОСОБА_1 органом досудового розслідування кваліфіковані за ч. 1 ст.185 КК України, оскільки він своїми умисними діями вчинив таємне викрадення чужого майна (крадіжку).

22 травня 2019 року у даному кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12019100040002792 від 06 квітня 2019 року, між представником потерпілого Барилюком Анатолієм Вікторовичем та обвинуваченим ОСОБА_1 в порядку, передбаченому положеннями ст.ст. 468, 469, 471 КПК України, укладено угоду про примирення.

Відповідно до вимог п. 1 ч. 3 ст. 314 КПК України, у підготовчому судовому засіданні суд має право затвердити угоду.

Відповідно до умов угоди, представник потерпілого Барилюк А. В. та обвинувачений ОСОБА_1 за спільною ініціативою дійшли обопільної згоди про укладення угоди про примирення, в якій відповідно до вимог ст. 471 КПК України, виклали формулювання обвинувачення та правову кваліфікацію дій обвинуваченого за ч. 1 ст. 185 КК України, яка ніким не оспорується, зазначили істотні обставини для даного кримінального провадження, розмір майнової шкоди, яку ОСОБА_1 добровільно відшкодував у повному обсязі, при цьому обвинувачений ОСОБА_1 у повному обсязі сформульованої підозри беззастережно визнав свою винуватість у вчиненні даного кримінального правопорушення та правову кваліфікацію його дій за ч. 1 ст. 185 КК України.

Також, сторонами угоди визначене узгоджене ними покарання, яке ОСОБА_1 повинен понести за вчинення ним кримінального правопорушення, а саме: за ч. 1 ст. ст. 185 КК України у виді штрафу у розмірі п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Крім того, в угоді передбачені наслідки її укладення, затвердження та невиконання, які роз'яснені потерпілому та обвинуваченому.

Розглядаючи в порядку, встановленому п. 1 ч. 3 ст. 314 КПК України, питання про можливість затвердження даної угоди про примирення, суд виходить з наступного.

Так, відповідно до вимог ст.ст. 468, 469 КПК України у кримінальному провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, може бути укладена угода між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим про примирення.

Прокурор в судовому засіданні, вважаючи, що при укладенні даної угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним дотримані

вимоги і правила Кримінального процесуального кодексу України та Кримінального кодексу України, просить суд затвердити дану угоду і призначити обвинуваченому узгоджене в угоді покарання та інші, передбачені угодою, заходи.

Представник потерпілого ПІБ в судовому засіданні просив затвердити угоду про примирення, укладену між ним та обвинуваченим ОСОБА_1, призначити останньому узгоджену ними міру покарання, при цьому підтвердив, що ОСОБА_1 повернув викрадене майно, та що йому роз'яснені та зрозумілі наслідки укладення угоди та обмеження його права на оскарження вироку, згідно з положеннями ст.ст. 394, 424 КПК України, та позбавлення права вимагати в подальшому притягнення особи до кримінальної відповідальності за відповідне кримінальне правопорушення і змінювати розмір вимог про відшкодування шкоди.

Обвинувачений ОСОБА_1 в судовому засіданні також просив суд вказану угоду, укладену між ним та представником потерпілого ПІБ, затвердити і призначити йому узгоджену в угоді міру покарання, при цьому обвинувачений ОСОБА_1 беззастережно визнав себе винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 185 КК України, в обсязі пред'явленого йому обвинувачення, дав згоду на застосування узгодженого виду та розміру покарання, зазначив, що він добровільно повернув викрадене майно.

Захисник обвинуваченого – адвокат ПІБ в судовому засіданні також просила суд вказану угоду, укладену між представником потерпілого ПІБ та обвинуваченим ОСОБА_1, затвердити і призначити обвинуваченому узгоджену в угоді міру покарання

Крім того, при вирішенні питання про можливість затвердження даної угоди про примирення, суд враховує, що злочин, передбачений ч. 1 ст. ст. 185 КК України, у вчиненні якого ОСОБА_1 беззастережно визнав себе винуватим, відповідно до вимог ст. 12 КК України є злочином середньої тяжкості.

Разом з тим, суд шляхом проведення опитування сторін кримінального провадження переконався, що укладення угоди про примирення між представником потерпілого ПІБ та обвинуваченим ОСОБА_1 є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дій будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді. При цьому судом з'ясовано, що ОСОБА_1 повністю усвідомлює зміст укладеної з представником потерпілим угоди про примирення, характер обвинувачення, щодо якого визнає себе винуватим, цілком розуміє свої права, визначені в п. 1 ч. 5 ст. 474 КПК України, а також наслідки укладення, затвердження даної угоди,

передбачені п. 1 ч. 1 ст. 473 КПК України, та наслідки її невиконання, передбачені ст. 476 КПК України. Крім того, представник потерпілого ПІБ в свою чергу цілком розуміє наслідки затвердження угоди, передбачені статтею 473 КПК України.

Крім того, перевіряючи угоду на відповідність вимогам Кримінального процесуального кодексу України та Кримінального кодексу України, суд приходить до висновку, що умови угоди не суперечать інтересам суспільства і не порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб, сторони примирились добровільно, фактичні підстави для визнання винуватості наявні, узгоджена міра покарання відповідає загальним засадам призначення покарання, визначених положеннями ст. 65 КК України.

На підставі викладеного, виходячи з того, що умови угоди про примирення, укладеної між представником потерпілого ПІБ та обвинуваченим ОСОБА_1 відповідають вимогам Кримінального процесуального кодексу України та Кримінального кодексу України, суд приходить до висновку про наявність всіх правових підстав для затвердження цієї угоди.

За таких обставин, суд вважає доведеним в судовому засіданні, що ОСОБА_1 своїми умисними діями вчинив таємне викрадення чужого майна (крадіжку), а тому його дії підлягають кваліфікації ч. 1 ст. 185 КК України, за якою належить призначити ОСОБА_1 узгоджене сторонами угоди про примирення покарання.

Обставинами, які пом'якшують покарання ОСОБА_1, відповідно до вимог ст. 66 КПК України, суд визнає щире каяття обвинуваченого та добровільне відшкодування завданої шкоди.

Обставин, які обтяжують покарання ОСОБА_1, відповідно до вимог ст. 67 КПК України, судом не встановлено. Цивільний позов у кримінальному провадженні не заявлявся.

Процесуальні витрати у кримінальному провадженні не понесені. Речові докази у справі: пляшку віскі «Jack Daniels», 0,5 л., арт. 35772, яка передана під зберігальну розписку на відповідальне зберігання представнику потерпілого ТОВ «АТБ Маркет» – Барилюку А.В., відповідно до вимог ст. 100 КПК України - необхідно залишити у володінні ТОВ «АТБ Маркет».

На підставі наведеного та керуючись вимогами ч. 1 ст. 314, ст.ст. 373, 374, 469, 472, 473, 474, 475 КПК України, суд

У Х В А Л И В:

затвердити угоду про примирення від 22 травня 2019 року у кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12019100040002792 від 06 квітня 2019 року, укладену між представником потерпілого ПІБ, ІНФОРМАЦІЯ_2, та обвинуваченим ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1. Визнати ОСОБА_1 винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 185 КК України, та призначити йому за цей злочин, узгоджене сторонами угоди про примирення від 22 травня 2019 року, покарання у виді штрафу у розмірі п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що на день винесення вироку становить суму 850 (вісімсот п'ятдесят) гривень в доход держави.

Цивільний позов у кримінальному провадженні не заявлявся.

Процесуальні витрати у кримінальному провадженні не понесені. Речові докази у справі: пляшку віскі «Jack Daniels», 0,5 л., арт. 35772, яка передана під зберігальну розписку на відповідальне зберігання представнику потерпілого ТОВ «АТБ Маркет» – ПІБ, – залишити у володінні ТОВ «АТБ Маркет».

Копію вироку після його проголошення негайно вручити обвинуваченому, представнику потерпілого та прокурору. Учасники судового провадження мають право отримати в суді копію вироку суду.

Вирок може бути оскаржено до Київського апеляційного суду через Дніпровський районний суд м. Києва протягом 30 (тридцяти) днів з дня його проголошення.

Суддя ПІБ

(зразок 1, між фізичними особами)

ТРЕТЕЙСЬКА УГОДА⁸

М. _____

_____ 20__ року

ПІБ, названий в подальшому «Сторона-1», з однієї сторони, та ПІБ, названий в подальшому «Сторона-2», з іншої сторони, а разом названі в подальшому «Сторони», уклали цю Угоду про наступне:

1. Всі спірні питання, пов'язані з виконанням умов Договору № _____ від _____ 20__ року укладеного між Сторонами, вирішуватимуться шляхом їх розгляду Постійно діючим третейським судом при Всеукраїнській громадській організації «Спілка Кооператорів та Підприємців України», відповідно до його Регламенту.

2. Ця Угода складена українською мовою у двох примірниках, які мають однакову юридичну силу, – по одному для кожної із Сторін.

3. Угода набирає чинності з моменту її підписання Сторонами.

4. Реквізити Сторін:

Сторона-1	Сторона-2
ПІБ _____	ПІБ _____
паспорт: серія _____ № _____	паспорт: серія _____ № _____
виданий _____ ким РУГУ МВС України в м. _____ .19_ року	виданий _____ ким РУГУ МВС України в м. _____ .19_ року
місце проживання: 00000, м. _____, вул. _____, буд. _____, кв. _____	місце проживання: 00000, м. _____, вул. _____, буд. _____, кв. _____
тел.: (____) _____	тел.: (____) _____
ПІБ _____ (підпис) _____	ПІБ _____ (підпис) _____

⁸ Джерело. URL : <http://ts.coop-ua.org/stati/dokumenti-ts/treteisk-ugodi.html>

Третейська угода⁹

_____, _____ 20__ року

Керуючись Законом України «Про третейські суди», визначаючи принципи третейського розгляду та виражаючи взаємну волю до розгляду справи третейським судом, сторони даної угоди:

Юридична особа, від імені та в інтересах якої діє _____, на підставі (**Статуту, Положення, Наказу, Довіреності**), юридична адреса _____ та
Юридична особа, від імені та в інтересах якої діє _____, на підставі (**Статуту, Положення, Наказу, Довіреності**), юридична адреса _____, які надалі іменуються Сторонами, домовились уклавши дану угоду про наступне.

Спори, що виникатимуть з приводу правовідносин між вищевказаними юридичними особами, що стосуються _____ та спори, в яких зацікавленою стороною, за даною угодою, є Сторони, інші цивільні/господарські спори між Сторонами, окрім тих, які непідвідомчі розгляду в третейських судах, передаються на розгляд/вирішення до Постійно діючого третейського суду при Універсальній товарній біржі «Україна-Захід» (надалі Третейський суд), секретаріат якого знаходиться в м. Рівне, вул. Гетьмана Мазепи, 4-а/6-а, оф. 309; м. Кузнецовськ, 34400, м-н Вараш, 43, оф. 5, Україна.

1. Порядок здійснення судочинства, правила звернення до Третейського суду, порядок формування Третейського суду, інші питання, пов'язані з вирішенням спору між Сторонами, регулюються Законом України «Про третейські суди» та регламентом Постійно діючого третейського суду при Універсальній товарній біржі «Україна-Захід».

⁹Джерело. URL :

http://uzahid.com.ua/-/cache/Arbitration_Agreement_1.doc

2. При вирішенні спору Сторони користуються рівними процесуальними правами та несуть обов'язки, передбачені чинним законодавством України та Регламентом Третейського суду.

3. У разі зміни кредитора у зобов'язанні, останній повинен повідомити нового кредитора про існування Третейської угоди.

4. Склад суду для розгляду конкретного спору визначає Голова Третейського суду.

5. Сторони погоджуються про можливість неведення протоколу судового засідання.

6. Ця угода набирає чинності з моменту її підписання Сторонами.

7. Підписи Сторін:

_____/_____/_____
/Реквізити сторін

_____/_____/_____
/Реквізити сторін

ЗРАЗОК ПОЗОВНОЇ ЗАЯВИ¹⁰

ДО ПОСТІЙНО ДІЮЧОГО ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ ПРИ АСОЦІАЦІЇ «УКРАЇНСЬКІ ФОНДОВІ ТОРГОВЦІ»
49000, м. Дніпропетровськ,
вул. Леніна, буд. 30

Позивач: **П.І.Б./найменування**
місцезнаходження/проживання:
код ЄДРПОУ/ідентифікаційний номер:
тел./факс: _____

Відповідач: **П.І.Б./найменування**
місцезнаходження/проживання:
код ЄДРПОУ/ідентифікаційний номер:
тел./факс: _____

Ціна позову: _____ грн.

ПОЗОВНА ЗАЯВА

про _____

«__» _____ 20__ року між **П.І.Б./найменування** (Позивач) та **П.І.Б./Найменування** (Відповідач) було укладено третейську угоду (у вигляді окремої угоди, третейського застереження в договорі **або** додатковій угоді до договору), згідно якої сторони домовилися, що всі спірні питання, пов'язані з виконанням укладеного між ними договору (стислий зміст, номер та дата його складання) вирішуватимуться шляхом їх розгляду Постійно діючим третейським судом при Асоціації «Українські Фондові Торговці» відповідно до його регламенту. У зв'язку з цим, Позивач звертається до зазначеного третейського суду для розгляду ним спору, який впливає з наступних обставин.

¹⁰Джерело. URL :
<http://www.aust.com.ua/docs/TretSud/Zrazki/ZrazokPozovnoiZayavy.doc>

_____ (докладне викладення обставин та посилання на норми матеріального права, на підставі яких має бути задоволена позовна заява).

Також, Позивачем сплачено третейський збір за вирішення даної позовної заяви Постійно діючим третейським судом при Асоціації «Українські Фондові Торговці» в розмірі _____ **гривень**.

Відповідно до ч. 1 ст. 55 Регламенту Постійно діючого третейського суду при Асоціації «Українські Фондові Торговці» витрати, пов'язані з вирішенням спору третейським судом, при задоволенні позову покладаються на відповідача, при відмові в позові – на позивача, при частковому задоволенні позову – на обидві сторони пропорційно розміру задоволених вимог. Отже, у випадку задоволення Постійно діючого третейського суду при Асоціації «Українські Фондові Торговці» даної позовної заяви з Відповідача має бути стягнутий на користь Позивача сплачений останнім третейський збір, в розмірі _____ **гривень**.

Враховуючи вищевикладене та керуючись ст. ст. ____ Цивільного кодексу України, ст. ст. 1, 3-6, 12, 16, 17, 26-28 Закону України «Про третейські суди», ст. ст. 59, 63, 94 Регламенту Постійно діючого третейського суду при Асоціації «Українські Фондові Торговці», –

ПРОШУ:

1. Прийняти дану позовну заяву до провадження.
2. Задовольнити дану позовну заяву повністю та _____.
3. Стягнути з **П.І.Б./Найменування** суму сплаченого третейського збору в розмірі _____ **гривень**.

ДОДАТКИ:

1. Третейська угода.
2. Документ, що підтверджує сплату третейського збору.
3. Докази направлення копії даної позовної заяви з додатками відповідачу.
4. ...

Дата

Прізвище та ініціали/
Прізвище, ініціали та посада керівника
підпис

ЗАКОН УКРАЇНИ
Про медіацію

Цей Закон визначає правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою.

Розділ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

1) договір про проведення медіації – угода про надання послуг з проведення медіації з метою запобігання виникненню або врегулювання конфлікту (спору), укладена сторонами можливого або наявного конфлікту (спору) та медіатором (медіаторами) у погодженій ними усній чи письмовій формі, яка відповідає вимогам закону;

2) медіатор – спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію;

3) медіаційна угода – письмова угода учасників правовідносин про спосіб врегулювання всіх або певних конфліктів (спорів), які виникли або можуть виникнути між ними, шляхом проведення медіації. Медіаційна угода може укладатися у формі медіаційного застереження в договорі або у формі окремої угоди;

4) медіація – позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів;

5) об'єднання медіаторів – добровільне об'єднання, утворене відповідно до Закону України «Про громадські об'єднання» для здійснення та захисту прав і свобод членів такого об'єднання та/або розвитку медіації, та/або сприяння впровадженню культури мирного вирішення конфліктів (спорів), та/або здійснення професійного самоврядування медіаторів, та/або для забезпечення надання послуги з медіації;

6) правила проведення медіації – порядок та методика проведення медіації, права та обов'язки учасників медіації, визначені договором про проведення медіації або затверджені суб'єктом, що забезпечує проведення медіації, відповідно до вимог цього Закону;

7) сторони медіації – фізичні, юридичні особи або групи осіб, які звернулися до медіатора (медіаторів) чи суб'єкта, що забезпечує проведення медіації, з метою запобігання виникненню або врегулювання конфлікту (спору) між ними шляхом проведення медіації та уклали договір про проведення медіації;

8) суб'єкт, що забезпечує проведення медіації, – юридична особа будь-якої організаційно-правової форми, що забезпечує надання послуги з медіації та веде реєстр медіаторів;

9) угода за результатами медіації – угода, що фіксує результат домовленості сторін медіації у погодженій між ними усній чи письмовій формі з урахуванням вимог закону;

10) учасники медіації – медіатор (медіатори), сторони медіації, їхні представники, законні представники, захисники, перекладач, експерт та інші особи, визначені за домовленістю сторін медіації.

Стаття 2. Законодавство про медіацію

1. Законодавство про медіацію ґрунтується на Конституції України і складається з цього Закону та інших нормативно-правових актів.

2. Якщо міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, передбачені інші правила, ніж ті, що встановлені цим Законом, застосовуються правила міжнародних договорів України.

Стаття 3. Сфера дії Закону

1. Дія цього Закону поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим).

Законодавством можуть передбачатися особливості проведення медіації в окремих категоріях конфліктів (спорів).

2. Медіація може бути проведена до звернення до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу або під час досудового розслідування, судового, третейського, арбітражного провадження, або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу.

Проведення медіації не впливає на перебіг позовної давності.

3. Медіація не проводиться у конфліктах (спорах), що впливають чи можуть вплинути на права і законні інтереси третіх осіб, які не є учасниками цієї медіації.

Стаття 4. Принципи медіації

1. Медіація проводиться за взаємною згодою сторін медіації з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації.

2. Принципи медіації поширюються на стадію підготовки до медіації.

Стаття 5. Добровільність

1. Участь у медіації є добровільним волевиявленням учасників медіації. Ніхто не може бути примушений до врегулювання конфлікту (спору) шляхом проведення медіації.

2. Сторони медіації та медіатор можуть у будь-який момент відмовитися від участі в медіації.

3. Участь сторони в медіації не може вважатися визнанням такою стороною вини, позовних вимог або відмовою від позовних вимог.

Стаття 6. Конфіденційність

1. Медіатор та інші учасники медіації, а також суб'єкт, що забезпечує проведення медіації, не мають права розголошувати конфіденційну інформацію, якщо інше не встановлено законом або якщо всі сторони медіації не домовилися у письмовій формі про інше.

Для цілей цього Закону конфіденційною інформацією вважається вся інформація, яка стала відома під час підготовки до медіації та проведення медіації, зокрема про пропозицію та готовність сторін конфлікту (спору) до участі у медіації, факти та обставини, висловлені судження та пропозиції сторін медіації щодо врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації.

2. Якщо медіатор отримав від однієї із сторін конфіденційну інформацію, він може розкрити таку інформацію іншій стороні (сторонам) лише за згодою сторони, яка надала таку інформацію.

3. Особи, зазначені у частині першій цієї статті, за розголошення конфіденційної інформації несуть відповідальність, передбачену законом.

4. У разі пред'явлення стороною медіації вимог до медіатора щодо невиконання чи неналежного виконання ним умов договору про проведення медіації медіатор звільняється від обов'язку збереження

конфіденційної інформації в межах, необхідних для захисту його прав та інтересів. У такому разі суд, інші органи чи посадові особи, які розглядають вимоги сторони медіації до медіатора або яким стало відомо про пред'явлення таких вимог, зобов'язані вжити заходів для унеможливлення доступу сторонніх осіб до конфіденційної інформації та її розголошення.

5. Медіатор не може бути допитаний як свідок у справі (провадженні) щодо інформації, яка стала йому відома під час підготовки до медіації та проведення медіації.

Стаття 7. Нейтральність, незалежність та неупередженість медіатора

1. Під час проведення медіації медіатор повинен бути нейтральним у ставленні до сторін медіації та незалежним від сторін медіації, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, інших фізичних і юридичних осіб.

2. Медіатор не може:

1) суміщати функцію медіатора з функцією іншого учасника медіації в одному конфлікті (спорі);

2) надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо прийняття рішення по суті конфлікту (спору);

3) приймати рішення по суті конфлікту (спору) між сторонами медіації;

4) бути представником або захисником будь-якої із сторін у досудовому розслідуванні, судовому, третейському чи арбітражному провадженні у конфлікті (спорі), в якому він є чи був медіатором.

3. Втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та підпорядкування, громадських об'єднань, посадових та службових осіб, фізичних осіб під час підготовки та проведення медіації забороняється.

4. Медіатор повинен бути неупередженою особою, яка допомагає сторонам конфлікту (спору) здійснювати комунікацію, досягати порозуміння та проводити переговори.

5. Медіатор має право надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо порядку проведення медіації та фіксування її результатів.

Стаття 8. Самовизначення та рівність прав сторін медіації

1. Сторони медіації самостійно обирають медіатора (медіаторів) та/або суб'єкта, що забезпечує проведення медіації.

2. Сторони медіації самостійно визначають перелік питань, які обговорюватимуться, варіанти врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації, строки та способи її виконання, інші питання щодо конфлікту (спору) та проведення медіації.

Інші учасники медіації можуть надавати консультації та рекомендації сторонам медіації, але рішення приймається виключно сторонами медіації.

3. Якщо стороною медіації є неповнолітня особа, вона приймає рішення з дотриманням вимог законодавства з урахуванням обсягу її дієздатності.

4. Якщо стороною медіації є особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вона приймає рішення з дотриманням вимог законодавства з урахуванням обсягу її дієздатності.

5. Медіація проводиться на засадах рівності сторін. Сторонам медіації має бути надано рівні можливості під час проведення медіації. Зобов'язання медіатора повинні бути однаковими стосовно всіх сторін медіації.

Розділ II. СТАТУС МЕДІАТОРА

Стаття 9. Вимоги до медіатора

1. Медіатором може бути фізична особа, яка пройшла базову підготовку медіатора в Україні або за кордоном.

2. Медіатором не може бути особа, яка має судимість, особа, цивільна дієздатність якої обмежена, або недієздатна особа.

3. Сторони медіації, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності та підпорядкування, громадські об'єднання можуть встановлювати додаткові вимоги до медіаторів, яких вони залучають або послугами яких користуються, зокрема щодо наявності спеціальної підготовки, віку, освіти, практичного досвіду тощо.

4. Об'єднання медіаторів та суб'єкти, що забезпечують проведення медіації, можуть встановлювати додаткові вимоги до медіаторів, яких вони включають до своїх реєстрів, зокрема щодо наявності спеціальної підготовки, віку, освіти, практичного досвіду тощо.

Стаття 10. Підготовка медіаторів

1. Базова підготовка медіаторів здійснюється за програмою обсягом (тривалістю) не менше 90 годин навчання, у тому числі не менше 45 годин практичного навчання. Програма базової підготовки медіатора включає теоретичну підготовку і відпрацювання практичних навичок.

2. Підготовку медіаторів здійснюють суб'єкти освітньої діяльності.

3. Підготовка медіаторів, крім базової, може включати спеціалізовану підготовку відповідно до програм навчання, розроблених суб'єктами освітньої діяльності.

4. Після проходження базової та/або спеціалізованої підготовки та підтвердження набутих компетентностей видається відповідний сертифікат,

у якому зазначаються:

1) прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) особи, яка проходила підготовку;

2) найменування суб'єкта освітньої діяльності, що здійснив підготовку;

3) кількість годин навчання, у тому числі практичного навчання;

4) назва курсу підготовки;

5) дата проведення підготовки;

6) номер та дата видачі сертифіката.

До сертифіката, що підтверджує проходження базової та/або спеціалізованої підготовки медіатора, можуть бути включені й інші відомості, визначені суб'єктом освітньої діяльності, що здійснив підготовку.

5. До сертифіката, що підтверджує проходження базової та/або спеціалізованої підготовки медіатора, додається перелік компонентів програми навчання і набутих компетентностей.

6. Суб'єкти освітньої діяльності, що здійснюють підготовку медіаторів, ведуть реєстри своїх випускників, в яких зазначаються відомості, передбачені частиною четвертою цієї статті.

Стаття 11. Права медіатора

1. Медіатор має право:

1) самостійно визначати методiku проведення медіації, за умови дотримання вимог закону, правил проведення медіації та норм професійної етики медіатора;

2) отримувати від сторін конфлікту (спору) інформацію про такий конфлікт (спір) в обсязі, необхідному та достатньому для проведення медіації;

3) на відшкодування витрат, здійснених для підготовки до медіації та її проведення, а також на оплату послуг за здійснення заходів з підготовки до медіації та/або її проведення у розмірі та формі, передбачених договором про проведення медіації, правилами проведення медіації або законодавством;

4) збирати та поширювати знеособлену інформацію про кількість, тривалість та результативність проведених ним медіацій;

5) відмовитися від участі в медіації.

Законом, договором про проведення медіації або правилами проведення медіації можуть бути передбачені й інші права медіатора.

2. Медіатор може надавати послуги з медіації на платній чи безоплатній основі, за наймом, через суб'єкта, що забезпечує проведення медіації, через об'єднання медіаторів або індивідуально.

Медіатор проводить медіацію індивідуально як фізична особа, яка провадить незалежну професійну діяльність, або як фізична особа – підприємець.

Медіатор, який проводить медіацію індивідуально, може відкривати рахунки в банках, мати печатку, штампи, бланки із зазначенням свого прізвища, імені та по батькові (за наявності).

Стаття 12. Обов'язки медіатора

1. Медіатор зобов'язаний:

1) здійснювати підготовку до медіації та її проведення відповідно до цього Закону, правил проведення медіації та кодексу професійної етики медіатора;

2) під час підготовки до медіації надавати сторонам конфлікту (спору) для ознайомлення кодекс професійної етики, якого він дотримується у своїй діяльності;

3) не розголошувати інформацію, яка стала йому відома під час підготовки та проведення медіації;

4) повідомляти сторони медіації до початку та під час проведення медіації про особисті обставини, відносини медіатора з однією із сторін медіації в будь-якій сфері, крім медіації, про конфлікт інтересів, які можуть викликати обґрунтований сумнів у його нейтральності, незалежності та неупередженості. У такому разі медіатор може проводити медіацію лише за наявності письмової згоди всіх сторін медіації та відповідно до свого внутрішнього переконання щодо дотримання ним принципу нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора;

5) припинити проведення медіації у разі виникнення суперечності між особистими інтересами та обов'язками медіатора, яка може вплинути на його нейтральність, незалежність та неупередженість під час проведення медіації, а також за наявності інших обставин, що унеможливають його участь або вимагають припинення його участі в медіації;

6) інформувати сторони та інших учасників медіації про їхні права та обов'язки, принципи і правила проведення медіації, структуру процедури медіації, можливість отримання консультацій у відповідних спеціалістів (експертів), наслідки укладення договору про проведення медіації та/або угоди за результатами медіації в письмовій чи усній формі, а також про свій професійний досвід та компетенцію;

7) керувати процедурою медіації;

8) підвищувати свій професійний рівень;

9) виконувати інші обов'язки, передбачені цим Законом та іншими правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону, договором про проведення медіації або правилами проведення медіації.

Стаття 13. Норми професійної етики медіатора

1. Медіатор має дотримуватися норм професійної етики медіатора.

2. Об'єднання медіаторів розробляють власні кодекси професійної етики медіатора чи визнають та приєднуються до існуючих кодексів професійної етики медіатора.

3. Кодекси професійної етики медіатора мають відповідати положенням цього Закону.

4. В статуті чи положенні об'єднання медіаторів визначається порядок притягнення до відповідальності за недотримання норм професійної етики медіатора, який є членом такого об'єднання.

Стаття 14. Реєстри медіаторів

1. Об'єднання медіаторів та суб'єкти, що забезпечують проведення медіації, ведуть реєстри медіаторів з дотриманням вимог закону щодо збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу.

2. До реєстру медіаторів включаються такі відомості:

1) прізвище, ім'я та по батькові (за наявності) медіатора;

2) освіта;

3) мова (мови) проведення медіації;

4) кількість годин базової підготовки медіатора із зазначенням найменування суб'єкта освітньої діяльності, що здійснив підготовку;

5) спеціалізація медіатора із зазначенням кількості годин спеціалізованої підготовки (за наявності);

6) інформація про підвищення професійного рівня медіатора.

Реєстр може містити й інші відомості, визначені об'єднанням медіаторів чи суб'єктом, що забезпечує проведення медіації.

3. Інформація, внесена до реєстрів медіаторів, є відкритою та загальнодоступною.

Реєстри медіаторів розміщуються у відкритому доступі в мережі Інтернет.

Стаття 15. Відповідальність медіатора

1. У разі порушення зобов'язань за договором про проведення медіації медіатор несе цивільно-правову відповідальність відповідно до закону.

2. У випадках, передбачених законом, медіатор несе адміністративну чи кримінальну відповідальність.

3. У разі недотримання норм професійної етики медіатор несе відповідальність, визначену статутом або положенням об'єднання медіаторів, членом якого він є.

Розділ III. ПРОВЕДЕННЯ МЕДІАЦІЇ

Стаття 16. Підготовка до медіації

1. Перед початком проведення медіації медіатор або суб'єкт, що забезпечує проведення медіації, здійснює підготовчі заходи із сторонами наявного або можливого конфлікту (спору), разом або окремо, для з'ясування можливості проведення медіації з метою запобігання виникненню або врегулювання конфлікту (спору), зокрема зустрічі, збирання та обмін інформацією, документами, необхідними для прийняття рішення сторонами конфлікту (спору) та рішення медіатора про участь в медіації, а також інші заходи, узгоджені між сторонами конфлікту (спору) та медіатором або суб'єктом, що забезпечує проведення медіації.

Стаття 17. Порядок проведення медіації та підстави її припинення

1. Медіація проводиться медіатором (медіаторами) з дотриманням вимог закону, договору про проведення медіації, правил проведення медіації та норм професійної етики медіатора.

2. Медіація припиняється:

- 1) укладенням сторонами медіації угоди за результатами медіації;
- 2) із закінченням строку проведення медіації та/або дії договору про проведення медіації;
- 3) у разі відмови хоча б однієї із сторін медіації або медіатора (медіаторів) від участі в медіації;
- 4) у разі визнання сторони медіації або медіатора (медіаторів) недієздатною особою або особою, цивільна дієздатність якої обмежена;
- 5) у разі смерті фізичної особи, яка є стороною медіації, або ліквідації юридичної особи, яка є стороною медіації;

б) в інших випадках відповідно до договору про проведення медіації та правил проведення медіації.

Стаття 18. Права сторін медіації

1. Сторони медіації мають право:

- 1) за взаємною згодою обрати медіатора (медіаторів) та/або суб'єкта, що забезпечує проведення медіації;
- 2) визначити умови договору про проведення медіації;
- 3) за взаємною згодою залучати до медіації інших учасників;
- 4) відмовитися від послуг медіатора (медіаторів) та обрати іншого медіатора (медіаторів);
- 5) у будь-який момент відмовитися від участі у медіації;
- б) у разі невиконання чи неналежного виконання угоди за результатами медіації звернутися до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу в установленому законом порядку;
- 7) залучати експерта, перекладача та інших осіб, визначених за домовленістю сторін медіації.

Законом, договором про проведення медіації або правилами проведення медіації можуть визначатися інші права сторін медіації.

Стаття 19. Обов'язки сторін медіації

1. Сторони медіації зобов'язані:

- 1) дотримуватися вимог цього Закону, договору про проведення медіації та правил проведення медіації;
- 2) виконувати угоду за результатами медіації в порядку і строки, встановлені такою угодою;
- 3) виконувати інші обов'язки, визначені законом.

Стаття 20. Зміст договору про проведення медіації

1. У договорі про проведення медіації зазначаються:

- 1) відомості про медіатора (медіаторів), сторони медіації, а також про суб'єкта, що забезпечує проведення медіації (за наявності);
- 2) строки та місце проведення медіації;
- 3) мова (мови) проведення медіації;
- 4) предмет конфлікту (спору);
- 5) права та обов'язки учасників медіації;
- б) умови та порядок оплати послуг медіатора (медіаторів) та відшкодування витрат на здійснення підготовки до медіації та її проведення;
- 7) умови конфіденційності інформації та наслідки її розголошення учасниками медіації;

8) відповідальність медіатора (медіаторів) та сторін медіації за порушення умов договору про проведення медіації;

9) порядок та підстави припинення медіації.

2. Сторони медіації та медіатор (медіатори) можуть визначати й інші умови договору про проведення медіації.

Стаття 21. Зміст угоди за результатами медіації

1. В угоді за результатами медіації зазначаються:

1) дата і місце укладення угоди;

2) відомості про сторони медіації та їх представників;

3) медіатор (медіатори), суб'єкт, що забезпечує проведення медіації (за наявності), реквізити договору про проведення медіації та/або правил проведення медіації;

4) узгоджені сторонами медіації зобов'язання, способи та строки їх виконання, а також наслідки їх невиконання або неналежного виконання;

5) інші умови, визначені сторонами медіації.

2. В угоді за результатами медіації сторони медіації можуть вийти за межі предмета конфлікту (спору), зазначеного в договорі про проведення медіації, або за межі предмета позову (заяви), якщо медіація проводиться під час досудового розслідування, судового, третейського, арбітражного провадження або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу.

3. Угода за результатами медіації не повинна містити положень, що порушують права та інтереси інших осіб, інтереси держави або суспільні інтереси.

Розділ IV. ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

2. Відповідно до цього Закону медіаторами також визнаються особи, які до набрання чинності цим Законом пройшли навчання базовим навичкам медіатора (медіації) обсягом не менше 48 годин, що підтверджується відповідними сертифікатами.

3. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) Кодекс законів про працю України (Відомості Верховної Ради УРСР, 1971 р., додаток до № 50, ст. 375) доповнити статтею 222¹ такого змісту:

«Стаття 222¹. Врегулювання трудових спорів шляхом медіації

Трудовий спір між працівником і власником або уповноваженим ним органом незалежно від форми трудового договору може бути врегульовано шляхом медіації відповідно до Закону України «Про медіацію» з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом.

Договір про проведення медіації та угода за результатами медіації у трудових спорах укладаються в письмовій формі.

У разі невиконання чи неналежного виконання угоди за результатами медіації сторони медіації мають право звернутися для розгляду трудового спору до органів, передбачених статтею 221 цього Кодексу.

Участь у процедурі медіації може бути визнана поважною причиною у розумінні статей 225 і 234 цього Кодексу»;

2) Земельний кодекс України (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 3–4, ст. 27) доповнити статтею 158¹ такого змісту:

«Стаття 158¹. Врегулювання земельних спорів шляхом медіації

1. Земельний спір може бути врегульовано шляхом медіації відповідно до Закону України «Про медіацію» з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом.

2. Органи, передбачені статтею 158 цього Кодексу, сприяють примиренню сторін земельного спору.

3. Договір про проведення медіації та угода за результатами медіації у земельних спорах укладаються в письмовій формі.

4. У разі невиконання чи неналежного виконання угоди за результатами медіації сторони медіації мають право звернутися для розгляду земельного спору до органів, що вирішують земельні спори»;

3) у Господарському процесуальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2017 р., № 48, ст. 436):

частину сьому статті 46 викласти в такій редакції:

«7. Сторони можуть примиритися, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу.

Результат домовленості сторін може бути оформлений мировою угодою»;

статтю 59 після частини другої доповнити новою частиною такого змісту:

«3. Особа не може бути представником, якщо вона є чи була медіатором під час проведення медіації щодо спору, пов'язаного із справою, що розглядається в суді».

У зв'язку з цим частину третю вважати частиною четвертою;

у пункті 2 частини першої статті 67 слова «посередництва (медіації)» замінити словом «медіації»;

у статті 130:

частину першу доповнити словами і цифрами «а в разі якщо домовленості про укладення мирової угоди, відмову позивача від позову або визнання позову відповідачем досягнуто сторонами за результатами проведення медіації – 60 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову»;

частину другу доповнити словами і цифрами «а в разі якщо домовленості про укладення мирової угоди, відмову позивача від позову або визнання позову відповідачем досягнуто сторонами за результатами проведення медіації – 60 відсотків судового збору, сплаченого під час подання відповідної апеляційної чи касаційної скарги»;

пункт 2 частини другої статті 182 після слів «мирову угоду» доповнити словами «провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації»;

частину п'яту статті 183 доповнити пунктом 5 такого змісту:

«5) якщо сторони домовилися провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації»;

у частині третій статті 195 слово і цифри «пунктами 1-3» замінити словом і цифрами «пунктами 1-3¹»;

частину першу статті 227 доповнити пунктом 3¹ такого змісту:

«3¹) звернення обох сторін з клопотанням про зупинення провадження у справі у зв'язку з проведенням медіації»;

частину першу статті 229 доповнити пунктом 3¹ такого змісту:

«3¹) пунктом 3¹ частини першої статті 227 цього Кодексу – на час проведення медіації, але не більше дев'яноста днів з дня постановлення судом ухвали про зупинення провадження у справі»;

4) у Цивільному процесуальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2017 р., № 48, ст. 436):

частину сьому статті 49 викласти в такій редакції:

«7. Сторони можуть примиритися, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу.

Результат домовленості сторін може бути оформлений мировою угодою»;

статтю 61 після частини другої доповнити новою частиною такого змісту:

«3. Особа не може бути представником, якщо вона є чи була медіатором під час проведення медіації щодо спору, пов'язаного із справою, що розглядається в суді».

У зв'язку з цим частину третю вважати частиною четвертою;

у пункті 2 частини першої статті 70 слова «посередництва (медіації)» замінити словом «медіації»;

у статті 142:

частину першу доповнити словами і цифрами «а в разі якщо домовленості про укладення мирової угоди, відмову позивача від позову або визнання позову відповідачем досягнуто сторонами за результатами проведення медіації – 60 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову»;

частину другу доповнити словами і цифрами «а в разі якщо домовленості про укладення мирової угоди, відмову позивача від позову або визнання позову відповідачем досягнуто сторонами за результатами проведення медіації – 60 відсотків судового збору, сплаченого при поданні відповідної апеляційної чи касаційної скарги»;

пункт 2 частини другої статті 197 після слів «мирову угоду» доповнити словами «провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації»;

частину п'яту статті 198 доповнити пунктом 5 такого змісту:

«5) якщо сторони домовилися провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації»;

у частині третій статті 210 слова і цифри «встановлених пунктами 1–3» замінити словами і цифрами «встановлених пунктами 1–3, 4¹»;

частину першу статті 251 доповнити пунктом 4¹ такого змісту:

«4¹) звернення обох сторін з клопотанням про зупинення провадження у справі у зв'язку з проведенням медіації»;

частину першу статті 253 доповнити пунктом 3¹ такого змісту:

«3¹) пунктом 4¹ частини першої статті 251 цього Кодексу – на час проведення медіації, але не більше дев'яноста днів з дня постановлення судом ухвали про зупинення провадження у справі»;

5) у Кодексі адміністративного судочинства України (Відомості Верховної Ради України, 2017 р., № 48, ст. 436):

частину п'яту статті 47 після слова «примирення» доповнити словами

«у тому числі шляхом медіації»;

статтю 58 після частини другої доповнити новою частиною такого змісту:

«3. Особа не може бути представником, якщо вона є чи була медіатором під час проведення медіації щодо спору, пов'язаного із справою, що розглядається в суді».

У зв'язку з цим частину третю вважати частиною четвертою;

у пункті 2 частини першої статті 66 слова «посередництва (медіації)» замінити словом «медіації»;

статтю 122 доповнити частиною шостою такого змісту:

«6. Проведення медіації не впливає на перебіг строку звернення до адміністративного суду»;

пункт 2 частини другої статті 180 після слова «примирення» доповнити словами «провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації»;

частину шостої статті 181 доповнити пунктом 5 такого змісту:

«5) якщо сторони домовилися провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації»;

пункт 4 частини першої статті 236 після слова «примирення» доповнити словами «у тому числі шляхом медіації»;

6) у Законі України «Про нотаріат» (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 39, ст. 383 із наступними змінами):

частину третю статті 1 доповнити другим реченням такого змісту: «Нотаріуси можуть проводити медіацію у порядку, визначеному законом, за умови проходження ними базової підготовки медіатора»;

частину четверту статті 3 після слова «крім» доповнити словами «виконання функції медіатора»;

главу 1 доповнити статтею 16¹ такого змісту:

«Стаття 16¹. Медіація в нотаріаті

Нотаріальна палата України здійснює підготовку нотаріусів у сфері медіації, веде та оприлюднює реєстри нотаріусів, які пройшли підготовку у сфері медіації»;

7) частину першу статті 30 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 25,

ст. 198) після слів «врегулюють спір» доповнити словами «у тому числі шляхом медіації»;

8) у статті 33 Закону України «Про третейські суди» (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 35, ст. 412):

частину четверту викласти в такій редакції:

«Третейський суд на початку розгляду повинен з'ясувати у сторін можливість закінчити справу мировою угодою, у тому числі досягнутою шляхом медіації, та в подальшому сприяти вирішенню спору шляхом укладення мирової угоди на всіх стадіях процесу»;

частину п'яту після слів «мають право» доповнити словами «провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації»;

9) у Законі України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (Відомості Верховної Ради України, 2009 р., № 23, ст. 284; 2013 р., № 50, ст. 693):

частину першу статті 13 доповнити абзацом восьмим такого змісту:

«пропонувати вирішення спорів, що виникають у об'єктів соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, шляхом медіації»;

текст статті 21 доповнити словами «у тому числі із застосуванням медіації»;

10) у статті 7 Закону України «Про судовий збір» (Відомості Верховної Ради України, 2012 р., № 14, ст. 87; 2017 р., № 48, ст. 436):

частину третю доповнити словами і цифрами «а в разі якщо домовленості про укладення мирової угоди, відмову позивача від позову або визнання позову відповідачем досягнуто сторонами за результатами проведення медіації – 60 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову»;

частину четверту доповнити словами і цифрами «а в разі якщо домовленості про укладення мирової угоди, відмову позивача від позову або визнання позову відповідачем досягнуто сторонами за результатами проведення медіації – 60 відсотків судового збору, сплаченого при поданні відповідної апеляційної чи касаційної скарги»;

11) у статті 16 Закону України «Про соціальні послуги» (Відомості Верховної Ради України, 2019 р., № 18, ст.73):

у частині шостій:

у пункті 10 слово «(медіація)» виключити;

доповнити пунктом 18 такого змісту:

«18) медіація»;

доповнити частиною восьмою такого змісту:

«8. Принципи медіації та статус медіатора регулюються Законом України «Про медіацію». Надання соціальної послуги з медіації регулюється цим Законом».

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Рішення Президії Торгово-промислової палати України від 22 вересня 2004 року, протокол № 52(1) із змінами, внесеними Рішеннями Президії Торгово-промислової палати України від 29 березня 2013 року, протокол № 27(2) від 23 січня 2014 року, протокол № 37(10) від 26 квітня 2016 року, протокол № 11(3)

**РЕГЛАМЕНТ ПОСТІЙНО ДІЮЧОГО ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ
ПРИ ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВІЙ ПАЛАТІ УКРАЇНИ ¹¹**

(чинна редакція)

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

**Стаття 1. Регламент та законодавство про третейське вирішення
спорів**

1. Цей Регламент розроблений відповідно до Закону України «Про третейські суди» та визначає порядок і правила вирішення спорів у Постійно діючому третейському суді при Торгово-промисловій палаті України (далі – Постійно діючий третейський суд).

2. У цьому Регламенті наведені нижче терміни вживаються у такому значенні:

третейська угода – угода юридичних та/або фізичних осіб про передачу спору на вирішення третейським судом;

третейський суд – третейський суддя або третейські судді, що вирішують конкретний спір;

третейський судя – фізична особа, призначена сторонами у погодженому ними порядку або відповідно до цього Регламенту для вирішення конкретного спору;

третейський розгляд – процес вирішення спору та прийняття третейським судом рішення у справі;

сторони третейського розгляду – позивач та відповідач. Позивачами є юридичні та/або фізичні особи, які пред'явили позов про захист своїх порушених чи оспорюваних прав або охоронюваних законом інтересів. Відповідачами є юридичні та/або фізичні особи, яким пред'явлено позовні вимоги.

¹¹ Джерело. URL : <http://arb.ucci.org.ua/tsud/ua/rules.html>

3. Третейський суд вирішує спори на підставі Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів і міжнародних договорів України.

У випадках, передбачених законом або міжнародним договором України, третейський суд застосовує норми права інших держав.

У разі відсутності законодавства, що регулює певні спірні відносини, третейський суд застосовує законодавство, яке регулює подібні відносини, а за відсутності такого - аналогію права чи керується торговими та іншими звичаями, якщо вони за своїм характером та змістом властиві таким спірним відносинам.

Стаття 2. Компетенція Постійно діючого третейського суду

1. На розгляд до Постійно діючого третейського суду в порядку, передбаченому цим Регламентом, може бути передано будь-який спір, який виник з цивільних чи господарських правовідносин, крім випадків, передбачених Законом України «Про третейські суди» та іншими законодавчими актами.

2. Спір може бути переданий на розгляд до Постійно діючого третейського суду за наявності між сторонами третейської угоди, яка відповідає вимогам Закону України «Про третейські суди».

3. На розгляд до Постійно діючого третейського суду спір може бути переданий до прийняття судом загальної юрисдикції рішення у спорі між тими самими сторонами, з того самого предмета і з тих самих підстав.

Стаття 3. Третейська угода

1. Третейська угода може бути укладена у вигляді третейського застереження в договорі (контракті) або у вигляді окремої письмової угоди.

2. Третейська угода укладається у письмовій формі. Третейська угода вважається укладеною, якщо вона підписана сторонами чи укладена шляхом обміну листами, повідомленнями по телетайпу, телеграфу або з використанням засобів електронного чи іншого зв'язку, що забезпечує фіксацію такої угоди, або шляхом направлення відзиву на позов, у якому одна із сторін підтверджує наявність угоди, а інша сторона проти цього не заперечує.

3. Третейська угода має містити відомості про найменування сторін та їх місцезнаходження, предмет спору, місце і дату укладення угоди.

4. Посилання у договорі (контракті) на документ, який містить умову про третейський розгляд спору, є третейською угодою за умови,

що договір (контракт) укладений у письмовій формі, і це посилання є таким, що робить третейську угоду частиною договору (контракту).

5. У разі коли сторони не домовилися про інше при передачі спору до Постійно діючого третейського суду, а також при вказівці у третейській угоді на Постійно діючий третейський суд, цей Регламент розглядається як невід'ємна частина третейської угоди.

За будь-яких обставин у разі суперечності третейської угоди з цим Регламентом застосовуються положення Регламенту.

6. Питання про наявність правових підстав для подання позову до Постійно діючого третейського суду вирішує голова Суду при відкритті третейського провадження. Якщо очевидно, що розгляд поданого позову не належить до компетенції Постійно діючого третейського суду, позовні матеріали повертаються без розгляду.

Стаття 4. Третейська угода і правонаступництво сторін

1. Якщо третейська угода укладена у вигляді третейського застереження, то вона вважається невід'ємною частиною договору (контракту) і стосовно неї діють такі самі правила правонаступництва, що й до договору (контракту) в цілому.

2. Якщо третейська угода укладена у вигляді окремої угоди, то у разі заміни кредитора у зобов'язанні він повинен повідомити нового кредитора про її існування. Зміна третейської угоди у такому випадку можлива лише за умови явно вираженої згоди іншої (інших) сторони (сторін) угоди.

3. У разі смерті або оголошення фізичної особи померлою, припинення юридичної особи шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення), заміни кредитора чи боржника в зобов'язанні, а також в інших випадках заміни особи у відносинах, щодо яких виник спір, після відкриття провадження у справі голова Постійно діючого третейського суду або третейський суд залучає до участі у справі правонаступника відповідного учасника.

4. Усі дії, вчинені під час третейського розгляду до вступу у справу правонаступника, обов'язкові для нього так само, як вони були обов'язкові для особи, яку правонаступник замінив.

5. Про заміну або про відмову в заміні учасника справи його правонаступником голова Постійно діючого третейського суду або третейський суд постановляє ухвалу.

Стаття 5. Місцезнаходження Постійно діючого третейського суду

Місцезнаходженням Постійно діючого третейського суду є Україна, 01601, МСП, м. Київ, вул. Велика Житомирська 33.

Стаття 6. Місце третейського розгляду

1. Місцем третейського розгляду є місцезнаходження Постійно діючого третейського суду.

2. Сторони можуть домовитися про проведення третейського розгляду поза місцем знаходження Постійно діючого третейського суду. У такому разі всі додаткові витрати, пов'язані з проведенням розгляду, покладаються на сторони.

Стаття 7. Мова третейського розгляду

1. Третейський розгляд здійснюється українською мовою.

2. Вимога щодо мови стосується будь-якої письмової заяви чи іншого документа, що подається стороною, будь-якого засідання третейського суду, будь-якого рішення чи ухвали третейського суду та будь-якого листа, що надсилається стороні Постійно діючим третейським судом.

Сторона, яка надає документи чи письмові докази іншою мовою, ніж мова третейського розгляду, повинна забезпечити їх переклад українською мовою.

3. За письмовим клопотанням сторони третейський розгляд може здійснюватися за участю перекладача. Питання про участь перекладача у третейському розгляді вирішується третейським судом. На прохання сторони та за її рахунок Постійно діючий третейський суд може забезпечити сторону послугами перекладача під час третейського розгляду.

Стаття 8. Гласність третейського розгляду

1. Третейський розгляд здійснюється відкрито.

2. У разі коли проти відкритого третейського розгляду висунуто хоча б однією стороною заперечення з мотивів додержання та збереження комерційної або банківської таємниці чи забезпечення конфіденційності інформації, справа розглядається у закритому засіданні.

Стаття 9. Конфіденційність

1. Відомості, пов'язані з третейським розглядом справи, є конфіденційними.

Голова Постійно діючого третейського суду, його заступники, третейські судді та відповідальний секретар Постійно діючого третейського суду не вправі розголошувати відомості, що стали їм відомі про спори, передані на розгляд до Постійно діючого третейського суду.

2. Надання відомостей щодо спорів, переданих на розгляд до Постійно діючого третейського суду, допускається лише на письмовий запит компетентних органів у випадках та з підстав, передбачених законами України.

Стаття 10. Учасники третейського розгляду

1. Учасниками третейського розгляду є сторони, їх представники, треті особи, свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі.

2. Сторони можуть вести свої справи у Постійно діючому третейському суді та брати участь у третейському розгляді як безпосередньо, так і через належним чином уповноважених представників. Повноваження представника повинні бути підтверджені належним чином оформленою довіреністю або договором.

3. Позов може бути поданий спільно кількома позивачами або до кількох відповідачів.

Стаття 11. Треті особи

1. Питання щодо участі у третейському розгляді третіх осіб вирішується третейським судом на підставі письмового вмотивованого клопотання сторін або однієї із них.

Клопотання про залучення третіх осіб до третейського розгляду повинне бути подано до закінчення строку подання відзиву на позовну заяву.

2. Участь третіх осіб у третейському розгляді допускається тільки за їх згодою та за згодою іншої сторони. Згода на участь у третейському розгляді третіх осіб повинна бути виражена у письмовій формі.

Стаття 12. Загальні засади третейського розгляду.

Процесуальні права сторін

1. Третейський розгляд здійснюється на засадах змагальності та рівності сторін. До сторін повинно бути рівне ставлення і кожній стороні повинні бути надані рівні можливості для викладення своєї позиції.

2. Сторони мають право:

1) призначити третейського суддю (третейських суддів) відповідно до третейської угоди та цього Регламенту;

- 2) ознайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії;
- 3) брати участь у засіданнях третейського суду;
- 4) надавати докази та брати участь у їх дослідженні;
- 5) заявляти клопотання, надавати письмові та усні пояснення з питань, що виникають під час третейського розгляду;
- 6) заперечувати проти клопотань і доводів інших учасників розгляду;
- 7) заявляти відвід третейському судді (третейським суддям), експерту, спеціалісту;
- 8) користуватися іншими процесуальними правами відповідно до третейської угоди та цього Регламенту.

3. Позивач протягом третейського розгляду, але до оголошення третейським судом про завершення третейського розгляду справи, вправі змінити чи доповнити свої позовні вимоги за умови, що змінені позовні вимоги охоплюються третейською угодою. Відповідач у зазначений період вправі змінити чи доповнити свої заперечення щодо позову.

Сторони можуть укласти мирову угоду на будь-якій стадії третейського розгляду, але до оголошення третейським судом про завершення третейського розгляду.

4. Сторони зобов'язані сумлінно користуватися наданими їм процесуальними правами та не допускати зловживання ними, виявляти взаємну повагу до прав іншої сторони та дотримуватися передбачених цим Регламентом строків, а також строків, установлених третейським судом та головою Постійно діючого третейського суду.

Стаття 13. Подання та надсилання документів щодо третейського розгляду

1. Усі документи, що стосуються відкриття третейського провадження і здійснення третейського розгляду, повинні подаватися сторонами до Постійно діючого третейського суду не менше ніж у двох примірниках. Кількість примірників відповідно збільшується, якщо у спорі беруть участь кілька позивачів чи відповідачів.

2. Усі документи, що подаються однією із сторін до Постійно діючого третейського суду, повинні бути надіслані або передані іншій стороні з дотриманням правил, передбачених цією статтею.

Сторонам також повинні бути надіслані або передані висновки експертів та інші документи і докази, на яких може ґрунтуватися рішення третейського суду.

3. Своєчасне надсилання або передача сторонам усіх документів у справі забезпечуються відповідальним секретарем Постійно діючого третейського суду.

Відповідальний секретар Постійно діючого третейського суду здійснює листування та надсилає документи за адресою сторони чи її представника, якщо про це є письмове клопотання сторони. Документи, надіслані та вручені представнику сторони, вважаються такими, що вручені стороні.

Сторони зобов'язані невідкладно повідомити Постійно діючий третейський суд про зміну своєї адреси у спосіб, що передбачає фіксацію надходження такого повідомлення.

4. Позовна заява, відзив на позов, судове повідомлення, рішення, ухвала третейського суду надсилаються сторонам рекомендованим листом з описом вкладення та повідомленням про вручення або вручаються їх представникам особисто під розписку. Усі інші документи можуть надсилатися звичайним листом, передаватися факсимільним або електронним зв'язком чи в інший спосіб, що передбачає фіксацію їх відправлення, або вручатися під розписку.

5. Документи та інші письмові матеріали, надіслані за останнім відомим місцем проживання фізичної особи чи за місцезнаходженням юридичної особи рекомендованим листом з повідомленням про вручення чи в інший спосіб, що передбачає отримання доказів доставки документів та інших письмових матеріалів адресатові, вважаються такими, що отримані в день такої доставки, навіть якщо на цей час одержувач за такою адресою не проживає чи не перебуває, а про зміну своєї адреси ним не було повідомлено іншу сторону належним чином.

Стаття 14. Строк третейського розгляду

1. Строк третейського розгляду не повинен перевищувати 60 календарних днів з дня формування третейського суду. У разі необхідності, обумовленої об'єктивними та поважними причинами, зазначений строк може бути продовжений не більш як на 30 календарних днів головою Постійно діючого третейського суду за мотивованим зверненням третейського суду чи спільною письмовою заявою сторін, про що постановляється ухвала.

2. Строки, передбачені цим Регламентом, а також строки, установлені третейським судом та головою Постійно діючого третейського суду, обчислюються в календарних днях, а їх перебіг починається з дня, що настає після відповідної календарної дати.

3. Якщо останній день строку припадає на вихідний, святковий чи інший неробочий день, останнім днем строку є перший після нього робочий день.

Останній день строку триває до 24-ї години, але коли в цей строк слід вчинити процесуальні дії у Постійно діючому третейському суді, де робочий час обмежується режимом роботи Торгово-промислової палати України, строк закінчується в момент закінчення робочого дня у Постійно діючому третейському суді.

Стаття 15. Витрати, пов'язані з третейським розглядом

Склад та розмір витрат, пов'язаних з третейським розглядом, порядок їх сплати і розподілу між сторонами визначається Положенням про витрати, пов'язані з третейським розглядом у Постійно діючому третейському суді при Торгово-промисловій палаті України, яке є невід'ємною частиною цього Регламенту (додаток 1).

Стаття 16. Порядок здійснення діловодства

Правила організації роботи з документами у Постійно діючому третейському суді визначаються Порядком здійснення діловодства у Постійно діючому третейському суді при Торгово-промисловій палаті України, який є невід'ємною частиною цього Регламенту (додаток 2).

РОЗДІЛ 2. ВІДКРИТТЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Стаття 17. Подання позовної заяви. Ухвала про відкриття третейського провадження

1. Третейське провадження відкривається ухвалою голови Постійно діючого третейського суду після подання до Постійно діючого третейського суду оформленої належним чином позовної заяви, оплаченої реєстраційним збором відповідно до цього Регламенту.

2. Днем подання позовної заяви вважається день її надходження до Постійно діючого третейського суду, про що у той самий день робиться відповідний запис у журналі реєстрації вхідних документів.

Позовна заява вважається оформленою належним чином, якщо вона за формою і змістом відповідає вимогам, передбаченим цим Регламентом.

3. Ухвала про відкриття третейського провадження постановляється протягом одного дня з дня надходження позовної заяви та є остаточною і оскарженню не підлягає.

Ухвала про відкриття третейського провадження надсилається сторонам або вручається під розписку їх представникам протягом одного дня з дня її постановлення.

Стаття 18. Форма і зміст позовної заяви

1. Позовна заява подається у письмовій формі.
2. У позовній заяві повинні бути зазначені:
 - 1) найменування Постійно діючого третейського суду;
 - 2) дата складення позовної заяви;
 - 3) повне найменування і місцезнаходження сторін – юридичних осіб та/або прізвище, ім'я, по батькові, місця проживання сторін – фізичних осіб, засоби зв'язку (телефон, факс, електронна адреса);
 - 4) ціна позову;
 - 5) обґрунтування компетенції Постійно діючого третейського суду з посиланням на укладену сторонами третейську угоду;
 - 6) вимоги позивача;
 - 7) обставини, на яких ґрунтується позов;
 - 8) докази, що підтверджують позов;
 - 9) розрахунок сум, що стягуються чи оспоруються;
 - 10) перелік документів, що додаються до позовної заяви.

Позовна заява повинна бути підписана повноважною особою з посиланням на документ, що підтверджує її повноваження.

3. До позовної заяви додаються документи, що підтверджують:
 - 1) укладення сторонами третейської угоди;
 - 2) обставини, на яких ґрунтуються позовні вимоги;
 - 3) повноваження особи, яка підписала позовну заяву (представника позивача);
 - 4) сплату реєстраційного збору.

4. У позовній заяві позивач може посилатися на документи або інші докази, які він надасть Постійно діючому третейському суду згодом.

5. Якщо позовна заява містить вимоги, що випливають з кількох договорів (контрактів), вона приймається до розгляду тільки за наявності третейської угоди, яка охоплює такі вимоги, і за умови, що виконання зобов'язань за згаданими договорами (контрактами) не можна роз'єднати в окремі позови. За інших умов Голова Постійно діючого третейського суду пропонує позивачу роз'єднати позовні вимоги та подати окремі позови по кожному з договорів (контрактів) окремо.

Стаття 19. Ціна позову

1. У позовних заявах про стягнення грошових коштів ціна позову визначається стягуваною сумою.

У позовних заявах про спонукання до вчинення дії або до утримання від вчинення дії, про витребування майна ціна позову визначається ціною майнового інтересу позивача, яка зазначається позивачем.

2. Якщо позовна заява містить кілька позовних вимог, розмір кожної позовної вимоги повинен бути зазначений окремо. При цьому ціна позову визначається сумою усіх позовних вимог.

3. Якщо у позовній заяві неправильно визначена ціна позову, голова Постійно діючого третейського суду визначає ціну позову відповідно до поданих документів, про що зазначає в ухвалі про відкриття третейського провадження, та за необхідності установлює позивачу строк для сплати третейського збору відповідно до ціни позову.

Стаття 20. Реєстраційний збір

1. Позивач зобов'язаний при поданні позовної заяви сплатити реєстраційний збір у розмірі, передбаченому Положенням про витрати, пов'язані з третейським розглядом у Постійно діючому третейському суді.

До сплати реєстраційного збору позовна заява не вважається поданою.

2. Реєстраційний збір є незворотним і зараховується до суми третейського збору, що сплачується позивачем відповідно до цього Регламенту.

Стаття 21. Усунення недоліків позовної заяви

1. У разі коли позовна заява подана без дотримання вимог, передбачених цим Регламентом, голова Постійно діючого третейського суду пропонує позивачу усунути виявлені недоліки протягом десяти днів з дня отримання ним відповідної ухвали.

2. До усунення недоліків позовні матеріали залишаються без руху.

У разі невиконання позивачем пропозиції про усунення недоліків позовної заяви в установлений строк позовна заява залишається без розгляду та повертається позивачу разом з доданими до неї документами за рішенням голови Постійно діючого третейського суду. Таке рішення не позбавляє позивача права подати позовну заяву з аналогічними вимогами пізніше.

Стаття 22. Вирішення питання про компетенцію під час відкриття третейського провадження

1. Під час відкриття третейського провадження голова Постійно діючого третейського суду відповідно до укладеної сторонами третей-

ської угоди та цього Регламенту вирішує питання про наявність чи відсутність у Постійно діючого третейського суду компетенції для розгляду конкретної справи.

2. Якщо голова Постійно діючого третейського суду дійде висновку про відсутність або недійсність третейської угоди він відмовляє у відкритті третейського провадження, про що постановляє мотивовану ухвалу, яка надсилається сторонам. При цьому заявнику разом з ухвалою повертаються позовні матеріали. Сплачений заявником реєстраційний збір поверненню не підлягає.

3. В усіх інших випадках питання про компетенцію вирішується третейським судом.

Стаття 23. Зміст ухвали про відкриття третейського провадження

1. В ухвалі про відкриття третейського провадження зазначаються:
- 1) номер справи;
 - 2) дата постановлення ухвали;
 - 3) найменування сторін;
 - 4) підстави відкриття третейського провадження у справі;
 - 5) ціна позову та предмет спору;
 - 6) сума третейського збору, яку позивачу необхідно сплатити на рахунок Торгово-промислової палати України, та строк його сплати;
 - 7) пропозиція сторонам про призначення ними третейського судді (третейських суддів) відповідно до цього Регламенту із зазначенням строку, в який сторони повинні повідомити їх імена і прізвища Постійно діючому третейському суду;
 - 8) пропозиція відповідачу подати Постійно діючому третейському суду відзив на позовну заяву і документи, що підтверджують заперечення проти позову, із зазначенням строку їх подання.

2. Водночас з ухвалою про відкриття третейського провадження відповідальний секретар Постійно діючого третейського суду надсилає сторонам повідомлення про електронну адресу публікації таких документів: Положення про Постійно діючий третейський суд при Торгово-промисловій палаті України; Регламент Постійно діючого третейського суду при Торгово-промисловій палаті України;

Список третейських суддів Постійно діючого третейського суду при Торгово-промисловій палаті України.

Відповідачу разом з ухвалою про відкриття третейського провадження та згаданим повідомленням надсилаються також копії позовної заяви та доданих до неї документів.

Стаття 24. Третейський збір та наслідки його несплати

1. Позивач зобов'язаний сплатити на рахунок Торгово-промислової палати України третейський збір у сумі та у строк, зазначені в ухвалі про відкриття третейського провадження. Сума третейського збору, що підлягає сплаті, визначається відповідно до Положення про витрати, пов'язані з третейським розглядом у Постійно діючому третейському суді.

2. У разі несплати позивачем третейського збору у визначеному розмірі та в установленний строк провадження у справі припиняється ухвалою голови Постійно діючого третейського суду, а позовна заява разом з доданими до неї документами повертається позивачу.

3. Строк сплати третейського збору може бути продовжений за мотивованою заявою позивача на розумний період головою Постійно діючого третейського суду, якщо він визнає поважними причини несплати збору.

4. Контроль за сплатою третейського збору здійснює відповідальний секретар Постійно діючого третейського суду.

Стаття 25. Відзив на позовну заяву

1. У відзиві на позовну заяву зазначаються:

1) повне найменування позивача – юридичної особи та/або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи, місцезнаходження юридичної особи/місця проживання позивача – фізичної особи;

2) номер справи;

3) заява відповідача про визнання або заперечення проти позову;

4) фактичні обставини, на яких ґрунтується позиція відповідача;

5) докази, що підтверджують фактичні обставини, на яких ґрунтується позиція відповідача;

6) перелік документів та інших доказів, що додаються до відзиву.

Відзив на позовну заяву повинен бути підписаний повноважною особою з посиланням на документ, що підтверджує її повноваження.

2. До відзиву додаються документи, що підтверджують:

1) обставини, на яких ґрунтуються заперечення відповідача;

2) повноваження особи, яка підписала відзив на позовну заяву (представника відповідача).

3. Відзив на позовну заяву повинен бути поданий протягом 10 днів з дня отримання ухвали про відкриття третейського провадження.

4. Якщо відповідач не подав відзив на позовну заяву у строк, визначений ухвалою про відкриття третейського провадження, третейський розгляд продовжується на підставі наявних у справі доказів. При

цьому неподання відповідачем відзиву не може розцінюватися саме по собі як визнання тверджень позивача.

Стаття 26. Надсилання відзиву на позовну заяву позивачу

Відзив на позовну заяву разом з доданими до нього документами надсилаються відповідальним секретарем Постійно діючого третейського суду позивачу з пропозицією подати коментар щодо відзиву.

Стаття 27. Зустрічний позов

1. Відповідач вправі подати зустрічний позов для розгляду третейським судом, якщо такий позов є підвідомчим третейському суду та може бути предметом третейського розгляду відповідно до укладеної сторонами третейської угоди. Зустрічний позов може бути подано на будь-якій стадії третейського розгляду до ухвалення рішення у справі.

2. Зустрічний позов має відповідати вимогам, передбаченим статтею 18 цього Регламенту.

3. Сторона, яка подає зустрічний позов, зобов'язана сплатити третейський збір відповідно до Положення про витрати, пов'язані з третейським розглядом у Постійно діючому третейському суді. У разі несплати третейського збору зустрічний позов залишається без розгляду, про що постановляється ухвала, і повертається стороні відповідальним секретарем Постійно діючого третейського суду.

4. Зустрічний позов приймається до спільного розгляду з первісним позовом, якщо обидва позови взаємно пов'язані та їх спільний розгляд є доцільним, зокрема коли вони впливають з одних і тих самих правовідносин або коли вимоги за ними можуть захищуватися.

5. Стороні, до якої пред'явлено зустрічний позов, повинна бути надана можливість подати відзив на зустрічний позов. Якщо сторона, до якої пред'явлено зустрічний позов, не подає відзив у визначений строк, третейський розгляд продовжується на підставі наявних у справі доказів. При цьому неподання відзиву на зустрічний позов не може розцінюватися саме по собі як визнання наведених у ньому тверджень.

Стаття 28. Забезпечення позову

1. Якщо сторони не домовилися про інше, третейський суд може за заявою будь-якої сторони розпорядитися про вжиття іншою стороною таких забезпечувальних заходів щодо предмета спору, які він вважає необхідними, з урахуванням положень цивільного та господарського процесуального законодавства. Третейський суд може постановити ухвалу про покладення на будь-яку сторону обов'язку щодо надання належного забезпечення позову у зв'язку з такими заходами.

2. У разі необхідності примусової реалізації ухвали третейського суду про забезпечення позову сторони можуть звернутися до суду загальної юрисдикції для отримання виконавчого документа.

3. Третейський суд може витребувати від будь-якої сторони докази щодо належного забезпечення позову у зв'язку з такими заходами.

РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ

Стаття 29. Склад третейського суду

1. Склад третейського суду формується шляхом призначення третейських суддів виключно із Списку третейських суддів Постійно діючого третейського суду.

2. Третейський суд може розглядати справи у складі одного третейського судді (одноособове вирішення спору) або у будь-якій непарній кількості третейських суддів (колегіальне вирішення спору).

3. Сторони на свій розсуд можуть домовитися про кількісний і персональний склад третейського суду. У разі коли між сторонами не існує домовленості щодо кількісного складу третейського суду або сторони не досягли згоди з цього питання, третейський розгляд здійснюється у складі трьох третейських суддів.

Стаття 30. Формування складу третейського суду

1. Формування складу третейського суду здійснюється в порядку, встановленому цим Регламентом.

2. У разі формування третейського суду у складі трьох і більше третейських суддів кожна із сторін призначає рівну кількість третейських суддів, а призначені у такий спосіб третейські судді протягом трьох днів призначають шляхом відкритого голосування ще одного третейського суддю для забезпечення непарної кількості третейських суддів. У цьому разі третейський суддя вважається призначеним, якщо за нього проголосували не менш як дві третини від призначеного складу третейського суду, а його призначення оформляється ухвалою, яку підписують третейські судді, що проголосували за призначення. Якщо сторона не призначить належної кількості третейських суддів у строк, визначений ухвалою про відкриття третейського провадження, або якщо призначені сторонами третейські судді протягом трьох днів з моменту призначення останнього не призначать ще одного третейського суддю для забезпечення їх непарної кількості, третейського суддю (третейських суддів) призначає голова Постійно діючого третейського суду, про що ним постановляється ухвала.

3. Головуючий колегіального складу третейського суду призначається не менш як двома третинами від призначеного складу третейського суду шляхом відкритого голосування. Призначення головуючого складу третейського суду оформляється ухвалою, яку підписують третейські судді, що проголосували за призначення. При колегіальному складі третейського суду до початку розгляду справи головуючий після проведення консультацій з третейськими суддями визначає третейського суддю – доповідача у справі.

4. У разі формування одноособового складу третейського суду третейський суддя призначається сторонами у строк, визначений ухвалою про відкриття третейського провадження. Строк, установлений сторонам для призначення третейського судді, може бути продовжений головою Постійно діючого третейського суду за мотивованою заявою сторін чи однієї із них. Якщо сторони у визначений строк не призначають третейського суддю, третейський суддя призначається головою Постійно діючого третейського суду, про що ним постановляється ухвала.

5. Ухвала голови Постійно діючого третейського суду про призначення третейського судді (третейських суддів) є остаточною і не підлягає оскарженню.

6. Якщо у спорі беруть участь два або більше позивачів та/або відповідачів, то при колегіальному складі третейського суду як позивачі, так і відповідачі мають право призначити по одному третейському судді.

7. У разі одноособового вирішення спору третейський суддя повинен мати вищу юридичну освіту. У разі колегіального вирішення спору вимога щодо наявності вищої юридичної освіти поширюється лише на головуючого складу третейського суду. Угодою сторін можуть бути встановлені додаткові кваліфікаційні вимоги, яким повинні відповідати третейські судді.

8. Третейським суддею може бути призначена особа, яка прямо чи опосередковано не заінтересована в результаті вирішення спору, а також має визначені сторонами знання, досвід, ділові та моральні якості, необхідні для вирішення спору. Третейські судді незалежні, об'єктивні і неупереджені при виконанні своїх обов'язків. Третейські судді, призначені відповідно до цього Регламенту, не є представниками сторін.

9. Особа, яка має намір погодитися на призначення її третейським суддею, повинна до свого призначення підписати та надіслати відповідальному секретарю Постійно діючого третейського суду заяву про:

- 1) її неупередженість та незалежність;
- 2) готовність та наявність достатнього часу для участі у третейському розгляді;
- 3) згоду та прийняття функцій третейського судді;
- 4) дотримання цього Регламенту.

Питання щодо одержання згоди та прийняття функцій третейського судді сторони повинні вирішувати виключно через відповідального секретаря Постійно діючого третейського суду.

Стаття 31. Припинення повноважень третейського судді, третейського суду

1. Повноваження третейського судді припиняються:

- 1) за погодженням сторін;
- 2) у разі відводу чи самовідводу третейського судді відповідно до цього Регламенту;
- 3) у разі набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього;
- 4) у разі набрання законної сили судовим рішенням про визнання його обмежено дієздатним чи недієздатним;
- 5) у разі смерті, визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим рішенням суду, що набрало законної сили.

Припинення повноважень третейського судді здійснюється головою Постійно діючого третейського суду, про що постановляється ухвала, яка є остаточною і оскарженню не підлягає.

2. Повноваження складу третейського суду припиняються після ухвалення ним рішення у справі.

Стаття 32. Підстави відводу чи самовідводу третейського судді

1. Третейський суддя не може брати участі у розгляді справи, а після його призначення підлягає відводу чи самовідводу:

- 1) якщо він особисто чи опосередковано заінтересований у результаті розгляду справи;
- 2) якщо він є родичем однієї із сторін або інших осіб, які беруть участь у справі, або перебуває з такими особами в особливих стосунках;
- 3) на його прохання або за спільним рішенням сторін;
- 4) у разі встановлення стороною обставин, які дають їй підстави вважати упередженим або необ'єктивним ставлення третейського судді до справи, про яке сторона дізналася після його призначення;
- 5) у разі тривалого, більш як 30 календарних днів з дня призначення, невиконання ним обов'язків третейського судді;

- б) якщо він не має кваліфікації, обумовленої угодою сторін;
- 7) у разі виявлення його невідповідності вимогам, установленим статтею 18 Закону України «Про третейські суди»;
- 8) якщо третейський суддя бере участь у вирішенні спору, який прямо чи опосередковано пов'язаний з виконанням ним службових повноважень, наданих державою.

2. Жодна особа не може бути третейським суддею у справі, у якій вона раніше брала участь як третейський суддя, але була відведена чи заявила самовідвід як сторона, представник сторони або в будь-якій іншій якості.

Стаття 33. Порядок відводу чи самовідводу третейського судді

1. У разі звернення до особи, включеної до Списку третейських суддів, за отриманням згоди на призначення її третейським суддею у конкретній справі, така особа повинна повідомити про наявність обставин, які є підставами для її відводу відповідно до статті 32 цього Регламенту.

2. Третейський суддя повинен без зволікання повідомити сторони про підстави його відводу чи самовідводу, зазначені у статті 32 цього Регламенту, що виникли після початку третейського розгляду, чи заявити самовідвід.

3. За наявності підстав, передбачених статтею 32 цього Регламенту, сторона може заявити про відвід призначеного нею третейського судді лише у разі, коли обставини, які є підставою для відводу, стали відомі стороні після його призначення.

4. Письмова мотивована заява сторони про відвід третейського судді (з копією для іншої сторони) має бути подана до Постійно діючого третейського суду протягом п'яти днів після того, як стороні стали відомі обставини, які є підставою для відводу третейського судді.

У разі пропуску встановленого строку питання про прийняття заяви про відвід третейського судді вирішується головою Постійно діючого третейського суду залежно від причин пропуску строку, про що ним постановляється ухвала.

5. Відповідальний секретар Постійно діючого третейського суду зобов'язаний надати іншій стороні можливість прокоментувати заяву про відвід третейського судді. У разі коли інша сторона не погоджується з відводом третейського судді, вона має право протягом п'яти днів з дня отримання копії заяви про відвід третейського судді подати до Постійно діючого третейського суду мотивовані заперечення.

6. Якщо третейський суддя, якому заявлено відвід, сам не відмовиться від участі у розгляді справи, питання про його відвід вирішується головою Постійно діючого третейського суду.

Повноваження третейського судді вважаються припиненими з дня постановлення ухвали про задоволення відводу.

7. Питання про самовідвід третейського судді вирішується головою Постійно діючого третейського суду на підставі мотивованої заяви третейського судді.

8. Під час розгляду заяви про відвід третейський суд, включаючи третейського суддю, якому заявлено відвід, продовжує третейський розгляд. Третейський суд не може ухвалити рішення доти, поки голова Постійно діючого третейського суду не постановить ухвалу за підсумками розгляду згаданої заяви.

9. Самовідвід третейського судді або згода сторони на припинення його повноважень не повинна розцінюватися як визнання залежності та упередженості третейського судді.

Стаття 34. Заміна третейського судді

1. У разі коли повноваження третейського судді припинені відповідно до цього Регламенту, інший третейський суддя призначається згідно з правилами, що застосовувалися при призначенні третейського судді, який замінюється.

2. У разі заміни третейського судді при одноособовому розгляді справи усі слухання у справі, що мали місце до його заміни, повинні бути проведені повторно.

У разі заміни третейського судді при колегіальному розгляді справи новий третейський суддя приймає розгляд у тому стані, в якому він перебував на момент припинення повноважень попереднім третейським суддею. У разі потреби та з урахування думки сторін змінений склад третейського суду може повернутися до питань, розглянутих у попередніх засіданнях, які відбулися до заміни третейського судді.

Стаття 35. Поновлення повноважень третейського суду

Повноваження третейського суду поновлюються ухвалою голови Постійно діючого третейського суду у разі виникнення потреби в:

1) прийнятті додаткового рішення щодо вимог, які були заявлені під час третейського розгляду, але не знайшли відображення у рішенні, – за заявою сторони;

2) роз'ясненні резолютивної частини рішення – за заявою сторони;

3) виправленні у рішенні описок, арифметичних помилок або будь-яких інших неточностей – з власної ініціативи третейського суду або за заявою сторони.

Після виконання зазначених у цій статті процесуальних дій повноваження третейського суду припиняються.

РОЗДІЛ 4. ТРЕТЕЙСЬКИЙ РОЗГЛЯД

Стаття 36. Компетенція третейського суду

1. Третейський суд з додержанням вимог Закону України «Про третейські суди» та цього Регламенту самостійно вирішує питання про наявність або відсутність у нього компетенції для розгляду справи.

2. Сторона має право заявити про відсутність у третейського суду компетенції стосовно переданого на вирішення спору до початку розгляду справи по суті.

3. Сторона має право заявити про перевищення третейським судом меж його компетенції, якщо в процесі третейського розгляду справи виникне питання, розгляд якого не передбачено третейською угодою або яке не може бути предметом такого розгляду відповідно до закону та цього Регламенту.

4. У випадках, передбачених пунктами 2 і 3 цієї статті, третейський суд повинен відкласти розгляд справи по суті до вирішення ним питання щодо наявності у нього компетенції.

5. Якщо третейський суд дійде висновку щодо неможливості розгляду ним спору внаслідок відсутності у нього компетенції, третейський розгляд припиняється, а витрати, понесені третейським судом, відшкодовуються сторонами в рівних частках.

6. З питань наявності чи відсутності компетенції третейський суд постановляє мотивовану ухвалу.

Стаття 37. Перевірка стану підготовки справи до розгляду

1. Попередню підготовку справи до третейського розгляду здійснює відповідальний секретар Постійно діючого третейського суду відповідно до цього Регламенту.

За підсумками розгляду матеріалів справи та за умов, що третейський збір сплачено і склад третейського суду сформовано, відповідальний секретар Постійно діючого третейського суду передає справу третейському суду.

2. Третейський суд перевіряє стан підготовки справи до розгляду та у разі потреби вживає додаткових заходів з підготовки справи до

розгляду, зокрема вимагає від сторін письмові пояснення, докази та інші необхідні документи.

Стаття 38. Призначення справи до розгляду

1. Третейський суд протягом п'яти днів з дня завершення його формування постановляє ухвалу про призначення справи до розгляду, у якій визначає дату, час і місце проведення засідання третейського суду, а також перелік дій, необхідних для підготовки справи до розгляду, та встановлює строки їх виконання.

2. Відповідальний секретар Постійно діючого третейського суду надсилає ухвалу про призначення справи до розгляду сторонам протягом одного дня.

Стаття 39. Розгляд справи третейським судом

1. Для викладення сторонами своїх позицій, дослідження доказів та проведення усних дебатів третейський суд проводить усне слухання справи. Про проведення усного слухання справи зазначається в ухвалі третейського суду про призначення справи до розгляду.

Сторона може просити третейський суд про слухання справи за її відсутності.

2. Сторони можуть домовитися про розгляд справи на підставі письмових матеріалів без проведення усного слухання.

Третейський суд може також здійснити розгляд справи на підставі письмових документів за відсутності такої домовленості сторін, якщо жодна з них не просить провести усне слухання.

3. Під час розгляду справи третейським судом можуть встановлюватися строки для надання пояснень, подання заяв, документів, доказів та вчинення інших процесуальних дій.

4. Третейський суд на початку розгляду повинен з'ясувати у сторін можливість завершення справи мировою угодою та в подальшому сприяти вирішенню спору шляхом укладення мирової угоди на всіх стадіях третейського розгляду.

Стаття 40. Порядок третейського розгляду

1. Третейський суд визначає порядок третейського розгляду справи відповідно до цього Регламенту та з урахуванням угоди сторін.

2. Протокол засідання третейського суду ведеться, якщо це передбачено угодою сторін або з ініціативи третейського суду під час розгляду особливо складних справ. Ведення протоколу засідання тре-

тейського суду здійснює третейський суддя - доповідач. У разі коли це передбачено угодою сторін, протокол веде секретар третейського розгляду, який призначається третейським судом за узгодженою пропозицією сторін.

3. У протоколі засідання третейського суду зазначаються:

- 1) дата та місце розгляду справи;
- 2) прізвиська, ім'я та по батькові третейських суддів та секретаря третейського розгляду;
- 3) суть спору;
- 4) найменування сторін, їхніх представників, свідків, експертів, інших осіб, які беруть участь у розгляді справи;
- 5) заяви та клопотання сторін;
- 6) вказівки та вимоги до сторін, висунуті третейським судом;
- 7) розклад засідань третейського суду;
- 8) зміст пояснень сторін та інших осіб, які беруть участь у справі;
- 9) докази, подані під час третейського розгляду, та відомості про їх огляд;
- 10) узгодження сторонами питання про необхідність та умови зберігання рішень третейського суду;
- 11) витрати, понесені сторонами.

Протокол підписується секретарем та всіма третейськими суддями, які брали участь у розгляді справи.

4. Будь-яка із сторін має право заявити про відвід секретаря третейського розгляду, якщо існують обставини, що викликають обґрунтовані сумніви стосовно його незалежності чи неупередженості.

Питання про відвід секретаря третейського розгляду вирішується третейським судом. За підсумками розгляду заяви про відвід секретаря третейський суд постановляє ухвалу.

5. У разі припинення повноважень секретаря третейського розгляду призначення іншої особи секретарем третейського розгляду здійснюється за правилами, що застосовувалися при призначенні особи, яка замінюється.

Стаття 41. Участь у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції

1. Третейський суд з власної ініціативи або за клопотанням учасника третейського розгляду може постановити ухвалу про його участь у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції, зокрема у разі коли його явка в засідання третейського суду визнана судом обов'язковою.

2. Клопотання про участь у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції може бути подано не пізніше як за п'ять днів до дня проведення засідання третейського суду.

Учасник третейського розгляду може клопотати про участь у режимі відеоконференції в одному або кількох судових засіданнях чи протягом всього розгляду справи.

3. Третейський суд, ураховуючи обставини справи та характер спірних правовідносин, може відмовити учаснику третейського розгляду в задоволенні клопотання про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення третейського суду або скасувати повністю чи частково ухвалу про надання такому учаснику третейського розгляду дозволу на участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

4. Питання про участь особи у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції вирішується третейським судом за наявності відповідного клопотання або з власної ініціативи не пізніше ніж за три дні до дня проведення такого засідання.

5. З метою забезпечення своєчасного проведення відеоконференції копія ухвали про участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції може бути надіслана учасникам третейського розгляду за допомогою кур'єра, факсу або електронної пошти.

6. Використовувані третейським судом і учасниками третейського розгляду технічні засоби і технології повинні забезпечувати належну якість зображення та звуку. Учасникам третейського розгляду має бути забезпечена можливість чути та бачити хід засідання третейського суду, ставити запитання і отримувати відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені цим Регламентом.

7. Хід і результати процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, фіксуються третейським судом, який розглядає справу, за допомогою технічних засобів відеозапису. Носій відеозапису такої конференції є додатком до протоколу судового засідання і після закінчення засідання третейського суду приєднується до матеріалів справи.

8. У разі коли особа, яка подала клопотання про участь у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції, з'явилася у залі засідання третейського суду, вона бере участь у засіданні в загальному порядку.

9. Третейський суд, який розглядає справу, відмовляє в задоволенні клопотання про участь у засіданні третейського суду в режимі

відеоконференції або скасовує ухвалу про надання такого дозволу виключно у випадках, якщо:

1) розгляд справи здійснюється в закритому засіданні третейського суду;

2) відсутня технічна можливість для участі у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції;

3) клопотання про участь у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції подане пізніше строку, передбаченого частиною другою цієї статті;

4) третейським судом вже постановлялася ухвала про участь особи, яка подала клопотання, у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції, але така особа без поважних причин не взяла участі у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції;

5) третейським судом вже постановлялась ухвала про участь особи, яка подала клопотання, у судовому засіданні в режимі відеоконференції, але якість зображення і звуку не відповідала вимогам, передбаченим частиною сьомою цієї статті.

Стаття 42. Надання та дослідження доказів

1. Кожна із сторін третейського розгляду повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень. Третейський суд вправі також зажадати від сторін подання інших доказів, необхідних для повного, всебічного і об'єктивного вирішення спору, а також може з власної ініціативи або на прохання будь-якої із сторін, якщо визнає таке прохання обґрунтованим, призначити проведення експертизи чи викликати та заслухати свідка.

2. Доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких третейський суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення спору. Ці дані повинні бути підтверджені такими засобами доказування: письмовими та речовими доказами, поясненнями сторін, а також висновками експертів і показаннями свідків. Обставини справи, які за законом повинні бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися ніякими іншими засобами доказування.

3. Письмовими доказами є листи, акти, транспортні, банківські та інші документи і матеріали, що містять відомості про обставини, які мають значення для вирішення спору. Письмові докази подаються в оригіналі або в копії, завірненій стороною, що подає такі докази. На вимогу третейського суду сторона зобов'язана надати оригінал будь-якого з поданих нею документів.

4. Речовими доказами є предмети, які можуть служити засобами встановлення обставин, що мають значення для вирішення спору.

5. Оцінка доказів проводиться третейськими суддями за їх внутрішнім переконанням.

6. Якщо третейський суд визнає за необхідне одержання документів від підприємств, установ, організацій, які не є учасниками третейського розгляду, він своєю ухвалою уповноважує сторони або одну із сторін одержати відповідні документи та подати їх третейському суду.

7. Усі письмові докази повинні зберігатися у справі разом з іншими матеріалами третейського розгляду, бути прошиті та пронумеровані.

Стаття 43. Наслідки ненадання сторонами доказів або неявки сторони у засідання третейського суду

Ненадання стороною доказів, інших письмових документів чи матеріалів, неявка у засідання третейського суду будь-якої із сторін, що була повідомлена належним чином про дату, час і місце розгляду справи, не є перешкодою для продовження третейського розгляду та ухвалення рішення на підставі доказів, які є у справі, якщо причина неподання документів або неявки сторони у засідання визнана третейським судом неповажною.

Стаття 44. Призначення експертизи

1. Третейський суд з метою правильного вирішення спору має право зобов'язати сторони чи одну із сторін замовити проведення експертизи для роз'яснення питань, що потребують спеціальних знань, про що третейський суд постановляє відповідну ухвалу. Наслідки невиконання сторонами (стороною) вимог про призначення експертизи визначаються третейським судом з урахуванням усіх обставин, що мають значення для вирішення спору.

2. Експертиза проводиться одним або кількома експертами, призначеними третейським судом. Експертом може бути призначена будь-яка особа, що володіє знаннями, необхідними для надання висновку.

Перелік питань, які слід порушити перед експертом, визначається третейським судом з урахуванням пропозицій сторін.

3. Сторони зобов'язані надати на запит експерта будь-яку інформацію, що стосується справи, або пред'явити до огляду будь-які документи, товар, інше майно, що має відношення до справи.

4. Висновок експерта подається до Постійно діючого третейського суду у письмовій формі. Відповідальний секретар Постійно діючого третейського суду надсилає сторонам копії висновку експерта з пропозицією надати свої коментарі щодо результатів експертизи.

5. У разі відсутності домовленості про інше експерт на прохання будь-якої із сторін або з ініціативи третейського суду повинен взяти участь у засіданні третейського суду, надати коментарі та пояснення щодо експертного висновку, відповісти на запитання сторін, третейських суддів.

6. Висновок експерта не є обов'язковим для третейського суду і оцінюється нарівні з іншими доказами.

Відхилення висновку експерта третейським судом повинне бути мотивованим.

7. Будь-яка із сторін має право заявити про відвід експерта, якщо існують обставини, які викликають обґрунтовані сумніви щодо його незалежності чи неупередженості, або якщо він не має необхідної кваліфікації у сфері, що підлягає дослідженню.

Питання про відвід експерта вирішується третейським судом. За підсумками розгляду заяви про відвід експерта третейський суд постановляє ухвалу.

8. У разі припинення повноважень експерта призначення іншого експерта здійснюється за правилами, що застосовувалися при призначенні експерта, який замінюється.

Стаття 45. Зміна чи доповнення позовних вимог

1. Під час третейського розгляду, але до оголошення третейським судом про його завершення, позивач вправі змінити чи доповнити свої позовні вимоги за умови, що змінені вимоги охоплюються третейською угодою.

2. У разі збільшення розміру позовних вимог позивач повинен сплатити додаткову суму третейського збору, виходячи з нової ціни позову. При невиконанні цієї вимоги заява про збільшення розміру позовних вимог залишається третейським судом без розгляду.

3. Відповідач вправі надати третейському суду свої заперечення (пояснення) щодо змінених чи доповнених позовних вимог. Строк подання згаданих заперечень (пояснень) визначається третейським судом і він не може бути меншим ніж три календарні дні.

Стаття 46. Відкладення третейського розгляду

1. Третейський суд може відкласти розгляд справи:

1) у разі виникнення потреби у витребуванні нових доказів;

2) у зв'язку з неявкою у засідання третейського суду відповідача і відсутністю у справі підтвердження вручення йому повідомлення про день третейського розгляду.

Третейський розгляд може бути також відкладено за наявності інших обставин, що перешкоджають, на думку складу третейського суду, вирішенню спору в даному засіданні.

2. Відкладаючи третейський розгляд третейський суд постановляє мотивовану ухвалу.

Стаття 47. Перерва у третейському розгляді

На прохання будь-якої із сторін або з власної ініціативи третейський суд для вчинення сторонами певних дій або подання додаткових документів може оголосити перерву у третейському розгляді на строк не більше ніж десять днів, про що сторони, які беруть участь у засіданні, повідомляються під розписку.

Стаття 48. Призупинення третейського розгляду

У зв'язку з виникненням обставин, що перешкоджають третейському розгляду, строк дії яких не може бути передбачений, на прохання будь-якої із сторін або з власної ініціативи третейський суд може призупинити розгляд справи на невизначений строк. У цьому разі третейський суд постановляє мотивовану ухвалу. Після припинення дії обставин, що обумовили призупинення третейського розгляду, третейський суд поновлює третейський розгляд, про що постановляє мотивовану ухвалу.

РОЗДІЛ 5. ЗАВЕРШЕННЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО РОЗГЛЯДУ. РІШЕННЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ

Стаття 49. Завершення третейського розгляду

Третейський розгляд завершується:

- 1) ухваленням третейським судом рішення по суті спору;
- 2) укладенням сторонами мирової угоди;
- 3) постановленням третейським судом ухвали про припинення третейського розгляду.

Стаття 50. Ухвалення та оголошення рішення

1. Після того як третейський суд переконається, що сторони мали достатньо можливостей для викладення своєї позиції та для подання доказів, третейський суд оголошує про завершення третейського розгляду у частині дослідження обставин справи і переходить до ухвалення рішення. Рішення ухвалюється у закритій нараді третейського суду.

2. Рішення ухвалюється третейським суддею, який одноособово розглядав справу, або більшістю голосів третейських суддів, які входять до складу третейського суду при колегіальному розгляді справи. Третейський суддя, який не згодний із ухваленим рішенням (частково або в цілому), може викласти у письмовій формі свою окрему думку.

3. Рішення оголошується сторонам у засіданні третейського суду.

Третейський суд вправі оголосити лише резолютивну частину рішення. У цьому випадку, якщо сторони не погодили строк надсилання їм рішення, мотивоване рішення має бути надіслано сторонам протягом п'яти днів з дня оголошення резолютивної частини рішення.

4. Якщо при ухваленні рішення третейський суд дійде висновку про неможливість його ухвалення у зв'язку з тим, що ті чи інші обставини, які мають суттєве значення для вирішення спору, залишились не з'ясованими, третейський суд може відновити третейський розгляд справи, про що постановляє ухвалу. У цьому разі третейський розгляд справи провадиться виключно в межах з'ясування обставин, що потребують додаткового дослідження.

5. Датою ухвалення рішення є дата оголошення рішення у засіданні третейського суду або оголошення його резолютивної частини.

Стаття 51. Форма і зміст рішення

1. Рішення третейського суду викладається у письмовій формі.

2. У рішенні третейського суду повинні бути зазначені:

- 1) найменування Постійно діючого третейського суду;
- 2) дата ухвалення рішення;
- 3) місце третейського розгляду;
- 4) склад третейського суду і порядок його формування;
- 5) прізвище, ім'я та по батькові секретаря третейського суду (у разі призначення);
- 6) сторони, їх представники та інші учасники третейського розгляду, що брали участь у засіданні третейського суду; посилання на документи, що підтверджують їх повноваження;
- 7) висновок про компетенцію третейського суду, обсяг його повноважень за третейською угодою;
- 8) стислий виклад позовної заяви, відзиву на позовну заяву, заяв, пояснень, клопотань сторін та їх представників, інших учасників третейського розгляду;
- 9) установлені обставини справи, підстави виникнення спору, докази, на підставі яких ухвалено рішення, зміст мирової угоди (у разі

укладення), мотиви, з яких третейський суд відхилив доводи, докази та заявлені під час третейського розгляду справи клопотання сторін;

10) висновок про задоволення позову чи про відмову у позові повністю або частково по кожній із заявлених вимог;

11) норми законодавства, якими керувався третейський суд при ухваленні рішення.

3. Висновки третейського суду, що містяться в рішенні у справі, не можуть залежати від настання або ненастання тих чи інших обставин.

4. У разі задоволення позовних вимог у резолютивній частині рішення зазначаються:

1) сторона, на користь якої вирішено спір;

2) сторона, з якої має бути здійснено стягнення грошових сум та/або яка зобов'язана виконати певні дії або утриматися від виконання певних дій;

3) розмір грошової суми, що підлягає стягненню, та/або дії, що підлягають виконанню або від виконання яких сторона має утриматися за рішенням третейського суду;

4) строк сплати коштів та/або строк і спосіб виконання дій, що підлягають виконанню;

5) порядок розподілу між сторонами витрат, пов'язаних з вирішенням спору третейським судом;

6) інші обставини, які третейський суд вважає за необхідне зазначити.

5. Рішення третейського суду підписується третейським суддею, який одноособово розглядав справу, або повним складом третейського суду, що розглядав справу, в тому числі третейським суддею, який має окрему думку. Окрема думка третейського судді викладається письмово та додається до рішення третейського суду.

6. Підписане рішення третейського суду прошивається та на зворотному листі останнього аркуша скріплюється підписом Президента або Першого віце-президента Торгово-промислової палати України і печаткою Торгово-промислової палати України.

Стаття 52. Надсилання (вручення) рішення сторонам

1. Рішення третейського суду по одному примірнику кожній стороні надсилається поштою або вручається під розписку.

2. У разі відмови сторони одержати рішення третейського суду або її неявки без поважних причин у засідання третейського суду, де воно оголошується, рішення вважається таким, що оголошене сторонам, про що на рішенні робиться відповідна відмітка, а копія рішення надсилається такій стороні.

Стаття 53. Додаткове рішення

1. Якщо сторони не домовилися про інше, будь-яка із сторін, повідомивши про це іншу сторону, може протягом семи днів після одержання рішення звернутися до Постійно діючого третейського суду із заявою про ухвалення додаткового рішення щодо вимог, які були заявлені під час третейського розгляду, але не знайшли відображення у рішенні.

2. Заяву про ухвалення додаткового рішення має бути розглянуто тим складом третейського суду, що вирішував спір, протягом семи днів після її одержання Постійно діючим третейським судом.

3. За результатами розгляду заяви ухвалюється додаткове рішення, яке є складовою частиною рішення третейського суду, або постановляється мотивована ухвала про відмову у задоволенні заяви про ухвалення додаткового рішення.

Стаття 54. Роз'яснення рішення

1. Якщо сторони не домовилися про інше, будь-яка із сторін, повідомивши про це іншу сторону, має право протягом семи днів після одержання рішення звернутися до Постійно діючого третейського суду із заявою про роз'яснення резолютивної частини рішення.

2. Заяву про роз'яснення резолютивної частини рішення має бути розглянуто тим складом третейського суду, що вирішував спір, протягом семи днів після її одержання Постійно діючим третейським судом.

3. За результатами розгляду заяви постановляється ухвала про роз'яснення рішення, яка є складовою частиною рішення третейського суду, або мотивована ухвала про відмову у роз'ясненні рішення.

4. Роз'яснюючи резолютивну частину рішення, третейський суд не має права змінювати зміст рішення.

Стаття 55. Виправлення рішення

1. Третейський суд у тому самому складі з власної ініціативи або за заявою сторони третейського розгляду може виправити у рішенні описки, арифметичні помилки чи будь-які інші неточності, про що постановляється ухвала, яка є складовою частиною рішення.

2. Заява про виправлення у рішенні описок, арифметичних помилок чи будь-яких інших неточностей повинна бути подана стороною до Постійно діючого третейського суду протягом семи днів після одержання рішення. Ініціатива третейського суду про виправлення у рішенні описок, арифметичних помилок чи будь-яких інших неточностей може бути реалізована протягом семи днів з дня підписання рішення третейським суддею, який одноособово розглядав справу, або з дня підпи-

сання рішення останнім третейським суддею, що входив до колегіально складу третейського суду.

Стаття 56. Оскарження рішення

1. Рішення третейського суду є остаточним і оскарженню не підлягає, крім випадків, передбачених Законом України «Про третейські суди».

2. Рішення третейського суду може бути оскаржене сторонами, третіми особами, а також особами, які не брали участі у справі, у разі коли третейський суд вирішив питання про їх права і обов'язки, у випадках, передбачених Законом України «Про третейські суди», до компетентного суду відповідно до встановлених законом підвідомчості та підсудності справ.

3. Заяву про скасування рішення третейського суду може бути подано до суду загальної юрисдикції сторонами, третіми особами протягом трьох місяців з дня ухвалення рішення третейським судом, а особами, які не брали участі у справі, у разі коли третейський суд вирішив питання про їх права і обов'язки, - протягом трьох місяців з дня, коли вони дізналися або повинні були дізнатися про ухвалення рішення третейського суду.

4. Скасування судом загальної юрисдикції рішення третейського суду не позбавляє сторони права повторно звернутися до третейського суду, крім випадків коли рішення третейського суду скасовано повністю або частково внаслідок визнання компетентним судом недійсною третейської угоди або через те, що рішення ухвалено у спорі, який не передбачений третейською угодою, чи таким рішенням вирішено питання, що виходять за межі третейської угоди, або рішення ухвалено у справі, не підвідомчій третейському суду.

Стаття 57. Мирова угода. Рішення на узгоджених умовах

1. Сторони мають право на будь-якій стадії третейського розгляду до оголошення третейським судом про його завершення врегулювати спір шляхом укладення мирової угоди.

2. На письмове прохання сторін третейський суд може зафіксувати зміст укладеної між ними мирової угоди та ухвалити рішення на узгоджених умовах. У цьому разі рішення третейського суду повинно відповідати вимогам, передбаченим статтею 51 цього Регламенту. Таке рішення має таку саму силу, як і будь-яке інше рішення третейського суду щодо суті спору.

Стаття 58. Ухвала про припинення третейського розгляду

1. Третейський суд постановляє ухвалу про припинення третейського розгляду у таких випадках:

- 1) спір не підлягає вирішенню у третейських судах;
- 2) є рішення компетентного суду між тими самими сторонами, з того самого предмета і з тих самих підстав;
- 3) позивач відмовився від позову;
- 4) сторони уклали угоду про припинення третейського розгляду;
- 5) підприємство, установу чи організацію, які є стороною третейського розгляду, ліквідовано;
- 6) Постійно діючий третейський суд не має компетенції щодо переданого на його розгляд спору;
- 7) у разі смерті фізичної особи, яка була стороною у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва;
- 8) третейський суд визнає, що продовження третейського розгляду стало з якоїсь причини неможливим.

2. До сформування складу третейського суду постанову про припинення третейського розгляду постановляє голова Постійно діючого третейського суду. Підставами для припинення третейського розгляду є:

- 1) відмова позивача від позову;
- 2) угода сторін про припинення третейського розгляду;
- 3) несплата позивачем третейського збору у визначеному розмірі та в установленій строк;
- 4) коли подальший третейський розгляд стає з будь-яких інших, не перерахованих вище, причин неможливим.

Стаття 59. Зберігання матеріалів справ, розглянутих третейським судом

1. Справи, розглянуті у Постійно діючому третейському суді, зберігаються у його архіві протягом 10 років з дня ухвалення рішення третейського суду.

2. Усі матеріали третейського розгляду: позовна заява, відзив на позовну заяву, висновок експерта, клопотання, заяви, листи, письмові докази та інші надані сторонами документи, а також процесуальні документи третейського суду повинні зберігатися у справі, бути прошитими та пронумерованими.

3. Утримання та впорядкування архіву Постійно діючого третейського суду здійснюється за рахунок Торгово-промислової палати України.

РОЗДІЛ 6. ВИКОНАННЯ РІШЕННЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ

Стаття 60. Обов'язковість рішення третейського суду

1. Сторони зобов'язані добровільно виконати рішення третейського суду без будь-яких зволікань чи застережень.

2. Сторони та третейський суд зобов'язані вжити усіх необхідних заходів з метою забезпечення виконання рішення у справі.

Стаття 61. Виконання рішення третейського суду

1. Рішення третейського суду підлягає виконанню в установлений ним строк. Якщо строк виконання у рішенні не встановлений, рішення підлягає негайному виконанню.

2. У разі відмови від добровільного виконання рішення третейського суду воно підлягає примусовому виконанню. Порядок видачі виконавчого документа та порядок примусового виконання рішення третейського суду визначається законодавством України.

EUROPEAN CODE OF CONDUCT FOR MEDIATORS ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОДЕКС ЕТИКИ МЕДІАТОРІВ¹²

1. КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ МЕДІАТОРА

1.1. Компетентність

Медіатор повинен бути компетентним і добре розбиратися в процедурі медіації. Це передбачає належне навчання, безперервне оновлення знань і практики медіації з урахуванням відповідних стандартів і правил акредитації.

1.2. Призначення

Медіатор погоджує зі сторонами відповідний час для проведення медіації. Перш ніж призначити зустріч, медіатор зобов'язаний переконатися у власній компетентності для проведення даної медіації. На прохання сторін, медіатор зобов'язаний надати сторонам інформацію щодо свого досвіду і практики медіації.

1.3. Винагорода

Якщо не існувало попередньої домовленості, медіатор повинен щоразу надавати сторонам повну інформацію щодо способу визначення та сплати винагороди, який він планує застосувати. Медіатор не повинен погоджуватися на медіацію перш, ніж спосіб визначення та сплати його винагороди не буде прийнятий усіма сторонами-учасницями.

1.3. Просування послуг медіації

Медіатор має право просувати свої послуги за умови, якщо таке просування здійснюється професійним, правдивим і гідним чином.

2. НЕЗАЛЕЖНІСТЬ І БЕЗСТОРОННІСТЬ

2.1. Незалежність

До початку медіації медіатор зобов'язаний повідомити сторони про будь-які обставини, які можуть вплинути або можуть розглядатися як такі, що можуть вплинути, на його незалежність, або викликати конфлікт інтересів. Якщо медіацію розпочато, медіатор повинен призупинити медіацію при виявленні вищевказаних обставин.

До таких обставин відносяться:

- особисті або ділові відносини медіатора з однією або декількома з сторін;
- фінансова чи інша зацікавленість медіатора в результаті медіації, пряма або непряма;

¹²¹² ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОДЕКС ЕТИКИ МЕДІАТОРІВ. URL : https://decisionlab.com.ua/DLfiles/European_Code_of_Conduct_for_Mediators_UA.pdf

– наявність факту співпраці медіатора або будь-якого іншого працівника його фірми з однією або декількома з сторін в будь-якій якості, крім медіатора.

У цих випадках медіатор може розпочати або продовжити медіацію лише в тому випадку, якщо він впевнений у своїй здатності зберігати повну незалежність і нейтральність для забезпечення абсолютної неупередженості та за умови чіткої згоди сторін.

1.2. Безсторонність

Медіатор завжди повинен діяти неупереджено і докладати зусиль, щоб він був сприйнятий як неупереджений, а також в однаковій мірі і з ретельністю працювати з усіма сторонами під час медіації.

3. УГОДА ПРО МЕДІАЦІЮ, ПРОЦЕС, ВРЕГУЛЮВАННЯ

3.1. Процедура медіації

Медіатор повинен переконатися, що сторони розуміють особливості процесу медіації, а також роль медіатора і самих сторін в цьому процесі. Медіатор повинен вжити всіх необхідних заходів, щоб ще до початку медіації сторони зрозуміли всі положення та умови угоди про медіацію, включаючи, особливо які б то не було додаткові умови щодо зобов'язань медіатора і сторін щодо конфіденційності.

Угоду про медіацію, за домовленістю сторін, може бути складено в письмовій формі.

Медіатор повинен належним чином проводити процедуру медіації, беручи до уваги різні обставини справи, включаючи можливий дисбаланс сил і норми права, а також брати до уваги будь-які побажання сторін і враховувати необхідність швидкого врегулювання спору. Сторони можуть погодити з медіатором спосіб проведення медіації шляхом посилання на збірник правил або іншим чином.

Медіатор, якщо вважатиме це за необхідне, може вислуховувати сторони окремо.

3.2. Справедливість процесу медіації

Медіатор зобов'язаний забезпечити, щоб всі сторони мали достатні можливості бути залученими до процесу медіації. Медіатор зобов'язаний проінформувати сторони і може припинити медіацію, якщо:

– обговорюється угода, яка, на думку самого медіатора, відповідно до обставин справи і з урахуванням компетентності медіатора, не зможе бути виконана або буде незаконною;

– якщо медіатор вважатиме, що продовження медіації навряд чи призведе до врегулювання.

3.3. Завершення процесу медіації

Медіатор повинен вживати всіх необхідних заходів для того, щоб будь-яка угода досягалася сторонами на основі повної попередньої інформованості та розуміння умов такої угоди.

Сторони можуть відмовитися від медіації в будь-який час, без пояснення причин. Медіатор може, на прохання сторін та в рамках своєї компетентності, інформувати сторони щодо того, як вони можуть оформити угоду і зробити її такою, що може бути звернена до примусового виконання.

4. КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ

Медіатор зобов'язаний дотримуватися конфіденційності щодо всієї інформації, отриманої в процесі медіації або в зв'язку з нею, включаючи і сам факт того, що медіація мала місце або буде відбуватися, крім випадків, коли розкриття такої інформації вимагається законодавством або на підставі публічного порядку. Будь-яка інформація, отримана медіатором від однієї зі сторін в рамках конфіденційності, не буде розкрита ним іншим сторонам без дозволу першої, за винятком тих випадків, коли таке розкриття вимагається законодавством.

КОДЕКС ЕТИКИ МЕДІАТОРА¹³

Вступ

Цей кодекс розроблений на основі Європейського Кодексу (European Code of Conduct for Mediators) медіаторів. European Code of Conduct for Mediators – результат плідної співпраці ініціативної групи медіаторів-практиків, які представляють більш ніж 30 європейських організацій. Кодекс розроблений при підтримці Європейської Комісії і затверджений на конференції у Брюсселі 02.06.04 р.

Кодекс медіатора має слугувати фундаментальним етичним і професіональним путівником для осіб, які займаються медіацією у будь-якій сфері. Стандарти, вписані у цьому Кодексі мають:

- слугувати за путівник для поведінки медіаторів;
- слугувати джерелом інформації для сторін спору;
- підвищувати публічну довіру до медіації як ефективного засобу вирішення спорів.

Стандарти цього Кодексу мають бути застосовані у всіх видах медіації. Проте у визначених випадках на їхнє застосування можуть впливати закони або договір між сторонами.

Організації можуть взяти на себе ці зобов'язання, висуваючи вимоги до своїх медіаторів.

Організації, які надають послуги медіації, також можуть взяти на себе ці зобов'язання, зажадавши від своїх медіаторів дотримання даного кодексу. Організації можуть оприлюднити інформацію про ті заходи, які вони роблять для забезпечення дотримання кодексу з боку своїх медіаторів, наприклад, за допомогою навчання, оцінки і контролю їх діяльності.

Відповідно до кодексу, медіація - це будь-який процес, де дві або більше сторін погоджуються на залучення третьої сторони - надалі «медіатора» - щоб допомогти сторонам вирішити спір за допомогою угоди без судового рішення.

Організації, які надають послуги медіації, можуть розробляти більш детальні кодекси, адаптовані до певного контексту, типу пропонованих послуг або до окремих сфер, таких як медіація в сімейних відносинах, у сфері споживання, трудові спори, відновне правосуддя.

1. Самовизначення

1.1. Медіатор має визнавати, що процес медіації базується на принципі самовизначення сторін.

¹³¹³ Кодекс етики медіатора: Український Центр Медіації. URL : <https://ukrmediation.com.ua/ua/pro-tsentr/kodeks-etyky-mediatora/2-kodeks-etyky-mediatora>

Самовизначення – фундаментальний принцип медіації. Він вимагає аби процес медіації спирався на здатність сторін досягти добровільного, взаємоприйнятного рішення. Будь-яка сторона може відмовитися від медіації у будь-який час.

Самовизначення – процес приходу до добровільного, не-під-тиском рішення, у якому кожна сторона робить свій власний та зважений вибір стосовно правил процесу та його наслідків. Сторони можуть використовувати принцип самовизначення на будь-якому етапі медіації, включаючи обрання медіатора, обрання правил проведення процедури, участі або відмови від участі та власне результати.

1) Хоча принцип самовизначення сторін застосовуваний і щодо визначення правил самої процедури медіації, медіатор має балансувати між цим правом сторін та його обов'язком проводити дану процедуру якісно, відповідно до даного Кодексу.

2) Медіатор не має можливості особисто впевнитися в тому, що кожна зі сторін робить вільний та зважений вибір, тому у випадках, де це можливо, є доцільним роз'яснити сторонам важливість консультування з професіоналами, які б допомогли сторонам зробити зважений вибір.

2. Безсторонність, нейтральність

Медіатор має проводити медіації нейтрально. Концепція безсторонності медіатора – центральна у процесі медіації. Безсторонність означає свободу від фаворитизму та неупередженість.

1) Медіатор завжди повинен діяти неупереджено, ставлячи перед собою в якості пріоритетного завдання надавання рівних послуг обом сторонам в ім'я здійснення самої медіації.

2) Персональні характеристики, походження, цінності та вірування чи їх прояви на медіації не мають робити медіатора упередженим щодо учасників.

3) Медіатор не має дарувати чи приймати подарунки, послуги або інші блага, отримання яких викликає сумніви в тому, що медіатор не є безстороннім.

4) Медіатор має проводити медіацію тільки у тих справах, де він здатен залишатися нейтральним та об'єктивним і проводити процедуру в інтересах обох сторін. У будь-який момент, якщо медіатор не в змозі проводити процес нейтрально, він має припинити медіацію.

3. Конфлікт інтересів

1) Конфлікт інтересів – дії чи відносини, які можуть створити враження можливої прихильності медіатора до якоїсь із сторін. Потреба захищати сторони від конфлікту інтересів також стосується поведінки медіатора під час та після медіації.

2) Медіатор не повинен діяти, або, почавши роботу, повинен призупинити діяльність при виявленні обставин, які можуть вплинути на його незалежність або викликати конфлікт інтересів. Обов'язок виявлення таких обставин є неодмінним обов'язком медіатора протягом всього процесу медіації.

3) Медіатор має повідомити сторони про всі відомі йому наявні або потенційні конфлікти інтересів у цій справі.

4) Базовий підхід до питання про конфлікт інтересів відповідає принципу самовизначення. Медіатор зобов'язаний повідомити сторони про всі наявні або потенційні конфлікти інтересів, відомі йому в цій справі, що можуть спровокувати питання щодо нейтральності медіатора.

5) Це може стосуватися (зокрема, але не обмежуючись цим):

А) будь-яких особистих чи ділових відносин з однією із сторін;

Б) будь-якого фінансового чи іншого інтересу, прямого чи непрямого, стосовно результату медіації;

В) випадків, коли медіатор (або співробітник його/її фірми) діяв у ролі іншої, ніж медіатор, на користь однієї із сторін.

6) Таку інформацію медіатор має надати сторонам перед початком медіації, втім у медіатора зберігається обов'язок повідомляти сторонам таку інформацію протягом процесу медіації, по мірі її виникнення. Після такого повідомлення медіатор має відмовитися від продовження процедури медіації, крім випадків якщо всі сторони домовляться залишити цього медіатора.

7) Якщо всі сторони погоджуються продовжувати процедуру медіації будучи поінформованими про такі конфлікти інтересів, медіатор може продовжувати процедуру медіації. Утім якщо конфлікт інтересів дає підстави сумніватися у чесності процесу, медіатор має припинити процес медіації.

8) Медіатор має уникати ситуацій конфлікту інтересів як під час, так і після медіації. Без погодження з усіма іншими сторонами медіатор не має встановлювати професійні стосунки з однією із сторін у зв'язку із справою на медіації або безвідносно до цієї справи за умов, коли це може спричинити до виникнення закономірного питання про чесність процесу медіації.

4. Компетентність медіатора

Медіатор має право проводити процедуру медіації тільки у разі, якщо він має достатню кваліфікацію аби задовольнити обґрунтовані очікування сторін. Медіатори повинні бути компетентні і добре обізнані у процедурах медіації. Це передбачає належне навчання, безпере-

рівне оновлення знань і практики медіації у відповідності зі стандартами і принципами акредитації медіаторів.

1) Будь-яка особа може бути обрана медіатором за умови, що сторін влаштовує кваліфікація медіатора. Проте навчання та досвід у медіації зазвичай є необхідним для ефективної медіації. Мінімальний обсяг навчання повинен складати 40 астрономічних годин, з яких 60% часу повинно складати практичні заняття, спрямовані на відпрацювання навичок медіатора.

2) Особа, що пропонує свої послуги як медіатора, дає привід сторонам та іншим особам (невизначеному колу осіб) очікувати, що вона має достатній рівень знань для ефективного проведення процедури медіації. У випадку присудової або інших форм обов'язкової медіації, обов'язково (дуже важливо) аби медіатор, призначений сторонам, мав необхідні знання та досвід.

3) Медіатор повинен мати доступну для сторін інформацію стосовно власної підготовки, освіти, досвіду медіатора.

4) Якщо під час проведення медіації медіатор приходиться до висновку про брак власної компетенції для продовження медіації, він має обговорити цю проблему зі сторонами за першої ж нагоди та вжити необхідних заходів аби, зокрема, але не обмежуючись цим, припинити медіації або просити допомоги у компетентної особи (медіатора).

5. Призначення медіатора

1) Вибір медіатора є невід'ємним правом сторін медіації. Вибір медіатора відбувається на незалежній і добровільній основі. Кожна з сторін медіації має рівне право на вибір медіатора.

6. Конфіденційність

Медіатор має захищати/враховувати обґрунтовані/розумні очікування сторін відносно конфіденційності.

1) Медіатор має поважати обґрунтовані очікування сторін щодо конфіденційності процедури медіації. Очікування сторін стосовно конфіденційності залежать від обставин справи медіації та угод, які вони можуть укласти. Медіатор не може розкривати/оприлюднювати будь-яку інформацію, яку сторона вважає конфіденційною, крім випадків, коли на те отримана згода всіх сторін або того вимагає закон.

2) Медіатор не має права розкривати іншій стороні або іншій особі, інформацію, отриману від сторони в ході приватної зустрічі, без згоди на те сторони, яка надала таку інформацію.

3) Медіатор також має доводити до відома сторін необхідність зберігати інформацію, отриману у ході медіації, у таємниці, а також те, що сторони мають право виробити власні правила щодо конфіденційності.

4) Медіатор може визначати зі сторонами межі конфіденційності, а також обговорювати наслідки порушення цього принципу.

5) Обов'язок всіх учасників дотримуватися конфіденційності фіксується в угоді про конфіденційність, яку медіатор підписує на початку процесу.

7. Процес медіації

7.1 Процес медіації

Медіатор має належним чином проводити процедуру медіації, беручи до уваги різні обставини справи, включаючи можливий дисбаланс сил і норми права, а також брати в розрахунок будь-які побажання сторін і необхідність швидкого врегулювання спору. Сторони повинні висловити добровільне згоду з медіатором щодо правил і способів, якими буде проводитися медіація.

1) Медіатор повинен переконатися, що сторони розуміють особливості процесу медіації, а також роль медіатора і самих сторін у цьому процесі.

2) Медіатор має вжити всіх необхідних заходів, щоб ще до початку медіації сторони зрозуміли всі положення та умови угоди про медіацію, включаючи особливо які б то не було додаткові умови щодо зобов'язань медіатора і сторін відносно конфіденційності.

3) Угода про медіацію, за домовленістю сторін, має бути складений у письмовій формі.

4) Медіатор, якщо вирішує, що це необхідно, може вислуховувати сторони окремо.

7.2. Справедливість процесу медіації

Медіатор є гарантом того, що сторони, залучені в процес, мають рівні можливості.

Медіатор може припинити медіацію і повідомити сторонам, якщо вирішив, що це доречно, у разі, якщо:

А) угода, що готується, на думку самого медіатора, відповідно до обставин справи та його компетентності, не матиме законної сили або виявиться незаконною;

Б) якщо медіатор вважає, що продовження медіації навряд чи приведе до врегулювання спору.

7.3. Якість процесу

Медіатор має проводити медіацію чесно, старанно та у спосіб, що відповідає принципу самовизначення сторін.

1) Медіатор має працювати над тим, аби забезпечити якість процесу та сприяти взаємоповазі сторін. Якісний процес вимагає дотримання медіатором старанності та процедурної чесності. Кожній стороні мають бути забезпечені достатні можливості брати участь в дискусії. Са-

мі сторони вирішують, за яких умов вони будуть досягати порозуміння/укладати угоду чи припиняти медіацію.

2) Медіатор має сприяти чесності та щирості сторін у ході медіації та не може умисно перекручувати будь-які факти чи умови у ході медіації.

7.4 Завершення процесу медіації

Медіатор має приймати всі необхідні заходи, щоб гарантувати укладення угоди сторін на основі повноцінної і достовірної інформації, і розуміння умов угоди.

Сторони можуть відмовитися від медіації в будь-який час, без пояснення причин.

Медіатор може, за згодою сторін, в рамках своєї компетентності, інформувати сторони щодо того, як вони можуть оформити угоду і зробити його здійсненням.

7.5. Зобов'язання стосовно процесу медіації

Медіатор має постійно вдосконалювати свою практику медіації.

Медіатор має діяти у спосіб, що розвиває практику медіації.

Медіатор має демонструвати повагу до різних точок зору у галузі, вчитися у своїх колег-медіаторів та співпрацювати з іншими медіаторами задля розвитку професії та кращого служіння людям у розв'язанні конфліктів.

8. Рекламування та заклики

Медіатори вправі рекламувати і просувати свої послуги професійним, правдивим і гідним чином. Медіатор має бути чесним у рекламуванні послуг медіації.

1) Реклама або інше публічне спілкування медіатора стосовно пропонуваної послуги або стосовно освіти, тренінгів чи експертизи має бути чесним (правдивим).

2) Медіатор має утриматися від обіцянок і гарантій щодо результатів медіації.

3) Для реклами своїх послуг медіатор не може використовувати імена власних клієнтів, без їхньої згоди.

9. Витрати на проведення процесу і винагорода медіатора

Медіатор або його представник до початку процесу має поінформувати сторони про витрати (включаючи компенсації, збори тощо) пов'язані з проведенням медіації.

1) Сторони на початку медіації мають отримати достатньо інформації про витрати та збори, а також про наявні або потенційні оплати аби визначити, чи вони все ще бажають скористатися послугами медіатора.

2) Якщо медіатор підвищує витрати після початку медіації, такі витрати мають бути резонними, зважаючи зокрема на вид та складність справи, попередню експертизу суперечки, необхідний для завершення медіації час. Найліпшим шляхом досягнення порозуміння у питанні витрат є визначення всіх умов щодо компенсацій, зборів та витрат сторін, а також порядку зміни попередніх умов щодо компенсацій, зборів та витрат сторін у письмовій угоді про медіацію.

3) Загальним є правило про сплату витрат на проведення процесу і винагороду медіатора у рівних частках. Рішення про отримання медіатором не однакової за розміром оплати від кожної з сторін приймається сторонами самостійно і не має впливати на його нейтральність у проведенні процесу.

4) Якщо попередньої домовленості не існувало, медіатор повинен щоразу надавати сторонам повну інформацію щодо способу винагороди, який він планує застосувати. Медіатор не повинен погоджуватися на медіацію перш, ніж спосіб його винагороди не буде прийнятий усіма зацікавленими сторонами.

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання
(перероблене і доповнене)

**Ігор Володимирович
ОЗЕРСЬКИЙ**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕДІАЦІЇ В ЮРИСДИКЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Навчальний посібник

Редактор *О. Михайлова*
Технічний редактор, комп'ютерна верстка *К. Гросу-Грабарчук*
Друк *С. Волинець*. Фальцювальню-палітурні роботи *О. Мішалкіна*.

Підп. до друку 11.09.2023.
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 19,2. Обл.-вид. арк. 17.
Тираж 9 пр. Зам. № 6663

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50–03–32, 8 (0512) 76–55–81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.